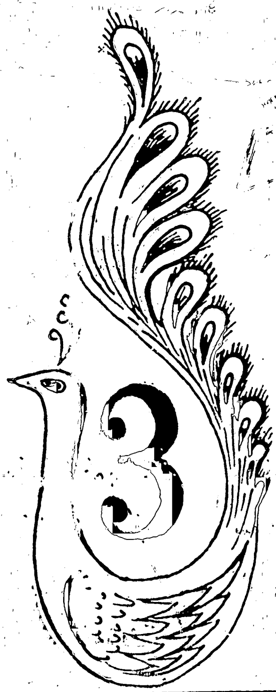

1987

ئۈرۈمچى شەھەرلىك يازغۇچىلار جەمئىيىتى
قاتارلىق ئورۇنلار بىرلىشىپ ئۆتكۈزگەن «نورۇز چاچقۇسى» دىن كۆرۈنۈشلەر

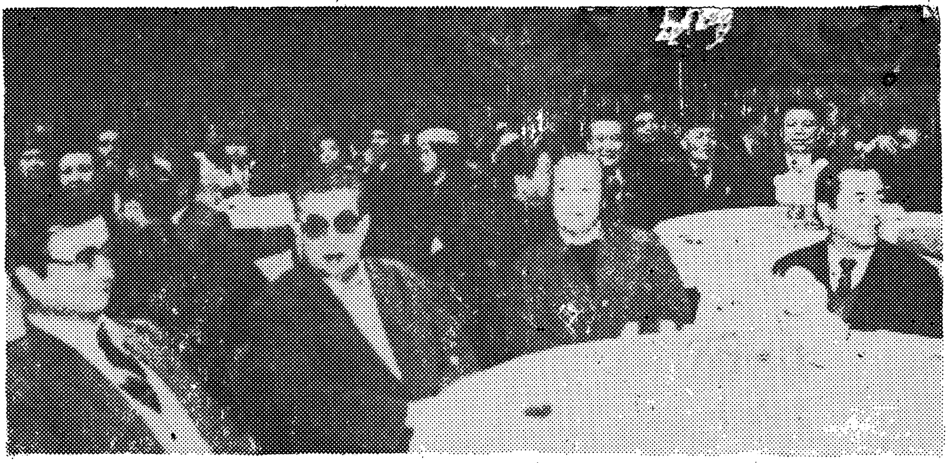

تۆمۈر داۋامەت، توختى سابىر، ماھىنۇر قاسىم قاتارلىق
رەھبەرلەر «نورۇز چاچقۇسى» پائالىيىتىدە،

شەھىرىمىزنىڭ يۇنۇس ھېكىم، ئوبۇلخەيرى، ئابلىز سەمى، بازاربىك، جۇماتاي
قاتارلىق رەھبەرلىرى «نورۇز چاچقۇسى» سەنئەت نومۇرلىرىنى كۆرمەكتە.

تەڭرىتاغ تەھرىر ھەيئەتلىرىنىڭ ئىسىملىكى

ھەبىبۇللا رىقىپ، ئەخمەت ئابدۇللا، مۇھەممەت پولات، ھەسەن ئىلمۇۋالدى،
ھەبىبۇللا مۇھەممەت، مۇھەممەت روزى يارقىن، ئابلىكىم باقى

ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئەدەبىيات سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى پارتكوم گۇرۇپپىسى ماقۇللىغان
1987 - يىل 7 - ئاينىڭ 10 - كۈنى

تەڭرىتاغ

دەۋر روھى، يەرلىك خۇسۇسىيەت

ياشلار ئالاھىدىلىكى، مىللىي ئۇسلۇب

3

1987

تەڭرىتاغ

ئۈرۈمچى شەھەرلىك يازغۇچىلار جەمئىيىتى تەرىپىدىن چىقىرىلىدى

نەسرى ئەسەرلەر

يېڭى دەۋر پروزىمىزنىڭ تەرەققىيات ئەھۋالىغا بىر نەزەر (ئوبزور) .... مۇھەممەت پولات 1

تاغ ئارىسىدا (ئاخبارات ئەدەبىياتى) جاڭ جىڭنۇڭ .... ھەبىبۇللا رېقىپ تەرجىمىسى 16

خىسلەتلىك تاش بالا (چۆچەك پوۋېست) .... مۇھەممەت روزى يارقىن 59

مەرھۇم شائىر ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنى ئەسلەيمەن (ماقالە) .... ئېزىز نىيازى 79

يار جانان (نەسىر) .... ئەكبەر ئىبراھىم 85

نورۇز چاچقۇسى

باھار (نورۇزنامە) .... تۇمۇر داۋامەت 82

نورۇزغا كەلگەن مېھمان (نورۇزنامە) .... تېيىپجان ئېلىيوپ 83

باھار ھەققىدە غەزەل (نورۇزنامە) .... ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر 84

شېئىرلار

شېئىرلار .... خەلىم سالىخ 87

ناخشا تېكىستلىرى .... ساتتار توختى 89

شېئىرلار .... ياسىن ئىمىن 90

شېئىرلار .... روزى نىياز 93

ئىككى شېئىر .... ھاكىم مۇسا 95

ئىككى شېئىر .... زۇنۇن رېھىم 97

XX X X X

مەسەللەر .... تۇراپ دائىم 99

چەتئەل ئەدەبىياتى

تەلەيلىك رەسسام (ھىكايە) .... سامېرسېت موئوم [ئەنگلىيە] سەنەۋەر تەرجىمىسى 101

مۇقاۋىنى: نىياز كېرىم لايىھىلىگەن

سۈرەتلەرنى: ھەسامىدىن ھاجى، ئىلھام جىلان لار تارتقان

نەقىش نۇسخىلىرىنى: سېيتنىياز ئولمايىت سىزغان

مەسئۇل كوررېكتور: قەييۇم ئامان

مەسئۇل مۇھەررىر: ئابلىكىم باقى

مۇھەررىرلەر: پولات ھېۋىزۇللا، ئەركىن نۇر، سەنەۋەر

新疆地方志编纂委员会

يېڭى دەۋر پروزىمىزنىڭ تەرەققىيات ئەھۋالىغا بىر نەزەر

مۇھەممەت پولات

بىزنىڭ يېڭى زامان پروزىمىز ھازىرغىچە يېرىم ئەسىرگە يېقىن تەرەققىيات تارىخىنى بېسىپ ئۆتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ ھەرقايسى تارىخىي دەۋرلەردە ئوخشىمىغان دەرىجىدە گۈللىنىپ ۋە راۋاجلىنىپ بۈگۈنكى سەۋىيىگە يېتىشىپ، خەلقىمىزنىڭ ئىدىيە ۋە ئەخلاقى تەربىيىلىنىشىنى ئىلگىرى سۈرۈشكە قادىر بولغان ئوبرازلىق سەنئەتكە ئايلاندى. بۇنىڭدا پروزىمىزنىڭ «4 كىشىلىك گۇرۇھ» تار-مار قىلىنغاندىن كېيىنكى يېڭى تەرەققىياتى ھەل قىلغۇچ رول ئوينىدى.

پروزىمىزنىڭ يېڭى تەرەققىيات دەۋرىگىچە بولغان 37 يىللىق تەرەققىيات تارىخىدا ياراتقان ئومۇمىي بەدىئىي مەھسۇلاتى يەنى مۇئەييەن ئىجتىمائىي-بەدىئىي قىممەتكە ئىگە بولغان ھەقىقىي ئىجادىي بەدىئىي ئەسەرلىرى پەقەت يازغۇچى زۇنۇن قادىرىنىڭ «ئىككى بارمىقىم بىلەن»، «كۆچۈككە ھۇجۇم»، «مۇئەللىمنىڭ خېتى»، «ماغدۇر كەتكەندە»، «رودۇپاي»، «ئالتۇننىڭ تەسىرىدە»، «چېنىقىش»، «گۇمان» ناملىق ھېكايىلىرى، يازغۇچى ئابلىمىت مەسئۇدىنىڭ «ئۇ ئۆز يولىنى تاپتى»، «ئازات يېزىنىڭ قىزى» ناملىق ھېكايىلىرى، پروزائىك تۇرغۇن ئالماسنىڭ «قىزىل بايراق» ناملىق ھېكايىسى، يازغۇچى ئەرشىدىن تاتلىقنىڭ «خالتا كوچىدىن يانغاندا» ناملىق ھېكايىسى، يازغۇچى تۇردى سامساقنىڭ «تىيانشان باغرىدا» ناملىق ھېكايىسى، يازغۇچى ئەھەت تۇردىنىڭ «ھاياتنىڭ باشلىنىشى» ناملىق ھېكايىسى قاتارلىق ساناقلىق ئەسەردىنلا ئىبارەت بولدى. ۋاھالەنكى بىزنىڭ پروزىمىزدا، «4 كىشىلىك گۇرۇھ» تار-مار قىلىنغاندىن كېيىنكى قىسقىغىنە ئون يىل ئىچىدە مۇنداق ئەسەرلەردىن يۈزلەپ بارلىققا كەلدى. بۇ ئەسەرلەرنىڭ زور بىر قىسمىنى ئىجتىمائىي تۇرمۇش رېئاللىقى جانلىق ۋە يىغىنچاق ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىلگەن، كىتابخانلارغا يېتەرلىك بەدىئىي زوق بېغىشلىيالايدىغان ھەقىقىي ئىجادىي ھېكايىلار، بىر قىسمىنى دەۋرىمىز ھاياتىنىڭ مەزمۇن ۋە ماھىيىتىنى تېپىك ۋە جانلىق بەدىئىي ئوبرازلار ۋاستىسى بىلەن روشەن ئېچىپ بېرىلگەن پوۋېست ۋە رومانلار تەشكىل قىلىدۇ. مۇشۇ بىر پاكىتنىڭ

ئۆزىلا بىزنىڭ پروزىمىزنىڭ يېڭى تەرەققىيات دەۋرىدىكى يۈكسىلىشىنىڭ قانچىلىك تېز، قانچىلىك كەڭ بولغانلىقىنى، ئۇنىڭ ئەدەبىياتىمىزنىڭ ئومۇمىي تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈشتە قانچىلىك زور رول ئوينىغانلىقىنى تولۇق چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. مۇشۇ مەنىدىن ئېيتقاندا بىزنىڭ پروزىمىزنىڭ يېڭى تەرەققىيات دەۋرىدىكى راۋاجلىنىش ئەھۋالىنى كەڭ ۋە چوڭقۇر مۇھاكىمە قىلىپ، ئۇنىڭ ئىدىيە ۋە بەدىئىي سەۋىيىسىنى تېخىمۇ يۇقىرى كۆتۈرۈپ، ئۇنى ئۆز دەۋرىنىڭ ھەقىقىي ساداسىغا ئايلاندۇرۇش بىزنىڭ ئەدەبىيات تەتقىقات خىزمىتىمىزنىڭ مۇھىم بىر ۋەزىپىسى ھېسابلىنىدۇ.

× × ×

«4 كىشىلىك گۇرۇھ» تار - مار قىلىنىشى بىلەن ئېلىمىز خەلقى يېپ - يېڭى بىر تەرەققىيات دەۋرىگە قەدەم قويدى. بىزنىڭ يازغۇچىلىرىمىز ئىدىيىسىنى ئازاد قىلىپ، ئەدەبىي ئىجادىيەت ساھەسىدىكى ھەر خىل ئىدىئالىزملىق نۇقتىئىنەزەرلەرنىڭ قورشاۋىدىن قۇتۇلۇپ، يېڭى تەرەققىيات دەۋرىنىڭ جەڭگىۋار ئەدەبىياتىنى يارىتىشنىڭ سەلتەنەتلىك كۈرىشىگە ئاتلاندى. ئۇلار خەلق ھاياتىغا چوڭقۇر چۆكۈپ، زامانىمىز كىشىلىرىنىڭ مۇرەككەپ ئىدىيىۋى ھېسسىياتىنى ھەقىقىي ئۆزلەشتۈرۈپ، قىسقا ۋاقىت ئىچىدىلا، دەۋر تۇرمۇشى ئوبرازلىق يورىتىپ بېرىلگەن بىر مۇنچە مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىپ، سوتسىيالىستىك مىللىي ئەدەبىياتىمىزنىڭ گۈللەنگەن يېڭى ۋەزىيىتىنى ياراتتى. بۇ ھال بىزنىڭ پروزىمىزدا ئالدى بىلەن، خەلقىمىزنىڭ «4 كىشىلىك گۇرۇھ» ھۆكۈمرانلىقى دەۋرىدىكى تۇرمۇش ۋە كۈرىشى بىلەن ئۇلارنىڭ چېكىدىن ئاشقان سول لۇشيەنىنىڭ بېسىم ۋە ۋەھىمىسى ئاستىدىكى ئىدىيىۋى كەيپىياتىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ، خورلۇق بىلەن تولغان ئەلەملىك يىللارنىڭ مەزمۇن ۋە ماھىيىتىنى ئېچىپ بېرىشنى مەقسەت قىلىدىغان «جاراھەت ئەدەبىياتى» تۈسىدە ئايان بولدى. بىزنىڭ يازغۇچىلىرىمىز ھەممىنى بۇزۇش، ھەممىنى يوقىتىش، ئىنسانى ئارزۇلار بىلەن كىشىلىك قەدىر-قىممىتىنى يەمىرىپ تۈگىتىشنى مەزمۇن قىلغان سىياسىي ئەسەبىلىك دەۋرىنىڭ ئىجادىي - بەدىئىي مەنزىرىسىنى سىزىپ، يېڭى دەۋر تۇرمۇشىنىڭ تەرەققىيات ئىستىقبالىنى گەۋدىلەندۈرۈپ بەردى. يازغۇچى زوردۇن سابىرنىڭ سادە، ئاق كۆڭۈل دېھقان قوباق بىلەن ئىشچان ۋە جاپاكەش يېزا ئايالى تۇردىخاننىڭ ئازاپلىق مۇھەببەت سەرگۈزەشتىسى تەسۋىرلەنگەن «ۋاپادارلار» پوۋېستى بىلەن بېسىم ۋە خورلۇق ئاستىدا مىجىلىپ، ھايات ئىشەنچىسىنى يوقاتقان بەختسىز دېھان ئوبرازى يارىتىلغان «قەرزدار» ناملىق ھېكايىسى، «4 كىشىلىك گۇرۇھ»نىڭ ئەكسىيەتچى تەشەببۇسلىرىنىڭ تەسىرىدە مەنىۋى نەرەپتىن بۇزۇلۇپ كاردىن چىققان بىر ياشنىڭ ئازاپلىق ئىچكى

كەچۈرمىشلىرى تەسۋىرلەنگەن «دولان ياشلىرى» نامىلىق ھېكايىسى، پۈتۈن ئۆمرى كىشىلەرنىڭ ئەدۋىنى بېرىش بىلەن ئۆتكەن كونا، تەجرىبىلىك سۇئىقەستچىنىڭ ساتىرىك قىياپىتى سىزىپ بېرىلگەن «قوبۇلخانىدا» نامىلىق ھېكايىسى، يازغۇچى سەمەت دوگايىلىنىڭ رەزىل ۋە مۇناپىق ئادەملەرنىڭ زورلۇقى ۋە دەپسەندە قىلىشى بىلەن ھايات ئىستىقبالىدىن ئايرىلغان ساددا بىر قىزنىڭ جانلىق بەدىئىي ئوبرازى يارىتىلغان «تۇمانلىق قىرغاق» پوۋېستى بىلەن ھەر قانداق ۋاقىتتا غايە ۋە ئەقىدىسىنى يوقاتمايدىغان ئىرادىلىك ئادەملەرنىڭ ئۆزىگە خاس تۇرمۇش يولى تەسۋىرلەنگەن «قەلب ئاسمىنىدا نۇر» نامىلىق ھېكايىسى، يازغۇچى قاھار جىلىلىنىڭ كەلگۈسىگە بولغان ئىشەنچ ۋە ئۈمىد روھى بىلەن ياشايدىغان، مەنىۋى تەرەپتىن باي ۋە ئالاھىدە بولغان ياش زىيالىنىڭ بەدىئىي خاراكتېرى ئېچىپ بېرىلگەن «ئاچالدا» نامىلىق ھېكايىسى، يازغۇچى مەمتىمىن ھوشۇرنىڭ چوقان-سۈرەنلىك يىللاردا ھاياتقا كۆز ئاچقان بىر توپ ياشلارنىڭ ئوخشىمىغان تۇرمۇش سەرگۈزەشتلىرى تەسۋىرلەنگەن «ساۋاقداشلار» پوۋېستى بىلەن كىشى قەلبىنى تىترىتىدىغان ئېغىر مۇڭ ۋە ھەسرەتلىك لىرىكا بىلەن جانلاندۇرۇلغان «يىراقتىن خەت»، «ئىككى پارچە خەت» نامىلىق ھېكايىلىرى، يازغۇچى قادىر ئارسلاننىڭ ئەينىي يىللاردىكى دېھقان تۇرمۇشىنىڭ ئېچىنىشلىق مەنزىرىسى سىزىپ بېرىلگەن «تىترىگەن ئاۋاز» نامىلىق ھېكايىسى، يازغۇچى ئابدۇراخمان ئەبەينىڭ «4 كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ، ئەڭ ياخشى ئىنسانىي ئارزۇلار بىلەن شەخسنىڭ مۇھەببەت ۋە بەخت تۇيغۇلىرىنى ئاياق-ئاستى قىلىدىغان ژىرگىنىشلىك ماھىيىتى ئېچىپ بېرىلگەن «دەرت-ئەلەم» نامىلىق ھېكايىسى، ياش يازغۇچى ئەختەم ئۆمەرنىڭ كىشىلەرنى مەنىۋى تەرەپتىن بۇزۇپ، ئەنئەنىۋى ئەخلاق فورمىلىرىنى دەپسەندە قىلغان جىنايەتلىك دەۋرنىڭ بەدىئىي ئىپنامىسى بولغان «زىمىن، قارا ئادەملىرىگە» نامىلىق پوۋېستى، شۇنداقلا ئەھەت تۇردى، مالىك كىۋىر، ئابدۇراخمان قاھار، جالالىدىن بەھرام، ئالىمجان ئىسمائىل، مۇھەممەت روزى يارقىن قاتارلىق يازغۇچىلارنىڭ بىر قىسىم ھېكايە ۋە پوۋېستلىرى پروزىمىز تەرەققىياتىنىڭ ئەنە شۇ باسقۇچىغا تەۋە بولغان، كىتابخانلار ئىچىدە بەلگىلىك تەسىر قوزغىغان ئەسەرلەردۇر. بۇ ئەسەرلەرنىڭ ئورتاق ئالاھىدىلىكى شۇكى ئۇلاردا دەۋر تۇرمۇشىنىڭ ماھىيەتلىك، تىپىك كۆرۈنۈشلىرى بىلەن كىشىلەر مۇناسىۋىتىنىڭ ئۆزگىچە ھالەتلىرىنىڭ جانلىق بەدىئىي تەسۋىرى ئارقىلىق خەلقىمىزنىڭ «4 كىشىلىك گۇرۇھ» دەۋرىدىكى روھىي قىياپىتى، ئاپەتلىك يىللارنىڭ كىشىلەر قەلبىدە قالدۇرغان ئېغىر مەنىۋى جارا-

ھەتلىرى ئوبرازلىق ئېچىپ بېرىلدى.

خىزمەتلەرنىڭ مۇھىم نۇقتىسىنىڭ سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلىشى ئۈستىگە يۆتكىلىشى ۋە ئېلىمىز خەلقىنىڭ ئومۇمىي ئىجتىمائىي ئىسلاھات دەۋرىگە قەدەم قويۇشى بىلەن پروزىمىزنىڭ تېماتىك مەركىزى ئۆزگىرىپ، مەزمۇن دائىرىسى كۆرۈنەرلىك ھالدا كېڭەيدى. ئۇ تېمىدا خىلمۇ - خىللىشىپ، ئىجتىمائىي تۇرمۇشىمىزنىڭ ھەممە ساھەسىگە دېگىدەك كىرىپ باردى. دەۋرىمىزنىڭ ئاساسىي رېئاللىقى، ئۆز تەقدىرىمىزنىڭ خوجايىنىغا ئايلانغان ئەمگەكچى خەلقىنىڭ كەلگۈسىنى يارىتىش يولىدىكى ئۇلۇغ كۆرىشى، ئۇلارنىڭ سوتسىيالىستىك ماددىي ۋە مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلىشى جەريانىدىكى ھەر خىل مۇرەككەپ مۇناسىۋەتلىرى پروزىمىزدا نۇقتىلىق ئەكس ئېتىشكە باشلىدى. ئىجتىمائىي ئەخلاق ۋە ئىنسانىي بۇرچ تېمىسىنىڭ پروزىمىزدىكى سالمىقى روشەن ھالدا كۆتىرىلىپ، كوممۇنىستىك ئاڭغا ئىگە بولغان سوتسىيالىستىك يېڭى كىشىلەرنىڭ بەدىئىي ئوبرازى بارغانچە كۆپەيدى. پروزىمىزنىڭ شەكىل ۋە تۈر تەرەققىياتىدا زور بۇرۇلۇش بارلىققا كېلىپ؛ ئۇزۇندىن بۇيان بەدىئىي ئۇندۇرمىلىك ھالەتتە تۇرۇپ كېلىۋاتقان پوۋېست ۋە رومانچىلىق ئىجادىيىتى رەسمىي ئېقىمغا ئايلىنىپ، پروزىمىز تۇرمۇشنى يورىتىشنىڭ كەڭلىك ۋە چوڭقۇرلۇقىغا قاراپ يۈزلەندى. ئىجتىمائىي تۇرمۇشنىڭ مەزمۇن ۋە ماھىيىتىنى بەدىئىي - پەلسەپىۋى نۇقتىدىن يورىتىپ بېرىدىغان يېڭىچە ئىجادىيەت ئۇسۇلى بىلەن پېرسوناژ خاراكتېرىنى ئۆزىگە خاس ئىندىۋىدال نازۇكلىقتا ئېچىپ بېرىش ئىمكانىيىتىنى بېرىدىغان ئىنچىكە پسىخولوگىك تەسۋىر بىر قىسىم ئاپتورلىرىمىز ئىچىدە ئومۇملاشتى. ئەسەرلىرىمىزدە مەۋجۇت بولۇپ كەلگەن ئاددىيلىق ھالىتى كىتابخانىغا تۇرمۇشنىڭ باي ۋە مۇرەككەپلىكىنى ئەمەلىي ھېس قىلدۇرىدىغان خاراكتېرلار مۇرەككەپلىكى بىلەن بەدىئىي مۇرەككەپلىكە، پېرسوناژلار مۇناسىۋىتى، بەدىئىي قۇرۇلما ۋە بەدىئىي ئىپادىلەش ئۇسۇللىرىدىكى تۇرغۇنلۇق ۋە بىرخىللىق ھالىتى رەڭدارلىق ۋە ئەگىر - توقايلىققا ئۆزگەردى. پېرسوناژ تۇرمۇشىنىڭ تاشقى ھالەتلىرى، ئۇنىڭ پائالىيىتىنىڭ ۋەقەلىك نۇسخىگە ئىگە بولغان ئومۇمىي كۆرۈنۈشلىرى ئورنىنى ئۇنىڭ ئىندىۋىدال تۇرمۇشىنىڭ ئىچكى، مەيىن ھالەتلىرى، مەنىۋى - ھېسسىي پائالىيىتىنىڭ ئىنچىكە، نازۇك كۆرۈنۈشلىرى ئىگىلىدى. پېرسوناژلار مۇناسىۋىتىدىكى ۋەقەلەر توقۇنۇشى بىلەن تاشقى ئىلمىشلار ئورنىنى مەنىۋى توقۇنۇشلار بىلەن خاراكتېرلار تىركىشىشى ئىگىلەپ، ئۇلارنىڭ ئابستىراكىت سىياسىي مۇھاكىمىلىرى تۇرمۇشنىڭ بەرەر ھېكمىتىگە، بايانى تۈس ئالغان ئەسلىمە ۋە چېكىنىشلىرى لىرىك مونولوگ ۋە ئىچكى كەچۈرمە تەسۋىرىگە

ئۆزگەردى. ئوبرازلار خاراكتېرىدىكى بىر خىللىق، ھىسسىيات ئىپادىسىدىكى ئوخشاشلىق، پىكىر ۋە كۆز قاراشتىكى بىردەكلىك ئەھۋاللىرى ئازىيىپ، خاراكتېرلاردىكى رەڭدارلىق ۋە خىلمۇ-خىللىق دەسلەپكى قەدەمدە ئىشقا ئاشتى. قىسقىسى بىزنىڭ پروزىمىز ئادەم ۋە ئۇنىڭ تۇرمۇشىنى ئەسلى كۆرۈنۈشى بويىچە - مۇرەككەپ ۋە زىددىيەتلىك ھالىتى بويىچە يورۇتۇپ بېرىشنىڭ ئۇنۇملۇك يولىغا كىرىپ، ھاياتى ئەھمىيەتكە ئىگە بولغان تىپىك پېرسوناژلار ئوبرازى يارىتىلغان بىر قىسىم ئەسەرلەرنى ئىجات قىلىپ، يېڭى تەرەققىيات دەۋرى پروزىمىزنىڭ چەكسىز ھاياتى كۈچىنى نامايەن قىلدى.

يازغۇچى زوردۇن سابىر ئۆزىنىڭ تىماتىك مەزمۇنىنىڭ يېڭىلىقى، بەدىئىي تەسۋىرى ۋاسىتىلىرىنىڭ خىلمۇ-خىللىقى بىلەن ئايرىلىپ تۇرىدىغان «سۇبھى» پوۋىستىدا قەلبى ھايات ۋە ئادەملەرگە بولغان مۇھەببەت بىلەن تولغان ئىرادىلىك پەن خادىمىنىڭ ئۆزگىچە بەدىئىي ئوبرازىنى ياراتتى. ئۇ ئۆز پېرسوناژىنىڭ ئىشچانلىقى ۋە قىزغىنلىقى بىلەن ئۇنىڭ ئىدىيىۋى ئاڭلىقلىق ۋە غايىۋى يۈكسەكلىكنى قانچىلىك مۇھەببەت ۋە قىزغىنلىق بىلەن تەسۋىرلىگەن بولسا ئۇنىڭ خاراكتېرىدىكى زىددىيەت ۋە توقۇنۇشلارنىمۇ شۇنچىلىك چىنلىق بىلەن ئەكس ئەتتۈرۈپ بەردى. ئۇ ئۆز پېرسوناژىنىڭ خاراكتېر ئىندىۋىدۇاللىقىدىكى غەلىتى، ئۆزگىچە ھالەتلەر بىلەن شەخسىي تۇرمۇش سەرگۈزەشتىسىدىكى پاجىئە ۋە كېلىشمەسلىكلەرنى ئەگىپ ئۆتمەي، ئۇنى پېرسوناژ تۇرمۇشىنىڭ مۇھىم بىر تەرىپى سۈپىتىدە تەسۋىرلەپ، ئۆز پېرسوناژىنىڭ ئەڭ قىيىن، ئەڭ مۇرەككەپ ھالەتلەردىكى، ئازاپلىق ۋە زىددىيەتلىك كۆرۈنۈشلەر ئىچىدىكى روھىي ئىپادىسىنى، ئۇنىڭ مەنىۋى كۈچى بىلەن ھايات ئىرادىسىنى گەۋدىلەندۈرۈپ بەردى. نەتىجىدە ئۇنىڭ پېرسوناژى ھاياتى تىرىك ئادەمگە - ھەرقانداق ۋاقىتتىمۇ غايە ۋە ئەقىدىسىدىن قايتمايدىغان، تۇرمۇشنىڭ ھەرقانداق دەھشەت ۋە پاجىئەلىرىنىمۇ بوي سۇندۇرۇشقا قادىر بولغان ھەقىقىي ئىرادىلىك ئادەمگە ئايلاندى. ئۇ ئۆزىنىڭ يەنە بىر پوۋېستى «ۋاپادارلار» دا تۇرمۇشقا پۈتۈنلەي باشقا نۇقتىدىن ياندىشىپ، ئادەتتە ھېچكىمنىڭ نەزىرى چۈشمەيدىغان، مەنىسىز تۇرمۇش ۋە ھاياتىي قەدىرسىزلىك تۈپەيلىدىن ھەرقانداق نەرسىگە ئادەتلەنگەن قوباق ناملىق ساددا ۋە ئېغىر بىر ئادەمنىڭ ئۆزىگە خاس خاراكتېرىنى ئېچىپ بەردى.

زوردۇن سابىر كېيىنكى چاغلاردا ئىجادىي زېھنىنى كۆپرەك ھېكايىچىلىققا مەركەزلەشتۈرۈپ، ئەسەرلىرىنىڭ تىماتىك مەركىزىنى يېزا تۇرمۇشىغا يۆتكىدى. ئۇ زامانىۋى ئىشلەپچىقىرىش تۈزۈلمىسى بىلەن يېڭىچە ئەخلاقىي مۇناسىۋەتلەر مۇھىتىغا دۇچ كەلگەن ئەركىن ۋە ئازاد

دېھقاننىڭ خاراكتېر ئۆزگىرىشىنى نۇقتىلىق ئەكس ئەتتۈرۈپ، يېڭى دەۋر تۇرمۇشىنىڭ ماھىيىتىنى ئوبرازلىق ئېچىپ بەردى. ئۇنىڭ بۇ ئەسەرلىرى ئىچىدە تەسۋىرلەنگەن تۇرمۇش مەنزىرىلىرىنىڭ رەڭدارلىقى، يارىتىلغان پېرسوناژلىرىنىڭ جانلىق ۋە ھاياتلىقى بىلەن ئايرىلىپ تۇرىدىغان «خوشنىلار» ۋە «ئېھ، توپىلىق يول» ناملىق ھېكايىلىرى ئالاھىدە خاراكتېرلىقتۇر.

زوردۇن سابىر يەنە بىر ھېكايىسى «ئېھ، توپىلىق يول» دا بىر - بىرىگە تۈپتىن ئوخشىمايدىغان ئىككى ئادەمنى بىرخىل ھايات يولىدا ئۇچراشتۇرىدۇ. ئاپتور روزەك بىلەن گۈلئايشەمنىڭ مۇرەككەپ ۋە قىزىقارلىق تۇرمۇش مۇناسىۋىتىنىڭ بەدىئىي تەسۋىرى ئارقىلىق «مۇھەببەت ئىنسان ھاياتىنىڭ مەركىزى، ئۇ ھەممىگە گۈزەللىك ۋە ئۇلۇغۋارلىق بېغىشلايدىغان، دۇنيانىمۇ ۋە ئادەملەرنىمۇ ئۆزگەرتىشكە قادىر بولغان قۇدرەتلىك بىر كۈچ» دېگەن بەدىئىي - پەلسەپىۋى پىكىرنى ئىلگىرى سۈرۈپ كىتابخاننىڭ ھايات ھەققىدىكى چۈشەنچىسىنى تېخىمۇ بېيىتىدۇ.

يازغۇچى سەمەت دوگايلى يېقىنقى يىللار ئىچىدە «كىچىك لەقۋا»، «تۇمانلىق قىرغاق»، «گۈزەللىك ئىزدىمە، ئۇ سەندە» ناملىق پوۋېستلارنى ئېلان قىلىپ كىتابخانلار ئىچىدە ئالاھىدە تەسىر قوزغىدى. ئۇ بۇ ئەسەرلىرىدە پوۋېست ئىجادىيىتىنىڭ ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىكىنى چىڭ تۇتۇپ، تېپىك تۇرمۇش كۆرۈنىشى، ئىخچام بەدىئىي قۇرۇلما، يىغىنچاق پېرسوناژلار مۇناسىۋىتىنى بارلىققا كەلتۈرۈپ ئەسىرىنىڭ ئىدىيىۋى مەزمۇنىنى مۇئەييەن ھەجىم ۋە مەزمۇن مۇقىملىقى ھالىتىدە ئېچىپ بەردى. ئۇ ھەر بىر ئەسىرىدە ھاياتىمىزنىڭ يېڭى، ماھىيەتلىك بىرەر تەرىپىگە مۇراجەت قىلىپ، تۇرمۇشنىڭ تەرەققىيات مەنتىقىسىنى يورۇتۇپ بېرەلەيدىغان ئالاھىدە زىددىيەتلەر توقۇنۇشى مۇھىتىنى يارىتىپ، كىتابخان تېخى تولۇق ھېس قىلىپ يەتمىگەن يېڭى بىر ئىجتىمائىي بەدىئىي - پىكىرنى گەۋدىلەندۈردى. ئۇ ئۆزىنىڭ «كىچىك لەقۋا» پوۋېستىدا ھاياتى خورلۇق ۋە ئىجتىمائىي قەدىرسىزلىك تۈپەيلىدىن روھى ۋە جىسمانى تەرەپتىن بۇزۇلۇپ، ئىنسانى تۇيغۇسىنى يوقاتقان ۋەيرانە بىر دېھقاننىڭ ئازاد ۋە ئەركىن مېھنەت مۇھىتىدا ئۆزگىرىپ، ئۆزىنىڭ كىشىلىك قەدىر - قىممىتى بىلەن ئىجتىمائىي بۇرچىنى تولۇق چۈشىنىپ يەتكەن ئاڭلىق بىر ئادەمگە ئايلانغانلىقىنى يورۇتۇپ بەردى. «تۇمانلىق قىرغاق» پوۋېستىدا بولسا پۈتۈن بارلىقىنى ئانا سەنئەتكە بېغىشلىغان، قەلبى مۇھەببەت ۋە بەختھېسسىياتى بىلەن تولۇپ - تاشقان پاك ۋە ئۈمىدۋار بىر قىزنىڭ مۇرەككەپ ۋە ئەگرى توقاي تۇرمۇش يولىنى، ئۇنىڭ ئازابلىق ئىچكى كىچۈرمىشىنى گەۋدىلەندۈرۈپ، ئاپەتلىك

يىللار ھاياتىنىڭ شەخسىنىڭ ئەقلىي ۋە
ئەخلاقىي يۈكسىلىشىنى بوغۇدىغان، ئۇنىڭ
ئەڭ پاك، ئەڭ ئالىيجاناب ھاياتى تۇيغۇ-
لىرىنى ئاياق-ئاستى قىلىپ، ئۇنى ئىنسا-
نى پەزىلەتلەردىن مەھرۇم قىلىدىغان
ئەكسىيەتچى ماھىيىتىنى ئېچىپ بەردى.
ئۇ ئۆزىنىڭ «گۈزەللىك ئىزدىمە، ئۇ
سەندە» ناملىق پوۋېستىدا تۇرمۇشىمىزنىڭ
تېخى تولۇق ئېچىلمىغان ئەھمىيەتلىك
ساھەسىگە مۇراجىئەت قىلىپ چىنلىق ۋە
گۈزەللىك تۇيغۇسىغا باي بولغان رەسسام
بىلەن ساختا سەنئەت روھىدا تەربىيىلەنگەن
يازغۇچىنىڭ تۇرمۇش سەرگۈزەشتىلىرى
بىلەن ئىدىيىۋى توقۇنۇشلىرىنى گەۋدى-
لەندۈرۈپ ئۇلارنىڭ خاراكتېر ئۆزگىچىلى-
گىنى سەنئەت ۋە گۈزەللىك نۇقتىسىدىن
ئېچىپ بېرىدۇ. ئاپتور بۇ ئارقىلىق تۇر-
مۇش ۋە ئادەملەر قەلبى سەنئەت ۋە گۈ-
زەللىك بىلەن تولۇپ-تاشقان، ئۇنى پە-
قەت ھاياتقا چوڭقۇر مۇھەببەت باغلىغان،
پاك ۋە ئالىيجاناپ ئادەملەرلا سىزەلەيدۇ،
دېگەن بەدىئىي پەلسەپەۋى پىكرىنى ئىل-
گىرى سۈرۈپ، كىتابخان ئەقلىنى يېڭى
بىر ھاياتىي ھېكمەت بىلەن بېيىتىدۇ.

يازغۇچى مەتتىمىن ھوشۇر ئۆزىنىڭ
يېقىنقى يىللار ئىچىدە ئېلان قىلىنغان
«يېڭى ۋە كونا ئىشلار» ھېكايىسى بىلەن
«ساۋاقداشلار» پوۋېستى ئارقىلىق ئۆزى-
نىڭ پروزا ئىجادىيىتىدە يېڭى ۋە مۇرەك-
كەپ بەدىئىي ئىزلىنىشلەر زېمىنىگە قەدەم

قويغانلىقىنى كۆرسەتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ
سوزۇك ۋە ۋەزمىن ھېسسىيات، ساددا ۋە
جىلۋىدار بەدىئىي ئۇسلۇب بىلەن جانلاندۇ-
رۇلغان «يېڭى ۋە كونا ئىشلار» ھېكا-
يىسىدە ئادەم ۋە ئۇنىڭ تۇيغۇلىرىنى
قەدىرلەش بىلەن ئۆزىنى بەختلىك ھېس
قىلىدىغان ئاق كۆڭۈل ۋە ئەپۇچان بىر
ئادەمنىڭ كىتابخاننى چوڭقۇر تەسىرلەن-
دۈرىدىغان جانلىق بەدىئىي ئوبرازىنى
ياراتتى. ئۇ «ساۋاقداشلار» پوۋېستىدا ئەي-
نى يىللاردىكى ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچى-
لىرىنىڭ مەكتەپ ۋە جەمئىيەت ھاياتىغا
مۇراجەت قىلىپ، ئۆز ۋاقتىدىكى ئاپەتلىك
ئىجتىمائىي رېئاللىقنىڭ ئۇلارنىڭ تۇرمۇ-
شى ۋە روھى دۇنياسىدا بارلىققا كەلتۈرگەن
يېڭى ئۆزگىرىشلىرىنى ئوبرازلىق يورۇتۇپ
بەردى. ئۇ پوۋېست ۋەقەلىكىنى باش
قەھرىمان ئەلىنىڭ ئۆزىدە چوڭقۇر تە-
سىر قالدۇرغان، ئۇزاقتىن بۇيان ئۆزىنى
قىيناپ ۋە تاقەتسىزلەندۈرۈپ كەلگەن سىر-
لىق بىر تۇرمۇش پاكىتىنى ئېنىقلاش يو-
لىدىكى ئىزلىنىشىدىن باشلاپ راۋاجلان-
دۇرۇپ، جەمئىيەتنىڭ ھەر قايسى قاتلام
ۋە تەبىقىلىرىنىڭ تۇرمۇش ئالاھىدىلىك-
لىرى ئىچىگە كىرىپ بارىدۇ. شۇنىڭ
بىلەن ئۇ كىتابخاننى ئۆزىگە خاس ھا-
يات سەرگۈزەشتىسىگە ئىگە بولغان، خا-
راكتېرىدىكى خاسلىق ۋە ئىندىۋىدۇاللىقى
بىلەن بىر-بىرىدىن روشەن پەرق قىلىدى-
غان خىلمۇ-خىل جانلىق پېرسوناژلار

بىلەن ئۇچراشتۇرۇپ، ئۇلارنىڭ كۆز ئالدىدا ھاياتنىڭ ماھىيىتىنى گەۋدىلەندۈرۈپ بېرىدىغان يېڭى بەدىئىي ئالەم ئاچىدۇ. پۈۋسەت تۇرمۇش پۇرىقىنىڭ قويۇقلىقى، تەسۋىرى ۋاسىتىلىرىنىڭ يېڭى ۋە جانلىقلىقى، چىنلىق ۋە گۈزەللىك تۇيغۇسىغا بايلىقى بىلەن كىتابخانىنى ھاياجانلاندۇرىدۇ.

يازغۇچى مەھەممەت باغراش يېڭى دەۋر پروزىمىز تەرەققىياتىنىڭ ئىككىنچى باسقۇچىدا ئىجادىيەت سېپىگە كېلىپ قوشۇلۇپ قىسقا ۋاقىت ئىچىدىلا مول ئىجادىي مىۋە بەردى. ئۇ تۇرمۇشقا چوڭقۇر چۆكۈپ، ئۆسلۈپ ۋە ماھارەت مەسىلىلىرى ئۈستىدە تىنىمسىز ئىزلىنىپ، دەۋرىمىز كىشىلىرىنىڭ ئىدىيىۋى ھېسسىياتى چىن ۋە ھەققانى يورىتىپ بېرىلگەن بىرمۇنچە ئىجادىي ئەسەرلەرنى يارىتىپ، ھاياتتىكى ئاددىي ئادەملەرنىڭ تۇرمۇش ۋە كۈرىشىنى كۈندىلىك تۇرمۇش ۋە كىشىلەر مۇناسىۋىتىنىڭ كىچىك، لېكىن ئەھمىيەتلىك كۆرۈنۈشلىرى ئارقىلىق گەۋدىلەندۈرۈپ بېرىش، ھەممە نەرسىنى ئىجادىي سەنئەت ۋە بەدىئىي ئوبراز تۈسىدە بايان قىلىش، پېرسوناژلارنى ھېسسىيات چىنلىقى بىلەن خاراكتېر ئىندىۋىداللىقى ئارقىلىق جانلاندۇرۇپ ئوبرازنىڭ خاسلىقى ۋە تىپىكلىكىگە ئېرىشىش ئۇنىڭ بۇ ئەسەرلىرىنىڭ ئورتاق ئالاھىدىلىكى.

بىزدە رومان ئىجادىيىتى ھەققىدە مەنىسى بىلەن پەقەت «4 كىشىلىك گۇرۇھ» تارمار قىلىنغاندىن كېيىنلا باشلاندى. يازغۇچى قەييۇم تۇردى ئۆزىنىڭ «قىزىل تاغ ئېتىكىدە» ناملىق ئەسىرى بىلەن سوتسىيالىستىك مىللىي ئەدەبىياتىمىزنىڭ رومان ئىجادىيىتى قەدىمىنى باشلاپ بېرىپ، پروزىمىزنىڭ ژانىر تەرەققىياتىغا ئەمەلىي ھەسسە قوشتى. ئۇندىن كېيىن، ئۇ ئۆزىنىڭ «كۈرەشچان يىللار» ناملىق ئۈچ توملۇق رومانىنى يېزىپ، جەنۇبىي شىنجاڭ دېھقانلىرىنىڭ دېموكراتىك ئىنقىلاب دەۋرىدىكى تۇرمۇش ۋە كۈرىشىنى كەڭ بەدىئىي پىلاندا تەسۋىرلەپ بېرىشكە ھەرىكەت قىلىپ، ئۆزىنىڭ ژىرىك ئەسەرلەر ئىجادىيىتىدىكى بەدىئىي كۈچىنى سىناپ كۆردى.

يازغۇچى زوردۇن سابىر رومان ئىجادىيىتىگە ئۆزىگە خاس يول بىلەن كىرىپ كەلدى. ئۇ تۇرمۇشقا يېڭى ۋە ئالاھىدە نۇقتىدىن ياندىشىپ، ھايات ۋەقەلىكلىرىنىڭ مۇرەككەپ، زىددىيەتلىك كۆرۈنۈشلىرىنى تاللاپ تىپىكلەشتۈرۈپ، كىشىلەر مۇناسىۋىتىنىڭ مەزمۇن ۋە ماھىيىتىنى جانلىق ۋە كونكرېت ئېچىپ بېرەلەيدىغان ئىجادىي، بەدىئىي مۇھىت يارىتىپ، ئەسەرلىرىنى يېتەرلىك خاسلىق ۋە ئورگىناللىققا ئىگە قىلدى. كىتابخان ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدىن ئاپتورنىڭ ئۆزىنى، ئۇنىڭ پىكىر ۋە چۈشەنچىلىرىنى، ئۇنىڭ پەقەت ئۆزىگىلا خاس بولغان ھاياتى تەسىرات ۋە بەدىئىي - ئېستېتىك قاراشلىرى زېمىنىدا

مۇقەررەر بارلىقتا كېلىدىغان يېڭى، ئۆز-
گىچە بەدىئىي ئوبرازلارنى كۆرەلىدى.
ئۇ چىنلىق پرىنسىپىغا ئەمەل قىلىپ،
تۇرمۇشنىڭ ھەممە تەرىپىگە ئوخشاش
نەزەر ئاغدۇرۇپ، ئۇنىڭدىكى يېڭى، ئىجابىي
نەرسىلەر بىلەن كونا، قالاق نەرسىلەرنى،
ھەر خىل زىددىيەت ۋە قارمۇ-قارشىلىق-
لارنى چىن ۋە ھەققانىي ئەكس ئەتتۈرۈپ،
رېئاللىقنى ئۆز قىياپىتى بويىچە تەسۋىر-
لەپ، ئەسەرلىرىنى زىددىيەتلەر توقۇنۇشى
بىلەن خاراكتېرلار تىركىشىشىنىڭ كەڭ
بەدىئىي زېمىنىغا ئايلاندۇردى. ئۇ ئەسەر
ۋەقەلىكى بىلەن پېرسوناژلار مۇناسىۋىتىنى
لايىھىلەشتە، خاراكتېرلارنىڭ شەكىللىنىش
ۋە راۋاجلىنىش جەريانىنى گەۋدىلەندۈ-
رۈشتە ئابستراكت ئۇقۇم بىلەن تەييار سى-
ياسىي چۈشەنچىلەر كەينىدىن ئەگەشمەي،
تۇرمۇشنىڭ ئەسلى ھالىتى بىلەن ئۇنىڭ
تەرەققىيات قانۇنىيىتىنى ئاساس قىلدى.
ئۇ ئۆز پېرسوناژلىرىنىڭ تۇرمۇش بىرلە-
كىدە، ئۇنىڭ تۇيغۇ ۋە كەچۈرمىشلى-
رىگە ئارىلاشماي ئۇلارنىڭ ئۆزى خالى-
غانچە ياشىشى ۋە پىكىر قىلىشىغا يول
قويۇپ، ئۇلارنىڭ مۇقەررەر مېڭىشى لازىم
بولغان ھايات يولىنى كۆرسىتىپ بەردى.
ئۇ تۇرمۇشنى تاللاش، تېپىكلەشتۈرۈش،
سىيۇژېت ۋە قۇرۇلمىنى ئويۇشتۇرۇش، شا-
رائىتنى لايىھىلەش، بەدىئىي ئىقىمنى
جانلاندۇرۇش، زىددىيەتلەرنىڭ زىچلىق
ۋە ئۆتكۈرلىكىگە ئېرىشىش، پېرسوناژلار-
نىڭ خاراكتېر ئىندىۋىدۇاللىقىنى گەۋدىلەن-
دۈرۈش، ئۇلارنىڭ مەنىۋى-ھىسسىي پائا-
لىيەتلىرىنى ئېچىپ بېرىشتا ئوخشاش تە-
رەپلەردە ئۆزلۈكسىز ئىزلىنىپ ۋە يېڭىلىق
يارىتىپ پروزىمىزنىڭ ئەنئەنىۋى ماھارەت
ۋە ئەنئەنىۋى بەدىئىي تەسۋىر دائىرىسىدە
بۇرۇندىن بولمىغان بىرمۇنچە يېڭى ۋە
ئىجادىي نەرسىلەرنى ئەدەبىياتىمىزغا ئې-
لىپ كىردى. زوردۇن سابىر ئىجادىيىتى-
نىڭ بۇ خىل ئالاھىدىلىكلىرى ئۇنىڭ
ئىككىنچى ژىرىك ئەسىرى «ئىزلىنىش» دە
ئالاھىدە روشەن ئەكس ئەتتى. ئۇ بۇ رو-
ماندا يېڭى دەۋردە تۇرمۇشقا كۆز ئاچقان
بىر توپ ياشلارنىڭ ھايات ۋە غايە يولى-
دىكى جاپالىق ئىزلىنىشىنى، ئۇلارنىڭ
ئىنسان ئەقىل-ئىدرىكىنىڭ يۈكسەك پەل-
لىسىگە قاراپ تىنىمسىز ئىلگىرىلىشىدىكى
غەيرەت-شىجائىتىنى، ئۇلارنىڭ دوستلۇق،
مۇھەببەت ۋە بەخت تۇيغۇلىرىدا مۇجەس-
سەملەنگەن ئالىيجاناب ئىنسانىي پەزىلەت-
لىرىنى بىر گۇرۇپپا تىپىك پېرسوناژلار-
نىڭ مۇرەككەپ مۇناسىۋەتلىرى، زىددىيەت
ۋە قارمۇ-قارشىلىقلىرى ئىچىدە كونك-
رېت گەۋدىلەندۈرۈپ، كونا، ئەنئەنىۋى
تۇرمۇش مۇناسىۋەتلىرىنى يېڭىلاش ۋە
ئۆزگەرتىشكە قادىر بولغان بىر ئەۋلات
يېڭى كىشىلەرنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىۋاتقانلى-
قىنى جانلىق ئەكس ئەتتۈرۈپ بەردى.
ئۇ بۇنىڭدا باش قەھرىمان ئەلانىڭ ئىلمىي
ئىزلىنىش يولىدىكى مۇرەككەپ سەرگۈزەش-
تىلىرىنى نۇقتىلىق تەسۋىرلەپ، ئۇنىڭ
ھايات غايىسى بىلەن شەخسىي تۇرمۇش

يولى ئوتتۇرىسىدا پەيدا بولغان زىددىيەت-
لىنىڭ ھالەتنى ئالاھىدە گەۋدىلەندۈرۈپ،
ئۆز پرسوناژىنىڭ ھاياتىنىڭ ھەر خىل
شىددەتلىك قايناملىرى ۋە ئەگىر توقاي-
لىقلىرى بىلەن مۇرەككەپ ۋە دولقۇنلۇق
كۆرىنىشلىرى ئىچىگە تاشلاپ ئۇنىڭ تۇر-
مۇشىنىڭ ئېغىر ۋە قىيىن ھالەتلىرىدىكى
ئىدىيىۋى ئىپادىسىنى، مەنىۋى دۇنياسىدا
بارلىققا كەلگەن تەۋرىنىش ۋە ئۆزگىرى-
شىنى ئىپادىلەپ بەردى. شۇنداق قىلىپ
ئۇ ئۆز قەھرىمانىنىڭ ئىچكى دۇنياسىنىڭ
نازۇك ۋە ئىنچىكە كۆرىنىشلىرى بىلەن
ئۇنىڭ قەلبى ۋە روھىنى ئوبرازلىق ھال-
دا چوڭقۇر ئېچىپ، ئۇنى ھاياتى تىرىك
ئادەمگە يەنى تۇرمۇشنىڭ مەزمۇنى بىلەن
ئىنسانىنىڭ ماھىيىتىنى ئۆزىدە تولۇق
ئەكس ئەتتۇرۇپ بەرگەن ئىندىۋىدۇال
ئادەمگە ئايلاندۇردى.

شائىر ۋە يازغۇچى ئۆتكۈر ئۆزىنىڭ
«ئىز» رومانىنى قۇمۇل دېھقانلىرىنىڭ
قوراللىق قوزغىلىڭىنىڭ تېز پۈكمەس
رەھبىرى تۆمۈر خەلپىنىڭ بەدىئىي
ئوبرازىنى يارىتىشقا بېغىشلىدى. ئۇ رو-
ماندا قەھرىمان خاراكتېرىنى يېتىلدۈرگەن
ئىجتىمائىي مۇھىت بىلەن سىياسىي - سى-
نىپىي شارائىتنى توغرى تەسۋىرلەپ،
دېھقانلارنىڭ قوزغىلىشى بىلەن تۆمۈر خە-
لپىنىڭ يېتەكچىلىك ئورنىدا پەيدا بول-
ىشىنى رىئاللىقنىڭ تەقەززاسى دەرىجە-
سىگە كۆتىرىپ، ئۇنى بىر پۈتۈن دەۋر-
نىڭ روھى ۋە ۋەكىلىگە ئايلاندۇرۇپ،
قەھرىمان ئوبرازىغا ئىخچام زور ئىجتى-
مائىي ئەھمىيەت بېغىشلايدۇ. ئۇنىڭ كۆ-
رەشتىكى باتۇرلىقىنى، ئاممىنى تەشكىللەش-
تىكى ماھىرلىقىنى، مەسىلىلەرنى تونۇش
ۋە زىددىيەتلەرنى بىر تەرەپ قىلىشتىكى
دادىللىق ۋە پاراسەتلىكلىكىنى كەڭ
ۋە ئەتراپلىق تەسۋىرلەپ ئۇنىڭ ھە-
رىكەت پائالىيىتىنىڭ ھۆكۈمرانلار گۇرۇ-
ھى بىلەن جەمئىيەتنىڭ ھەر قايسى قات-
لاملىرى ئوتتۇرىسىدا پەيدا قىلغان تەسىر
ۋە ئىنكاسىنى روشەن گەۋدىلەندۈرۈپ، ئۇ-
نىڭ رىئاللىقنى ئۆزگەرتىش ۋە ئىجتىما-
ئىي تەرەققىياتنى ئىلگىرى سۈرۈشتە ئوي-
نىغان تارىخىي رولىنى يورىتىپ بېرىدۇ.
شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇنىڭ ئۇششاق ئىش-
لەپچىقىرىش مۇناسىۋەتلىرى مۇھىتىدا شە-
كىللەنگەن دېھقانچە خاراكتېرىنىڭ ئاجىز-
لىقى ۋە چەكلىمىلىكىنىمۇ چىن ۋە ھەققانى
تەسۋىرلەپ، ئۇنىڭ ھايات پاجىئەسى بىلەن
قوزغىلاڭنىڭ مەغلۇبىيىتىنى كەلتۈرۈپ چى-
قارغان توپ ئىجتىمائىي سەۋەپلەرنى چوڭ-
قۇر ئېچىپ بېرىپ، ئىدىيىۋى خاراكتېرىدا
زىددىيەت ۋە ئىككى ياقلىمىلىق بولغان
ھەقىقىي دېھقان ئىنقىلابچىنىڭ جانلىق
بەدىئىي ئوبرازىنى ياراتتى.

يازغۇچى ئابدۇللا تالىپ «قاينام
ئۇركىشى» رومانىدا ئىنقىلابىي شائىر
لوتپۇللا مۇتەللىپنىڭ بەدىئىي ئوبرازىنى
يارىتىپ، شىنجاڭ جەمئىيىتىنىڭ 40-
يىللاردىكى ئومۇمىي ئەھۋالىنى، ھەرقاي-
سى سىنىپ ۋە تەبىقىلەر ئوتتۇرىسىدىكى

دىزىدىيەت ۋە كۇرەشلەرىنىڭ جانلىق بەدىئىي كارتىنىسىنى سىزىپ بېرىشنى مەقسەت قىلىدۇ. ئۇ رومانىدا لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىنى، ئۇنىڭ رىئاللىقنى تونۇش ۋە جەمئىيەتتىكى ئىجتىمائىي زىددىيەتلەرنىڭ روھىنى ئۆزلەشتۈرۈش ئىقتىدارىنىڭ يۇكسىلىشىنى مۇۋاپىق ئىجتىمائىي زېمىن بىلەن تەمىنلەپ، ئۇنى مۇرەككەپ ۋە كەسكىن زىددىيەتلەر توقۇنۇشى موھىتىدا ھەرىكەت قىلدۇرۇپ، شائىرنىڭ ئىنقىلاب يالقۇنلىرى ئىچىدە شەكىللىنىپ راۋاجلانغان ئۆزگىچە خاس ئىدىيىۋى خاراكتېرىنى بەلگىلىك دەرىجىدە ئېچىپ بېرىدۇ.

يازغۇچى ئايشەم ئەخمەت «ئۇچمەس ئىزلار» رومانىدا قۇمۇل خەلقىنىڭ پېئودال ۋاڭلىق تۈزۈمىگە قارشى كۇرەش تىمىسىغا بىرىنچى بولۇپ مۇراجەت قىلىپ، فېئوداللىق ئىمكىسپولاتاتسىيە بېسىمى ئاستىدا مىجىلغان جاپاكەش دېھقانلارنىڭ ئېچىنىشلىق تۇرمۇشىنى، ئۇلارنىڭ مەۋجۇت تۈزۈمگە بولغان غەزەپ ۋە قارشىلىقىنى كەڭ بەدىئىي پەلاندا تەسۋىرلەپ، ئۇلارنىڭ ئازادلىق ۋە ئەركىنلىك يولىدا ئېلىپ بارغان باتۇرانە كۇرەشلىرىنى جانلىق گەۋدىلەندۈرۇپ بېرىدۇ. رومان تۇرمۇش پۇرىقىنىڭ قويۇقلىقى، تەپسىلاتلىرىنىڭ يېڭى ۋە ئورگىناللىقى بىلەن كىتابخانىنى قىزىقتۇرىدۇ.

يۇقىرىقىلار بىزنىڭ يېڭى دەۋر پروزىمىزنىڭ يىقىنقى تەرەققىيات ئەھۋالى بىلەن ئۇنىڭ ئىدىيە ۋە بەدىئىي سەۋىيەدىكى ئومۇمىي يۈزلۈك يۇكسىلىشىنى روشەن گەۋدىلەندۈرۈپ بېرىدىغان نەتىجىلەردۇر. بىراق نەتىجە ھامان ئۆتمۈشكە، تارىخقا تەۋە نەرسە بولۇپ ئۇ ھېچقاچان پروزىمىزنىڭ كەلگۈسى تەرەققىياتىنىڭ ئورنىنى باسالمايدۇ. پروزىمىزنىڭ گۈللەنگەن يېڭى دەۋرنى يارىتىش ئۈچۈن بىزنىڭ داۋاملىق ئىلگىرلىشىمىزگە، يارىتىشچانلىق ۋە كەشىپ قىلىشىمىزغا ئىجادىيىتىمىزدە مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇۋاتقان كەمچىلىك ۋە يېتەرسىزلىكلەرنى تۈگىتىپ، يېڭى روھ ۋە يېڭى قىياپەت بىلەن ئوتتۇرىغا چىقىپ، دەۋر تۇرمۇشى چىنلىق بىلەن يورىتىپ بېرىلگەن تېخىمۇ كۆپ مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى يارىتىپ، پروزىمىزنى خەلق روھىنىڭ ھەقىقىي سەنئەتلىك ئىنكاسىغا ئايلاندۇرۇشىمىزغا توغرى كېلىدۇ.

ھەممىمىزگە مەلۇم بولغىنىدەك بەدىئىي ئەدەبىياتنىڭ مەزمۇن كەڭلىگى ئالدى بىلەن ئۇنىڭ تىما خىلمۇ - خىللىقىدىن كېلىدۇ. بىر ئەدەبىياتنىڭ ئىجتىمائىي تۇرمۇش بىلەن بولغان باغلىنىشى قانچىلىك باي ۋە كۆپ تەرەپلىمە بولسا، ئۇنىڭ جەمئىيەت ۋە كىشىلەر مۇناسىۋىتىنى كۆزىتىش ۋە ئۇنى ئەكس ئەتتۈرۈش دائىرىسى قانچىلىك كەڭ بولسا، ئۇنىڭ ھاياتىنى ئۆزلۈكسىز پەيدا بولۇۋاتقان ھەر خىل يېڭىلىقلارغا بولغان دىققەت

ئېتىۋارى قانچىلىك كىچىك بولسا، مۇنداق ئەدەبىياتنىڭ ئۆز كىتابخانىلىرىغا بېرىدىغان مەنىۋى مەھسۇلاتى شۇنچىلىك باي ۋە خىلمۇ - خىل بولىدۇ. مۇنداق ئەدەبىيات ئۆز كىتابخانىلىرىغا ئىجتىمائىي تۇرمۇشنىڭ باي ۋە رەڭدارلىقىنى، كىشىلەر خاراكتېرىنىڭ مۇرەككەپ ۋە خىلمۇ - خىللىقىنى چوڭقۇر تونۇتۇپ، ئۇلارنى ھاياتنىڭ يېڭى گۈزەللىكلىرى بىلەن ئۇچراشتۇرۇپ، ئۇلاردا يېڭىچە غايە ۋە ئىنتىلىش پەيدا قىلىدۇ. بىزنىڭ يېڭى دەۋر پروزىمىزدا مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇۋاتقان جىددىي كەمچىلىكلەرنىڭ بىرى دەل مۇشۇ تېما مەسىلىسىدە ئىپادىلىنىدۇ. بىزنىڭ بىر مۇنچە ئەسەرلىرىمىز ئاللىقاچان تارىخ بولۇپ قالغان بىر نەچچە ئەنئەنىۋى تېما ئەتراپىدا، ھاياتىمىزنىڭ ھەممىگە مەلۇم بولغان ئورتاق ئومۇمىي كۆرۈنۈشلىرى ئەتراپىدا ئايلىنىدۇ. ئۇلاردا يېڭى تەرەققىيات دەۋرى تۇرمۇشىنىڭ ئۆزىگە خاس ئالامەتلىرى، ئۇنىڭ كىتابخانىلار تېخى ھېس قىلىپ يەتمىگەن ئىنچىكە ۋە نازۇك تەرەپلىرىنىڭ بەدىئىي ئىنكاسى تېپىلمايدۇ. يېڭى ئىقتىسادىي، تەشكىلىي تۈزۈلمە بىلەن يېڭىچە ئەخلاقىي يۈزلىنىشلەر تەسىرىدە جەمئىيەتتە پەيدا بولۇۋاتقان يېڭى ئىدىيە ۋە يېڭى مۇناسىۋەتلەر بىر مۇنچە ئاپتورلىرىمىزنىڭ دىققەت نەزىرىدىن سىرتتا قېلىۋاتىدۇ. تۇرمۇشىمىزنىڭ تەرەققىياتى بىلەن مىللىي روھ، مىللىي ئەقلىمىزنىڭ ئۆسۈشىدە زور رول ئوينىغان مەشھۇر تارىخىي شەخسلەر بىلەن مۇھىم تارىخىي ۋەقەلەر پروزىمىزغا تېخى تولۇق كىرگىنى يوق. قىسقىسى بىزنىڭ پروزىمىز مىللىي تۇرمۇشىمىزنىڭ تارىخىي ۋە رېئال كۆرۈنۈشلىرىنى، ئۇنىڭ خەلق روھىدا ئەكس ئېتىدىغان مەزمۇن، ماھىيىتىنى روشەن ۋە جانلىق يورىتىپ بېرەلمەيۋاتىدۇ.

ئىجتىمائىي تۇرمۇش بەدىئىي ئەدەبىياتنىڭ بىردىن - بىر بۇلىقى، ئۇنىڭغا چەكسىز ھاياتى كۈچ بېغىشلايدىغان تۈگىمەس - پۈتمەس مەنبەئە، شۇڭا ئىجادىيەتتە تۇرمۇش ئاساس قىلىنىشى، ھەر قانداق پىكىر ۋە ئىدىيە رېئاللىقتىن، جەمئىيەتنىڭ ئومۇمىي ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتلىرىنىڭ كونكرېت ھالىتىدىن كېلىشى، ئۇنىڭدىكى ھەر قانداق ۋەقە ۋە ئوبراز تۇرمۇشنىڭ دەل ئۆزىدىن تۇغۇلۇشى لازىم. پەقەت مۇشۇنداق بولغاندىلا ئاندىن رېئاللىقنىڭ ئەينىكى، تۇرمۇش دەرسلىكى بولالايدىغان ھەقىقىي ئىجادىي بەدىئىي ئەسەرلەرنى یاراتقىلى بولىدۇ. ۋاھالەنكى بىزنىڭ بىر قىسىم ئاپتورلىرىمىز بۇ مەسىلىنى تېخىچە تولۇق ھەل قىلىپ كېتەلمىدى. ئۇلار ئىجادىيەتتە دەۋرىمىز كىشىلىرىنىڭ تۇرمۇش رېئاللىقىنى ئەمەس بەلكى ئۇقۇم

ۋە چۈشەنچىنى ئاساس قىلىپ، ھېچقانداق تۇرمۇش ئاساسى بولمىغان، ئادەمنىڭ خاسلىق ۋە مۇرەككەپلىكىنى يوققا چىقىرىدىغان، قېلىپلاشقان پېرسوناژلارنى ياساپ چىقتى. ئۇلارنىڭ ئىجابىي قەھرىمانلىرى باشتىن-ئاخىر توغرا، زىددىيەتلىك روھىي ھالەتلەردىن خالىي، ھەرقانداق ۋاقىتتا غەلىبە ۋە ئۈستۈنلۈكتىن باشقىنى بىلمەيدىغان ئىلاھ سۈپەت كىشىلەر بولسا، سەلبىي قەھرىمانلىرى ھەرقانداق ۋاقىتتا رەزىللىك ۋە خۇنۈكلىكى بىلەن كۆزگە تاشلىنىدىغان، ھەرقانداق ئىنسانىي تۇيغۇدىن مەھرۇم، ئازراقمۇ ئارتۇقچىلىق ۋە ئالاھىدىلىككە ئىگە بولمىغان، ياۋاش ۋە قارشىلىق كۆرسىتىش روھىي يوق ئەخمەق ۋە بىچارە ئادەملەردىن ئىبارەت بولدى. ئۇلار تۇرمۇشنى ئۆز مۇرەككەپلىكى بويىچە، كىشىلەر مۇناسىۋىتىنى زىددىيەت ۋە قارمۇ-قارشىلىقلىرى بويىچە ئەمەس، بەلكى ئۆزلىرىنىڭ خىيال ۋە تەسەۋۋۇرىدىكى ئاددىيلىق ۋە بىر خىللىق ھالىتى بويىچە ئەكس ئەتتۈردى. قىسقىسى ئۇلار تۇرمۇش رېئاللىقى بىلەن كىشىلەر مۇناسىۋىتىدىن ئىدىيە ۋە پىكىر ئالماي، ئۆزلىرىدىكى تەييار ئىدىيە ۋە چۈشەنچىلەرنىڭ سىياسىي قېلىپى بويىچە تۇرمۇش ۋە ئادەملەرنى ياساپ چىقتى.①

بەدىئىي ئەدەبىيات تىل سەنئىتى، تېخىمۇ ئېنىق قىلىپ ئېيتقاندا بەدىئىي تىل ئارقىلىق پېرسوناژ ئوبرازى يارىتىش سەنئىتىدۇر. پېرسوناژ ئوبرازى دېگىنىمىز تاشقى ھەرىكەت بىلەن ئىچكى پائالىيەت ئىقتىدارىغا ئىگە بولغان ھاياتىي تىرىك ئادەمنىڭ يەنى تاشقى ئوبيېكتىپلىق بىلەن ئىچكى سۇبيېكتىپلىقنىڭ تەبىئىي بىرلىكى زېمىنىدە ئۆز ماھىيىتىنى ئىپادىلەيدىغان ئىندىۋىدۇئال ئادەمنىڭ بەدىئىي سۈرىتىدۇر. ئۇنىڭ ھايات ئېنېرگىيەسى بىلەن پائالىيەت مەنبەئى ئۇنىڭ تاشقى ھەرىكەتلىرى ئەمەس بەلكى ئۇنىڭ سۇبيېكتىق ھەرىكىتى-پىكىرى ۋە ھېسسىياتىدۇر. شۇڭا پروزا ئەسەرلىرىدە ئالدى بىلەن پېرسوناژنىڭ ھېسسىياتى، ئۇنىڭ تۇيغۇ ۋە كەچۈرمىشى يېزىلىشى لازىم. پەقەت شۇ چاغدىلا ئۇنىڭ تاشقى ھەرىكىتى مۇئەييەن ئىچكى مەناغا ئىگە بولۇپ، ئىنساننىڭ سۇبيېكتىپلىقىدا ئەكس ئېتىدىغان ئاڭلىق پائالىيەتچانلىقىنى تولۇق گەۋدىلەندۈرۈپ بەرگىلى بولىدۇ. بىزنىڭ بىرمۇنچە ئاپتورلىرىمىزنىڭ بۇ مەسىلىگە بولغان دىققەت-ئېتىبارى يېتەرلىك بولمايۋاتىدۇ. ئۇلار ئۆز پېرسوناژلىرىنىڭ ۋەقەلىك تۈسىگە ئىگە بولغان تاشقى ھەرىكەتلىرىگە كۆپرەك كۆڭۈل بۆلۈپ، ئۇلارنىڭ ئىچكى ھېسسىياتىغا، ئۇلارنىڭ تۇرمۇشنىڭ مۇرەككەپ ھالەتلىرىدىكى تۇيغۇ ۋە كەچۈرمىشلىرى بىلەن پسىخولوگىيەسىنىڭ ئىنچىكە ۋە نازۇك ئىپادىلىرىغا تولۇق دىققەت قىلمايۋاتىدۇ. نە-

تىجىدە ئۇلارنىڭ پېرسوناژلىرى جىنى بار روھى يوق، ھەرىكىتى بار ئۆزى يوق بوش ۋە جانسىز ئادەملەردىن بولۇپ قېلىۋاتىدۇ.②

ئەدەبىي ئىجادىيەت ئۈستىدە گەپ بولغان چاغدا ئالدى بىلەن يېڭىلىق ۋە ئىجادىلىق مەسىلىسى تىلغا ئېلىنىدۇ. دەرۋەقە ئۇنىڭسىز ئەدەبىياتنىڭ ھاياتىنى، ئۇنىڭ تەرەققىيات ئىستىقبالىنى تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايدۇ. چۈنكى ئەدەبىياتتا پەقەت يېڭى نەرسىلا، ھاياتى كۈچى ئۇرغۇپ تۇرغان ئىستىقبالىق نەرسىلا كىتابخانغا ھەقىقىي گۈزەللىك تۇيغۇسى بېغىشلاپ، ئۇنىڭدا يېڭىچە ھاياتى غايە پەيدا قىلالايدۇ. پەقەت يارىتىلغان ۋە كەشىپ قىلىنغان، ئاپتورنىڭ ۋۇجۇدىدا ئۆزىگە خاس مەزمۇن ۋە پورما بىلەن تۇغۇلۇپ، يېڭىچە بەدىئىي قىياپەت بىلەن ئالەمگە كۆز ئاچقان ئىجادىي نەرسىلا ھايات ۋە ئادەملەر مۇناسىۋىتىنىڭ بىرەر يېڭى تەرىپىنى گەۋدىلەندۈرۈپ، كىتابخانغا ھاياتنىڭ باي ۋە خىلمۇ - خىللىقىنى ئەمەلىي تونۇتالايدۇ. شۇڭا ئەدەبىي ئەسەرنىڭ بەدىئىي - ئىجتىمائىي قىممىتى ئالدى بىلەن ئۇنىڭ يېڭى ۋە ئىجادىلىقىدا ئىپادىلىنىدۇ. بىزدە يېقىنقى يىللار ئىچىدە بىر قىسىم پوۋېست ۋە رومانلار ئېلان قىلىندى. بىزنىڭ كىتابخانلىرىمىز ئۇلارنى كۆرۈشى بىلەنلا بۇ نەرسىلەرنىڭ قانداقتۇ بىر ئەسەرگە تەقلىد قىلىنغانلىقىنى، قانداقتۇ بىر ئەسەردىن ئۆزلەشتۈرۈلگەنلىكىنى سېزىشىپ، ئۆزلىرىنىڭ ھەققانى تەلەپ ۋە پىكىرلىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇشتى. ۋاھالەنكى بىزنىڭ مۇشۇنداق ناتوغرى ئىجادىيەت ئۇسۇلىغا ئادەتلەنگەن بىر قىسىم ئاپتورلىرىمىز مۇنداق ھەققانى پىكىرلەرنى كۈچىنىڭ بارىچە بېسىپ ئۆزلىرىنىڭ تېرىپ قۇراشتۇرۇلغان يارامسىز نەرسىلىرىنى داۋاملىق ئېلان قىلىپ، پىروزىمىزنىڭ يېڭىلىق ۋە ئىجادىيلىق ئەنئەنىسىنى ئېغىر دەرىجىدە بۇزدى. بۇ ئاپتورلار كىتابخانلارنى ساددا ۋە ساۋاتسىز ھېسابلاپ، ئالدى بىلەن ئۆزلىرىنىڭ ساۋاتسىزلىقى ۋە بىچارىلىقىنى ئاشكارىلىدى.③

يۇقىرىقىلاردىن باشقا بىزنىڭ پىروزا ئىجادىيەت قوشۇنىمىزنىڭ بەدىئىي ماھارەتتە بوش ۋە ئاجىز ئورۇندا تۇرۇپ كېلىۋاتقانلىقىمۇ بىزنىڭ دىققىتىمىزنى تارتىشى لازىم. بىزنىڭ بىر قىسىم ئاپتورلىرىمىزنىڭ بەدىئىي پىكىرى تار، تەپەككۇر كۈچى ئاجىز، رېئاللىقنى جانلاندۇرۇش ئىقتىدارى تۆۋەن بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئەسەرلىرى ئادەتتىكى تۇرمۇشنىڭ بايانى كەچۈرمىسى بىلەن، ئوبراز ۋە سەنئەتتىن خالى بولغان بوش ۋە ھارارەتسىز تەسۋىرلەر، مەنىسىز تالاش - تارتىش ۋە ئورۇنسىز پەندى - نەسىھەتلەر بىلەن تولغان. ئۇلار شۇنچىلىك ئۇزۇن، شۇنچىلىك زېرىكەرلىك يېزىلغانكى پېرسوناژنىڭ ئادەتتىكى بىر ھەرىكىتىمۇ بىرنەچچە سەھىپىگە سوزۇلىدۇ: زىددىيەتلەرنىڭ

①②③ بۇ جايلاردىكى تەپسىلاتلار ئاپتورنىڭ رازىلىقى بىلەن قىسقارتىلدى

بوش ۋە جانسىزلىقى، ۋاقىئەلەرنىڭ چې-
چىلاڭغۇ ۋە مەنتىقسىزلىقى، پېرسوناژلار
مۇناسىۋىتىنىڭ ئاددىي ۋە بىر خىللىقى،
مەزمۇنىنىڭ تەكرارلىقى بىلەن تەسۋىر
ۋە بايانلارنىڭ ئەزمە ۋە سۆرەلمىلىكى
كىتابخاننى تويغۇزۇۋېتىدۇ.

بىزدە ھازىرغىچە ئوندىن ئوشۇق رو-
مان ئېلان قىلىندى. بىراق پىروزىمىزدا
مەۋجۇت بولۇپ تۇرىۋاتقان يۇقىرىقى بىر
قاتار مەسىلىلەر تۈپەيلىدىن، بۇ ئەسەر-
لەرنىڭ بىرەرسىمۇ ئىدىيە ۋە بەدىئىلىك
تەرەپلەردە بۆسۈش خاراكتېرلىك يېڭىلىق
يارىتىپ مىللىي تۇرمۇشىمىزنىڭ پۈتۈن-
لەي يېڭى ۋە ئىجادىي بولغان ئۆزگىچە
بەدىئىي مەنزىرىسىنى سىزىپ بېرەلمىدى.
تېخىمۇ ئېنىقراق قىلىپ ئېيتساق خەلقى-
مىزنىڭ ئىدىيە ۋە ئەخلاقىي تەربىيىلىنى-
شىدە مۇھىم ئورۇن تۇتىدىغان، ئۆز دەۋ-
رىنىڭ مەزمۇن، ماھىيىتىنى چوڭقۇر ئې-
چىپ بېرىدىغان، ئالاھىدە بەدىئىي - سېھ-
رى كۈچكە ئىگە بولغان تىپىك پېرسو-
ناژلار ئوبرازىنى، مۇكەممەل بەدىئىي تىپ-
لارنى يارىتالمىدى.

ئومۇملاشتۇرۇپ ئېيتقاندا، بىزنىڭ يې-
ڭى دەۋر پىروزىمىز ئۆزىنىڭ ئون يىل-
لىق تەرەققىيات تارىخىدا ناھايىتى زور
نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈردى. شۇنداقلا
ئۇنىڭدا يەنە ھەممىمىزنىڭ چوڭقۇر ئوي-
لىنىشىغا تېگىشلىك بولغان بىر مۇنچە
جىددىي مەسىلىلەرمۇ ساقلاندى. ئەدىبىي
ئىجادىيەتنىڭ تۈپ مەسىلىرى بولغان
ئىجادىيەت بىلەن تۇرمۇشنىڭ، سەنئەت
بىلەن سىياسىينىڭ، تېما بىلەن مەزمۇن-
نىڭ، ئەنئەنە بىلەن يېڭىلاشنىڭ، قىز-
غىنلىق بىلەن ماھارەتنىڭ مۇناسىۋىتى
قاتارلىق بىر مۇنچە مەسىلىلەر پىروزى-
مىزدا تېخى ئۈزۈل - كېسىل ھەل بولمى-
دى. شۇڭا ئۇ رېئال تۇرمۇشنىڭ يېڭى
ۋە ماھىيىتىنىڭ تەرەپلىرىگە، ئىجادىي
سەنئەتنىڭ كەڭ ۋە ئۈنۈملۈك زېمىنىگە،
بەدىئىي ماھارەت ۋە بەدىئىي تەربىيىلىنى-
شىنىڭ يېڭى، ئۈنۈملۈك پەللىسىگە ھە-
قىقىي ھالدا يۈزلىنەلمىدى. نەتىجىدە بىز-
نىڭ يېڭى دەۋر پىروزىمىز ئىدىيە ۋە
بەدىئىي سەۋىيەدە تا ھازىرغىچە بۆسۈش
خاراكتېرلىق ئۆزگىرىش ياسىيالمىدى.
ھاياتنى كۆزىتىش ۋە ئۇنى ئەكس ئەت-
تۈرۈشتە يېڭى ۋە ئۆزگىچە قىياپەت بى-
لەن ئوتتۇرىغا چىقىپ، ئىجادىي سەنئەت-
نىڭ تەڭداشسىز كۈچىنى ھەقىقىي ھالدا
جارى قىلىپ، دەۋرىمىز تۇرمۇشىنىڭ رەڭ-
دار سەلتەنەتلىك مەنزىرىسىنى، خەلقىمىزنىڭ
ۋۇجۇدىدا ئۇرغۇپ تۇرغان يېڭى ھاياتنى
كۈچىنى تولۇق ۋە يارقىن يورۇتۇپ بې-
رەلمىدى. بىز بۇ ئەھۋاللارنى تىرىشىپ
ئۆزگەرتىپ، ئىجادىيەت ئىدىيىسى ۋە ئى-
جادىيەت ئەمەلىيىتىدە جىددىي بۇرۇلۇش
ياسىشىمىز، ئەدەبىي تەنقىت ۋە ئەدەبىيات
نەزەرىيە تەتقىقاتچىلىقىنى كۈچەيتىپ،

(ئاخىرى 100 - بەتتە)

تاغ ئارىسىدا

جاڭ جىڭلۇڭ

ھەبىبۇللا رېقىپ تەرجىمىسى

ئاخبارات ئەدەبىياتى

ئەنئەنە غايەت زور توسالغۇدۇر، ئۇ، تارىخنىڭ ئاشنىاسىدۇر.

ئېنگېلىس

ۋۇنۇي تېغى توۋىدىن «جۇي لىيۇزا» چىقتى.

[1]

بۇ يەر تاغلار دۇنياسى

سەپسالساڭ، چوققىلار چوققىلارغا، قىيالىقلارغا تۇتاشقان. ئىدىرلار، چوققىلار بىر - بىرى بىلەن گىرەلىشىپ، دولقۇنلۇق ئۆركەشلەۋاتقان دېڭىزنى ئەسلىتىدۇ.

ئاپتوموبىل، بىر - بىرىگە ئۇلىشىپ كەلگەن، كىشىنى چۆچىتىدىغان يول بەلگىلىرىنىڭ كۆرسىتىشى بىلەن، ئۇيان، — بۇيان ئايلىنىپ ئىككى ناھىيىنى بېسىپ ئۆتۈپ، چوققىلىرى ھەيۋەت، بىر - بىرىگە تۇتاش كەتكەن لىياۋدوڭ چوڭ تاغ تىزمىلىرى ئارىسىدىكى كىچىك ناھىيە - خىڭرېن ناھىيىسىگە كىرىپ كەلدى.

مېنىڭ مەخسۇس زىيارەت قىلماقچى بولغان ئادىمىم مۇنداق بىر كىشى ئىدى: ئىككى يىلدىن بۇيان «بېنشى گېزىتى»، «خەلق گېزىتى» قاتارلىق 10 نەچچە گېزىت ۋە رادىئو ئىستانسىسى ئۇنىڭ تاۋار ئىشلەپچىقىرىش جەھەتتىكى ئىش ئىزلىرى توغرۇلۇق 30 نەچچە پارچە ماقالە ئېلان قىلدى. «لىياۋنىڭ گېزىتى» 3 يىل ئىچىدە ئۇدا ئۈچ قېتىم بىرىنچى بەتنىڭ باش ئىستونىنى ئۇنىڭغا ئاتا قىلدى.

دەل بۇ يەرگە كېلىپ زىيارەت قىلىش جەريانىدا، بەزىلەر: «ماڭا شۇنى يازامسىز؟ خىڭرېن ناھىيىسىدە ئۇ ھارامزادىنىڭ زومىگەر، ئۇچىغا چىققان لوكچەك، يۈزى قېلىن، قولاق كەستى ئىكەنلىكىنى كىم بىلمەيدۇ...» — دېيىشتى.

چۆچۈگىنىمدىن چوش ۋاقتىدىكى قۇياش ئوشتۇمتۇت ئۇيۇق سىزىقىدا ئولتۇرۇپ كەتكەندەك ھالەتكە چۈشۈپ قالدىم.

بىر خىل تەبىئىي نەپرەتلىنىش تۇيغۇسىدا، نەچچە قېتىم قايتىپ كېتىش

نىيىتىمگىمۇ كەلدىم. ئەمما ئەقىل - ئىدرىكىمنىڭ جاھىللىق بىلەن دەۋەت قىلىشى مېنى ۋۇنۋي تاغ باغرىغا - مۇشۇ ئەسەرنىڭ قەھرىمانى تۇرۇشلۇق لياۋدوڭ تېغى تۈۋىگە ئېلىپ كەلدى.

تىراگېدىيىنىڭ مۇقەددىمىسى هارپا كېچىسى ئېچىلدى:

1984 - يىلىنىڭ هارپا كۈنى، ئاستا - ئاستا قاراڭغۇ چۈشۈشكە باشلى-

[2]

دى، چىرايلىق ئىسمىغا ماس كەلمەيدىغان زور، ھەيۋەتلىك ۋۇنۋي (5 قىز) تېغى بۈگۈن كېچە بەكمۇ چىرايلىق، كۆركەم تۈسكە كىرگەن بولۇپ، كومۇچتەك يېپيېڭىچا يېپىنغان ھالدا ھاياجان ئىلكىدە ئۆزىگە ئىزچىل ھەمرا بولۇپ كەلگەن تاغ يېزىسىغا قارايتتى.

ھەممە ئائىلىلەر كۈندۈزدەك يورۇتۇلغان، پانۇسلار يۇلتۇزلاردەك چىمىرلايتتى، ئىشىك يېنىغا يېزىلغان بېيىتلەر، «بەخت» دەپ يېزىلغان خەتلەر، ئىشىك بېشىغا چاپلانغان «خۇشاللىقتا يولۇققايسىز» دېگەن خەتلەر، چىراغلارنىڭ نۇرىدا تېخىمۇ قىپقىزىل بولۇپ كۆرۈنەتتى، كىشىلەر ئوغۇل، قىزلىرىنى كۆتۈرۈشۈپ، ئادەملەر بىلەن تولغان يېزا كۇلۇبىغا كىرىپ - چىقىپ تۇراتتى. خىڭرىن بازىرىنىڭ لېۋجياگۇ يېزىسىدىكى جوي لەنفاڭ، ھۆددىگە ئالغان ئاقسىلىق گۆش پىششىقلاپ ئىشلەش زاۋۇتىدىن كىرىم قىلغان پۇلى بىلەن ئىككىنچى ئىشلەپچىقىرىش ئەترىتىنىڭ دۆلەتكە قەرزدار بولۇپ قالغان 20 مىڭ يۈەننى بىراقلا تۆلىۋەتكەنىدى. يېزىدىكىلەر بۈگۈن ئاخشام ئۇنىڭغا رەھمەت ئېيتىش يىغىنى ئۆتكۈزمەكچى ئىدى.

بىر نەچچە مويسىپىت جوي لەنفاڭنىڭ قولىنى ھۆرمەت بىلەن تۇتۇپ:

شاۋلىيۇ ①، سەن ئۈستىمىزدىن يوغان بىر تاغنى ئېلىۋەتتىڭ، — دېيىشتى.

سۆزلىمەكچى بولغانلار ئەڭ كۆپ، كىيگەن كىيىملەر ئەڭ كۆركەم، سۆزلەنگەن سۆزلەر ئەڭ سەمىمىي، يىغىن ئەڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك — شۇنداقلا ئەڭ مۇۋەپپەقىيەتسىز ئېچىلدى — دېگەندەك «6 تۈرلۈك ئەڭ» نى يەكۈنلەپ چىققان.

ئاخبارات مۇخبىرلىرى، يېزا ئىگىلىك بانكىسى ۋە پاۋزىيەت ئامانەت قەرز كوپىراتىپىنىڭ رەھبەرلىرى كەلگىلى بىر سائەتتىن ئاشقان بولسىمۇ، بازار، ناھىيە رەھبەرلىرى تېخى كەلمىگەنىدى.

كۆپچىلىك بىر ئاز تاقەتسىزلەنگەن بولسىمۇ، ئانچە كارى بولمىدى. ياخشى تائام - كېيىن پىششىمۇ كېرەك يوقدە. شۇنىڭدەك هارپا كېچىسى بولغاچقا،

ئىزاھات: (شاۋلىيۇ — 6 - ئوغۇل دېگەن مەنىدە).

يەنىلا كۆڭۈللۈكتە! يەنە بىر سائەت ئۆتۈپ كەتكەن بولسىمۇ، ئۇلار كەلمىدى. يېزا كادىرلىرى بولسا، بۇ قېتىمقى يىغىنغا قاتنىشىشنى ناھىيە رەھبەرلىرى ئۆز- لىرى ئۇقتۇرۇشقا قويغان بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ ئالدىراشچىلىقتا ئۇنتۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرەشكە باشلىدى. ئالدىنقى كۈنى تېخى بىر قېتىم ئالاقىلىشىپ، كېلىشىپ قويۇلغان تۇرسا، ئىش بىلەن كېلەلمىسە تېلېفون بېرىۋەتسە بولامدۇ. يېزا ئىگە- لىك بانكىسىنىڭ رەھبەرلىرىمۇ تىت - تىت بولۇپ، شوپۇرنى ئەھۋال ئۇقۇپ كېلىشكە ئەۋەتتى. بىرەر سائەتتىن كېيىن ئاپتوموبىل قايتىپ كەلدى.

«ئۇلار كېلەلمەيدىغان بولدى.» يېزا ئىگىلىك بانكىسىنىڭ كادىرلىرى ئىش- نىڭ ئەپلەشمەيۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىپ، پىكاپقا چىقىپ قايتىپ كەتمەكچى بول- دى. يېزا كادىرلىرى ئالدىراپ - تېنەپ ئولىشىۋېلىپ: -- ئۇلار كەلمەي مەيدان سوۋۇپ كەتكەندى، سىلەرمۇ كەتسەڭلەر ئەمدى تېخىمۇ ... ... ھەي، ھېيت - ئايەم بولغاندىكىن، خاسىيەت تىلەيلى، كۆپچۈلۈك چاغاننى ئوبدان ئۆتكۈ- زىۋالسۇن ... ... سىلەر كەلگەندىكىن چاغاننى بىز بىلەن بىللە ئويناپ كېتىڭلار ... قانداق ...، -- دېيىشتى.

بۇ باش قويۇپ يېلىنغانغا نەك ئىدى. بۇ ئىشلارغا قاراپ تۇرغان جوي- لەنفاڭنىڭ كۆڭلى بەكمۇ يېرىم بولدى! ئۇ ھەممىنى بىلگەندى ... ...

[3]

تۆۋەندىكى ئىستاتىستىلار، خىلقرىن ناھىيىلىك ئەدلىيە ئورۇنلىرىنىڭ 1974 - يىلى 10 - ئاينىڭ 18 - كۈنىدىكى « 126 » نومۇرلۇق قىلىن كەلگەن ئار- خىپ توپلىمىدىن كۆچۈرۈلگەن: «مەزكۇر (جوي لەنفاڭنى دېمەكچى - تۆۋەندىمۇ شۇنداق) 1972 - يىلى 2 - ئاينىڭ 8 - كۈنى خىلقرىن ناھىيىلىك ياغاچ بۇ- يۇملار زاۋۇتىدا ياغاچ تىلىۋاتقان پەيتتە، چوشلۇك دەم ئېلىش ۋاقتىدا، ياغاچ پىششىقلاپ ئىشلەش سېخىدا ئادەم يوق پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، ئىشخانا ئىچىدى- كى ئاسما سائەتنى ئوغرىلاپ كەتكەن ... ... »، «مەزكۇر ئىككى يىلدىن بۇيان دائىم خىلقرىن سۇ ئامبىرىغا بېرىپ بېلىق تۇتۇپ، دۆلەت مۈلكىنى ئوغرىلىغان. تېخىمۇ ئېغىرى شۇكى 1971 - يىلى 8 - ئايدا باشقىلار بىلەن بىرلىشىپ سۇ ئامبىرىنىڭ توغان بېشىدا پارتلىتىش ئارقىلىق بېلىق تۇتۇپ، دۆلەتنىڭ بېلىق بايلىقىغا بۇزغۇنچىلىق قىلغان. بېلىق تۇتقان ۋاقىتتا ئادەم يوق بولغاچقا، سۇ مەھسۇلاتلىرىنى بېقىش -- ئۆستۈرۈش زاۋۇتى (ئەسلى مەيدانى دەپ يېزىلىشى كېرەك ئىدى) سۇ ئامبىرىغا سېلىپ قويغان بېلىق تۇتىدىغان تورنى ئوغرىلاپ كەتكەن ... ... »

«مەزكۇر 1971 يىلى 8 - ئاينىڭ 28 - كۈنى ئەزالارنىڭ قالدۇرۇق يېرىدە

13 ياشلىق قىز × × × نى قوغۇن بېرىمەن دەپ ئالداپ، بوخۇرلۇق قىلىپ باسقۇنچىلىق قىلماقچى ئۇرۇنغان. كېيىن قىز يىغلاپ تۇرىۋالغاندا ئۇ، قورقۇپ قېچىپ كەتكەن، جوي لەنفاڭنىڭ جىنايى ھەرىكەتلىرى ئەمەلگە ئاشمىغان. يەنە شۇ يىلى 10 - ئايدا بىراق، نۇرغۇن چايانلار ئىچىدە ئەڭ كۆزگە تاشلىنىدىغان، ئۇنىڭ «زىندان» (تۈرمە) غا چۈشكەنلىكى ھەمدە «قىزىل خىش مەكتىپى» (شۇ چاغلاردا ناھىيىلىك خىش زاۋۇتىدىكى ئەمگەك بىلەن تەربىيىلەش بەندى) گە 3 قېتىم كىرگەنلىكىنىڭ تولۇق پاكىتلىرىدىن بىرى — «مۇشلاشچى ئاتامان»، دېگەن جىنايەت، نېمە ئۈچۈندۇر ئارخىپقا يېزىلماي قاپتۇ.

بىرىنچى قېتىملىق مۇشلىشىش تولۇقسىز بىرىنچى يىللىقتا ئوقۇۋاتقان چېغىدا بولغان. تاۋار ئاشلىق يەيدىغان ئوقۇغۇچىلار، دېھقانلارنىڭ باللىرىنى كۆزگە ئىلمايتتى. بىر قېتىم، ليۇ جياگۇلۇق بىر ئوقۇغۇچى چۈشلۈك تامىقىدا كۆممە قوناق ئۇنىغا ياۋا كۆكتات ئارىلاشتۇرۇلغان پوم ناننى تۇزلىغان تۇرۇپ بىلەن يەۋاتاتتى. بىر نەچچە نەپەر كادىر بالىسى پوم ناننى تارتىۋېلىپ، توپ ئورنىدا تېپىپ ئوينايدۇ. ھېلىقى ئوقۇغۇچى يىغلاپ كېلىپ جوي لەنفاڭغا ھال ئېيتىدۇ.

مەكتەپتىن قايتقاندىن كېيىن، ئۇ ھېلىقى، «سەھرالىقلار» دېگەن سۆزنى دائىم ئاغزىدىن چۈشۈرمەيدىغان ئوقۇغۇچىغا، «يۈرە، مەن ساڭا قوچقاچ تۇتۇپ بېرىمەن» دەيدۇ، ئىككىسى پارەڭ - چاقچاق بىلەن تاغ ئۈستىگە چىقىدۇ، بىر چاغدا ئۇ تۇساتتىن چىرايىنى تۈرۈپ ھېلىقى ئوقۇغۇچىنىڭ تاناۋىنى تارتىپ ئۇنى «دېھقانلار مېنىڭ ئاتام! پۈتۈن دۇنيادىكى دېھقانلار مېنىڭ ئاتام!» دېيىشكە مەجبۇر قىلىدۇ.

ئۇ چاغدا، جوي لەنفاڭنىڭ قارىشىچە، پۈتۈن دۇنيادىكى « $\frac{2}{3}$ قىسمىنى تەشكىل قىلىدىغان ئازاپ - ئوقۇبەت ئىچىدىكى كىشىلەر» نىڭ ھەممىسى دېھقانلار بولۇپ، ئۆزىگە ئوخشاشلا، ئۇلار كۆممە قوناق پومى، ئوماچ ۋە تۇزلىغان تۇرۇپ يەپمۇ قورسىقىنى تويغۇزالمايۋاتىدۇ، دەپ قارايتتى.

ئاكا - ئىنىلىرى ئىچىدە رەت بويىچە بالىلارنىڭ ئالتىنچىسى بولغان جوي لەنفاڭنىڭ «جوي ليۇزا» دەپ داڭ چىقىرىشى — ئۇنىڭ يېزىغا قايتىپ دېھقانچىلىق قىلغاندىن كېيىنكى تۈنجى قېتىملىق مۇشلىشىشىدىن كېيىن بولدى.

ئەترەتتە قۇرۇلغان قۇرۇلۇش ئەترىتى ناھىيە بازىرىغا بېرىپ قوشۇمچە كىرىم قىلماقچى بولدى. بىر كۈنى چۈشلىكى، بۇلاردىن ئىككى كىشى كوچىدا بىر لوكچەك بىلەن تاكاللىشىپ قالىدۇ. ئۇلار ئەمدىلا ئىش مەيدانىغا قايتىپ

كىلىشىدىگە 20، 30 ئادەم قوغلىشىپ كىلىپ ئىش ئورنىنى قورشىۋېلىپ، «هوي سېسىق دېھقانلار، قېنى» كىلىشمەمسەن!... دەپ تىللىغىلى تۇرىدۇ.

«ھەممەيلەن يۈرۈڭلار، چىقايلى!» قۇرۇلۇش ئەترىتىنىڭ چالا ئۇستىسى بۇ چاغدا، قوماندانلىق قىلىدىغان ئاتاكىغا ئاتلانغان ئىدى. ئۇ، ئۆزى ھەتتا ئەسلىدە قانداق رەڭدىكى ئىكەنلىكىنىمۇ دەپ بېرەلمەيدىغان كۆينىكىنى تاشلىۋېتىپ، ئىشتان بېغى بىلەن ئىككى بارمىقى چىقىپ قالغان كونا كېپىچىنىڭ بوقىچىنى چىگىتقاچ: «بۈگۈن بازارلىق ئىتلارغا»، «سېسىق دېھقان» نىڭ كارامىتىنى كۆرسىتىپ قويايلى!» دەيدۇ.

560 جىڭ خىشنى خومدان ئۈستىگە ئېلىپ چىققان پالۋان، 21 ياشلىق گىۋەندۇڭلۇق يىگىت، ئوتتۇرىدا تۇرىۋېلىپ، يوغان كەلگەن مۇشتىنى بىروخزا رەڭلىك كۆكرىكىگە گۈپ-گۈپ قىلىپ ئۇرۇپ تۇرۇپ، «كىلىشمەمسەن؟ قايسىڭ ئوتتۇرىغا چىقىسەن؟، ۋۇ... ئاناڭنى كۆرۈك بولغان دىكىياندىك تۇرۇشمەسەنمۇ؟» دەپ ئايىغى ئاستىدىن بىر دانە خىشنى ئېلىپلا پاقىدە بىرنى ئۇرىۋىدى، خىش ئىككى پارچە بولۇپ كەتتى. قارشى تەرەپ «ماۋۇ گاداينىڭ گۈمپىسى بار ئىكەن ئەمەسمۇ؟!» دېيىشىپ تەۋرىنىپ قالدى. شۇنىڭ بىلەن جىدەل ۋاقتىنچە بېسىقىپ قالدى.

كوندۈزى بولىغان مۇشلاش، ئاخشىمى باشلىنىپ كەتتى. بىر نەچچەيلەن كىنو كۆرگىلى بېرىپ ھىلىقىلاردىن تاياق يەپ كەپتۇ. ئۇ بىرلا ۋارقىراپ كىشىلەرگە قوماندانلىق قىلىپ، كىنوخانىنى قاتمۇ-قات قورشىۋېلىپ، قارشى تەرەپنى ئۇرۇپ ۋايجىنىنى چىقىرىۋەتتى. موتو سىكلىتلار گۈرۈلدەپ، جامائەت خەۋپسىزلىكىنى ساقلىغۇچى ساقچىلار جىددىي ھەرىكەتكە كەلدى. مىلتىق ئاۋازى كۈزنىڭ مەيىن شامىلىدا شىلدىرلاپ تۇرغان ئاپپىسىن يوپۇرماقلىرىنى چۈشۈرىۋەتتى.

پۈتۈن شەھەردە پاراڭ. «ئالدىنقى يىللاردا ئەلەم كۆرىشى بولغانىدىمۇ مىلتىق ئېتىلمىغان. بۇ قېتىم ئۈچ كاروپكا ئوق ئېتىپمۇ تىسىۋالغىلى بولمىدى» دېيىشەتتى.

نۇرغۇن لوكچەكلەر تۇتۇلدى. ئۇلار چۈشىدىمۇ «جۇي ليۇزا كەلدى!» دەپ جۆيلۈپ كېتىدىغان بولۇپ قاپتۇ.

مۇشۇ سەۋەپلىك، ئۇ ئىككىنچى قېتىم «قىزىل خىش مەكتىپى ①» گە كىرىپ قالدى.

ئىزاھات: «قىزىل خىش مەكتىپى» دېگەن سۆز ئويۇنى بار. ئەينى ۋاقىتلاردا «قىزىل مۇتەخەسسىسلىشىش مەكتىپى» دېگەنلەرمۇ باردى: ئەمما ئۇ. خىش توشۇغانلىقتىن «قىزىل خىش مەكتىپى» دەۋالغان، خەنزۇچە ئاھاڭى ئىككىسىنىڭلا ئوخشاش خۇڭ جۇەن مەكتىپى دېيىلىدۇ.

2 - يىلى كۈزدە، ئۇ، ئەترەتنىڭ زىرائەت مۇھاپىزەتچىسى بولۇپ، كۆممە قوناق ئوغرىلىغان بىر كىشىنى تۇتىۋالغان. ئۇ ئادەم يىغلاپ يالۋۇرۇپ كەتكەچكە رەھمى كېلىپ قويۇۋەتكەن. ئەترەت باشلىقى بۇنداق قىلىشقا ئۇنىماي، جەرىمانە قويۇشتا چىڭ تۇرۇۋالغان. ئۇ، جەرىمانە قويۇلغان پۇلنى ئالغىلى بارغاندا، ھېلىقى ئادەم ئىقرار قىلماي، تېنىۋېلىپ، پەيچۇسونىڭ باشلىقىنى چاقىرىپ كەلگەن. شۇنىڭ بىلەن قولىغا كويزا سېلىنىپ، ئۈچىنچى قېتىم «قىزىل خىش مەكتىپى» گە كىرگەن. ئۇ بۇ يەردە ئاغزىنى بۇزۇپ «زالىملار» دەپ تىللىغانلىقى ئۈچۈن، بىر كىشىلىك كامېردا ئىككى كۈن «مېھمان» بولغان.

تۆتىنچى قېتىم «قىزىل خىش مەكتىپى» گە كىرگەندە ئۇ، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ ئىككىنچى يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان ۋاقىت ئىدى. يېزىلىقلار سۇ ئامبىرىغا بېرىپ راك تۇتىۋاتقاندا، بېلىقچىلىق مەيدانىدىكىلەر كۆرۈپ قىلىپ، قىز - چوكانلارنىڭ ئىشتانلىرىنىمۇ تارتىۋېلىپ، تېخى قاقاخلاپ كۈلۈشۈپ كەتكەن. ئۇ ئىككىنچى كۈنى مەكتەپكە بارماي، سۇ ئامبىرىغا بېرىپ، پوچاكىزا تاشلاپ، بىر تەرەپتىن «سىلەر دېھقانلارنى ئادەم قاتارىدا كۆرمىگىنىڭلارنىڭ جاجىسى مۇشۇ» دەپ ۋارقىرايدۇ. ئاچچىقىغا پايلىماي، كىتەر ۋاقتىدا قولى قىچىشىپ بېلىق تۇتىدىغان تورىدىن بىرنى ئېلىپ كېتىدۇ.

يوشەن ياغاچچىلىق كارخانىسىنىڭ ھېلىقى ئاسما سائىتىمۇ، ئوخشاشلا «جوي ليۇزا» نىڭ مۇشۇ خىلدىكى «ئۆچ ئېلىشى» ئىدى.

«زىندان» غا كىرىپ قېلىشىمۇ، بىر قېتىملىق ئۇرۇش - تالاش سەۋەبىدىن بولغان.

1976 - يىلى 1 - ئايدا، ئۇنىڭ بىلەن قىلچە مۇناسىۋىتى بولمىغان بىر ئىش تۈپەيلى، ئۇنى ليۇدوگۇلۇق كىشىلەر ئۇرغان.

ئۇ، بۇنىڭغا چىدىغان. جاھاننىڭ يولى شۇنداقلىقىغا تەن بەرگەن، ليۇدوگۇلۇقلار بولسا، توختاپ قالماي، 40 نەچچە نەپەر ياش يىگىت قوللىرىغا تاياق - توقماق ئېلىپ «ئۆچ ئېلىش» ئۈچۈن كەلگەن. ئۇ، بۇ ئىشنى توسۇپ قالالماي، ئاخىرى ئۆزىنىمۇ ئارىغا چۈشكەن، نەتىجىدە قارشى تەرەپ ئوق چىقارغانلىقتىن، ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي قالغان.

بىر قەپەس قاتتىق ئېلىشىپ، ئىككىلا تەرەپتە ئېغىر يارىلىنىش بولغان.

ليۇجياگۇلىقلار مۇنداق دەيدۇ:

«لاۋليۇ نىڭ قىمار ئويناشقانلىقىنى بىلمەيمىز. قىمار ئويناش ۋە ئوغرىلىق قى-

لىش، بۇلاڭچىلىق قىلىشلار بىر - بىرىگە تۇققان كېلىدۇ.

لاۋلىيۇ بېلىق تۇتىدىغان تور بىلەن ئاسما سائەتنى ئوغۇرلىغاندىن باشقا، ھېچ نېمە قىلمىدى. ئىككى يىلدىن بۇيان ئۇ گېزىتكە چىقتى. قىمار ئويناشنىمۇ توختاتتى ... ئۇنى ئاياللارغا پوخورلۇق قىلدى دېگەنگە ئىشەنمەيمىز، ئۇ بۇنداق ناباپ ئىشلاردىن ئۆزىنى قاچۇرىدۇ. بىراق، ئادەم ئەمەسمۇ، بەزى ۋاقىتلاردا بىر نەچچە ئېغىز سۆز بىلەن ئېنىق چۈشەندۈرۈپ كەتكىلى بولمايدۇ...

[4]

باھار ئەمدىلا ئۆتۈپ بولىشىغا جويلەنفاڭنىڭ ئىشلەپچىقىرىش ئەترىتى ئۈچۈن 20 مىڭ يۈەن قەرزنى تۆلەپ قويغانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەر، ئۆلكە گېزىتىنىڭ باش ماقالىسى قاتارىدا ئېلان قىلىندى. نەچچە كۈن ئۆتۈپ «خەلق گېزىتى» مۇ بۇ خەۋەرنى باستى.

ماقالە ئېلان قىلىندى، بالا - قازامۇ كەلدى!

جويلەنفاڭ تەكشۈرۈش گۇرۇپپىلىرىنى كۈتۈۋېلىشقا باشلىدى. بىرىنچى تۈركۈمدىكىسى بازارلىق ھۆكۈمەتنىڭ، ئىككىنچى تۈركۈمدىكىسى ناھىيىلىك ھۆكۈمەت سىياسەت تەتقىقات ئىشخانىسىنىڭ، ئۈچىنچى تۈركۈمدىكىسى ناھىيىلىك بانكىنىڭ، تۆتىنچى تۈركۈمدىكىسى باج ئىدارىسىنىڭ، ئەڭ ئاخىرىدىكىسى بولسا، بىرلەشمە تەكشۈرۈش ئۈچۈن كەلگەنلەر بولدى.

- شۇنچىۋالا كۆپ ئادەم، ئۆيۈمگە پاتماي قالدى...... دېدى ئۇ ئاچچىقى كۆلۈپ 1 - مېنىڭ ھېساباتلىرىمنى تەكشۈردى ....

ئۇنىڭ ھېسابات دەپتىرى يوق ئىدى. ئۇ ياللىۋالغان كىشىلەر سىرتقا چىقىپ قايتىپ كەلگەندە، قانچە خىراج قىلغان بولسا، شۇنچە پۇلنى ھېسابتىن كۆتۈرىۋېتەتتى! ئۆزىنىڭ ئاپتوموبىلىغا چۈشكەن بېلەت ۋە ھۆججەتلىرىنى، بەزىدە تاشلىۋېتەتتى، بەزىلىرى بولسا، ئۇنىڭ يانچۇقىدا تۇرۇپ يىرتىلىپ كەتكەنىدى. ئۇ زىيان تارتسىمۇ، پايدا ئالسىمۇ ئۆزىمگە ھېساب دەپ ئويلايتتى.

تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى ئىنچىكىلەپ سوراپ، تەھلىل قىلىپ، پەرەز قىلىپ، يەنە «جويليۇزا» نىڭ تارىخىدىكى ئىللەتلىرى بىلەن باغلاپ كۆرەتتى ....

«ئۇنىڭ ئەزەلدىن مۇنچىۋالا پۇلى بولمىغان»، «ئۇ يالغانچىلىق قىلىپتۇ، بانكا قەرزىنى زادى قايتۇرمىغان»؛ «ئۇ قەرزنى قايتۇرۇشتا قەرزنى قەرز ئېلىپ قايتۇرغان»؛ «قايتۇردى دېگەندىمۇ ئۇ پۇل ھالالدىن كەلگەن ئەمەس»......تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى ئەسلىدىلا رامكا بەلگىلەپ كەلگەنلىكتىن، بۇ قېتىم ئۇنىڭ ئاجىز يېرىدىن تۇتىۋالغان. «سەن ھارامزەدىلىك قىلىۋاتىسەن»، «ھىلە مىكىر ئىشلىتىۋا-

تىسەن»، «سەممى بولمىدىڭ»، «ئىقرار قىلمىغانلارغا كەچۈرۈملۈك قىلىنىدۇ. قارشىلىق قىلغانلارغا قاتتىق چارە كۆرۈلىدۇ»..........

تارىخ مۇشۇنداق بىر خىل ئادەملەرنىمۇ يارىتىپ قويغانكى: ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش، خىزمەت قىلىش دېسەك، ئۇلار ئۇششۇك تەككەن پىدىگەنگە ئوخشاپ قالىدۇ، ئۇلارنىڭ كاللىسى بىر قاچا شىلىمغا ئوخشايدۇ، ناۋادا ئۇلار «كۆرەش ئېلىپ بېرىش»، «كىشىنىڭ ئەدىۋىنى بېرىش» دېگەننى ئاڭلاپ قالسا، مېڭىسىنىڭ كىلىتكىلىرى دەرھال ھەرىكەتكە كېلىپ، ئىلاستىكىلىقى بەكمۇ ئېشىپ كېتىدۇ:

ئۇ خاپا بولدى، غەزەپلەندى!

— مەن قەرز تۆلەپ قويۇپ جىنايەتكار بولدۇمما؟! پۇلۇمنى قايتۇرۇپ بېرىڭلار، مەن قەرزنى تۆلەپ قويمىسام بولامدىغۇ؟ — سەن كىمگە ھەيۋە قىلماقچىسەن ھە؟

— ئۆتكەنكى ئىشلىرىمنى راست دېگەنمۇ، ئۆزگەرسەملا بولمامدىمۇ؟ بۇرۇن يوللۇق بولساقمۇ، سۆزلىشىدىغان ئورۇن يوق ئىدى، بۈگۈنكى كۈندە يەنە سۆزلىمىسەك يوللۇق بولسىمۇ سۆزلىمەيمىزما؟!

— بۇ سۆزلەرنىڭ ھەممىسى پرىنسىپال خاتالىق، مەيدان خاتالىقىدىن ئىبارەت، ساڭا ئېيتىپ قويايلىكى: سېنىڭ قىلمىشلىرىڭ بىزگە ئايان. ھازىر دەل سېنىڭ پوزىتسىيەڭگە قاراۋاتىمىز!

كىشىلەر ئۆزلىرىنىڭ تارىخىنى ئەسلەيدىغان بولسا، بەزىدە ئۆزىنىڭ ناھايىتى ئېچىنىشلىق ھەم كۈلكىلىك ھالغا چۈشۈپ قالغانلىقىنى كۆرۈۋالالايدۇ: — شۇنداق ئاددى، ئاپ - ئاشكارە ئىش ئۈستىدە بىر ئېغىز سۆزۈڭنى ئاڭلىتالمايسەن، ھەمدە سېنى بىرەر ئېغىز سۆزمۇ قىلدۇرمايدۇ، قانداقتۇر، ئاياللار ئەركەك دورىسى يەپ، ئەرلەر ھۆسن تۇزەش دورىسى يەۋالغانمۇ؟ بىراق ۋاقىت تېز ئۆتكەنسېرى، ئامىتى كەتكەن ئادەملەرنىڭ، ھېلىقىدەك تارىخىي دەۋرلەرنى قايتىدىن ئەجات قىلىپ چىقىشقا ئۇرۇنمايدۇ دەپ كىم ئېيتالايدۇ.

ئۇلار بىر كۈن ھەپىلىشىپ، قايتىش ۋاقتىدا:

— ئوبدانراق ئويلان، ئەتىلىككە داۋاملىق مەسىلە تاپشۇرسەن!، - دەپ تاپىلاپ كەتتى.

شۇنىڭ بىلەن «سوغۇق سۇ ئىچسىمۇ سەمرىيدىغان» يىگىت ھەر كۈنى ئوتتۇرا ھېسابتا بىر جىڭدىن ئورۇقلاشقا باشلىدى.

دۇنيادا، ئادەمنى چۈشۈنۈشنى خالىماسلىق، ئۇۋال قىلىنىشتىنمۇ بۆلەك ئازاپ بارمىدۇ؟

ئۇ ئىككى يىل بۇرۇن ئەترەتنىڭ ھېلىقى ئەيجەقى چىقىپ كەتكەن ئاقساق-

لىق گۆش پىششىقلاپ ئىشلەش زاۋۇتىنى ھۆددىگە ئالغان ئىدى، تىرىشچانلىق قىلىدىغان كادىرلار ئەمەلىيەتكە ئەھمىيەت بېرىدۇ. 10 مىڭ يۈەن خەجلەپ سېتىۋالغان مياسوروپكا، بىر يىلدىن كېيىن يەنە 10 مىڭ يۈەن زىيان تارتقانلىقتىن ئىسكىلاتقا تاشلىنىپ دات باسقان تۆمۈرگە ئايلىنىپ قېلىش ئالدىدا تۇراتتى. ئۇنى ھۆددىگە بېرىۋەتسىلا، ھەر يىلى 5 مىڭ يۈەن نەق پۇل كەلسە، بۇنىڭغا كىممۇ خوشال بولمىسۇن؟.........

ئۇنىڭ ئائىلىسىدە چوڭ جېدەل - ماجرا چىقتى. ئاتىسى، يەڭلىرىنى شىمايلاپ ئىشىك ئالدىدا تۇرۇۋېلىپ:

— ئاۋادا سەن مېنىڭ ئوغلۇم بولىدىغان بولساڭ، بېرىپ ھېلىقى ھۆججەتنى قايتۇرۇۋەت، — دېدى.

— ئاتا..........

— قايتۇرامسەن؟ قايتۇرمامسەن؟ - ئاتىسى پەيلىرى كۆپۈپ چىقىپ تۇرغان غولىنى ئوغلىغا شىلتىدى. قايتۇرمىساڭ ئۆي ئايرىمىز. ئاپىسى ئاتىسىنى سۇپا يېنىغا ئىتتىرىپ تۇرۇپ، ئوغلىنى ئەيىپلەپ كەتتى، - سەن تولىمۇ بېشى چوڭ بولۇپ كەتتىڭ، رادىئودا «ھۆددىگە بېرىش» دېگىنىنى بىلەن، ئۇ دېگەن رادىئو. سەن قاراپباققىنە، پۈتۈن ناھىيىدە كىم ھۆددىگە ئاپتۇ؟ ئەندىلا تۇرمۇشىمىز ياخشىلىنىۋاتىدۇ، ئەگەر يەنە سېنى تۇتۇپ كېتىپ «خىش توشۇتسا»، «زىندان» غا سالسا، ئائىلىمىز قانداق جان باقىدۇ! ئۇ، ئاتا - ئانىسىنىڭ بۇ ئىشقا مۇنداق قارايدىغانلىقىنى ئويلاپمۇ قويمىغانىدى. ئۇ پۇشايمان قىلامسۇ، ئارقىغا قايتىشقا بولامدۇ؟ ئۇ دېگەن توختام تۈزۈپ قول قويغان تۇرسا، ئارقىغا قايتالامدۇ!

ئۇ، ئاتىسىنىڭ ئالدىدا يۈكۈندى:

— ئاتا، ئاپا، ئوغلۇڭلار تۇرۇپ سىلەرگە ساداقەتمەن بولالمىدىم......

ئۇ، ئۆيدىن چىقىپ كەتتى، ئەر - خوتۇن ئىككىسى ئىشلەپچىقىرىش ئەترىتىنىڭ ئات ئېغىلىنى تازىلاپ، ئۆي قىلىپ كىرىۋالدى. باشقىلارغا «پىششىقلاپ ئىشلەش زاۋۇتىدىن خەۋەر ئېلىپ تۇرۇشقا ئاسان بولىدىكەن» دەپ مۇشۇ يەرگە كېلىۋالدىم دېيىشسىمۇ، ئەمەلىيەتتە، ھەممەيلەن ئۇنىڭ قانداق ئىش ئىكەنلىكىنى بىلەتتى. خوتۇنى — ئۇنىڭ ھۆددىگە ئېلىشىغا قارشى بولسىمۇ، پەقەت «تەشكىلى» جەھەتتىنلا بويسۇنۇپ ئۈنچىقمىدى. يىل ئاخىرىدا ئامانەت قەرز كوپراتىۋى ئەترەتكە كېلىپ قەرزنى قايتۇرۇشنى تەلەپ قىلدى، توك ئىشلىرى ئىدارىسى كېلىپ «توك پۇلىنى تاپشۇرۇڭلار، بولمىسا توك توختىتىمىز» دېدى، جۇي لەنفاڭ قولىدىكى 5 مىڭ يۈەن پۇلنى ئەترەت باشلىقىنىڭ قولىغا سانىپ تۇتقۇزدى.

ئەترەت باشلىقى:

—بۇ پۇل بىر داخۇر كالۋاغا چۈشۈپ كەتتى، ئەمدى ساڭا پۇل قايتۇرۇشقا ئامالىمىز يوق جۇمۇ! —دېۋىدى، ئۇ:

—بۇ پۇلنى مەن ئالمايمەن ، - دېدى.

يىل ئۆرۈلدى، ئۆلكە گېزىتى باش ئىستونغا «دېھقاننىڭ قەلبى» دېگەن ئاخباراتنى باستى. شۇ چاغدا، بېيىنىشتا 1982 - يىللىق ئەمگەك نەمۇنىچىلىرى يىغىنى ئېچىلىۋاتاتتى. شەھەرلىك پارتكوم رەھبەرلىرى گېزىتنى كۆرۈپ، دەرھال «خىلڭرىن ناھىيىسىدىن جوي لەنفاڭ كەلدىمۇ؟» دەپ سورىدى. شۇنىڭ بىلەن خىلڭرىن ناھىيىسىگە جىددى تېلېفون بېرىلدى. بىر دانە جىپ ماشىنا لىيوجياگوغا كەلدى.

—يولداش جوي لەنفاڭ رەئىس سەھنىسىگە چىقسۇن. ئۇنى كۆپچۈلۈك كۆرۈپ باقسۇن ، - دەپ شەھەرلىك پارتكوم رەھبەرلىرى يەنە تۈۋلىدى.

ئۇزۇن ئۆتمەي، ئىشلەپچىقىرىش ئەترىتىنىڭ يەرلىرى ھۆددىگە بېرىلدى، دۆلەتتىن ئالغان قەرزلەرنىمۇ ئادەم سانىغا قاراپ تەقسىم قىلىۋېتىش ئوتتۇرىغا قويۇلدى. جوي لەنفاڭ مۇنداق قىلىشقا قوشۇلماي:

—يەرلەرنى ئائىلىلەرگە ھۆددىگە بېرىش تۈزۈمىنى يولغا قويۇشقا بولىدۇ، بىراق قەرزنى ھۆددىگەر ئائىلىلەرگە ئارتىپ قويۇش قاملاشمىغان ئىش بولمامدۇ. مەن تىرىشىپ ئوبدان ئىشلەپ، يىل ئاخىرىدا ئۇ قەرزلەرنى تۆلىۋېتەي ، - دېدى.

ئۇ گېزىتكىمۇ چىقتى، يەنە شەھەرلىك ئەمگەك نەمۇنىچىلىرى يىغىنىنىڭ «ئالاھىدە تەكلىپ قىلىنغان ۋەكىلى» بولۇپ قالدى، بىر دەم ھاياجانلىنىپ كېتىپ ۋەدە قىلىپ قويۇپ، «مەيدىن كېيىن» ۋەدىگە ۋاپا قىلمىسا بولامدۇ؟ ئۇنىڭ مېڭىسى بىر ئاز قىزىپ قالسىمۇ لېكىن، خۇشاللىقتىن ئۆزىنى يوقىتىپ قويمىدى.

بىرىنچى قېتىم ئاقسىللىق گۆش سودىسى بىلەن بېيجىڭغا بارغاندا، سېرىق چاچ، كۆككۆز كەلگەن بىر نەچچە چەتئەللىكنىڭ ئەتراپىغا بىر مۇنچە ئادەمنىڭ ئولىشىۋالغانلىقىنى كۆرۈپ ئاچچىقى تازا كېلىدۇ. چەتئەللىكلەرنىڭ ھېچ نەرسىگە پىسەنت قىلمىغان قىياپىتىگە قاراپ، غەزىپىدىن ۋاقىرىۋەتكىلى تاس قالىدۇ:

- نېمەڭلەرگە گىدىيىۋالىسىلەر! يانچۇقۇڭلاردىكى شۇ نەچچە يارماقتىمۇ؟ قاراپ تۇر، ئاكاڭ قارىغاي باي بولغان كۈنى، چوقۇم چەتئەللەرگە بېرىپ، سەن خەققە ئۆزىنى بىر كۆرسىتىپ قويىمەن!

ئۇ نامرات بىر دېھقان بولغاچقا، پۇلسىزلىقنىڭ دەردىنى تويغىچە تارتقانىدى. بۇرۇن ئۇنىڭدا قىزغىنلىق ۋە كۈچ - قۇۋۋەت بولسىمۇ، يولغا قويۇلىۋاتقان سى-

ياسەت ئۇنى باي بولۇشقا قويمىغانىدى. ھازىر بېيىشنىڭ داغدام يولى ئۇنىڭغا كەڭ ئېچىلدى. دەسلەپ ھۆددىگە ئېلىش توختامى تۈزۈلگەندە، ئەترەت ئۇنىڭدىن ئەسلىھە راسخوتى ئۈچۈن ھەر يىلى پەقەت 3 مىڭ يۈەنلا ئالماقچى بولغان. كېيىن ئۇلار «بۇ پۇل بەك ئاز بولۇپ قاپتۇ»، دېگەندە ئۇ يەنە 2 مىڭ يۈەن قوشۇپ 5 مىڭ يۈەن بېرىدىغانلىقىنى جاكالىغان. ئەگەر ئۇنىڭ ئاڭ سەۋىيىسىنى يۇقىرى دېسە، تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى ئۇنىڭغا ئىشەنمەيلا قالماستىن، بەلكى ئۇنىڭ ئۆزىمۇ بۇ ئىشنى كۈلكىلىك ھېسابلايتتى. ئۇ مانا مۇشۇنداق بىر ئادەم ئىدى.

كۆزنى يۇمۇپ ئاچقىچە يىل ئاخىرى بولۇپ قالدى. ئۇ، 20 مىڭ يۈەن يېتىپ قالار، دەپ مۆلچەرلەپ ئامانەت قەرز كوپېراتىپىغا نەچچە رەت بارغان بولسىمۇ، كۆكخوتتىن كېلىدىغان 10 نەچچە مىڭ يۈەن پۇل تېخى كەلمەپتۇ. يېزا كادىرلىرى ئۇنىڭغا:

— تېرىقچىلىق قىلىدىغان ئادەملەرنىڭ ئۆتكۈزىۋاتقىنى باھار بايرىمى، ئۇ يىل ئاخىرىدىكى يېڭى يىل ئەمەس، — دېدى. بەزىلەر:

— شۇ 5 مىڭ يۈەننى تۆلىمەكمۇ ئاسان ئەمەس. بولدى، ھېچكىم سەندىن ئاغرىنمايدۇ، — دېدى. ئۇنىڭ ئاچچىقى كېلىپ قىلغان گەپ ھېساب بولمىسا، يۈزۈمنى نەگە قويىمەن، — دېدى. ئۈچ قېتىم تېلېگرامما بەرسىمۇ ھېچقانداق سادا بولمىغاندىن كېيىن، 1 - ئاينىڭ 26 - كۈنى پويىز بىلەن ئىچكى موڭغۇلغا بېرىپ، ئەھۋالنى ئېيتىۋىدى، ئۇلار تىزىملاپ، دەرھال پۇلنى بەردى. شۇ چاغلاردا ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ ئۆگزىسى يۇلتۇز كۆرۈنىدىغان ھالەتكە كېلىپ قالغان، كۆكتات چىلايدىغان ئىدىش دۇرۇنلا چىقىپ ئىككى پارچە بولۇپ كەتكەن ئىدى. بىر جۈپ ئوغۇل - قىزىنىڭ سوغۇقتا قوللىرى مۇزلاپ ئىششىغانلىقتىن مانتۇدەك كۆپۈپ كەتكەنىدى. بىر يىلدىن كېيىنكى 1 - ئايدا، شەھەرلىك پارتكوم رەھبەرلىرىدىن بىرى ئۇنىڭ ئۆيىگە يوقلاپ كەلگەندە، كۆڭلى يېرىم بولۇپ:

— مۇشۇمۇ 10 مىڭ يۈەنلىك ئائىلە ئولتۇرىدىغان جاي بولامدۇ!، — دېگەنىدى.

رەھمەت ئېيتىش يىغىنىدىن كېيىن، ئۇ سېتىۋالغان ھېلىقى تېلېۋىزورنى، كىشىلەر:

— ئالدامچىلىق بىلەن قولغا كەلتۈرۈۋالغان، ئوغرىلىغانلىقى چىقىپ تۇردۇ، — دېيىشتى.

— ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسىمۇ «ئوغرىلىغان مالنى يوشۇرغۇچى» بولۇپ قالدى!

ئۇنىڭ كوچىغا چىقىپ سەكرەپ، ۋاقىراپ، تازا تىللاپ دەردىنى چىقىرى-

ۋالغۇسى بەكمۇ كەلدى.

بەزى تىراگىدىيەلەرنىڭ مۇقەددىمىسى كومىدىيە شەكلىدە باشلىنىدۇ. ئەمما «جۇيلىيۇزا» ئىشنى باشلىشى بىلەنلا تىراگىدىيە كېلىپ چىقتى.

[5]

— جۇيلىيۇزا يەنە جىنايەت ئۆتكۈزۈپتۇ!

— ئۇنداق ئەمەستۇ؟ ئالدىنقى كۈنلەردە گېزىتتە ئۇنىڭ ئەترەت ئۈچۈن قەرز تۆلىگەنلىكىنى يازغان ئىدىغۇ؟.

— ۋۇ خۇيسەندە شۇنچىۋالا كۆپ ئەۋلىيالار توغرىسىدا ھېكايىلەر بار. لېكىن سەن ئۇلاردىن قايسىسىنى كۆرگەن؟ «جۇيلىيۇزا» ناۋادا ياخشى ئۆزگەرسە، ئىتلارمۇ پوق يېمەيدىغان بولاتتى! ... ...

تاغ ئارىسىدىن ئىبارەت مۇشۇنداق، تاغلىقلارنىڭ يېرىمى دېگۈدەك، ئادەملىرى پويىزنىمۇ كۆرۈپ باقمىغان بۇ جايدا غەيۋەتتىن ئىبارەت ناھايىتىمۇ زامانىۋىلاشقان خەۋەرلىشىش قۇرالى بار بولۇپ، «جۇيلىيۇزا» دېگەن بۇ سىگنالنى قوبۇل قىلىشى بىلەنلا، چاستوتىسى دەرھاللا ئۆزگىرەتتى.

[6]

ناھىيە بازىرىغا بېرىپ، ئىككىنچى كۈنى، بەزىلەر «خىلقىرىن ناھىيىسىگە كېلىپ ۋۇنۇي تېغىغا بارمىساڭ خىلقىرىنغا كەلمىگەنگە باراۋەر بولىدۇ»، — دەپ مېنى ۋۇنۇي تېغىغا سەيلىگە بېرىشقا تەكلىپ قىلدى.

مەن لىياۋدۇڭ تاغلىرىدىكى بۇ داڭلىق تاغقا بېرىپ باقمىغان، لېكىن بۇ تاغ توغرۇلۇق نۇرغۇن رىۋايەتلەرنى ئاڭلىغانىدىم: — بىرى بەش نەپەر گۈزەل قىز بار بولۇپ، بايلار مەجبۇرى خوتۇنلۇققا ئالماقچى بولغان. ئۇلار تاغقا قېچىپ بېرىپ تاغ پادىشاھى بولۇپ، بايلارنى يوقۇتۇپ، كەمبەغەللەرگە يار-يۆلەك بولغان، چېرىكلەر كېلىپ ئۇلارغا ھۇجۇم قىلغاندا، قىزلار قىيادىن سەكرەپ چۈشۈپ كېتىپتۇ؛ ئىككىنچى خىل رىۋايەتتە، بەش نەپەر قەھرىمان، تاغ ئۈستىگە قورغان سېلىپ تاجاۋۇزچىلارغا قارشىلىق كۆرسىتىپتۇ، كېيىن قەلئە دۈشمەن تەرەپتىن ۋەيران قىلىنىۋېتىلگەندە، قىيادىن سەكرەپ چۈشۈپ كېتىپتۇ؛ ئۈچىنچى خىل رىۋايەتتە، بەش قىز تاغ ئۈستىدە ئولتۇراقلاشقانىكەن، ئاكىسى بولسا ئۇدۇلىدىكى تۇمان تاغدا تۇرىدىكەن. ئەسلىدىكى شەرت بويىچە ۋەقە يۈز بەرگەندە ئوت يېقىپ بەلگە بېرىشمەكچى بولۇشۇپتۇ، ئالدىنقى ئىككى قېتىمدا سىڭىللىرى ئاكىسىنى سىناپ ئوت يېقىپتۇ، ئۈچىنچى قېتىمدا قاراقچىلار كەلگەندە يەنە ئوت يېقىپتۇ، بىراق ئاكىسى كەلمەپتۇ.... بۇ رىۋايەتلەردىن پەقەت بىرىنىڭلا ئاخىرلىشىشى ئوبدان بولغان، ئۇنىڭدا ئېيتىلىشىچە، بەش نەپەر پەرىزات ئەرشىدە تۇرۇۋېرىپ، زېرىكىپ قاپتۇ، يەر يۈزىدىكى تاغ - دەريالارنى كۆرۈپ، بۇ يەرنى ياخشى كۆرۈپ قاپتۇ. شۇنىڭدىن

باشلاپ، بۇ يەرگە مەھلىيا بولۇپ، ئەرشىگە قايتىپ چىقىپ كېتىشنى ئۇنتۇپ قاپتۇ ...

ليۇجىياگۇدا تۇرغان نەچچە كۈن ئىچىدە ئەتىگەندە ئورنۇمدىن تۇرۇپلا، كىشىگە كۈمتۈرۈپ قويغان كېمىگە ئوخشايدىغان، بىراق ئايال كىشىنىڭ قىياپىتىگە زادىلا ئوخشىمايدىغان ۋۇنۇي تېغىغا قاراپ، چوققىدىكى ھازىرمۇ ساقلىنىپ تۇرغان قورغان ئىزلىرىنى، كۆل، بەش قىز قەۋرىسىنى تەسەۋۋۇر قىلىمەن ......

«جۇي ليۇزا» ھاياجانلىنىپ كەتتى:

بۇ يەردە تاغمۇ، سۇمۇ بار بولۇپ، بىر پارچە گۆھەردەك يەر ئىكەن! نېمە ئۈچۈن بۇ يەرنى رىۋايەتلەردە ئېيتىلغاندەك چىرايلىق بىزەپ پەرىزاتلارنىڭ چۈشۈشىنى كۈتمەيدىكىنە؟

بۇ باپنى قايغۇلۇق ناخشىغا قىستۇرۇلغان پائۇزا دېيىشكە بولىدۇ.

[7]

لىياۋدۇڭنىڭ 5 ـ ئاي مەزگىلى، ئەمدىلا كۆكىرىشكە باشلىغان ۋۇنۇي تېغى قىپقىزىل قۇياش نۇرىدا رەڭگا ـ رەڭ تۇسكە كىرگەن ئىدى.

تەكشۈرۈش گۇرۇپپىلىرى ھېچقانداق خۇلاسە چىقارمايلا قايتىپ كەتتى، شۇنداقلا بۇنىدىن كېيىن قايتا تەكشۈرۈشمۇ ئېلىپ بېرىش، بارماسلىق، نامىنىمۇ ئەسلىگە كەلتۈرۈش، زىيانىنى تۆلەپ بېرىش مەسىلىلىرىدە ئېغىزمۇ ئاچمىدى — دېھقان خەلق بۇنى ئۇقمايدۇ، شۇنداقلا بۇنداق ئىشلار بىلەن كارىمۇ يوق.

ئەمدى نېمە قىلىش كېرەك؟ جاھان ئىللىپ قالغاچقا، ئاقسىلىق گۆشنى ئىشلەپچىقىرىشمۇ تەس بولۇپ قالدى، ئۇ نەزىرىنى خۇيجاڭ سۇ ئامبىرىدىكى بېلىقلارغا قاراتتى.

ئالدىنقى يىلى يازلىقى قەيىنى ئاكىمىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ، قايتىشىدا بېلىقچىلىق مەيدانىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، بېلىق سودىسىغا ئۇچراپ قالدى. نېمە دېگەن جىق بېلىق، نېمە دېگەن چوڭ بېلىق، بىر تال لەيەنزى بېلىقى 10 – 20 جىڭ كېلىدىكەن. باھاسىنى سورىۋېدى، بىر جىڭى ئىككى موچەنكەن. نېمە دېگەن ئەرزان ھە؟. پۇراپ بېقىۋېدى، بېلىق پۇراپ قاپتۇ، ئىنچىكىلەپ قارىۋېدى، بېلىق قارنى يېرىق ئىكەن، ئۇ 10 نەچچە جىڭ كېلىدىغان بىر تال بېلىقنى سېتىۋېلىپ، ماڭغاچ ئويلاشقا باشلىدى. «بۇ بېلىقلار بەكمۇ ئەرزانكەن، ئەگەر بۈگۈن ئۇ بېلىقلار سېتىلىپ تۈگىمەيدىغان بولسا، تۈگىشىپ كېتىدۇ! بۇ بېلىقلارنى بىرنەشىگە ئېلىپ بارسام، بىر جىڭنى بىر يۈەندىن ساتسامۇ، بۇلاپ كېتىدۇ. جۇمۇ! بولدى، شۇنداق قىلاي!»

ئۇ شىنياڭدىن مۇزلۇتۇش ئەسلىھەلىرىنى سېتىۋېلىپ، ئۆزى لايىھەلەپ قۇراشتۇرۇپ چىقىپ، 14 مىڭ جىڭ بېلىق سىغىدىغان توڭلۇتۇش ئىسكىلاتى ياساپ

چىقتى، تېخنىكىنى چاقىرىپ تەكشۈرتۈپ كۆرسۈدى، ئۇنىڭ تېمپېراتۇرىسى نۆل-
دىن تۆۋەن 18 گىرادۇسقا يېتىپتۇ. كىشىلەر:

— ھەي ······ جوي‌ليۇزا، بالا تۇغۇشتىن سىرت، ھەرقانداق ئىش قولۇڭ-
دىن كېلىدۇ جۇمۇ! — دېيىشتى. سۇ ئامبىرىدىكى بىر قېتىملىق يىغىندا، بەزى-
لەر:

— جوي‌ليۇزا، ئۆيدە قانداقتۇ موزلۇتۇش ئىسكىلاتى ياساپ، سۇ ئامبىرى
رايونىدىكى بېلىقلارنى مونوپولىيە قىلىۋالماقچى بوپتۇ. جوي‌ليۇزا دېگەن قانچىلىك
بىرنېمە ئىدى؟ باشقا كىم ئىشلىسىمۇ مەيلى، بىراق ئۇنىڭغا يول قويماسلىق
كېرەك! ئۇ ئىسكىلاتىنى بېلىق بىلەن توشقازغاندا، ئىسكىلاتىنى بېلىقلىرى بىلەن
بىللە مۇسادىرە قىلىش لازىم! - دېيىشتى.

ئۇ، توڭلۇتۇش ئىسكىلاتىغا قاراپ پۈتۈن ئەزايىدىن سوغۇق تەر چىقىپ
كەتتى. بۇ ئىش ئۆتۈپ بىر يىلدىن كېيىن، شەھەرلىك پارتكومنىڭ بىر نەپەر
رەھبىرى ليۇجياگوغا كېلىپ توڭلۇتۇش ئىسكىلاتىنى كۆرۈپ:

— توڭلۇتۇش ئىسكىلاتىنى قۇرۇپ، بازارنى تەمىنلەپ، بېلىق يېيىش مەسىلى-
سىنى ھەل قىلىشنىڭ نېمە يامىنى بار؟ لەنفاڭ، كۆزۈڭ ئۆتكۈر ئىكەن بىراق تۇتۇش
قىلغانلىقىڭ كىچىك تۇتۇش قىلماي، چوڭ تۇتۇش قىلىش كېرەك! — دېدى.

مۇنداق گەپ بار يەردە قانات چىقىرىپ ئۇچمىدىغان. شۇنىڭ بىلەن
ئۇ كوزۇپلۇق «بېيجىڭ» ماركىلىق جىپ ئاپتوموبىلى ۋە ماتورلۇق قولۋاق سېتى-
ۋالغاندىن كېيىن ناھىيە بازىرىغا بېرىپ ترانسپورت بىلەن شۇغۇللىنىشقا رۇخسەت
قىلىش گۇۋاھنامىسى ھەل قىلىشقا كىرىشىپ كەتتى، ئالدى بىلەن سودا سانائەت
باشقۇرۇش ئىدارىسىغا باردى. بۇ ئىدارە ئۇنى سودا - سانائەت باشقۇرۇش
سودىسىغا بۇيرىدى، ئۇ يەردىكىلەر «ئىدارىغا بېرىپ سوراپ باققىن» دەپ جا-
ۋاپ بەردى. ئۇ يەنە ئىدارىغا باردى، ئىدارىدىكىلەر «بۇ ئىشنى سودا - سانائەت
باشقۇرۇش سوسى باشقۇرۇپ بېرىدۇ» — دېدى.

ئاخىرى ئۇلار ئۇنىڭ بىر پىششىقلاپ ئىشلەش كارخانىسى ئۈچۈن ھېسابات
ئاچقانلىقىنى سەۋەپ قىلىپ، بېجىرىپ بەرمىدى.

ئۇ ناھىيىلىك ھۆكۈمەتكە بېرىپ، رەھبەرلىك بىلەن كۆرۈشتى. ئۇ رەھبەر
ئۇنىڭغا:

— قايتىپ كېتىپ جاۋاپ كۈتكىن، - دېدى. ئۇ نەچچە كۈن ساقلىغان
بولسىمۇ، جاۋاپ كەلمىدى، ئۇنداق چوڭ ئەرباپ يالغان گەپ قىلمايدۇ دەپ ئىشى-
نەتتي. ئىككى كۈن ئۆتكۈزۈۋېتىپ، يەنە ناھىيىگە كەلگەن بولسىمۇ، ئۇ كىشى بى-

لەن ئۇچىرشالماي، سودا - سانائەت باشقۇرۇش ئورنىغا كەلدى.

ئۇ يەرنىڭ بىر مەسئۇلى گۇۋانامە بېرىشنى رەت قىلىۋىدى، ئۇ:

— سىلەر ئادەمنى بوزەك قىلىۋاتىسىلەر! — دېدى، بىراق بۇنى دەپ قويۇپ پۇشايمان قىلدى. ئۇلار قىلچە تەپ تارتماستىن:

— سىنى بوزەك قىلدۇقمۇ؟ سىنى ئەزدۇقمۇ؟ تىللىدۇقمۇ؟ سەن بىزگە تۆھمەت قىلىۋاتىسەن! ، - دېدى.

ئۇلار نېمىدىن قورقاتتى؟ ئۇ، ئاخىرى ئۆزىنى تۇتۇۋالالمىدى:

— ئەھۋالدىن قارىغاندا سىلەر ماڭا پىراۋا بەرمەيدىغان ئوخشايسىلەر، مەنمۇ سىلەرگە يىلىنمايمەن. سىلەردىن پەقەت بىر ئېغىز سۆزلا سورايمەن: سىلەر دۆلەتنىڭ پۇلىنى ئېلىپ، خەلق ئۇچۇن خىزمەت قىلامسىلەر ياكى باشقىلارنىڭ گېلىنى سىقىپ ئېغىرچىلىق سالامسىلەر؟

بىر نەچچەيلەن يەڭلىرىنى شىمايلاپ كېلىپ:

— بۇ يەرگە كېلىپ نېمە قىلماقچىسەن؟ سەن پەقەت «جۇي ليۇزا» لىغۇ؟ جېنىڭدىن تويدۇڭمۇ؟ — دېيىشتى.

- ئۇرۇشامسىلەر؟ - دېدى ئۇ ئارقىغا داجىپ ئۇنىڭ يۈزلىرىنىڭ مۇسكۇللىرى لىپىلداپ، مۇشتلىرى چىڭ تۈگۈلدى:

- كىم غىدىڭ - پىدىڭ قىلىدىغان بولسا، يانچىپ قىيما قىلىۋېتىمەن! ھېچكىممۇ قول سالمىدى.

ھەي ...... مەن «جۇي ليۇزا» نىڭ مۇشۇ تەرسا مىجەزىنى ئۆزگەرتمەك تەس كېلىۋاتىدىغۇ، ھە! - ئۇ، ئۇزۇن بىر تىنىۋېلىپ، ماڭا كولوسىرەپ مۇڭداق دېدى؛

— ئۆتكەنكى ئىشلار توغرىسىدا گەپ قىلسام، كىشىلەر مېنى «ئىشىنىڭ كەينىدىن قورقىدۇ» دەيدۇ، ئەمما مەن كۆپرەك «ئىشىنىڭ بېشىدا قورقىمەن...»

«گۇۋانامە بولمىسا، ئاپتوموبىل، ماتورلۇق قولۋاق دېگەنلەرنىڭ ھەممىسى قۇرۇق ئەمچەككە ئوخشاش بولۇپ قالامدۇ» ئۇ تازا ئۇمۇتسىزلەنگەن چاغدا، شەھەرلىك، ناھىيىلىك سودا - سانائەت داشقۇرۇش ئىدارىلىرىنىڭ باشلىقلىرى كېلىپ «مەندىن قانداق قىيىنچىلىقىڭ بار» دەپ سورىدى. ئەھۋالنى ئېيتىۋىدىم، شەھەرلىك سودا - سانائەت باشقۇرۇش ئىدارىسىنىڭ باشلىقى:

— «ئادەمگە مۇنداقمۇ ئاۋارىچىلىق كەلتۈرگەن بارمۇ؟ ھازىرلا ھەل قىلىپ بەرسۇن» دېۋىدى، ئىشلىرىم ئاسانلا ھەل بولۇپ كەتتى، - دېدى.

ماتورلۇق قولۋاقنى سۇغا چۈشۈرگەن دەسلەپكى كۈنى ئۇ، ئۈچ سا-

ئەتتىن كۆپرەك ۋاقىت ئىچىدىلا 1600 جىڭدىن كۆپرەك بېلىق يىغىۋالدى.

ئىش باشلىنىش بىلەنلا، خەيرلىك بولدى! ئىككىنچى كۈنى، كېمە دەريانىڭ ئوتتۇرىسىغا كەلگەندە، بېلىقچىلىق مەيدانىنىڭ كېمىسى ئالدىدىن چىقتى. ئۇلارنىڭ بىر مەسئۇلى كېمىنىڭ تۇمشۇقىدا چاتىرىقىنى كېرىپ تۇرۇپ:

— توختا! كىم سېنى بۇنداق قىلسۇن دېگەن؟ — دەپ ھەيۋە قىلدى.

جوي لەنغاڭ تىگىرقاپ ھېچنېمىنى بىلەلمەي قالدى. «بېلىق مەسىلىسىدە بېلىقچىلىق مەيدانىغا 5 - 6 قېتىم كىلىسىم، سىلەر گۇۋانامە بولسىلا بولىدۇ دېگەن تۇرساڭلار، ھەتتا مۇشۇ ماتۇرلۇق قولۋاقىنىمۇ سىلەر ئۆزەڭلار ياردەملىشىپ ئېلىپ بەرگەنغۇ» دېگەنلەرنى ئويلاپ تۇرۇپلا قالدى.

— كىمگە دېگەن بولساڭ شۇنى تاپ، مەن رۇخسەت قىلمىسام بېلىق يىغىۋېلىشقا بولمايدۇ!

ھېلىقى مەسئۇل كىشى راستىنلا بىلمەمدۇ ياكى مەقسەتلىك ھالدا بىلمەسكە سېلىۋالغاندىمۇ، بىلىپ بولمايتتى.

— لاۋلىيۇ، قانداق قىلىمىز - دېدى كېمە شوپۇرى.

- ئىشلەۋېرەيلى! سىياسەت بىزنىڭ يۆلەنچۈكىمىز بولغاندىن كېيىن، كىمدىن قورقاتتۇق، پەقەت ئۇلارنىڭ ھوقۇقى بولغانلىقى ئۈچۈنلا مىندەك بىر دېھقاننى بوزەك قىلماقچىمۇ؟ مەن «جوي ليۇزا» بۇنىڭغا پەرۋا قىلمايمەن! شۇنداق قىلىپ ئۇلار تۈنۈگۈنكىدىنمۇ كۆپرەك بېلىق يىغىۋالدى.

ھەممەيلەن ئۇنىڭغا بېلىق سېتىپ بېرىشنى ياخشى كۆرەتتى. بېلىقچىلار سائەت 4 - 5 لەردىلا تورلىرىنى يىغاتتى، بېلىقچىلىق مەيدانىنىڭ كېمىلىرى بولسا، چۈشلەردە كېلىدىغان بولغاچقا ئۇ، نەگىلا بارسا كېمىنى تېزلا بېلىققا توشقۇزۇۋالاتتى.

ئۈچىنچى كۈنى، ئۇلار ئەندىلا بىرەر يۈز جىڭ بېلىق سېتىۋېلىۋىدى، بېلىقچىلىق مەيدانىنىڭ كېمىسى قوغلاپ كەلدى:

-- ئىسيان كۆتەرمەكچىمۇ سەن! يەنە كېلىدىغان بولساڭ كېمەڭنى پاچاقلىۋېتىمىز! - ئۇنىڭ رەسمىيەتلىرى تولۇق قانۇنلۇق ئىدى. بىراق قانۇن چوڭمۇ ياكى ھوقۇق چوڭمۇ؟ ئۇلار ساڭا رەسمىيەت ئۆتەپ بەرگەن ئىكەن، رەسمىيەتنى بىكار قىلىشقىمۇ كۈچى يېتىدۇ. نياۋادا راستىنلا كېمەڭنى چېقىپ پاچاقلىۋەتسە، بۇ دېگەن كىچىك ياغاچ كېمە ئەمەستە! شۇنداق قىلىپ ئۇ، ئاران ئىككى يېرىم كۈنلا بېلىق سېتىۋالدى.

ئۇ بېلىقچىلىق مەيدانى بىلەن بىر مەزگىل كېڭەش قىلىپ باقتى. بۇرۇن

بىر ئۇبدانلا گەپ قىلغانلار، ياكى گەپ قىلماي تۇرۇۋالدى، ياكى بولمىسا ئۆزىنى چەتكە ئېلىۋالدى. كىممۇ يوقىرىنىڭ سىزىقىدىن چىقىپ، ئاددىي بىر دېھقاننى دەپ ئۆزىنى پاراكەندە قىلغۇسى كېلىدۇ؟ يەنە سۇ ئېلىپكەتمىر ئىدارىسىغا باردى، ئۇلار:

-- بىز بۇ ئۇچاستىكىنى باشقۇرالمايمىز، - دېيىشتى، يەنە قايسى ئورۇن «سۇ» ۋە «بېلىق»قا مۇناسىۋەتلىك بولغىيدى؟ ئۇ، شەھەرلىك پارتكوم رەھبەرلىرى ئۆزىگە «چوڭراق تۇتۇش قىلىپ ئىشلە» دېگەن چاغدا ناھىيە رەھبەرلىرىنىڭ شۇ سورۇندا بارلىقىنى ئېسىگە ئالدى.

ئەمما ئۇ، ئۇلارنى ئىزدەپ تاپالمىدى.

ئەجەبا، ئالتۇنىنىڭ پارقىراپ تۇرىشىغىلا يول قويۇلۇپ، ئالتۇننى تېرىشقا يول يوقمۇ؟ بەزىلەر ئۇنىڭغا:

— چاقچاق قىلماڭ ئەرباپ بىلەن، ئەپلەپ سالار ھەرباپ بىلەن دېگەن گەپ بار. سەن ئۇلارغا تەڭ كېلەلەمسەن! -- دېدى.

ئۇ تەن بەرمەيتتى:

-- ئاددىي پۇقرا بولساممۇ، ئادەممەن! پارتىيىنىڭ سىياسىتى يولەنچە بولغان يەردە، مەن «جۇي ليۇزا» چوقۇم ئۇلاردىن غالىپ كېلىمەن!

[9]

يەنە ھەر قايسى ئورۇنلارغا مېڭىپ كۆردى، ئۇ بېلىقچىلىق مەيدانى بىلەن «بېلىقچىلىق مەيدانى كېلىشىم باھا بىلەن ئۇنىڭغا 40 مىڭ جىڭ بېلىق سېتىپ بېرىدۇ، ھەر جىڭ بېلىققا بىر يېرىم مودىن رەسمىيەت ھەققى قوشۇپ ئېلىنىدۇ» دەپ توختام نامە تۈزدى.

بىرىنچى قېتىم ئۇ، ئەتتىگەنلا باردى، نەچچە قېتىم سورىسىمۇ، ھامان «ساقلاپ تۇر» دېگەن جاۋاپنىلا ئالدى. ئەتراپتىكى ئىككى ئۆلكە، نەچچە شەھەر، ناھىيىلەرنىڭ ئاپتوموبىل، تىراكتورلىرى بېلىق بېسىپ بىر - بىرلەپ كېتىپ قالدى. يەنە بېرىپ سورىۋىدى، بىلىق يوق بولۇپ چىقتى.

ئىككىنچى كۈنى ئۇنىڭغا نۆۋەت كەلگەندە، يەنە بېلىق تۈگەپ كەتتى. بۇ ئۇنى قىستىغانلىق ئەمەسمۇ؟ يەنە بىر رەت تالاش، تارتىش قىلىپ، 6 - 7 - 8 - ئايلاردىكى تۇتۇلغان بېلىقنى (بۇ چاغ بېلىق ئاز، ھەمدە بىلىقلارنى ساقلاش قىيىن مەزگىل) پۈتۈنلەي ئۇنىڭغا سېتىپ بىرىدىغان، ھەتتا بېلىقچىلاردىن بېلىق يىغىۋالسىمۇ بېلىقچىلىق مەيدانىنىڭ كىمىسىنى ۋە ئادەملىرىنى ئىشلىتىپ ئۇلارنىڭ چىقىمى، بېنزىن ۋە ئوپراش راسخوتلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئۇ، ئۈستىگە ئالىدىغان، 8 سائەت ئىچىدە ئەسلى مۇئاشىنى

بېرىدىغان، 8 سائەتتىن باشقا ۋاقىتلارغا ئارتۇق ئىشلىگەنلىكى ئۈچۈن ھەق قوشۇپ بېرىدىغان بولۇپ كېلىشتى.

دەسلەپ، بېلىقچىلىق مەيدانى كېمىگە تۆت ئادەم ئورۇنلاشتۇردى، ئۇلار-نىڭ بىرسى كېمە ھەيدىدى، قالغان ئۈچ كىشى بېلىق يىغدى. بېلىق يىغىش ئۈچۈن ئۆزى بىلەن بىرلا كىشى بولسا يېتىپ-ئېشىپ قالاتتى. ئىككىسى-گە بىكاردىن-بىكار ئىش ھەققى بەردى.

ئۇ ئاچچىقىنى يۇتۇپ مۇنداق تەلەپ قويدى:

ئۇنىڭ ئۆيى بىلەن بېلىقچىلىق مەيدانىنىڭ ئارىلىقى يىگىرمە نەچچە يول كېلىدۇ، بېلىقلارنى يىغىۋالغاندىن كېيىن-كېمىنى لىيوجياگۇ ئەتراپىغا بېرىپ توختۇتۇشقا بولامدۇ؟ ئەگەر شۇنداق قىلسا، ئۇ ھەر كۈنى بىر ئاپتوموبىل ياللاشقا كېتىدىغان پۇلنى، ھەمدە بىرمۇنچە ئادەم ياللايدىغان چىقىمىنى تې-جەپ قالالايتتى، ئەلۋەتتە كۆپ سەرپ قىلىنغان بېنزىن ۋە ئۇپراش راسخوتىنى ئۇ ئۈستىگە ئېلىشنى ئوتتۇرىغا قويدى.

بۇ تەلەپكە ئۇلار «ياق» دەپ جاۋاپ بەردى.

بۇ خۇددى سېپىل تۈۋىدىكى ئىتتىپاقلىققا ئوخشاش توختام بولۇپ قالدى!

ئۇ، ئۆزىنىڭ كېمىسىنى ئىشلىتىپ بېلىق سېتىۋالغاندا، دائىم تاڭ سە-ھەردە يولغا چىقاتتى. بۇ قېتىم كونا ئادىتى بويىچە كېمىنى ھەيدەپ كەلسە، ئۇلار تېخى ئورنىدىن تۇرماپتۇ. ساقلا-ساقلا سائەت توققۇز بولغاندا، كېمىنى ئىشقا سېلىپ، سائەت ئون بىر بولغاندا قايتىپ كېلىشىدە ئاران قىرىق-ئەللىك جىڭ بېلىق يىغىلدى.

ئۇنىڭ بىر كۈنلۈك چىقىمى يۈز يۈەن ئەتراپىدا بولدى.

ئىككىنچى كۈنى سائەت ئونلاردا كېمىنى ئىشقا سېلىپ، قىرىق جىڭ چىڭ-يۈ بېلىقى سېتىۋالدى.

قوشۇپ بېرىلىدىغان ئىش ھەققىنى بولسا ئىقتىساد قىلىپ قالدى.

ئۇ بېلىقچىلىق مەيدانىنىڭ رەھبەرلىكىگە مۇنداق دېدى:

-- ماڭا ياردەملىشىپ بەزى خىزمەتلەرنى ئىشلەپ بېرەلەمسىلەر؟ يەنە قانداق شەرتلىرىڭلار بولسا، مەسلىھەتلەشسەك بولامدۇ. ئۇلار:

— بىز مۇشۇنداق بېكىتتۇق، ئۇنىڭغا ئۇنىمىساڭ، توختامنى مۇشۇ يەردە بىكار قىلىۋېتەيلى، -- دېيىشتى.

ئۇنىڭ يەنىلا تەن بەرگىسى كەلمىدى. ئۇ كېيىنكى كىشىلەرنى ئىنساپ-قا كەلتۈرۈشنى خىيال قىلىپ، ئۇلارغا ئۇششاق تىجارەتچىلەرنىڭ قىيىن-چىلىقلىرىنى ئېيتىپ، تاماكا، هاراق ئېلىپ بېرىپ، چىشىنى چىشلەپ ئۈچ كۈننى ئۆتكۈزدى.

بەش كۈندە ئۇ ئاران بىر يۈز توققۇز جىڭ بېلىق سېتىۋالالىغانىدى.

نەچچە ئونلىغان موتوسىكلىت كېلىپ دەريا بويىلاپ، بېلىق سېتىۋېلىپ، ئاندىن باشقا جايلارغا يۆتكەپ ساتىدۇ، ماڭا نېمە ئۈچۈن يول قويۇلمايدۇ؟.

ئۇ ئاچچىق كۈلدى.

[10]

«جۇي لىۋزاڭنى يەنە سۇ ئامبىرىدىن قوغلاپ چىقىرىپتۇ!

— بۇ ساراڭ بارغانلا يېرىنى سېسىتىدۇ!

— مەن بۇرۇنلا ئۇنىڭ دەككە يەيدىغانلىقىنى بىلگەنىدىم. ئاپتوموبىل، كې-مە دېگەنلەرنى ئەپلەشتۈرەلەمدۇ، دېھقان دېگەن شۇنداق بولامدۇ؟ ....

هەي ۋۇنۇي تېغى، قانداق كۈچ سەن توغرۇلۇق ئېيتىلغان ھېكايىلارنى ئەۋلاتتىن-ئەۋلاتقا يەتكۈزۈپ كەلدى؟ كىشىلەرسىنىڭ ھېكايىلىرىڭنى ئەۋلات-تىن-ئەۋلاتقا يەتكۈزگەن ۋاقتىدا، ھەقىقىي تاغلىقلار پەقەت زېرىكىدى، كەچ-كىچە مۇشۇ رومانىدىكى ھېكايىلارنىلا ئېيتامدۇ؟ شۇنىڭدەك، سېنىڭ ئالاھىدە سىرلىق رىۋايەتلىرىڭ ئارىسىدا، نېمە ئۈچۈن پەقەت بىرسىلا چىرايلىق ئاياقلاشمىدۇ؟.

قاتناش بەلگۈسى يوق دەريا ۋە «كومپارتىيىگە كىرىشنى ئارزۇ قىلىدى-غان» دېھقان.

[11]

يەتتىنچى ئاي، شەھەرلىك پارتكوم سېكرېتارى خىلقىرىغا كى-لىپ خىزمەتلەرنى كۆزدىن كۆچۈرگەندە خۇيجاڭ سۇ ئامبىرىنىڭ ئايىقىدىكى خۇيلۇڭ سۇ ئامبىرىنىڭ ئون بەش مىڭ مو سۇ يۈزى تاشلىنىپ قالغانلىقىغا ئېچىنىپ:

— دەريا بويىدىكى ئىككى يېزىنىڭ قىيىنچىلىقى بولغاندىكىن، شەخسلەرگە ھۆددىگە بەرسەڭلەر بولماسمۇ؟ دېدى.

ئۇ باشتا بىر بېلىقچىلىق كەسپىي ئائىلىسىنى كۆرسىتىۋېدى، باشتىلار قوشۇلمىدى. جۇي لەنفاڭچۇ دېۋىدى، ناھىيىلىك پارتكوم رەھبەرلىرى:

— ئۇ بولىدۇ، — دېدى.

جۇي لەنفاڭنىڭ تىنچ تۇرغان يۈرىكى يەنە تېپىرلاپ سوققىلى تۇردى.

ئۇ ماشىنىسىنى ھەيدەپ ئوتتۇز نەچچە كىلومېتىرلىق سۇ ئامبىرى رايونى-

نى ئۈچ كۈن ئارىلاپ، بۇ سۇ ئامبىرىدا بېلىق بار ئىكەن، ئادەملەر مۇ يۇۋاچ،
ساددا كۆرۈنۈدۇ. ئەڭ مۇھىممى، ئۇ ھۆددىگە ئالغاچقا دېگىنى ھېساب
بولىدۇ، ئەمدى خۇيجاڭدىكىگە ئوخشاش باشقىلارنىڭ بوزەك قىلىشىغا ئۇچراپ،
كىشىلەرنىڭ كۆزىگە قاراپ ئولتارمايدۇ، ئۇنىڭ ئويلىغانلىرى نەزەرىيە جەھەت-
تىن خاتا ئەمەس، بىراق تارىخىي تەرەققىياتنىڭ ئىسپاتلىشىچە، ئۇ پەقەت
شەيئىنىڭ بىر تەرىپىنىلا كۆرگەن.

ئۇ يەنە ھەر قايسى ئىدارىلارغا قېتىراشقا باشلىدى.

شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئۈچ كۈن قېتىرىغاندىن كېيىن ئۆزى B تەرەپ، سۇ
ئېلېكتىر ئىدارىسى A تەرەپ بولۇپ، كىچىك ئىگە بولۇش مۇددىتى 10 يىللىق
بولغان، ۋە A تەرەپكە بايلىقتىن پايدىلىنىش راسخوتى ئۈچۈن 70 مىڭ يۈەن
تاپشۇرىدىغان توختام تۈزۈشتى.

A تەرەپ تېخنىكا جەھەتتىن ياردەم قىلغاندىن باشقا، توختامدىكى 7
ماددىنىڭ ئالتىسىغا «مەسئۇل بولمايمىز» دېگەن سۆز يېزىلدى. ئۇنىڭ ئەڭ
چوڭ قىيىنچىلىقى دەل تېخنىكا مەسىلىلەر ئىدى. ئەگەر توختامغا قول قويمىسا،
كېيىن ئۇلارنىڭ ئۇنىڭ بىلەن كارى بولامدۇ؟. باشقىلىرى بىلەن سۇ ئېلېكتىر
ئىدارىسىنىڭ كارى بولمىغىنى بىلەن، گېزىت، رادىئولاردا «كەسپىي ئائىلىلەر-
نىڭ قانۇنىي ھوقۇقى - مەنپەئەتىنى قوغداش كېرەك» — دەپ ئېيتىپ
كىلىۋاتامدۇ؟.

نەزەرىيە جەھەتتىن ئېيتقاندا، ئەلۋەتتە ئۇنىڭ ئويلىغانلىرى توغرا ئى-
دى. بىراق تارىخ ئۇنىڭ ھەر بىر باسقان قەدىمىگە پاجىئە ئۇرۇقىنى چېچىپلا
كەلدى.

[12]

كۆكۈش دەريا يۈزىدە ماتورلۇق كېمە «توت - توت - توت» قىلىپ
كەلمەكتە، كېمىنىڭ تۇمشۇق تەرىپىنىڭ ئىككى يېنىدا قوش قانىتى شەكلىدە
دولقۇنلار كۆتۈرۈلمەكتە، كېمىنىڭ ئارقىسىدا دولقۇن سىزىقلىرى بىر - بىرىگە
تۇتىشىپ، بارغانچە كېڭىيىۋاتقان بىر تال ئۇزۇن ئىز كۆرۈنەتتى.

— جوي ليۇزانىڭ «كىچىك تاۋۇتى» كەلدى! بۇ خۇيلۇڭ سۇ ئامبىرىدا
كېمە پەيدا بولىشى بىلەنلا، دەريا بويىدىكى كىشىلەر — «توت - توت»
دېگەن ئاۋازنى ئاڭلىغان ھامان دېيىشىدىغان بىر جۈملە سۆز ئىدى. بۇنىڭ ئى-
چىدە چۆچۈش، ئالاقزادىلىك، كۆپرەك مەسخىرە قىلىش ۋە ئۆچمەنلىك باردى.

ئارىدىن بىر يىل ئۆتە - ئۆتمەيلا دەريا بويىدا ئۇ «كىچىك تاۋۇت» خۇد-
دى كىنولاردىكى ياپون ئالۋاستىلىرىنىڭ ماتورلۇق قېيىقلىرىغا ئوخشايدۇ،

«جۇيلىيۇزا پوچىلىق بىلەن كېمىنىڭ تۇمشۇقىدا تۇرسا، بىر نەچچە ھەمراسى ئۇنىڭ يېنىدا تۇرۇۋالىدۇ. ئۇنىڭ ھەيۋىسىگە پەقەت بىر نەچچە تال «سەنبا مىلتىق» ۋە بىر پارچە «ياپون بايرىقى»لا كام بولۇپ قالدى! — دېگەن پاراڭ-لار پەيدا بولدى.

ئەينى يىللاردا، تاغ ئارىسىغا كىرگەن ياپون ئالۋاستىلىرى بىلەن تاغلىقلار باتۇرلۇق بىلەن ئېلىشقان، بۈگۈنكى كۈندە، بىر - بىرىگە توپتىن ئوخ-شىمايدىغان ئىككى ئىشنى بىر - بىرىگە سېلىشتۇرغىلى بولامدۇ، كىم - كىمگە ئۆچمەنلىك قىلىدۇ!

بىر - بىرىگە ماس كەلمەيدىغان، ئېچىنىشلىق، شۇنداقلا مول تەسەۋۋۇر قىلىش كۈچى دېگەن مۇشۇ — دە!

جۇيلەنفاڭ بۇلارنى ئازراقمۇ سەزمەيتتى. ئۇ يەنە خۇشال بولۇپ كەتتى:

— خۇيجاڭ سۇ ئامبىرىنىڭ ھەر مو سۇ يۈزىدىن ھەر يىلى 10 جىڭ ئەتراپىدا بېلىق تۇتقىلى بولىدۇ، بۇ يەرنى خۇيجاڭ دەرياسى بىلەن سېلىشتۇرغىلى بول-مايدۇ. ھەر موسىدىن بەش جىڭدىن بېلىق تۇتۇلسا، ھەر جىڭى بىر يۈەن بولسا، 15 مىڭ مودىكىسى قانچە پۇل بولىدۇ دېگىنە! ئۇ تولۇق ئىشەنچە بىلەن بىرىنچى قەدەمدە: دەريا بويلاپ ئۈچ كۈن تەشۋىق قىلىپ، كىشىلەرگە سۇ ئامبىرىنى ھۆددىگە ئالغانلىقىنى، ئەندى ئامبارغا پارتلاتقۇچ دورا - تاشلى-ماسلىقنى، بېلىق تۇتماسلىقنى ئۇقتۇرۇپ قويماقچى بولدى.

بىرىنچى كۈنىلا ئەھۋالنىڭ چاتاقلىقى مەلۇم بولدى.

ئۇ دەريادىكى بېلىق تۇتىدىغان تورلارنىڭ ناھايىتى كۆپلىكىنى، يەنە بەزىلەرنىڭ پارتلاتقۇچ دورا بىلەن بېلىق تۇتۇۋاتقانلىقىنى كۆردى. كىشىلەر ئۇنىڭغا، 70 - يىللاردا بۇ يەردە بىر دۆلەت ئىگىلىكىدىكى بېلىقچىلىق مەيدانى بار بولۇپ ئۈچ يىل بۇرۇن تۈگۈشۈپ كەتكەنلىكىنى، بۇ يەرلەر يەنە دەريا بويىدىكى يېزا ئاھالىسىنىڭ تەبىي بېلىقچىلىق مەيدانى بولۇپ قالغانلىقىنى ئېيتىشتى.

ئۇ چاغدا، پەقەت دۆلەت ئىگىلىكىدىكى بېلىقچىلىق مەيدانىنىڭ ياخشى باشقۇرۇلمىغانلىقىنى ئاساسەن داشقاينىڭ تامىقىنى يېيىش كەلتۈرۈپ چىقار-غانلىقىنى، كىشىلەرنىڭ ئەندى ئۆزىگە نىسبەتەن قىزغىن، دوستانە مۇئامىلە قىلىدىغانلىقى-نىلا ئويلىغانىدى. بىراق سۇ ئامبىرىنى ئۇنىڭ ھۆددىگە ئالغانلىقىنى ئاڭلاش بىلەنلا، ئۇلارنىڭ چىرايلىرى بۇرۇنقىغا ئوخشىمايدىغان بولۇپ قالدى:

— نېمە - نېمە؟ ھۆددىگە ئاپتىمۇ؟ ھۆددىگە ئېلىش دېگەن قانداق ئىشكەن؟

سەن نېمەڭگە تايىنىپ ھۆددىگە ئالدىڭ؟ ئۇ توختامنامىنى كۆپچۈلۈككە كۆرسەتتى.

— مۇشۇ قەغەز بىلەنلا، سۇ ئامبىرى ساڭا تەۋە بولۇپ قالدىما؟

— قانداقراق خوتۇندىن تۇغۇلغاندۇ بۇ ھارامتاماق!

— كۆتەر قاسقىنىڭنى! ....

ئۇنى ۋەھىمە بېسىپ، پۈتۈن ھۇجۇدى مۈزلاپ كەتتى.

ھەددىدىن زىيادە جىددىيلىشىپ ۋە ھارغىنلىق توپەيلىدىن ئۇنىڭ گۈزەل ئارزۇلىرى ئاللا قاياقلارغا ئۇچۇپ كەتتى.

دۆلەت ئىگىلىكىدىكى بېلىقچىلىق — مەيدانى قانداق ۋەيران بولغان؟ ئىپتىشلارغا قارىغاندا بىر سەۋەپ شۇكى، دەريا ياقىسىدىكى كىشىلەر — قالايمىقان پارتىلىتىپ بېلىق تۇتۇپ، دائىم جىدەل ماجىرا بولۇپ تۇرغانلىقتىن، «ۋەيران» بولغان ئىكەن. بۇلتۇر بېلىق تۇتۇش باشلانغاندا، خىيپىڭ يېزىسىدىكى بىر ياش بېلىق تۇتۇش ۋاقتىدا باشقا بىرسى بىلەن قىزىرىشىپ قېلىپ، ئۇنى ئۆلتۈرىۋەتكەن، بوگۇنگىچە بۇ ئەنزىنىڭ باش ئايىغى چىقمىغان. دەريا ياقىسىدىكىلەرنىڭ ھەممىسىدە بېلىق تۇتىدىغان تور بولغاچقا، نۇرغۇن كىشىلەر بېلىق تۇتۇشنى قوشۇمچە كەسىپ قىلىۋالغان. ئۇ ئۆزى سۇ ئامبىرىنى ھۆددىگە ئېلىۋالسا، دۆلەتكە پايدىلىق بولۇپ، باشقىلارنىڭ تاماق ئۈستىلىدىكى بىر قاچىنى تارتىۋالغانلىق ئەمەسمە؟ ئۇبدان باشقۇرۇلمىسا، 10 يىل ئەمەس، ئىككى يىلدىلا بار ۋەسلىنى زىيانغا تۆلەپ بىرىشىمۇ مۇمكىن!

ئۇيان ئويلاپ - بۇيان ئويلاپ، ئۇ ئالدىراپ خوشال بولماسلىق لازىملىقىنى چۈشەندى، شۇ ئاخشىمى، ئۇ خۇيجاڭ سۇ ئامبىرىنىڭ مۇناسىۋەتلىك بەلگۈلىمىلىرىگە ئاساسەن، «خۇيلۇڭ دەرياسى بويىدىكى ئاھالىلەرگا خەت»نى يازدى.

بۇ يەردە بىر نەچچە ماددىنى كۆرسىتىمىز:

1 - بېلىق تۇتۇشقىلا ئەھمىيەت بېرىپ، بېقىشقا ئەھمىيەت بەرمەسلىك ئىدىيىسىنىڭ تەسىرىدە، كۆز ئالدىدىكى بېلىق تۇتۇشقىلا كىرىشىپ، ئۇنداق مۇددەتلىك ھېسابلاشنىڭ كامچىلىقىدىن بايلىق مەنبەسى قۇرۇپ كېتىشىنى كەلتۈرۈپ چىقارغان. شۇنىڭ ئۈچۈن، دەريا بويىدىكى ئاممىنىڭ سۇ — ئامبىرىنى ئاسراش شەرەپلىك، بېلىق ئوغرىلاش، بېلىق پارتىلىتىشنى نومۇس بېلىش تەربىيىسى ئېلىپ بېرىپ، ياخشى ئەخلاق — پەزىلەتنى تۇرغۇزۇشنى ئۈمىد قىلىمەن.

2 - دەريا بويىدىكى يېزىلارغا تەۋە كېمىلەر پەقەت قاتناش، ترانسپورت ئۈچۈنلا ئىشلىتىلىشى، بېلىق تۇتۇشقا ئىشلىتىلمەسلىكى لازىم. ئەگەر بۇنىڭغا

خىلاپلىق قىلغۇچىلار كۆرۈلسە، كېمىلىرى تۇتۇپ قىلىنغاندىن تاشقىرى، بېلىق بايلىقىغا كەلتۈرگەن زىيىنى تۆلىتىۋېلىنىدۇ.

3 - پارتلاتقۇچ دورا بىلەن بېلىق تۇتۇش، زەھەرلىك دورا بىلەن بېلىق تۇتۇش قاتتىق مەنئى قىلىنىدۇ. خىلاپلىق قىلغۇچىلارغا، قەتئى ھالدا ئىقتىسادى جازا بېرىلىدۇ ....

ئىككىنچى كۈنى، ئۇ خەتنىڭ ئارگىنالىنى ئېلىپ ناھىيىگە كەلدى. بىر رەھبەر كۆرۈپ:

-- بەكمۇ ياخشى يېزىلىپتۇ، - دېدى. ھەممە يەنە بىر مۇناسىۋەتلىك رەھبەرنىڭ كۆرۈپ -- بېقىشىغا تەۋسىيە قىلدى. ئۇمۇ:

-- بەك ياخشى بوپتۇ، -- دېدى، ئۇ:

-- ئۇنداق بولسا، خەتنى بېسىپ بەرگىلى بولارمۇ؟ قانچە پۇل كەتسىمۇ تۆلەيمەن، -- دەپ ئىلتىماس قىلىۋىدى، ھېلىقى رەھبەر:

-- بۇنى شەخسنىڭ نامىدىن يازغاندا سالمىقى بولماي قالىدۇ، بىز مۇزاكىرە قىلىشىپ، ھۆكۈمەت نامىدىن يازايلى، - دەپ جاۋاپ بەردى. ئۇ خۇشاللىقىدىن ئۈچ قېتىم «ياشىسۇن»...دەپ توۋلىۋەتكۈسى كېلىپكەتتى.

— بۇ، ئۇنىڭ كۈتكەن يېرىدىن چىققانىدى.

ئۇ ھاياجان ئىچىدە نەچچە كۈن كۈتۈپ، بۇ ئىشنى ئۇنتۇپ قالدى ۋە بۇ ئىشقا كۆڭۈل بۆلۈشكىمۇ يېتىشەلمىدى!

تا ھازىرغىچە، «ھۆكۈمەت نامىدىن» يېزىلغان «خۇيلۇك دەرياسى بويىدىكى ئاھالىلەرغا يېزىلغان خەت»نى ھېچكىممۇ كۆرمىدى.

[13]

7 - ئاينىڭ 18 - كۈنى.

ناھىيىلىك ھۆكۈمەتنىڭ مەلۇم ئورگىنىنىڭ ئۈچ ئايدىن كۆپرەك ۋاقىتتىن كېيىن، ناھىيىلىك پارتكومغا يازغان دوكلاتىغا ئاساسەن ئېيتقاندا، بۇ «جۇيلەنغاڭ بېلىقچىلىق مەيدانىدا ئىش باشلاپ ئۈچىنچى كۈنى» بولغان ئىش، جۇيلەنغاڭنىڭ ئەسلىشىچە، ئۇنىڭ - «سۇ ئامبىرىغا بېرىپ ئىش باشلىغان تۆتىنچى كۈنى» ئىدى.

سائەت ئۈچ ئەتراپىدا تاڭ ئەمدىلا سۈزۈلۈشكە باشلىغاندا، ئۇ، ياللىنىۋالغان تۆت نەپەر ئىشچى بىلەن دەريا بويلاپ تەكشۈرۈشكە چىقتى، ئادەتتە مۇشۇ ۋاقىتتا سۇ ئامبىرىنى مۇھاپىزەت قىلىش باشلىناتتى، بۇ چاغدا كېمە كېرەك قىلىنمايدۇ. چۈنكى كېمە ماتورىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىسىلا، بېلىق تۇتىۋاتقان كىشىلەر قېچىپ كېتەتتى.

دەريانى تۇمان قاپلىغاچقا ئىككى يۈزمېتىر يىراقلىقتىكى نەرسىلەرنى كۆرگىلى بولماتتى. سائەت تۆتلەردە پابۇ يېزىسىغا كەلگەندە، دەريا ئوتتۇرىسىدا سۇنىڭ شالاقشىغانلىقى ئاڭلاندى، بىر كىشى كىچىك قولۋاق بىلەن تور سېلىۋاتقان بولۇپ، ئۇ كىشىنى قىرغاققا يېقىن كېلىشكە چاقىردى. ئۇ ئادەم ئىشنىڭ چاتاقلىقىنى بىلىپ جىم تۇرۋالدى. يان تەرەپتە كېچىك بولغاچقا، جۇي لەنفاڭ كېمىنى سۇغا چۈشەرمەكچى بولىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇ ئادەم ئاندىن قىرغاققا يېقىنلاشتى.

ياللىۋالغان بىر ئىشچى قولۋاققا چىقىپ، بېلىق تورىنى تۇتۇپ تۇرۇپ:

— سەن يەنە بېلىق تۇتۇۋاتامسەن، مۇسادىرە قىلىمىز! — دېدى، ئۇ كىشى:

— بۇلاڭچىلىق قىلامسىلەر! سىلەر بۇلاڭچى ئىكەنسىلەر! — دەپ ۋاقىردى.

— سەن كىمنى بۇلاڭچى دەپ ئىللاۋاتىسەن؟ بۇ سۇ ئامبىرىنى ھۆددىگە ئالغانلىقىمنى بىلمەيتتىڭمۇ؟

— ماڭە، گوڭشېغا بارىمىز ...... ئۇلار ۋاقىرىشىپ تالاش-تارتىش قىلىشىپ كەتتى. بۇ چاغدا، يېزىدىن ئالتە-يەتتە ئادەم يۈگۈرۈشۈپ يېتىپ كەلدى. شۇنىڭ بىلەن قالايمىقان ئۇرۇش-تالاش باشلىنىپ ھەر ئىككى تەرەپنىڭ يۈز-كۆزلىرى قانغا بويالدى.

ئىككىنچى كۈنى، جۇي لەنفاڭ ناھىيىلىك ھۆكۈمەتكە كېلىپ، رەھبەرلىككە بۇ ئىشنى دوكلات قىلدى. تازا سۆزلىشىۋاتقاندا، شاڭياڭ يېزىلىق ھۆكۈمەتتىن «جۇي لىيۇزا، خۇددى گومىنداڭغا ئوخشاش، بىزنىڭ ئادەملەرنى ئۇردى، سىلەر تېزدىن كېلىپ كۆرۈپ بېقىڭلار ....»--دەپ تېلېفون كەلدى.

ناھىيىلىك ھۆكۈمەت بۇ ئىشنى تەكشۈرۈشنى سۇ-ئېلېكتىر ئىدارىسىغا تاپشۇردى. سۇ-ئېلېكتىر ئىدارىسىدىن ئىككى كىشى شاڭياڭ يېزىسىغا بېرىپ، كۆممە قوناق ئۇنىدىن ياسالغان قوتۇرماچ بىلەن يىمىسىۋېلەك شورپىسىنى تويغىچە يەپ-ئىچىپ قايتاشىدا پەيلوگۇغا كېلىپ، جۇي لەنفاڭ ۋە ئۇنىڭ ياللىۋالغان ئىشچىلىرى تۇرۇشلۇق جايغا بېرىپ مۇنداق دېدى:

-- سىلەر قائىدىدە ئوتتۇرۇپ قويدۇڭلار. توختام نامىغا ئونبەشىنچى كۈنى گۇۋالىق بېرىلىپ رەسمىي ھۆججەتتە ھۆددىگە ئېلىش ۋاقتى 1984-يىلى 7-ئاينىڭ 22-كۈنىگىچە بولىدۇ-- دېيىلگەن، تېخى ھۆددىگە ئېلىش ۋاقتى يېتىپ كەلمىدى، بۇ سۇ ئامبىرى يەنىلا خۇدانىڭ ئىلكىدە........

كۈزنىڭ ئاخىرىدا مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلار مۇنداق دېدى:

— توختام گۇۋالىق بېرىلگەن كۈندىن باشلاپ كۈچكە ئىگە بولىدۇ.

بىردەم ئۇنداق، بىردەم مۇنداق بولۇۋەرگەچكە دېھقان جۇي لەنفاڭ بۇنىڭ ئىچىدىكى سىرنى بىلىشكە ئامالسىز قالدى، شۇنداقلا بۇ ئۇششاق - چۈششەك ئىشلار بىلەن ھەپىلىشىپ يۈرۈشنىمۇ خالىمايتتى. ئۇنىڭ كۆزلىگىنى كەلگۈسى بولۇپ، بارغانچە مۇھىم بولۇۋاتقان جىددىي ئىشلارنى بىر تەرەپ قىلىشقا ئېھتىياجلىق ئىدى!

7 - ئاينىڭ 18 - كۈنى، كەچقۇرۇن سائەت بەشتىن ئاشقان مەزگىل.

ئۇ ياللىۋالغان ئىككى ئىشچى بىلەن دەريادىن چىققان پارتلاش ئاۋازىنى ئاڭلاپ، ئىككى كىشىنىڭ دەريادا بېلىق تۇتۇۋاتقانلىقىنى كۆردى. ئۇلار قورقۇپ، قىرغاققا چىقىشقا جۈرئەت قىلالمىدى. جۇي لەنفاڭ قىرغاقتا تۇرغان كىيىم - كېچەك، قول سائەتلەرنى ئېلىۋالغانلىقتىن ئۇلار ئامالسىز قىرغاققا چىقتى. بىر ئاز ئالدىغا مېڭىپلا، ھېلىقى ئىككى كىشى ئىككى ياققا قايرىلىپ يۈگۈرۈپ قېچىشقا باشلىدى. ئۇلار ئۈچ كىشى بۆلۈنۈپ ئۇلارنى بىرەر يولچە قوغلاپ بارغاندا، ھېلىقىلاردىن بىرسى يول ياقىسىدىكى ۋېلسىپىتنى مىنىپ قاچتى. جۇي لەنفاڭ ئەمدىلا ئۈمىدىنى ئۈزەي دېگەندە، ئالدىدىن تونۇش بىرسى ۋېلسىپىت مىنىپ كېلىپ قالدى. ئۇ بىر ۋېلسىپىتنى ئارىيەتكە ئېلىپلا قوغلاپ كەتتى....

ئۇ ئاچچىق كۈلۈمسىرەپ ماڭا مۇنۇلارنى دەپ بەردى:

— بىرىنچى قېتىم ئۇرۇشقاندا، مەن قول تەۋرەتمىدىم. ھازىر دېگەن «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»غا ئوخشىمايدۇ، ئۇرۇشۇشقا بولمايدۇ؛ شۇنداقلا مەن دېگەن باشلىق، مەن بىر مۇش ئۇرسام باشقىلار ئون مۇش سالىدۇ. مەن بۇ يەرلىك ئەمەس، بۇ يەردە ئىشلەمچى بولسام، باشقىلار بىلەن ئوبدان ئۆتمىسەم بولمايدۇ. بىراق بۇ قېتىم مەن ئۇ كىشىنى نەچچە مۇش ئۇرۇۋەتتىم، چۈنكى بىرىنچىدىن ئۇنىڭ بىلەن يومداقلىشىپ تازا ئاچچىقىم كەلگەنىدى، ئىككىنچىدىن مەن پارتلىتىپ بېلىق تۇتقانلارغا بەكمۇ ئۆچلۈكۈم كېلىدۇ، «گۇمبۇر» قىلىش بىلەنلا، چوڭ - كىچىك بېلىقلار، قورساقلىرىنى ئاسمانغا قىلىپ لەيلەپ چىقىدۇ، بۇنى كۆرسەم پارتلىغۇچ دورىنى خۇددى مېنىڭ يۈرىكىمنىڭ ئىچىگە تاشلىغاندەك بولۇپ كېتىمەن... ...»

ئىككىنچى كۈنى ئەتىگەندە، يەنە پارتلاتقۇچ دورا بىلەن بېلىق تۇتقان ئىككى كىشىنى تۇتۇۋالدى.

8 - ئاينىڭ بىرىنچى كۈنى، يەنە شۇ كەچقۇرۇنلۇقى، شاكىياڭ يېزىسىغا يېقىن جايدا،

ئۇلار نېرىقى قىرغاققا ئۆتۈپ، پەيلۇگۇدىكى يانتۇغا بارماقچىدى. كېچىكتە

تۇرغان ئادەم ئۇلارنىڭ بېلىقچىلىق مەيدانىدىكى كىشىلەر ئىكەنلىكىنى بىلىۋېلىپ، كېمىگە چىققىلى قويمىدى. ئامال يوق ئالتە كىشى كېمىلىرىنى سىلىپ قوللىرىدا كۆتۈرۈۋېلىپ، ئۈچ يول كەلگىدەك يەردىن ئۈزۈپ ئۆتۈپ، نېرىقى قىرغاققا چىقىۋالدى. ئۇلار دەريا ياقىسىدا ئولتۇرۇپ، بىرەيلەن ئاچالغا بېرىپ، ماشىنا چاقىرىپ كەلمەكچى بولۇپ ماڭدى. يېرىم سائەتتىن كېيىن، ھېلىقى كىشى باش-كۆزى يېرىلغان ھالەتتە قايتىپ كەلدى. ئەسلىدە ئالدى تەرەپتە بىر توپ كىشىلەر پارتلاتقۇچ دورا بىلەن بېلىق تۇتۇۋاتقان بولۇپ، ئۇ، ئۇلارنى توسقاندا، تاياق يەپتۇ.

— بىر نەچچە پۇلنى دەپ ماڭا ئىشلەپ، ئاغزىنى ياپالمىغۇدەك بولۇپ قالغاچقا، چىداپ تۇرالمىدىم! قانداق قىلاي؟ پەيچۇسورغا باراي دېسەم ئۇلار ئىشتىن چۈشۈپ كەتتى؛ جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسىغا باراي دېسەم يىگىرمە نەچچە يول مۇساپىنى مېڭىشقا توغرى كېلىدۇ. يامان يولۋاس يولدا ياتسا، شىرغا يول بەرمەس دەپتىكەن، يەنىلا ئۆزەمنى تۇتۇۋالغىنىم تۈزۈك، كىشىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىش ھەممىدىن مۇھىم، ئالدى بىلەن ئۇنى داۋالىتاي، — دەپ، ئەمدىلا تاغ تۇمشۇقىدىن بۇرۇلۇشىمىزغا ئالدى تەرەپتىن 5 — 6 ياش يىگىت يول توساپ كەلدى. بىز يول قويدۇق. يەنە تۆت - بەش ئادەم كەلدى، يەنىلا ھېلىقىدەك توسىۋالدى، ئۇلارنى باشلاپ كەلگەن بىرسى:

— سىلەر قەيەرنىڭ ئادەملىرى؟ — دەپ سورىۋىدى. بىز:

— بېلىقچىلىق مەيدانىنىڭ ئادەملىرى، — دەپ جاۋاب بەردۇق.

— بېلىقچىلىق مەيدانىنىڭ بولساڭ، سېنىڭ نەربىڭ ئارتۇقتى، — دەپ قوينىدىن بىر دانە قىڭغىراقنى چىقىرىپلا چاناشقا تەمشەلدى، ئالدىدا ئۆتۈپ كەتكەن نەچچەيلەننىمۇ بۇرۇلۇپلا، بىزنىڭ ئارقىمىزدىن كېلىپ پارتلاتقۇچ دورا تاشلىدى، بەختىمىزگە ئۇ پارتلىماي قالدى. مەن ئۆلۈم ۋەقەسى چىقىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ، قىڭغىراق تۇتقاننى قۇچاغلىۋالدىم ... ...

ئۇنىڭ قولىدا ھازىر قىڭغىراق تالىشىپ ئېلىشقاندا كېسىلگەن جاراھەتنىڭ تاتۇقى بار ئىكەن.

— بىز قىڭغىراق تۇتقان ۋە پارتلاتقۇچ دورا تاشلىغان ئىككى كىشىنى تۇتۇپ جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسىغا ئېلىپ باردۇق، بۇ قېتىم ھۆددىگە ئالغان ۋاقىت توشۇپ قالدى، ئادەم ۋە قاتىللىق قوراللىرىنىمۇ ئېلىپ كەلدۇق، ئەمدى بىزگە يار - يۆلەك بولار دەپ ئويلاپتىمەن. نەدىكىنى، ئۇلار:

— سىلەرنىڭ ئادەم تۇتىدىغانغا قانداق ھوقۇقىڭلار بار ؟ — دەپ بىزنى

سوراق قىلدى.

[14]

« پارتلىتىپ بىلىق تۇتۇش قەتئىي مەنئى قىلىنىدۇ. پارتلىتىپ بىلىق تۇتۇش، بىلىق بايلىقىنى قۇرۇتىۋېتىش خاراكتېرىنى ئالغان بۇزغۇنچىلىقتۇر. خۇيجاڭ سۇ ئامبىرىدا پارتلىتىپ بىلىق تۇتقۇچىلارغا جامائەت خەۋپسىزلىك ئىدارىسىنىڭ پارتلىغۇچ بۇيۇملارنى باشقۇرۇش توغرىسىدىكى بەلگىلىمىلىرىگە خىلاپلىق قىلغۇچىلار قاتارىدا جازا بېرىلگەندىن تاشقىرى، بىر قېتىم پارتلىتىش ئېلىپ بارسا بايلىقنىڭ زىيانغا ئۇچراش ھەققى ئۈچۈن 300 يۈەن تۆلىتىۋېلىنىدۇ. قىلمىشى ئېغىرلارغا بىر ھەسسىدىن بەش ھەسسىگىچە قوشۇپ جازا بېرىلىدۇ.» بىلىق ئوغرىلاش قاتتىق مەنئى قىلىنىدۇ. شەخسلەر سۇ ئامبىرىغا كىلىپ بىلىق ئوغرىلىسا، كېمە، تور قاتارلىق سايمانلىرى مۇسادىرە قىلىنغاندىن باشقا، ھەر بىر كېمە بايلىققا زىيان سالغانلىق ھەققى ئۈچۈن 200 يۈەن تۆلەم تۆلەيدۇ. ھەر بىر پارچە بىلىق تۇتۇش تورى ئۈچۈن 10 يۈەندىن 20 يۈەنگىچە تۆلەم تۆلەيدۇ. قىلمىشى ئېغىرلارغا بىر ھەسسىدىن بەش ھەسسىگىچە قوشۇپ جەرىمانە قويۇلىدۇ»

«بېلىق بايلىقىغا بۇزغۇنچىلىق قىلغانلارنى پاش قىلغۇچىلارغا، ئىش تەكشۈرۈلۈپ، بىر تەرەپ قىلىنغاندىن كېيىن، زىيان ئۈچۈن تۆلىگەن تۆلەم پۇلى ئىچىدىن 30% ئاجرىتىپ مۇكاپات بېرىلىدۇ. نەق مەيداندا تۇتىۋېلىپ ھەددە بىلىقچىلىق ئىشخانىسىغا ياكى جامائەت خەۋپسىزلىك پەيچۇسوسىغا تاپشۇرۇپ بەرگەنلەرگە، ئىشنى بىر تەرەپ قىلىپ بولغاندىن كېيىن، زىيان ئۈچۈن تۆلىگەن تۆلەم پۇلىدىن 50% ئاجرىتىپ مۇكاپات بېرىلىدۇ.»

دەريا ياقىسىدىكى كىشىلەر ئەدلىيە ئورۇنلىرىغا بېرىپ، جوي لەنفاڭنى مۇشۇنداق دەپ ئەيىپلىگەن ئىدى.

7 - ئاينىڭ 18 - كۈنىدىن 10 - ئاينىڭ 5 - كۈنىگىچە، جوي لەنفاڭ ۋە سۇ ئامبىرىنى قوغدىغۇچى خادىملار بىرلىكتە يۈزدىن ئارتۇق بىلىق تورىنى مۇسادىرە قىلدى، بۇنىڭ ئىچىدە جەرىمانە تۆلەشنى قوبۇل قىلىپ تورلىرىنى قايتۇرۇپ ئېلىپ كەتكەنلەر يېرىمىنى تەشكىل قىلىدۇ. 8 دانە كېمە مۇسادىرە قىلىنغان (بەزى ماتېرىياللاردا 6 كېمە، بەزى ماتېرىياللاردا 10 دانە كېمە دېيىلگەن). ئۇ مۇنداق جاۋاپ بەردى:

— مەن ھۆددىگە ئالغان چاغدا، بېلىقلار سۇ ئىلاھىغا تەۋە بولىدۇ.

ھۆددىگە ئېلىپ دۆلەت بىلەن توختام تۈزگەنىم، دۆلەتكە ۋاكالەتەن سۇ ئامبىرىنى باشقۇرغانلىقىم بولۇپ ھېسابلىنامدۇ. نېمە ئۈچۈن مۇسادىرە قىلىشقا بولمايدىكەن؟ مەن ئۇلارنىڭ ئائىلىسىگە بېرىپ مۇسادىرە قىلدىممۇ؟ ئۆز ۋاقتىدا دۆلەت ئىگىلىكىدىكى بېلىقچىلىق مەيدانىدىمۇ مۇسادىرە قىلىنغانغۇ؟ ھازىرقى خۇيجاڭ سۇ ئامبىرىدىمۇ مۇسادىرە قىلىپ كەلدىغۇ؟ ھەممىسىلا سۇ ئامبىرى ئىكەن، نېمە ئۈچۈن ئىككى خىل مۇئامىلە قىلىنىدۇ؟ مەن پەقەت دېھقان بولغانلىقىم ئۈچۈنلىما؟ يەنە، مەن ھەر بىر بېلىق تورىغا تۆت يەش يۈەنلا جەرىمانە تۆلەيتتىم، بۇ خۇيجاڭ سۇ ئامبىرى قويغان جەرىمانىنىڭ كىچىك بىر قىسمىغىلا تەڭ كېلىدۇ، جەرىمانىنى تۆلىگەندىن كېيىن تورلىرىنى ئېلىپ كېتەلەيدۇ. مۇسادىرە قىلغان كېمىلەرنى، سۇ ئامبىرىنىڭ تەرتىۋى ياخشىلانغاندىن كېيىن، ئاندىن قايتۇرۇپ بېرىمەن......

--ئۇنداق بولسا، سەن نېمە ئۈچۈن كېمىلەرنى ئۇرۇپ چاقتىڭ؟

ئۇ ماڭا مۇنداق دەپ بەردى--

--مەن ئىككى كېمىنى چاقتىم. مەن ئۇ چاغدا، دەسلەپكى ئىش باشلىغاندا قاتتىغراق بولماي بوشاڭلىق قىلسام كېيىن باشقۇرماق تەس بولىدۇ دېگەن ئوي بىلەنلا شۇنداق قىلغانىدىم. ھازىرمۇ قورقاتتىقاندا، ئۇلار قورقىدىغان بولسۇن! كېمىنى چېقىپ قويغان بولسام، كېيىن پۇل تۆلەپ رېمونت قىلغۇزىمەن، قانداق قىلسا، مەيلى. بىرىنچى قېتىم بېلىق قولۋاقنى چاققاندا ئەتىسىلا ناھىيىگە بېرىپ، رەھبەرلىككە «مەن كېمە چاقتىم!» دەپ ئېيتتىم. مەن رەھبەرلىكنىڭ مەسىلىنى تېزرەك ھەل قىلىپ بېرىشىنى ئۈمىد قىلغان ئىدىم...

ھوقۇقۇم يوق تۇرۇپ قىلغان ئىككىنچى ئىش «نىمەگىگە تايىنىپ ئادەم ئۇردۇڭ؟» دېگەن مەسىلە بولدى. بۇ ئىشنى ئېنىق دەپ بېرەلمەيمەن:

--بىز ئۆزىمىزنىڭ مەنپەئەتىنى قوغداۋاتىمىز-دە! شۇنداقلا بىز ئالدىدا مۇش كۆتەرگەن ئەمەس! ئۇلار ئادەم ئۇرسا، قانۇنغا خىلاپ ئەمەسىكەن؟

ئۇنداقتا قانداق قىلغۇلۇق؟ ئۇلار خالىغانچە تورسالسا، پارتلاتسا بولامدۇ؟ مەن شۇ يەردە تۇرۇپ ئۇلارنىڭ ئۇرۇش-تېپىش، قىڭغىراق بىلەن چانىشىنى كۆتۈپ تۇرايمۇ؟

ھوقۇقۇم يوق تۇرۇپ قىلغان ئۈچىنچى ئىش: سەن نېمىگە تايىنىپ قانۇنسىز ھالدا كىشىلەرنى سولاپ قويدۇڭ؟ دېگەن مەسىلە بولدى.

7 - ئاينىڭ 28 - كۈنى پارتلىتىپ بېلىق تۇتقان ھېلىقى ئىككى نەپەر كىشىنى تۇتىۋالغاندا، كەچ كىرىپ كەتكەنىدي، جامائەت خەۋپسىزلىكي ئىدارىسىغا

ئاپىرىپ بېرىش كېرەكقۇ؟ جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسىمۇ «پارتلىتىپ بېلىق تۇتقانلارنى تۇتىۋالساڭلار بىزگە ئېلىپ كېلىڭلار» دېگەنىدى. خىيال قىلسام كەچ بولۇپ قاپتۇ. يولمۇ يىراق. ئۇلارمۇ ئىشتىن چۈشۈپ كەتتى. ئەتە بىر نېمە دەي دەپ ئۇ ئىككى كىشىنى پەيلوگۇدىكى تۇرار جايىمىزغا ئېلىپ كەتتىم.

ئۇنىڭ مۇنداق قىلىشىغا ھوقۇقى يوق ئىدى. بىراق ئۇ، بۇنى بىلمەيتتى. ئۇ ئۇلارنى ئۇرمۇدۇم، تىللىمىدىم ھەم ئۇلارنى ھېچكىم قاراۋۇللۇق قىلىپ ساقلىمىدى. يېتىش-قوپۇشى بىز بىلەن ئوخشاش بولدى، پەقەت بۇ يەردە ئۇخلىدىغۇ؟ دەپ ئويلايتتى.

پەقەت بىركېچە ئۆتتى. ئىككىنچى كۈنى يەنە بىر پارتلىتىپ بېلىق تۇتقان كىشىنى تۇتىۋېلىپ، ئوخشاشلا بىر كېچە كېچىكتۈردى.

«ئوغرىلىق، بۇلاش، قىمار ئويناش، لوكچەكلىك قىلىپ ئادەم ئۇرۇش قانۇنغا خىلاپ»، «ئادەم ئۆلتۈرسە خۇن تۆلەش» دېگەنلەردىن باشقا، ئۇنىڭ مىڭىسىدە، «قانۇنسىز قاماش» دېگەن بۇ ئۇقۇم زادىلا يوقىدى. ئۇنىڭ كۆپرەك بىلىدىغىنى پەقەت،«كىمىنىڭ ئەمەلىي چوڭ بولسا، شۇنىڭ گېپى قانۇن» دېگەندىن ئىبارەت ئىدى. كۆپرەك ئەنئەنىۋىي ئۇسۇل، ئادەتلەر بويىچە ئىش كۆرەتتى.

ئۇنىڭ سەھنىدە ئوينالغان ياكى ئوينۇلۇش ئالدىدا تۇرغان تىراگېدىيەلىرىنىڭ ھەر بىر پەردىسىدە، دائىم بۇ خىل كۆلەڭگىنى ئۇچرىتىپ تۇرىمىز.

بىراق بۇ مەسىلىنى بىر تەرەپ قىلغاندا، نېمە بولسا، شۇنى ئىمكان قەدەر دەپ قويۇپلا، ئۇنىڭ چوڭ ئارقا كۆرۈنۈشى، تۈپ ئالدىنقى شەرتىنى ئويلاشمىساق بولامدۇ؟

دەريا ياقىسىدىكى ئامىنىڭ ھەممىسىلا «جويلىيۇزانى قولغا ئالماقچى بولۇپتۇ!» دېيىشتى، ھەقىقەتەن مۇشۇنداق ئىش بولغان.

[15]

ئۇ شۇنىڭدىن باشلاپ، پارتلىتىپ بېلىق تۇتقانلارنى تۇتىۋالسا، قانچە كەچ كىرىپ كەتسىمۇ، ئۇلارنى پەيلوگۇغا ئېلىپ كېتىدىغان بولدى. 8-ئاينىڭ 1-كۈنى تۇتىۋالغان ھېلىقى ئىككى ئادەمنى، كېچىلەپ، جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسىغا ئاپىرىپ بەردى. نۆۋەتچىلىك قىلىۋاتقان بىر رەھبىرى كادىر ئۇلارنى قوبۇل قىلىپ:

-ئۇلار ئاكا-ئۇكىلارمىكەن؟ -دەپ سورىدى.

-پىچاق كىمنىڭ؟

-مېنىڭ.

-پىچاقنى نېمە قىلىسەن؟

-ئۇلارنى سويۇپ تاشلايمەن.

-نېمە ئۈچۈن؟.

-ئۇلار بىزنى بېلىق تۇتقىلى قويمايدۇ......

بېلىقچى رەھبەر تېلېفوننى ئېلىپ، يىغمۇېلىش ئورنى بىلەن سۆزلەشتى:

-بىردەمدىن كېيىن سىلەرگە ئىككى ئادەمنى ئەۋەتىپ بېرىمىز.

جۇي لەنفاڭ بەك خوشال بولۇپ كەتتى ھەممە بىر ئاز ھاياجانلاندى.

....

ھەر قېتىم سوقۇشقاندا قارشى تەرەپ «سىلەرنىڭ يولۋاس تېرەڭلەرلا ئار-تۇقتۇ» دېگەننى ئەڭ كۆپ ئېغىزغا ئالاتتى. بىر قېتىم ئۇلار بېلىق پارتلىتىپ تۇتقان بىر نەچچە كىشىنى تۇتىۋالدى، قارشى تەرەپ تاياق - توقماق ئويناتقىلى تۇردى. ئۇ ئىشنىڭ چاتاقلىقىنى كۆرۈپ، ئەقىل تېپىپ، ئارقىسىدا تۇرغان پورما كەيگەن، بېشىدا قاسقان شەپكىسى بار شوپۇرنى كۆرسىتىپ:

-مانا بۇ كىشى جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسىدىن،-دەپ ۋاقىرىدى. بۇنىڭ بىلەن قارشى تەرەپ توختاپ قالدى. ئۇلارنىڭ ئىشىنىدىغىنى «ھۆكۈمەت ئادىمى» ئىدى. بىراق بۇرۇنقى ۋاقىتلاردا تۇتىۋالغان ئادەملەر پەيچۇسوغا ۋە جىخ ئىدارىسىغا ئېلىپ بېرىلسا، بۇياقتىن كىرىپ، ئۇياقتىن قويۇپ بېرىلەتتى. بەزىدە تېخى ئۇلار بۇ تەرەپتە تېخى ئەھۋالنى تونۇشتۇرۇپ بولمايلا، ئۇياقتىن قويۇپ بېرىلەتتى. بۇ قېتىم بۇ ئىككى كىشىنى نەچچە كۈن قاماپ قويىدىغان بولسا، بېلىق ئوغرىلىغانلار قانداقمۇ چۆچمەي تۇرالىسۇن.

دەل مۇشۇ ۋاقىتتا، تاشقىرىدا بىر ئاپتوموبىل توختاپ، ئوتتۇرا ياشلىق بىر كىشى بىلەن بىر ساقچى كىرىپ كەلدى، ئوتتۇرا ياشلىق ئادەم بېلىقچى تۇ-تۇلغان ئاكا - ئۇكىلارنىڭ ئاتىسى، ساقچى بولسا، ئۇلارنىڭ تۇققىنى ئىكەن. بۇ نەچچەيلەن نېرىقى ئۆيدە باشقۇشۇۋالغاندىن كېيىن، ئاكا - ئۇكىلاردىن قايتا سو-راق سورىغاندا، ئۇلار ئەۋەلقى سۆزىدىن تېنىۋېلىپ:

--ئۇ پىچاق مېنىڭ ئەمەس!-دېدى، بېلىقچى رەھبەر جۇي لەنفاڭغا:

--بۇ ئىشنى ھازىرچە مۇقىملاشتۇرغىلى بولمايدىكەن، ئۇلارنىڭ بەدىنىدە جاراھەت بارىكەن، ئۇلار ئالدى بىلەن دوختۇرخانىغا بېرىپ كۆرۈنۈپ باقسۇن. سىلەر قايتىپ كېتىپ خەۋەر كۈتۈڭلار بولامدۇ؟-دېدى. جۇي لەنفاڭ:

--ئۇلار ھازىرلا ئىقرار قىلغانىغۇ؟-دېۋىدى، بېلىقچى رەھبەر:

--ئۇ دېگەن مەسلىكتە قىلغان سۆز. سىلەر ئۇلارنىڭ مەس بولۇپ قالغانلىقىنى كۆرمىدىڭلارمۇ؟-دېدى.

دەرۋەقە، جۇي لەنفاڭ ھېلىقى كىشىنى قۇچاغلىۋېلىپ پىچاقنى تارتىۋالغاندا، ھاراق ھىدىنى پۇرىغان ئىدى. بىراق ئۇلار مېھمانخانىدا ھاراق ئىچىپ بولۇپ، جۇي لەنفاڭلار تەرەپكە يۈگۈرۈپ كەلگەنىدى. ئالايتەن خوشنىلىرىنىڭكىگە كىرىپ پىچاق ئېلىۋالغان كىشى نېمىشقە چۆمۈچ ئالماي بەلكى، ئاشپەزلىكى تىڭغىراقنى ئالىدۇ؟ئەجەبا ھاراق ئىچكەندىن كېيىن قاتىللىق قىلسا، قانۇنغا خىلاپلىق قىلغان بولامدۇ؟ دەل ئۇلار سۆزلىشىۋاتقان ۋاقىتتا ھېلىقى ساقچى ئۇچىسىدىكى چاپاننى سېلىۋېتىپ، يان قورالىنى كۆرسىتىپ غەزەپ بىلەن ئۇيان - بۇيان كىرىپ - چىقىپ مېڭىپ يۈرۈپ:

--مەن تېخى كىمنى جۇي ليۇزا دەيدىكىن دەپتىكەنمەن، سەن ئىكەنسەن - دە! سەن نېمىگە تايىنىپ خالىغانچە ئادەم تۇتىسەن؟ نېمە ئۈچۈن كىشىنى ئۇرۇپ مۇنداق قىلىۋېتىسەن؟ سېنىڭ كىشىلەرنى قارىغان ئىشىڭ تېخى تۈگىمىگەنىدى!- دەپ ۋاقىرىدى.

--مەن بۇ ئەھۋالدا، ئاستا يولۇمغا ماڭمايدىغان بولسام ئۆزەمنى قاماپ قويۇشى تۇرغان گەپ ئىدى!-ئۇ ئەلەم بىلەن بېشىنى چايقىدى.

--مەن بىر دېھقان، ئۇلار بىلەن زوكونلىشالمايمەن، شۇنداقلا زوكۇنلىشىدىغان يەرمۇ يوقتە!

--جۇي ليۇزا يالىۋالغان ئىشچىنى بىراۋ ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈپ قويۇپتۇ!

--ھەي..........بەكمۇ ئوبدان، تېتىك ئادەم ئىدى!

قانداق؟ يەنىلا ئۇنى قوغلىۋېتەيلى، ئۇ ليۇجيا گۇلۇق نېمىسىگە تايىنىپ بىزنىڭ شاڭياڭغا كېلىپ خوجايىنلىق قىلىدۇ؟

--مەن بۇرۇنلا خۇيلۇڭدا ئادەم ئۆلمىسە، ئازراقمۇ توختاپ قالمايدىغانلىغىنى ئالدىن كۆرگەن ئىدىم!

--بۇ قېتىم ئادەمنى خاتا ئۇرۇپ قويدۇق! ....

[16]

ھەي ۋۇنۇي تېغى،
سەن «جۇي ليۇزا» ماركىلىق كېمىنى كۆردۈڭمۇ؟ ئۇ سامان يولى ساھىلىدىن پەرىزاتلارنى ئېلىپ كېلىدىغان «جۇي ليۇزا» ماركىلىق كېمە ئىدى!
ھەي.... دۈم كۆمتۈرۈلگەن كېمىگە ئوخشاش تاغلارنىڭ دولقۇنىدەك چوققىلىرى ئارىسىدا لەيلىگەندەك تۇرغان ۋۇنۇي تېغى!
سەن نېمە ئۈچۈن «چۆككەن كېمە تېغى» دېيىلمەي بەلكى ۋۇنۇي (بەش قىز) تېغى دېيىلىدىغانسەن؟. ھەي ۋۇنۇي تېغى، ھېلىقى پەرىزات مۇھەببەت باغلاپ قايتىپ كېتەلمەسلىكى ئۇنۇتۇپ قالغان، قىزلارنىڭ كۆ-

زىگە ئوخشايدىغان «تەڭرى كۆلى»گە تولغان سۇلار، سىنىڭ نۇرغۇن - نۇرغۇن ئاچچىق كۆز ياشلىرىڭنىڭ سۇيىمۇ؟

—ئىنىم دېمىگەندىمۇ (ئىككى بىر قېرىنداش ئىنىسى-ئاپتورنىڭ ئىزاھى، تۆۋەندىمۇ شۇنداق) تۇققۇنۇم، (بىرسى باجا، بىرسى ھاممىسىنىڭ ئېرى) شۇنداقلا ئۇلارنىڭ ھەممىسى ماڭا ياردەملىشىپ زىرائەت توشۇغىلى ياخشى نىيەت بىلەن كەلگەن، شۇنداقلا ھەممىسىنىڭ بالا ۋاقىسى بار تۇرسا، ئۇلار يەنە «گۇندىخانا»دە ئولتۇرسا بولامدۇ؟ ئۇنى بىز ئۇستىمىزگە ئالايلى......

ئوخشاش مەزمۇندىكى بۇ خىل گەپلەر، يالغۇز يىغلاپ تۇرغان لۈي-تىڭلىڭنىڭ ئايالىنىڭلا ئاغزىدىن چىقىپ قالمىدى، ھەممە شاڭيىاڭ يېزىسىدىنلا چىقىپ قالمىدى.

بەزىلەر:

-قانۇن دېگەن نېمە ئۇ؟ بىزنى تۇتسىلا ئىش پۈتىدۇ—دە-دېدى.

بەزىلەر:

—بۇ ئىش بىر مۇجمەل بۇتخانا، مۇجمەل ئىلاھ، مۇجمەل ئەنزە،-دېيىشتى.

[17]

توختام تۈزۈلگەن كۈندىن باشلاپلا داۋا باشلىنىپ كەتتى. شاڭيىاڭ يېزىسى دەيدىكى:

— ناھىيىدىن خۇيلۇك سۇ ئامبىرىنى بىزنىڭ ۋاكالىتەن باشقۇرۇشىمىزغا ئۆتكۈزۈپ بەرگەن. سۇ ئېلېكتر ئىدارىسى نېمىگە ئاساسەن جۇيلەنفاڭ بىلەن توختام تۈزەيدۇ؟ سۇ ئېلېكتىر ئىدارىسى دەيدىكى:

-خۇيلۇك سۇ ئامبىرى—دۆلەتنىڭ بايلىقى، سۇ ئېلېكتر ئىدارىسى دۆلەت-نىڭ ئورگىنى، بىزنىڭ دۆلەتكە ۋاكالىتەن جۇيلەنفاڭ بىلەن توختام تۈزۈشىمىز بىزنىڭ خىزمەت دائىرىمىزگە كىرىدۇ.

سۇ ئامبىرىنى شاڭياڭ يېزىسى ۋاكالىتەن باشقۇرسۇن دەيدىغانغا ئۇلاردا رەسمىيەت قەغىزى بارمۇ؟ شۇنداقلا ئۇلار زادىلا ۋاكالىتەن باشقۇرمىدى. ھەممىسىلا ئۆزىنىڭكىنى راس دەيدۇ. پالاكەت بېسىپ دەرت تارتقان كىشى كىم بولدى؟

تا - ھازىرغىچە جۇيلەنفاڭمۇ بۇ توختامنامىنى كىم بىلەن تۈزۈشسە بولىدىغانلىقىنى ئېنىق بىلەلمىدى. ناھىيىدىكى رەھبەرلەر دەيدىكى:

— سۇ ئېلېكتر ئىدارىسى ھېچنىمىگە، «مەسئۇل بولمايمىز» دەپتۇ، بۇنداق توختامنى سەن قانداق ئېتىراپ قىلدىڭ؟ بۇ ھەر يىلى ئۇلارغا يەتتە مىڭ يۈەننى بىكارلا بېرىۋېتىش دېگەنلىك ئەمەسمۇ؟

سۇ ئېلېكتىر ئىدارىسى بۇنى قىزتىمىي رەت قىلىپ، ئىككى تەرەپ قوشۇلغان، جامائەت گۇۋاھلىقى باشقارمىسى گۇۋاھلىق بەرگەن بولغاچقا، توختامنامە قانۇنلۇق بولىدۇ. تېخنىكا جەھەتتىن يېتەكچىلىك قىلىش، ياردەم بېرىشتىن باشقا، بىز يەنە نېمە قىلىپ بېرىشىمىز كېرەك؟ ئامبار رايونىنىڭ تەرتىپىنى قوغداش، كەسپىي ئائىلىلەرنىڭ مەنپەئەتىنى قوغداش ئۈچۈن ھۆكۈمەت بىلەن ئەدلىيە ئورۇنلىرى بارغۇ؟ مەيلى كىم ھۆددىگە ئالسۇن، كىم بىلەن توختام تۈزمەيلى ھەممىسىلا جەمئىيەتتىكى ھەر قايسى تەرەپلەرنىڭ ئومۇملاشتۇرۇپ تۈزۈشىگە مۇھتاج. خىزمەت ھوقۇقىمىز دائىرىسىدىن ھالقىپ كېتىدىغان ئىشلارغا بىز مەسئۇل بولال-مايمىز. ھەر يىلى تاپشۇرىدىغان يەتتە مىڭ يۈەن بايلىقتىن پايدىلىنىپ راسخوتى كۆپ بولۇپ كەتتى دېيىلسە، ئون بەش مىڭ مو سۇ يۈزىدىن ھەر مودىن بىر تال تاپان بېلىقمۇ ئالالماسدۇ؟ نەدىكىنى، جۇي لەنفاڭ سۇدا تۇرۇپ نالە-پار-يات قىلاتتى. بۇ يەردە كىشىلەر توختاپ قالماستىن بىر-بىرى بىلەن تىللىشاتتى، ئۆزىنىڭكىنىلا راس دەيدىغان سۆز جۈملىلىرىنى يىپقا تىزغان مارجاندەك تىزىۋېتەتتى. ھەممە خۇيلۇك ئامبىرىدا ئۆلۈم ئەنزىسى چىققانىدىن كېيىن، كىشىلەر تېخىمۇ ئەستايىدىل، تېخىمۇ ئىنچىكىلەپ كېتىشتى......

خاتالىقلارنىڭ ھەممىسى جۇي لەنفاڭغا تەۋە بولدى، ئىش مۇشۇ يەرگە كەلگەن-دىمۇ، نېمە ئۈچۈن بۇ ئىشنى ۋاقتىنچە توختۇتۇپ قويۇپ، ھېچبولمىغاندا بىردىر ياردەمچى تەدبىرنى بولسىمۇ مۇزاكىرە قىلىپ باقمايدۇ؟ ئۇ يەردە بىر «ھۆكۈمەت ئاپپاراتى» بۇ يەردە بىر «دۆلەت ئورگىنى» بولسىمۇ، بىراق ئۇلارنىڭ بۇ خىل ھەرىكىتىگە كىمگە مەسئۇل بولۇش بولىدۇ؟ بۈگۈنكى كۈندە بەزى ئىشلارنىڭ ياخشى بولماسلىقى، مۇشۇ يەردە ئەمەسمۇ؟

ھاراق تەييارلىنىپ بولدى، قانداقلا ماركا چاپلىغىنىڭ بىلەن، يەنىلا شۇ بوتۇلكىدە!.

[18]

جۇي لەنفاڭ نەچچە ۋاقىتتىن بېرى بېشى قېتىپ كۆڭلى يېرىم بولۇۋاتقاندا، ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا لەپپىدە ياش قۇرامى ئۆزىنىڭ ئاتىسى بىلەن تەڭ دېگۈدەك بىر مويسىپىت پەيدا بولۇپ، «شاۋلىيۇ» دەپ ئاتىلارچە چاقىردى، شۇنچە يېقىملىق، شۇنچە مېھرى بىلەن چاقىرغانلىقتىن، ئۇنىڭ يۈرىكى ئىللىپ كەتتى. بۇ كىم؟ ھە راس، ئۇ بېيىنشى رايونىنىڭ ئەمەلدارى، شەھەر-لىك پارتكومىنىڭ سېكرېتارى ئىدى.

بۇ مويسىپىتنى ئۇ ئىككى قېتىم كۆرگەن، بىرىنچى قېتىم ئۇ بۇ دېھقاننى قۇرۇلتاي رەئىس سەھنىسىگە تەكلىپ قىلغان ۋە ئۇنى باشلىقلارغا كۆرسەتكەن،

ئەككىنچى قېتىم، ئۇ، ئۇنىڭ خۇيلۇق سۇ ئامبىرىنى ھۆددىگە ئېلىش توغرىسىدا تەكلىپ بەرگەن چېغىدا كېلىپ، ئۇنىڭ ئۆيىگە بارغان. ئۇنىڭغا:

— «شاۋلىيۇ» ئوبدان ئىشلىگەن، ياخشى ئۆگەنگەن، پارتىيىگە كىرىشكە تىرىشقىن......، — دېگەنىدى.

ئاھ. پارتىيە! پارتىيە!

پىئونېر ۋاقىتلىرىدا، ئۇ پارتىيىگە ئىشىنەتتى. باشقا ساۋاقداشلارنىڭ ئاتىسى پارتىيە ئەزاسى ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ ئۆيىگە كەلگەندە ئاتىسىدىن:

— سەن نېمە ئۈچۈن پارتىيىگە كىرەلمىدىڭ؟ — دەپ سورىغانىدى. مەدەنىيەت زور ئىنقىلابىي تازا قىزىغان ۋاقىتلاردا، ئۇنىڭ قەلبىدىكى پارتىيەنىڭ سىماسى بارغانچە مۇجمەللىشىپ كەتتى، ھەتتا ئىزناسىمۇ قالمىدى. ئۈچىنچى ئومۇمىي يىغىندىن كېيىن، ئۇ پارتىيەنىڭ يەنە قايتىپ كەلگەنلىكىنى ھېس قىلدى، — شۇنچە يېقىن، ئەمەلىي بولۇپ، ئۆزىنىڭ ۋە ئەتراپىدىكى كىشىلەرنىڭ كىيىم، ئوزۇق، تۇرار جايلىرى، ھەرىكەتلىرىدىن ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى. شەھەرلىك پارتكوم سېكرېتارى ئۇنى رەئىس سەھنىسىگە چىقىشقا چاقىرغاندا، بۇ ئوقۇشتىن توختاپ قالغاندىن كېيىن كۆز يېشىنىڭ ئاچچىق ياكى قىرتاقلىقىنى قايتا تېتىپ باقمىغان يىگىتنىڭ كۆزلىرى غۇۋالىشىپ كەتكەنىدى......

پەقەت پارتىيىنىڭ 3 - ئومۇمىي يىغىنىنىڭ لۇشيەنىلا ئۇنى باشقا تىزىملىكتىن ئازاد قىلىپ، رەئىس سەھنىسىگە تەكلىپ قىلدى. ئۇ پارتىيىنىڭ ئۆزىگە قاراپ تۇرىۋاتقانلىقىنى، زالدا ئولتۇرغان ئەمگەك نەمۇنىچىلىرى ۋە چوڭ - كىچىك كوچىلاردىكى كىشىلەرنىڭ ئۆزىگە قاراپ تۇرىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى. ئۇ پارتىيە ئەزاسى بولمىسىمۇ، بىراق ئۇ پارتىيىگە تەئەللۇق، ئۇ پارتىيىۋىلىكنى بىلمەيدۇ، لېكىن ئۇ ۋىژدانلىق بولۇشقا ئەھمىيەت بېرىدۇ. ئۇ پارتىيىگە رەھمەت ئېيتماقچى، پارتىيىنىڭ 3 - ئومۇمىي يىغىنىنىڭ لۇشيەنىگە رەھمەت ئېيتماقچى. مەن پارتىيە ۋە خەلققە ئۆتكەندە ئىلىپەتلىرىم ئۈچۈن جان تىككەن بولسام، بۇندىن كېيىن پارتىيە ئۈچۈن جان تىكىدىغانلىقىمنى كۆرسىتىشنى خالايمەن دەپ ئويلايتتى.

بەزىلەر ئۇنىڭ بۇ خىل دېھقان مىجەزىنى يارىتماي، بۇ پارتىيىگە ھۆرمەتسىزلىك قىلىش دەپ قاراتتى. بىراق كىشىنىڭ تەرەققىياتى، ئالغا بېسىشى ئۇنىڭ بۇرۇنقى باشلىنىش نۇقتىسىدىن ئايرىلىپ كېتىشى مۇمكىنمۇ؟ ئەلۋەتتە دەسلەپكى يىللاردىكى ئىنقىلاب شۇنچە نۇرغۇن دېھقان ئەزىمەتلەرنى چېنىقتۇرۇپ قەھرىمان بولشېۋىكلاردىن قىلىپ يېتىشتۈرگەن، بۈگۈن ئۇنى ئۆزگەرتىپ يېڭى ئادەم قىلغىلى بولامسىمۇ؟ شۇنداقلا، سىياسىي جەھەتتە پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى

بىلەن بىردەكلىكنى ساقلاش ئۈچۈن، ئالدى بىلەن ھىسسىيات جەھەتتە بىردەك-لىكنى ساقلىسا، بولامدىكەن؟

ئۇ باشقا تىزىملىككە كىرگۈزۈلگەن تۆنۈگۈنكى كۈنلەر، دەل ھېلىقى «مىسلى كۆرۈلمىگەن» يىللار بولۇپ، ئۇنى شان-شەرەپ دەپ كەتكىلىمۇ بولمايدۇ. بۈگۈنمۇ بۇ تاغ ئارىسىدىكى ئەزىمەتنى، ئەتىمالىككە ئۇنداق ياكى مۇنداق كامچىلىق ئۆتكۈزمەيدۇ دەپ كېسىپ ئېيتقىلى بولمايدۇ. شۇنىڭدەك ھەقىقىي خەلقتىن كەلمىگەن تۈرلۈك ئۆسەك سۆزلەر بىلەن، ئۇنى چىشلىرىنى ھىڭگايتىپ تۇرغان ئالۋاستىغا ئوخشاتقان ۋاقىتتا، «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» دىن ئىلگىرى، ئۇ، ئوخشاش يىللىق ساۋاقداشلىرى ئىچىدە ئەڭ بالدۇر قىزىل گالستۇك تاقىغانلارنىڭ بىرسى بولۇپ، ئۈچ يىل سىنىپ باشلىقى بولغان. ئۇنىڭ بىردىن بىر ياخشى ئوقۇغۇچى ئىكەنلىكىنى نۇرغۇن ئادەم بىلەتتى؟

ئاخىرىدىكى رەھمەت ئېيتىش يىغىنىدا، ئۇ پەقەت نەچچە ئېغىزلا سۆز قىلدى. بۇنىڭ ئىچىدە بىر جۈملىسى مۇنداق:

—ۋەتەننى چوڭ بىر گۈللۈك باققا ئوخشاتماق، مەن باغ ئىچىدىكى بىر گۈل بولۇشنى خالايمەن! ئۇنى چۈشىنىدىغان، ھىسسىداشلىق قىلىدىغان ليۇجاگۇلىقلار:

—لاۋليۇ قاچاندىن باشلاپ شائىر بولۇپ قالدى؟ — دەپ ھەيران قېلىشتى، پەقەت ئۇنىڭغىلا ئېنىقكى: ئۇ سۆزلەر باشلانغۇچ مەكتەپ 4 - يىللىقىنىڭ بىر ئىملا ماقالىسىدىكى جۈملىلەر ئىدى. بۇ، 32 ياشقا كىرگەن ئادەمنىڭ بالىلىق قەلبى ئىدى!

رەھمەت ئېيتىش يىغىنىدىن بۇرۇن، ئۇ مۇنداق پىلان قۇرغان ئىدى: يەنە بىر ئاز پۇل تاپقاندىن كېيىن، ليۇجاگۇدىن ناھىيە بازىرىغا بارىدىغان يولدىكى ھېلىقى كۆۋرۈكنى ئوبدان قىلىپ رېمونت قىلىپ قويىمەن. ئۇ كۆۋرۈك بەك تار، ھەممە ھۆتمە-تۆشۈك بولۇپ كەتكەچكە، كىشىلەر يىقىلىپ ئۆلۈپمۇ كەتكەن ئىدى. بىراق ھېلىقىدەك مەنزىرە، كەيپىياتنى كۆرگەندە، قانداقمۇ بۇ سۆزلەرنى ئېغىزىدىن چىقىرالىسۇن!

كەمبەغەللىك، كىشىنى غەزەپلەندۈرۈپ ئۆزىنى كۈچەيتىش، ئۆز ئىگىلىكىنى تىكلەشكە يېتەكلەيدۇ. شۇنداقلا كەمبەغەللىك يەنە ئۆزىنى تۆۋەن چاغلايدىغان، ئۆزىنى تاشلىۋېتىدىغان قىلىپ قويۇپ، ئادەمنى روھسىزلاشتۇرۇۋېتىدۇ. جويلەنفاڭ ئىسىمىنى بىلگەندىن باشلاپلا، ئائىلىسىنىڭ قارا تۆرۈكلىكىگە قورۇنغان ھالدا كۈلۈپ تۇرىدىغانلىقىنىلا كۆرگەن. ئۇنىڭ بۇ دۇنياغا تۆرەلگەن چاغدىكى تۇنجى يىغىسىدا ھېچكىم خۇشال بولمىغان، لېكىن ئۇ ھەرگىزمۇ تۆرەلمەيلا بۇ دۇنياغا يىغلاش،

خۇشامەت قىلىش ئۈچۈن كەلمىگەن! دۇنيادا كۆكرىكىنى كۆتۈرۈپ يۈرەلىگىلى بولىدۇ، ھەقىقىي يىگىت ئاتالغىلى بولىدۇ-دەپ ھېسابلايتتى.

ئۇنى «پارتىيىگە كىرىشكە تىرىشقىن» - دەۋاتىدۇ، بۈگۈندىن، ئۇ «جۇي لىيۇزا» دا قاچانلاردا بۇنداق ئارزۇ - ئۈمىد بولۇپ باققان! ئۇ ھامان ئۆزىنىڭ قىلىۋاتقانلىرى ئانچىكى ئىشلار بولۇپ، ھەرگىزمۇ چوڭ سورۇنلارغا چىقىشقىچىلىكى يوق دەپ ھېسابلايتتى. بىراق ئەنە شۇ ۋاقىتتىن باشلاپ، ئۇ ئويلىنىشقا چۈشتى، غەيرەتكە كەلدى، يەنە بىر قېتىم كۆز يېشىنىڭ ئاچچىقلىقىنى-ياق تاتلىقلىقىنى، شۇنچە تاتلىقلىقىنى تېتىدى! تاغ ئارىسىدا پەقەت تاغلىقلارنىڭلا قايىدىسى ئاقىدۇ.

[19]

شۇ جىڭگەن ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈلۈپ ئىككىنچى كۈنى، بىر مۇخبىر خەلقىرىنىغا كېلىپ، كوچا - كوچىلاردا غۇلغۇلا بولىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ، دەرھال ئىشىنىڭ ئادەتتىكىچە ئەمەسلىكىنى ھېس قىلدى. ئەھۋالنى ئىگەللىۋىدى، قاتىل تۇتۇپ سوراق قىلىنىۋاتقان بولسىمۇ ناھىيىلىك پارتكوم خەۋەرسىز قالغان. ئۇ دەرھال تېلېفون بېرىپ، شەھەرلىك پارتكومغا دوكلات قىلدى.

شەھەرلىك پارتكومنىڭ بىر رەھبىرى دەرھال خەلقىرىن ناھىيىلىك پارتكومغا «قاتتىق بىر تەرەپ قىلىپ»، «كەسپىي چوڭ ئائىلىنىڭ ئىشىنى ياخشى بېجىرىپ بېرىش» توغرىسىدا يوليورۇق بەردى.

ئىككىنچى كۈنى، مۇخبىرنىڭ ماقالىسى رادىئودا ئاڭلىتىلدى.

بۇ خىل ئەھۋال ئاستىدا، ناھىيىلىك پارتكوم، ئاندىن ئىككى تۈرلۈك قارار چىقاردى. بىرىنچى قاراردا «ئادەم ئۆلتۈرۈش ئادەتتىكى جىنايى ئىشلار ئەنزىسى بولۇپ، بۇنى ھۆددىگە ئېلىش بىلەن باغلاپ قارىماسلىقى كېرەك» دېيىلدى.

راس، لۈمى، تىكلىك قاتارلىقلار زىرائەتلىرىنى توشۇغىلى بارغان، ھەرگىز ئۇرۇش ئۈچۈن بارمىغان، ئادەم ئۆلۈپ قېلىشىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمىگەن. ئۇلار بۇرۇن تور سېلىپ، پارتلىتىپ بېلىق تۇتقان - تۇتمىغانلىقىنى ھېچكىممۇ سۈرۈشتۈرۈپ ئولتۇرمىدى. بۇ قېتىمقى ئۇرۇشۇش، ئۇلارنىڭ قارىشىچە پۈتۈنلەي - تاسادىپىي ھادىسە بولۇپ، تاسادىپىلىقى خۇددى تارىخ بوۋاي ئىمىر - ئويغاق چۆشەكەپ، كەلتۈرۈپ چىقارغان مۇجمەل خاتالىققا ئوخشايتتى:

شۇ جىڭگەن بىلەن جۈيتىڭخەيلەرگە نىسبەتەن ئېيتقاندىچۇ؟ بۇ گەپلەردىن بۇرۇن دەريا بويىدا بۇرۇنلا مىلتىق دورىسى ھىدى قويۇقلىشىپ كەتكەنىدى، دەل شۇ چاغدا، شۇ جايدا، ئۇلار ئەندىلا دەريا ئوتتۇرىسىدىكى ئارالغا يېقىن جايغا تور سالغان بولۇپ، بىرسىنىڭ «بېلىق»، «تور» دېگەنلىرىنى ئاڭلاپلا، ئۇ يەرگە بېرىپ

قاراپ بېقىشى لازىم ئەمەسمۇ؟

شۇنىڭدەك ئۇرۇشۇپ قالغاندىن كېيىن، زىرائەتلىرىنى توشۇشقا كەلگەن لۇي تىڭلىڭ قاتارلىقلار شۇنداق جېۋەر بولۇپ كەتكەنىدى، 10- ئاينىڭ 10- كۈنى لۇي تىڭلىڭ قىلچە ئۇقسانسىز ئېنىق سۆزلىگەن ئەمەسمۇ؟:

- مەن ئۇلارنى ئۇرغاندا، ئوبدانراق ساۋاق بېرىپ قويۇشنى ئويلىغانىدىم! بېلىقچىلىق مەيدانى ياللىۋالغان ئادەملەرنىڭ ھەممىسى مۇشـلاشچىلار بولۇپ، ئىككى-ئۈچ ئادەم تەڭ كېلەلمەيدۇ. ئۇلار تور سېلىپ بېلىق تۇتقانلارنى كۆرسىلا، ئالدى بىلەن قول سېلىپ ئۇرىدۇ، بەكمۇ زومىگەر بولۇپ كەتتى!

مىۋە پىشىسا، ئۆزلىگىدىن دەرەخ شېخىدىن ئۈزۈلۈپ يەرگە چۈشمەيدۇ.

[20]

لۇي تىڭلىڭ بولسا، شۆجىڭئەن ئۆلگەن كۈنى تۇتۇلۇپ سوراققا تارتىـلدى، تۆت كۈندىن كېيىن ئۇنى قولغا ئېلىشنى رەسمى تەستىقلاپ، 10 يىللىق قاماق جازاسى ھۆكۈم قىلىندى.

بەزىلەر باشقىچە پىكىرلەرنى ئوتتۇرىغا قويدى: «بەش كىشى ئىككى كىشىـنى ئۇرۇپ، بىرسى ئۆلۈپ، بىرسى يارىدار بولۇپتۇ، نېمە ئۈچۈن بىرنى جازاغـا ھۆكۈم قىلىپ، 10 يىللىق كېسىدۇ؟»

بەزىلەر گۇمانلىرىنى ئوتتۇرىغا قويدى:

- ئەگەر شۇ، جـۇي فامىلىلىك ئىككـى كىشـى ئېغۋاگەرلىك قىلدى، لۇي تىڭلىڭ قاتارلىق كىشىلەر ئامالسىزلىقتىن ئۆزىنى قوغدىدى دېيىلسە، ئۆزلىرىنىڭ ئادىمى ئازلىقىنى ئېنىق بىلىدۇغۇ، نېمە ئۈچۈن ئۇرۇشماقچى بولغانلار ئەكسىچە قار-شى تەرەپ بولۇپ قالـدى، ھەمدە قارشى تـەرەپتە ئازراقمۇ يارا ئىزى كۆرۈنمەيدۇ؟

بەزىلەر مۇنداق دېيىشتى: لۇي تىڭلىڭ دىسلەپ قول تەۋرەتمىگەن، ئـوت-تۇرلىقتا ئۇرۇشقاندىمۇ قاتتىق ئۇرمىغان، كېيىن بەزىلەر شۆجىڭئەن بىلەن جۇيىڭ-خەينى «دەرياغا تاشلىۋېتەيلى» دېگەندە، ئۇ ئوتتۇرىـغـا چـىـقـىـپ تـوسـىـغـان، بۇلار جۇيىڭخەينىڭ شۇ چاغدىكـى ھـس قىلغانلىرى ۋە كېيىنرەك ئەسلىگەنلىرى بىلەن ئاساسەن ئوخشاش كېلىدۇ.

[21]

ھارپا كېچىسى پىلان ئوشتۇمتۇت ئـۆزگىـرىپ، رەھـمـىـت ئېيتىش يىغىنىـغا قاتناشماسلىقتىن تارتىپ «5- ئۆكتەبىر» ۋاقىئەسىگە قارىتا «ئادەمنىڭ ئـۆلۈشـى ئادەتتىكى جىنايى ئىشلار ئەنزىسىدىن ئىبارەت» دەيدىغان قارارنى چىقىرىشقا، تاغ ئارىسىدىكى بۇ كىچىك ناھىيىنىڭ رەھبەرلىك مەركىزىدىكى رەھبىرى يولداشلار-نىڭ مەسئۇلىيىتى يوق ئەمەس، ئەلۋەتتە لېكىن مەسىلە زادى نەدە؟

بيوروكراتلىقمۇ؟

ياق، بۇنداق يەكۈن چىقىرىشقا بولمايدۇ. 85- يىلى 8- ئاينىڭ 9- كۈنى «لياۋنىڭ گېزىتى» بىرىنچى بەتتە خىڭلىن ناھىيىلىك پارتكومنىڭ ئاساسلىق رەھبەرلىرى «ئەمەلىيەتكە ئەھمىيەت بېرىپ، قۇرۇق سۆز قىلماي، يېرىم يىل ئىچىدە بەش قېتىم ئاساسقاتلامغا چۈشۈپ بەش پارچە تەكشۈرۈش دوكلاتى يازدى»، «ناھىيىلىك پارتكومدىكى بىر بەن ئادەم ئۇنىڭ يېتەكچىلىكىدە، بەس - بەس بىلەن ئاساسقاتلامغا چۈشمەكتە...» - دەپ تونۇشتۇردى. ئۇلارنىڭ جوي لەننىڭ مەسىلىسى توغرىسىدىكى قارارى، پۈتۈنلەي مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارنىڭ دوكلاتىغا ئاساسەن يېزىلغان.

«5- ئۆكتەبىر» ۋاقىئەسىدىن بۇرۇن يۇقىرى دەرىجىلىك رەھبەرلىككە ھەمرا بولۇپ باققاندىن باشقا، ئۇلار لۇجاگۇ يېزىسى بىلەن خۇيلۇڭ سۇ ئامبىرىغا ئالاھىدە كېلىپ باقمىغان. لېكىن مۇشىنىڭ بىلەنلا ئۇلارغا باھا بەرسەك بۇ ئادالەتسىزلىك بولىدۇ. ئەگەر ھەممىلا ئىشنى ئۆزلىرى قول سېلىپ ئىشلەيدىغان بولسا، ئۇنداقتا، بىزنىڭ بۇ يەردىكى ھەر بىر ناھىيىنىڭ رەھبەرلىك بەنزىسىنى، بىر يەن ئەمەس، بەلكى بىررو تا قىلىپ تۈزگەندىمۇ، ۋەزىپىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالمىغان بولاتتى.

قابىلىيەتسىزلىكتىنمۇ؟

ناھىيىلىك پارتكومنىڭ ئاساسلىق رەھبىرى يېرىم يىل ئىچىدە ئۆزى قول سېلىپ ئارقا - ئارقىدىن بەش پارچە 20 مىڭ خەتلىك خېلى سالمىقى بار، قايىل قىلىش كۈچىگە ئىگە خىزمەت تەكشۈرۈش دوكلاتى يېزىپ چىققانىدى. ناھىيە بويىچە خىزمەتلەردە ياخشى باشلىنىش بارلىققا كەلدى، يېزا - ئىگىلىكىنىڭ ۋەزىيىتى ئالدىنقى يىلدىكىدىن ياخشى بولدى، سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى بۇلتۇرقى شۇ مەزگىلدىكىدىن 115% ئاشتى، پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش نەتىجىلىرى ئالاھىدە كۆزگە كۆرۈنەرلىك بولدى،

پارىخور - خىيانەتچىلىكتىنمۇ؟

راس، لۇي تىڭلىگەندىن كېيىن ئۇزۇن ئۆتمەي تۈرمىگە كىرىپ قالغىنى --

ناھىيىلىك تەپتىش مەھكىمىسىنىڭ باشلىقى بولۇپ، ئۇ پۇل - مالغا ھېرىسمەنلىكى پارتىيە ۋە خەلققە بولغان مۇھەببىتىدىن ئېشىپ كەتكەن خىيانەتچى ئەمەلدار، پارا ئېلىپ، قانۇنسىز كەسپىي ئائىلىلەرنى قانات ئاستىغا ئالغان. ئەگەر جوي لەننىڭمۇ مۇشۇنداق قىلغان بولسىدى، بۇ ئىسلاھات پۇرسىتىدىن پايدىلىنىپ ئۆز يانچۇقىنى توشقۇزۇۋالغان خىيانەتچى ئەمەلدار قولىدىكى ھوقۇقىنى ئىشقا سېلىپ

يول قويغان بولاتتى. ئەگەر سەنشىنىڭ يۈكچىلىك ۋە لىن فىڭلاردىكى ئۆزگەرتىپ تەشكىل قىلىنىشتىن بۇرۇنقى بەنزىلىرىگە ئۇچراپ قالغان بولسا، جۇي لەنفاڭمۇ بەلكىم بۇرۇنلا پارتلاش خاراكتېرىدە باي بولغان ئائىلىگە ئايلىنىپ پارتالغىچە «زىندانغىلا» كەتكەن بولاتتى.

شۇنى ئېيتىش كېرەككى: لياۋدۇڭ تاغلىرى ئارىسىدىكى بۇ كىچىك ناھىيە-يىنىڭ رەھبەرى كادىرلىرىنى، مۇشۇ چاقتىچە بولغان تارىخ ئۇلارنىڭ ھەممىسى ساپ - پاكىزە ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىدى. ئۇلاردا، كىشىنى سېغىندۇرىدىغان 50 - يىللار ئىستىلىسىنى كۆرگىلى بولىدۇ.

ھازىرقى زامان كىشىلىرى بىر قەدەر كۆڭۈل بۆلىدىغان «كىيىم - كېچەك يىمەك، تۇرار - جاي، يۈرۈش - تۇرۇش» تىكى «تۇرار - جاي»نى مىسال قىلايلى. 86 - يىلى 1 - ئاينىڭ 31 - كۈنى «لياۋنىڭ گېزىتى»نىڭ «ھاكىم ئاددىي ئۆي-دە ئولتۇرىۋاتىدۇ، پۇخرا ئىگىز بىناغا كۆچۈپ كىردى» دېگەن باشماقالىسىدا: «مۇخبىر خىڭ رېن ناھىيىلىك پارتكوم سېكرېتارى XXX نىڭ ئۆيىگە كىرىپ ھەيران قالدى. بىز ئۈچ كىشى قىستىلىشىپ ياتاق ئۆيىنىڭ سۇپىسىدا ئولتۇردۇق، پۇتى-مىزنى ئازراق ئۇزاتساقلا بوسۇغىغا پۇتىمىز تېگىپ قالىدىغاندەكلا ئىدى،» ئۇ «1982 - يىلىلا ناھىيىلىك پارتكومنىڭ سېكرېتارى بولغان ئىدى. تۆت جان ئا-دەم 20 كۇۋادرات مېترغىمۇ يەتمەيدىغان ئۆيدە ئولتۇرغىلى، دەل بەش يىل بولغان»، «52 ياشلىق XXX، 1981 - يىلىدىن باشلاپ، ناھىيىلىك پارتكومنىڭ مۇئاۋىن سېكرېتارى بولۇپ، ئەر - خوتۇن ئىككىسى، قىزى، كۈيوغلى، نەۋرىسى بولۇپ 20 كۇۋادرات مېترلىق ئۆيدە ئولتۇرىدۇ». «ناھىيىلىك پارتكومنىڭ دا-ئىمىي ھەيئىتى، مۇئاۋىن ھاكىم XX تۆت جان ئادەم ئەسلىدىكى بىر ئېغىز ئۆيدە ئولتۇرىدۇ. كېيىن بىر كىچىك قازناق سېلىۋالغان بولسىمۇ ئۇنىڭ ئومۇمىي ئولتۇراق ئۆي كۆلىمى، ئاران يىگىرمە نەچچە كۇۋادرات مېترلا كېلىدۇ.» دېيىلدى. نا-ھىيىلىك پارتكوم سېكرېتارى ۋە ئۇنىڭ بىر بەن ئادىمى يېرىم يىلغا يەتمىگەن ۋاقىت ئىچىدە ئىككى قېتىم ئۆلكە گېزىتىنىڭ باشماقالىسىغا چىقتى. بۇنى شۇ چاغدىكى «لياۋنىڭدىكى ئەڭ گەۋدىلىك ئىش» دېگىلى بولماسمۇ؟

بۇ «خانلاردىن پىنھان» تاغ ئارىسىدا، ناھىيە رەھبەرلىرى ئۆزلىرىنىڭ تۇرار جايلىرىنى كەڭرەك، ئازادەرەك قىلىمەن دېسە ئاسانلا ئىش ئەمەسمۇ؟

پارتىيىنىڭ 3 - ئومۇمىي يىغىنىنىڭ لۇشيەنلىرىنى چۈشەنمىدۇ، قارشىلىق قىلامدۇ؟

تېز ئۆزگىرىۋاتقان ھەر قايسى ساھەلەرنىڭ ئەمەلىك - ئۈنۈملىگەن ئۇچۇرلىرى

تۈركۈملەپ كېلىۋاتقاندا، رەھبەرلەرنىڭ جۆيلەڭنىڭ توغرىسىدىكى بىر قاتار پەرەز ۋە ھەرىكەتلىرى، ئۇلارنىڭ ئۈچىنچى ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيانقى لۇشيەن فاڭجېن، سىياسەتلەرنى ئىجرا قىلىش جەريانىدىكى كىچىككىنە بىر سەۋەنلىكىدىنلا ئىبارەت، بىراق 85-يىلى 2-ئاينىڭ 10-كۈنىگىچە، پۈتۈن ناھىيە بويىچە تۈرلۈك كەسپىي ئائىلىلەر راۋاجلىنىپ 6970 نەچچىگە يەتتى، تۈرلۈك شەكىلدىكى بىرلەشمە گەۋدىلەر 1780 گە يەتتى. ئوخشاش بىر دەۋردىكى ئوخشاش بىر مەسىلىنىڭ يەنە بىر تەرىپىدىكى ئىككى سان سىفىرلار، بىزگە كۆرسىتىپ تۇرغىنى نېمىنى بىلدۈرىدۇ؟

ئىنسانلار تەبىئەتنى كۆزەتمەكتە، شۇنداقلا ئۆزىنى كۆزەتمەكتە.

[22]

ئۇنىڭ پارتىيە 3-ئومۇمىي يىغىنىنىڭ لۇشيەنىگە بولغان ئىشەنچىسىنى تولۇق كۆرۈش بىلەن بىللە، ئۇ يىگىرمە مىڭ يۈەن چىقىرىپ كەمبەغەللىكنىڭ دەردىنى تارتىۋاتقان قېرىنداشلىرى ئۈچۈن قەرز تۆلىگەن ۋاقىتتا، ئۇنىڭ ئاددىي-ساددا، كەڭ قورساق، ۋەدىسىگە ۋاپا قىلىدىغان ۋە ئاقكۆڭۈل ئىكەنلىكىنى كۆرگەن ئىدۇق.

لېكىن، ئۇ ھۆددىگە ئېلىش توختامنامىسىغا يېزىلغان شۇنچە كۆپ «بۇنىڭغا مەسئۇل بولمايمىز» دېگەن سۆزلەرنى كۆرگەندە، يۈرىكى دۈپۈلدەپ كەتتى. بەزى ئاتاقتىلا كوممۇنىست دېيىلىدىغان ئادەملەر ئۆزىگە چوغ تارتىپ، بىر-بىرىگە ئورا كولاپ، ھەتتا يالغان دورا ياساپ سېتىپ، پۇل ئۈچۈن جان بېرىۋاتقان چاغدا، بۇ خىل گۈزەل ئەخلاقنى ۋە دەريا بويىدىكى ئادەمنىڭ كەڭ قورساقلىق، تۈز كۆڭۈل، كەمتەرلىكىنى زور كۈچ بىلەن ساقلاش، راۋاجلاندۇرۇش، بۇنىڭ ئۈچۈن مەدھىيە ئوقۇش لازىم. بىز ئۇنىڭ كەڭ قورساق، ئاقكۆڭۈللۈكىدىن تەسىرلەنگەن ۋاقتىمىزدا، يەنە ئۇنىڭ «نەچچە ئېغىز ياخشى گەپ بىلەن ئېرىپ كېتىپ» پرىنسىپنى تاشلاپ قويىدىغان، تار ھېسسىياتنى سىياسەت ئورنىغا دەسسىتىدىغان قىلمىقىدىن ئېچىنىشلىق ھېس قىلماي ھەم ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتماي تۇرالايمىزمۇ؟

ھەر بىر كىشىنىڭ ھەرىكىتى، ئۆزى تۇرۇۋاتقان ئىجتىمائىي ئورنى بىلەن تارىخىي مۇھىتنىڭ كونتروللۇقىغا ئۇچرىماي قالمايدۇ، ھامان ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي قالىدۇ. لېكىن بۇ ھەرگىز ئۇ تارىخ ۋە جەمئىيەت ئالدىدا ھېچقانداق مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالمىسىمۇ بولىدۇ دېگەندىن دېرەك بەرمەيدۇ.

ئۇ، شۇ يېشىل تاغلارنى، سۈزۈك سۇلارنى، سېمىز كەلگەن ياۋا ئۆردەكلەرنى، توختىماي ئۇچۇپ يۈرىدىغان بېلىق ئالغۇچلارنى، قۇشقاچلارنى، «پولتۇك - پولتۇك» قىلىپ سەكرەپ ئۈزۈپ ئوينايدىغان ھەر خىل بېلىقلارنى چۈشىدىمۇ دائىم كۆرۈپ تۇراتتى.

ئۇ، ئەشۇلارنىڭ ھەممىسىگە چوڭقۇر مۇھەببىتى بارلىقىنى، ئۆز ھاياتىنىڭ بىر قىسمىنى شۇ يەردە قالدۇرغانلىقىنى ھېس قىلاتتى. ئۇ، ئۇ نەرسىلەر بىلەن ئۇدۇلمۇ - ئۇدۇل تۇرۇپ، زۇۋان سۈرمەي قەلبىنىڭ چوڭقۇر يېرىدە، قاندەك قىزغىنلىق بىلەن، كۆز ياشلىرىنىڭ ئاچچىق تەمىنى يۇتۇپ سۆزلىشەتتى ...

ئۇ، يەنىلا تەن بەرمەيتتى! ئۇ خۇيلۇڭ سۇ ئامبىرىغا قايتا كېلىپ، «خۇيلۇڭ بېلىقچىلىق بىرلەشمە شىركىتى» تەشكىل قىلىپ، شاڭياڭ ۋە ياخېدىن ئىبارەت ئىككى يېزىدىن 20 نەچچە كېمە تەشكىللەپ، شۆبە شىركەتلەرنى قۇرۇش ھەم تۆت نەپەر ئادەمنى ياللاپ سۇ ئامبىرىنى قوغداش گۇرۇپپىسى قۇرۇش. بۇلتۇر يالغۇز ئىشلىگەن بولسا، بۇ يىل دەريا بويىدىكى كىشىلەر بىلەن بىرلىشىپ ئىش باشلاش خىيالىغا كەلدى.

ئادەم مەيلى قانچە ئۈمىدسىز بولسىمۇ، پەقەت ئاخىرقى زەربە يېتىپ كەلمىگەن بولسىلا، ھامان كۈلكىلىك ۋە بىچارە ھالەتتە بولسىمۇ قۇرۇق ئۈمىدتە بولىدۇ.

— قالتىس جۇمۇ! «جوي ليۇزا» يەنە كەپتۇ ...

كىشىلەر ھەيرانلىق ئىچىدە بىر - بىرىگە سۆزلىشەتتى. ئۇ، ئۈزۈل - كېسىل، شەرتسىز تەسلىم بولدى. ھېلىقى «توختامنى ئەمەلدىن قالدۇرۇش ئىلتىماسى» دېگەن نېمە «تەسلىم نامە» نىڭ ئۆزى ئەمەسمۇ؟ كىم غالىپ بولۇپ چىقتى؟

«A» تەرەپمۇ غەلىبە دۇمبىقىنى چالالمىدى، ئۇلارنىڭ ھەممىسى مەغلۇپ بولغان قوشۇننىڭ گېنېراللىرى بولۇپ قالدى. ئۇلارنى مەغلۇپ قىلغانلارمۇ قولىغا ھەققانىيەت قىلىچىنى تۇتقان غالىپلاردىن ئەمەس. ھەممىلا يەردە قارشى تەرەپ بىلەن ئۇچرىشىپ تۇرىدىغان، باشتىن - ئاخىر دۈشمەن دەپ ئاتىلىدىغان بىرەر ئادەمنىمۇ كۆرگىلى بولمايدىغان بۇ ئۇرۇشتا غەلىبە قىلغۇچى بولمايدۇ.

كېمىلەر ئاپتوموبىلغا قاچىلانغاندا، كىشىلەر:

— لاۋلىيۇ، ئامان بولغىن، — دېيىشكەن بولسىمۇ، بۇ سۆزلەر ئۇنىڭ قۇلىقىغا كىرمىدى.

[23]

1985 - يىلى 4 - ئاينىڭ 22 - كۈنى يەنى جوي لەنفاڭ خۇيلۇڭ سۇ ئامبىرىنى ھۆددىگە ئېلىپ، توختامنامىنى جامائەت گۇۋاھلىقىدىن ئۆتكۈزگەندىن كېيىنكى 9 ئاي 7 كۈن بولغان كۈنى A تەرەپنىڭ ۋەكىلى بىلەن بىرلىكتە، يەنە ئەدلىيە ئىدارىسىنىڭ جامائەت گۇۋاھلىقى باشقارمىسىنىڭ ئاقا ئىشىكىدىن كىرىشكە مەجبۇر بولدى ...

«5 - ئۆكتەبىر» ۋەقەسىدىن كېيىن مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلار «ئامبارلارنى ئېنىقلايمىز» دەپ، ئۇنىڭدىن ئادەملىرىنى چېكىندۈرۈپ چىقىشنى تەلەپ قىلدى. ئۇ بۇنداق سۆزلەرنىڭ مەناسىنى ئېنىق بىلگەچكە، داۋاملىق ھۆددىگە ئېلىپ ئىشلەشنى خالىمىدى. شۇنداقلا ئىشلىيەلمىدى. چۈنكى ئۇنىڭ ئۆزىمۇ، خوتۇنىمۇ ئاغرىپ قالدى. ئەر - خوتۇن ئىككىسى سۇپىدا، خۇددى دولقۇن سوقۇپ قىرغاققا چىقىرىۋەتكەن بېلىقلارغا ئوخشاش ياتاتتى. كىشىلىك تۇرمۇشى دېگەن قىيىنچىلىقلار بىلەن ئېلىشىشتىن ئىبارەت. ئۇ مۇشۇنداق ئېلىشىشلارنى ئارزۇ قىلاتتى، مۇشۇ ئېلىشىشلار تۈپەيلى ئارقا - ئارقىدىن كېلىدىغان زەربىلەرنى قوبۇل قىلىشقىمۇ تەييار ئىدى. ئۇنىڭ مىجەزى مۇشۇنداق بولۇپ، ئۆزىمۇ شۇنداق ياش قورامىدا ئىدى. ئەگەر بارلىق كۈلپەت ۋە توسقۇنلۇقلار پەقەت «پۈتۈن شەھەرنى قاپلاپ كەتكەن» غۇلغۇلا بىلەنلا چەكلەنگەن بولسا، «جوي ليۇزا» بۇنىڭغا پىسەن قىلمىغان بولاتتى، بىراق ھەممىلا يەردە ھەقىقەتمۇ، كۈچلۈك رىقابەتچىلەر بىلەن دەشنەمگە دۇچ كېلىپ تۇردى. ئۇ، بۇ تاغ ئارىسىدا ئۇزاق ۋاقىت چېپىپ يۈرۈپ بەكمۇ چارچاپ كەتتى. چارچىغاندىمۇ دېھقانلارنىڭ «مۇشۇكنىڭ قۇيرۇقىغا ئېسىلىپ سۈپىغا چىققىدەك بولۇپ قاپتۇ» دەپ چاقچاق قىلىپ ئېيتقانلىرىغا ئوخشاپ قالغانىدى. ئوڭۇشسىزلىق بەك تولا بولۇپ كەتسە، كىشى روھسىزلىنىپ كېتىدۇ، چەكسىز ئېلىشىشلاردىن بەخت توغرىسىدا سۆز ئاچقىلى بولمايدۇ.

بىراق توختامنامىچۇ؟ بىر تالمۇ بېلىق ساتمىغاي، بىكاردىن - بىكارلا دەرياغا تۈمەنلەپ پۇل ۋە بىر جاننى تاشلاپ بەردى، قىش كىرگەندىن بۇيان ئاقسىللىق گۆشمۇ پىششىقلاپ ئىشلىمىدى - بۇنداق قىلىشقا قولىمۇ بارمايتتى! يەنە نەچچە ئاي ئۆتسە، بىرىنچى يىلى تۆلەيدىغان بايلىقتىن پايدىلىنىش ئۈچۈن تۆلەم تۆلەيدىغان گەپ. مانا مۇشۇنداق ھالالمۇ ئەمەس، ھاراممۇ ئەمەس بولغان توختامنامىدىن باشقا ھېچنەرسە بولمايدۇ.

نەزەرىيە جەھەتتىن تەربىيەلىنىشى ئەزەلدىنلا يېتەرلىك بولمىغاچقا، تۈزۈكرەكمۇ گەپ قىلالمايتتى. لېكىن ئۇ زادىلا ئېزىپ قالمايتتى. ئۇنىڭ ئۆز بېشىدىن ئۆتكەن كەچۈرمىشلىرى ۋە تارتقان جاپا - مۇشەققەتلىرىدىن يۇغۇرۇلۇپ چىققان چەكچىيىپ قاراشلىرى، بەكمۇ ئۆتكۈر ۋە چوڭقۇر ئىدى. ئۇ، ئۆزىنىڭ لەختە - لەختە بولۇپ كەتكەن يۈرىكى بىلەن پۈتۈن بەدىنىنى تۇتاشتۇرۇپ تۇرغان مۇسكۇللىرىغا كۈچ كىرگەندەك ھېس قىلاتتى ...

تارىخ بىزنى شۇنىڭغا مەجبۇر قىلماقتىكى: ئىسلاھات ئېلىپ بارغاندىلا چىقىش يولى تاپالايمىز. ئالدى بىلەن ئۇقۇم جەھەتتە ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش: ئۆز - ئۆزىنى ئىنكار قىلىش، ئۆز ئۈستىدىن غەلىبە قىلىش، ئەنئەنىۋى كىشەنلەردىن قۇتۇلۇپ، ئۆز - ئۆزىنى ئازاد قىلىش كېرەك!

«ئۆكچەللىققا قارشى تۇرۇش» تىن «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» غىچە، ئارقا - ئارقىدىن ئېلىپ بېرىلغان ھەرىكەتلەر جاھاننى قاپلاپ كەتتى. ئۈچىنچى ئومۇمىي يىغىن «سىنىپىي كۈرەش» تۈتەكلىرىنى تۈگىتىپ، تارىخ بىزگە يەنە بىر قېتىم تۇرمۇشىمىزنى ياخشىلىۋېلىشىمىزغا پۇرسەت يارىتىپ بەرگەن چاغدا، تاغ ئارىسىدا، يەنە مۇنداق بىر تىراگېدىيە يۈز بەردى. بۇ ئىككىسىنى بىر ۋاقىتتا ئېغىزدىن چىقىرىشقا بولمىغىنىدەك، ھەر ئىككىسىدىلا يۈز بېرىشىمۇ بولمىدىغان ئەمما، يۈز بېرىپ بولغان ھېكايىلەردۇر. ئالدىنقىسى ئۆز - ئۆزىنى دەپسەندە قىلىپ، ئۆز - ئۆزىنى مەغلۇپ قىلغان. كېيىنكىسى بولسا، كىشىلەر مەيلى ۋاقىتىنچە تونىغان ياكى تونۇمىغان بولسۇن ئۇ، مىللىتىمىز ئاپىتىنى بېشىدىن ئۆتكۈزگەندىن كېيىن، قاتتىق رېئاللىق ئالدىدا، كېچىكتۈرمەستىن ئۆزىنى تەكرار مەغلۇپ قىلىپ كەلگەن ھېلىقى ئەنئەنىۋى ئۆز بىلەن ئۇرۇش قىلىشنى بىلىۋالدى.

ئۇ مۇنداق ئۇرۇش ئىدى: ھەممىلا يەردە دۈشمەن بولغان، ھەر ۋاقىت جەڭ بولىدىغان، لېكىن سەن بىرەر ھەقىقىي «سىنىپىي دۈشمەن» دەپ ئاتىلىدىغان ئادەمنى تاپمىقىڭ تەس ئىدى!

ئەمما تارىخ بىزگە تەلىم بېرىدۇكى: كۆرگىلى بولمايدىغان، تۇتقىلى بولمايدىغان ئەرۋاھقا ئوخشايدىغان ئۆز ئۈستىدىن غەلىبە قىلىش بەكمۇ تەس!

ئىستىقبال شۇكى: غەلىبە قىلالىساق پۈتۈن مىللەتنىڭ تەنتەنىسى بولىدۇ، مەغلۇپ بولساق، پۈتۈن مىللەت ئۈچۈن تىراگېدىيە بولىدۇ!

(ئاخىرى 78 - بەتتە)

خىسلەتلىك تاش بالا

(چۆچەك پوۋېست)

مۇھەممەت روزى يارقىن

زوۋانغا كەلگەن قاشتېشى

بۇنىڭدىن ناھايىتى كۆپ يىللار ئىلگىرى قاراقۇرۇم تېغىنىڭ ئېتىكىدىكى دەريا بويىدا بالا - چاقىسىز بىر بېلىقچى بوۋاي بىلەن موماي ياشايتتى. ئۇلارنىڭ بارى - يوقى نەرسىسى ئاتا - ئانىسىدىن مىراس قالغان ئىككى ئېغىزلىق ئەسكى ئۆي، يالغۇز ئىشەكلىك هارۋا ۋە بىر كونا قولۋاق ئىدى. بوۋاي ھەر كۈنى دەريا بويىغا بېرىپ، بېلىق ئوۋلايتتى. موماي دەريا بويىدىكى ئورمانلىقتىن ئوتۇن ئەكىلىپ، بوۋاي كەلگىچە تاماق تەييارلايتتى.

كۈنلەردىن بىر كۈنى بوۋاي ئاغرىپ ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى. موماي ئۇنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالغان بولسىمۇ، لېكىن بىر نەچچە كۈن ئۆتۈپ ئۆيدە يېگىلى بىر نەرسە قالمىدى. موماي بوۋاينىڭ تاماقسىز قالسا ھالى تېخىمۇ يامانلىشىپ كېتىدىغانلىقىنى ئويلاپ، خۇدادىن بوۋاينىڭ تېزرەك ساقىيىپ دەرياغا بېلىق تۇتۇشقا چىقىشىنى تىلىدى. بوۋاي ئەھۋالنى بىلىپ، مومايىنىڭ توسقۇنىغىمۇ قارىماي ئوۋغا چىقتى. موماي ئۇنى يالغۇز چىقىرىشتىن ئەنسىرەپ ئۇنىڭغا ھەمرا بولدى.

دەريا قاراڭغۇلۇق ئىچىدە بىر خىل ۋەھىمىلىك شاقىرايتتى، يىراقتىن قارامتۇل كۆرۈنىۋاتقان تاغلار كۆكتىكى قارا بۇلۇتلار بىلەن قوشۇلۇپ دەريا بويىغا سۈرلۈك تۈس بەرگەن ئىدى.

ئەر - خوتۇن ئىككىسى قولۋاقنى دەرياغا سالدى. قولۋاق دەريانىڭ دولقۇنىنىدا گاھ ئۆرلەپ، گاھ پەسلەيتتى. ئۇلار تور تاشلىدى، ئەپسۇسكى ھېچ نەرسە چىقمىدى. ئۇلار دەريانىڭ باش تەرىپىگە بېرىپ تور تاشلىدى، لېكىن يەنىلا ھېچ نەرسە چىقمىدى. بوۋاي كۆڭلى بۇزۇلغان ھالدا ئۈچىنچى قېتىم تور تاشلىۋىدى. تورغا ناھايىتى ئېغىر بىر نەرسە ئىلىندى. بوۋاي بىلەن مومايىنىڭ كۆزلىرىدىن ئۈمىد نۇرى چاقناپ كەتتى. ئۇلار ناھايىتىمۇ تەسلىكتە تورنى تارتىۋىدى بېلىق ئەمەس بىر تاش چىقتى. تاش تولىمۇ سۈزۈك بولۇپ كۆكۈش ۋە سىلىق ئىدى. بوۋاي تاشقا قاراپ بىر ھازا ھەيران بولدى - دە، بىردىن

خۇشاللاندى.

— خۇدا بەردى، خۇدا بەردى.

— نېمە دەۋاتىدىلا، - دېدى موماي ئۇ-نىڭ خۇشاللىقىنى چۈشۈنەلمەي، - ئۇنى يېگىلى بولمايدۇ، بۇ تاش، بىلمىۋاتامدىلا.

— بىلىۋاتىمەن، بىلىۋاتىمەن، - دېدى بوۋاي ھاياجانلىنىپ، - لېكىن بۇ قانداق تاش، بىلەمسەن؟!

موماي بېشىنى چايقىدى.

— بۇ، بۇ، قاشتېشى، بۇ ناھايىتى قىممەتلىك تاش،

— ئۇنداق بولسا ....، دېدى موماي ئالدىراپ، - ئۆيدە يېگىلى ھېچنېمە يوق، سىلى بۇنى بازارغا ئاپىرىپ پۇل قىلىپ، كېرەكلىك نەرسىلەرنى ئەكەلسىلە.

بوۋاي جىم بولۇپ ئويلانغىنىچە تۇ-رۇپ قالدى.

— نېمىنى ئويلاۋاتىدىلا، - سورىدى موماي تەقەززالىنىپ.

بوۋاي بېشىنى ئاستا چايقىدى.

— ياق، بىزنىڭ ئاتا كەسپىمىز بېلىق-چىلىق، بىز يەنىلا بېلىق تۇتقىنىمىز تۈزۈك.

— ئۇنداق بولسا، بۇنىچۇ؟ — موماي تاشنى كۆرسەتتى، — بۇنى قانداق قىلىمىز؟

بوۋاي يەنە بىر مەھەل ئويلۇنۇپ چوڭقۇر نەپەس ئالدى، - دە:

— بۇنى دەرياغا، ئۆز جايىغا تاشلاپ قويايلى، - دېدى.

تۇساتتىن بوۋاينىڭ قولىدىكى تاش ئۆزلىكىدىن مىدىراپ كەتتى. بوۋاي بىلەن موماي ھەيران بولۇپ تۇرۇشىغا تاشتىن زۇۋان كەلدى.

— بوۋا، مېنى تاشلىماڭ، مەن سىلەر بىلەن بىللە ياشاشنى خالايمەن. ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان سۇ ئاستىدا كېرەكسىز بولۇپ ياتتىم. مېنى بالا قىلىۋېلىڭ. مەن سىلەرگە ھېچ زىيان سالمايمەن.

بوۋاي بىلەن مومايىنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ، يۈرىكى دۈپۈلدەپ سوقۇپ كەتتى.

— تووۋا، خۇدايىم، — دېدى بوۋاي ياقىسىنى تۇتۇپ، — بۇ نېمە كارامەت، تاشتىن زۇۋان كەلدى دېگەن قانداق گەپ.

موماي ئېسىنى يوقىتىپ قويغىدەك ھالدا دۇرۇت ئوقۇپ:

— ئۇلۇغ پەرۋەردىگارىم، ئۆزەڭ ھەممىگە قادىر، گۇنا - كەبىرلىرىمىز بولسا ئۆ-زەڭ كەچۈرگەيسەن، - دېدى ئەمككى ئالقى-نىنى يۈزىگە تۇتۇپ.

ئارىدا خېلى بىر ھازاغىچە جىملىق ھۆكۈم سۈردى. دەريانىڭ ھەيۋەتلىك شاقىرىشىدىن باشقا ھېچ نەرسە ئاڭلان-مايتتى.

بوۋاي ئۇزاق ئويلۇنۇپ، ئاخىر تاش-نى ئېلىپ كېتىش قارارىغا كەلدى ...

موماي بىلەن بوۋاي كېچىچە ئۇخلى-يالمىدى. موماي توختىماي دۇرۇت ئو-قۇيتتى. بوۋاي بولسا: «خۇدا ماڭا بەر-گەن بۇ تاش بەندىنى مۇشۇنداق پېتى بالا قىلسام كۆرگەن - بىلگەنلەر نېمە دەيدۇ؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇنىڭ نە پۇتى، نە قولى، نە كۆز - قۇ-

لىقى يوق، قانداق قىلسام بولار» دەپ
ئويلايتتى.

تاڭ ئېتىشقا يېقىن بوۋاينىڭ كۆڭلى-
گە بىر ئەقىل كەلدى. ئۇ تاشنى شە-
ھەرگە ئاپىرىپ ھەيكەلتاراچ ئۇستىلارغا
بالا ياساتماقچى بولدى ...

X X X

قاش قارايغان چاغ ئىدى. يىراق-
تىن شەھەر سېپىلى غۇۋا كۆرۈنەتتى.
قاياقتىندۇ ئاڭلىنىۋاتقان مۇڭلۇق دېھقان
ناخشىسىغا دەريانىڭ يېنىك شاۋقۇنى
تەڭكەش بولماقتا ئىدى.

دەريا بويىدىكى يالغۇز يولدا بوۋاي
ھارۋىسىنى ھايداپ كېلىۋاتاتتى.
ئۇ يەنە بىر دەم كېچىككىسە شەھەر
دەرۋازىسىنىڭ تاقىلىپ كېتىدىغانلىقىنى
ئويلاپ، ئەتتىگەندىن بېرى ھارۋا تار-
تىپ ھالسىزلانغان ئېشىكىنى تېز مېڭىش-
قا قىستىدى، ئېشەك ئۆز ئىگىسىنىڭ ئار-
قا - ئارقىدىن ئېتىۋاتقان «خىت - خىت»
لىرىنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن قەدىمىنى بىر
ئاز تېزلەتكەن بولسىمۇ، لېكىن ھېچقان-
چە ماڭمايلا يەنە ئۆز ھالىغا قايتتى.
بوۋاي تىتىلداپ ئېشەككە بىر قامچە
سالدى. ئېشەك گويا رازى بولمىغاندەك
ئارقىغا بىر قاراپ قويۇپلا چاپتى. ئات-
ئۇلاق، ھارۋىلار تولا مېڭىپ، يامغۇر
پاتقاق قىلىپ، ئاپتاپ قۇرۇتۇپ، ئويمان-
دۆڭ قىلىۋەتكەن يولدا ھارۋا ئىختىيار-
سىز سەكرەشكە باشلىدى. بوۋاي سىلكى-
نىپ، بىقىنلىرى ئاغرىپ كەتتى - دە،
ھارۋىدىن چۈشۈۋالدى. لېكىن ھارۋا توخ-
تىمىدى. ئەزەپلەنگەن ئېشەك ھارۋىنى
سۆرەپ كەتتى. بىر چاغدا ھارۋىدىكى
ئۇستى يېپىقلىق تاشمۇ سېرىلىپ
چۈشۈپ قالدى. ئېشەك يولدىن چەتنەپ
دەريا بويىدىكى كىچىككىنە چۆپلۈككە
بېرىپ توختىدى ۋە بىخىراماندىن چۆپ
يېيىشكە باشلىدى.

بوۋاي ھاسىراپ - ھۆمۈدەپ ھارۋىنىڭ
قېشىغا يېتىپ كەلدى. ئۇ ھارۋىنى يول-
غا سالماقچى بولۇپ، ئېشەكنىڭ چۇلۇۋۇ-
رىنى تارتىۋىدى ھارۋىنىڭ ئۈستىدى-
كى تاشقا يېپىلغان يېپىنچا يەرگە چۈ-
شۈپ كەتتى. بوۋاينىڭ يۈرىكى «جىغ»لا
قىلىپ قالدى - دە، بېرىپ قارىۋىدى
تاش يوق. بوۋاي تېخىمۇ جىددىيلىشىپ
كەتتى، ئۇ ھارۋىنى تاشلاپ كەينىگە
يۈگۈردى .....

يىراقتىن كۆكۈش بىر خىل نۇر كۆ-
رۈندى، بوۋاي نۇرنىڭ قېشىغا كېلىش-
گە يەنە تاشتىن زۇۋان كەلدى.

— بوۋا، مېنى تاشلىۋەتمەڭ، مەن ما-
ڭالمايمەن، ئۆزىڭىز بىلەن بىللە ئېلىپ
يۈرۈڭ.

— ياق بالام، - دېدى بوۋاي تاشنى
تەستە قولىغا ئېلىپ، - سېنى ھەرگىز
تاشلىۋەتمەيمەن، مەن سېنى ماڭالايدىغان
بالا قىلىپ ياساتمىش ئۈچۈن ئېلىپ كې-
تىۋاتىمەن.

تاش خۇشاللىنىپ كۈلۈۋەتتى.

— ئۇنداق بولسا بەك ياخشى بوپتۇ،
مېنى چاپسانراق ئېلىپ بېرىڭ. مەن ماڭا-
لايدىغان بولغاندا سىزگە ياردەملىشىمەن.

— بالام، - دېدى بوۋاي ئەتراپىغا بىر قارىۋېتىپ، - سەندىن ئۆتۈنۈپ قالاي، سېنى بالا قىلىپ ياساپ بولغىچىلىك ھېچكىمگە گەپ قىلمىغىن.

— نېمە ئۈچۈن گەپ قىلمايمەن بوۋا؟!

— سورىدى تاش ھەيران بولۇپ.

— يامان ئادەملەر ئۇقۇپ قالسا سېنى مەندىن ئايرىۋېتىدۇ. تاش جىم بولۇپ قالدى. بوۋاي ئۇنى كۆتىرىپ ئەمدىلا مېڭىشىغا يىراقتىن توپا - توزاڭ كۆتىرىپ بىر ئات چېپىپ كەلدى. ئاتنىڭ ئۈستىدە بېشىدا قاما تۇماق، ئۇچىسىغا ئالا - چىپار تون كىيىپ بېلىنى شايى پوتىدا باغلىغان، پۇتىدىكى ئۆتۈكلىرى ۋالىلداپ تۇرغان بى ھەيۋەت، سىڭا كۆز، شاپ بۇرۇت بىرسى ئولتۇراتتى. ئۇ يىراقتىنلا تاشتىن يالتىراپ چىقىۋاتقان كۆكۈش نۇرنى كۆرگەن ئىدى. شۇڭلاشقا بۇنىڭ نېمىلىكىنى بىلىش ئۈچۈن ئېتىنى بولۇشىغا قويۇۋەتكەن ئىدى. ئۇ بوۋاينىڭ قېشىغا كېلىپ ئېتىنىڭ يۈگىنىنى تارتىۋېدى، ئات بويىنىنىڭ قايرىلىپ كەتكىنىگىمۇ قارىماي خېلى بىر يەرگىچە چېپىپ باردى - دە، ھەيۋەت بىلەن كىشنەپ ئۆرەڭدەپ توختىدى. سىڭا كۆز ئېتىنى دېۋىتىپ بوۋاينىڭ ئالدىغا كەلدى. ئۇ بوۋاينىڭ قولىدىكى تاشقا بىر ھازا تىكىلدى - دە، بىردىن ھاياجانلىنىپ ئىختىيارسىز «قاشتېشى» دەۋەتتى ۋە دەرھال نىيىتى بۇزۇلدى.

— سەن بۇنى نەدىن ئوغۇرلىدىڭ؟ - دېدى ئۇ زەھەرخەندىلىك بىلەن بوۋايغا ھەيۋە قىلىپ.

— يوخسۇ تەخسىر، — دېدى بوۋاي بىچارىلىنىپ، - بۇ ئۆزەمنىڭ.

— نېمە؟ ئۆزەمنىڭ؟! يالغان گەپ قىلما. سەن بۇنى ئوغۇرلىغان.

— ھېچقاچان، بۇ ئۆزەمنىڭ

— كاززاپلىق قىلما، بۇنداق يوغان قاشتېشى قانداق قىلىپ سېنىڭ بولىدۇ؟

بوۋاي ئەھۋالنى چۈشەندۈرمەكچى بولۇۋېدى، سىڭا كۆز ئۇنىڭ سۆزىگە قىلچە پەرۋا قىلماي ئېگىشىپلا تاشنى بوۋاينىڭ قولىدىن تارتىۋالدى. بوۋاي جىددىيلىشىپ ئۇنىڭغا ئېسىلدى. سىڭا كۆز، بوۋاينىڭ مەيدىسىگە قاتتىق بىر تەپتى - دە، ئېتىنى چاپتۇرغىنىچە كېتىپ قالدى. بوۋاي مەيدىسى قاتتىق ئاغرىپ يەردە دومىلاپ كەتتى. ئۇ يەرنى تاتىلىغىنىچە بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىۋېدى، سىڭا كۆز شەھەر دەرۋازىسىدىن كىرىپ كۆزدىن غايىپ بولدى. ھايال ئۆتمەي شەھەر دەرۋازىسىنىڭ يوغان تۆمۈر ئىشىكلىرى جاراڭلاپ تاقالدى. بوۋاي ھەسرەت ئىچىدە تولغاندى، ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئىختىيارسىز ياش تامچىلاپ، ئاپئاق ساقاللىرىدىن سىرغىپ يەرگە چۈشتى...

قاشتېشىنىڭ سودىسى

شەھەر ئادەم دېڭىزىغا ئايلانغان ئىدى. ھەيۋەتلىك گۈمبەزلىك ئۆي - ئىمارەتلەر، ئېگىز مۇنارلار كۆككە تاقىشىپ تۇراتتى. شەھەرنىڭ سېپىللىرىدا ئاي پالتىلىق، قېلىچ - قالقانلىق لەشكەرلەر ئايلىنىپ

يۇرەتتى. كوچا رەستىلەردە كاۋاپچىلار، دۇغاپچىلار، باققاللار، ئاشپەزلەر ئاۋازىنىڭ بارىچە توۋلاپ خېرىدارلارنى چاقىراتتى. تۆنكىچىلەر، تۆمۈرچىلەر، ياغاچچىلار «تاراق - تۇرۇق»، «غارت - غۇرت» قىلىشىپ كوچا چوقان - سۈرۈنلىرىگە تەڭكەش بولاتتى. ئېرىق - ئۆستەڭ بويلىرىدىكى كىچىككىنە مەيدانلاردا مەدداھلار قولاقلىرىنى تۇتۇشۇپ بوغۇلغان ئاۋازىنى بارىچە قويۇپ بېرىپ جەڭنامە سۆزلىشەتتى.

توساتتىن كوچىدىكى كىشىلەر ھەيكەلتاراج مۇسابايىنىڭ دۇكىنى ئالدىغا قاراپ ئېقىشقا باشلىدى.

— ئۇ يەردە نېمە ئىش بوپتۇ؟ — كىشىلەر بىر - بىرىنى ئىتتىرىشىپ كېتىۋاتقاچ سورىشاتتى.

— ھوي، ھېلىقى سىڭا كۆز ھازازۇل ھاپىزباي تۇرامدۇ نېمە؟

— سالاچى قادىر موللاقمۇ تۇرىدىغۇ؟ چوڭ سودا بولىۋاتامدۇ - قانداق؟

— ئاۋۇ دۈمبىسىگە ئاق كۆك بىر نېمە كۆتۈرۈۋالغان ۋەلى ھامالغۇ؟

كىشىلەر توپ ئىچىگە بىرئاز بوشاۋۇق بولسىلا قىستىلىشىپ كىرىشىۋالاتتى ۋە ئالدىغا ئۆتمەكچى بولۇشۇۋاتاتتى، كىچىك باللار كىشىلەرنىڭ ئايىغى ئاستىدا بېلىقتەك زۇرتىلداپ ئالدىغا ئۆتىشىۋالاتتى...

— موساۋاي، ساڭا رەھمەت كېلىپ، بۇ قاشتېشىنى ئالايىتەن تاغدىن ئېلىپ كەلدىم، - دېدى سىڭا كۆز قاما تۇمىقىنى قامچىسى بىلەن كۆتىرىپ قويۇپ.

موساۋاي چا ساقاللىرىنى بارماقلىرى بىلەن بىر تارىشۇپتىپ، ئۇرىدەك چوڭقۇر كۆزلىرىنى ۋەلى ھامالنىڭ دۈمبىسىدىكى تاشقا تىكتى.

— مالغۇ بەلەنكەن، نەچچىگە ساتالا؟

سىڭا كۆز شاپ بۇرۇتلىرىنى تولغاپ تۇرۇپ ئاغزىنى يۇغان ئاچتى.

— تۆت تىللا بېرىلا.

موساۋاي باشلىرىنى بىلىنەر - بىلىنمەس چايقاپ:

— بىر تىللاغا بەرسىلە ئالاي، - دېدى.

— كەم بولا.

باياتىن بېرى دەل مۇشۇ سۆزلەرگە جېنى تاقىلداپ تۇرغان سالاچى قادىر موللاقنىڭ چۇپۇر قاشلىرى ئاستىدىكى يۇغان كۆزلىرىدىن ئوت چاقناپ كەتتى.

— تولا كەمسۇندۇرمىسىلا، ھاپىزبايىنىڭ سىلىنىڭ ئالدىلىرىغا مال ساتقىلى كەلگىنىمۇ مۇشۇ.

ئۇ موساۋايىنىڭ چاپىنىنىڭ يېڭىنى تارتىپ قولىنى يەڭنىڭ ئىچىگە تىقتى.

— يوغىسۇ موللاقئاخۇن، - دېدى موساۋاي بېشىنى تولغاپ.

— ھە دېسىلە.

— قۇربىم يەتمەيدۇ.

قادىر موللاق موساۋاينىڭ يېڭى ئىچىدە بارماقلىرىنى يەنە ئوينايتتى، موساۋاي ئوخشاشلا ئۇنىمىدى. بۇ ئىش خېلى بىر ۋاقىتچە داۋام قىلدى. بىر چاغدا موساۋاي:

— قېنى، ھاپىزباي قېمە دەيدىكىن؟ - دېدى.

قادىر موللاق ئۆرۈلۈپ ھاپىزبايغا قا-

رىدى - دە، ئۇنىڭ چاپىنىنىڭ يېڭىغا قولىنى تىقتى.

- كەم بولا، - دېدى ھاپىزباي سىڭا كۆزلىرىنى چەكچەيتىۋەرەك.

قادىر موللاق خېلى بىر ھازا ھەپىلەشتى. بىر چاغدا غەزەپ بىلەن ھاپىزبايغا تىكىلىپ قارىۋەتتى.

- نائىنساپلىق قىلمىسىلا، ئىككى تىللاغا بەرمىسىلە بۇ سودىدىن خۇدامۇ رازى بولمايدۇ!

تۇساتتىن كوچىنىڭ بېشى ئۇيۇر - دوپۇر بولۇپ كەتتى. بىر نەچچە ئاتلىق ئەسكەر كىشىلەر توپىنى يېرىپ، دەل موساۋاينىڭ دۇكىنى ئالدىغا كەلدى. ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى بىرسى جامائەتكە خىتاپ قىلدى.

— موساۋاي دېگەن قايسىڭ؟

- خوش تەخسىر، مانا مەن، - موساۋاي قول قوشتۇرۇپ ئالدىغا چىقتى.

- هايال بولماي شاھ ئوردىسى ئالدىدا هازىر بول. ئۇلۇغ شاھىمىزدىن پەرمان بار.

— نېمە؟ مېنى دەۋاتامالا؟ - موساۋاي ھەيران بولۇپ قايتا سورىدى ۋە ئىشەنچسىزلىك بىلەن ئەتراپىغا قارىدى.

- ھە سېنى دەۋاتىمەن.

يىغىلغان جامائەتچىلىك ئىچىدە غۇلغۇلا كۆتۈرۈلدى. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى موساۋايغا بىرەر ئامەت كېلىدىغان بولدى دېيىشسە، بەزىلەر: «كىم بىلىدۇ، ئادەم كۆرمىگەن يەردە بىرەر گۇناھلىق ئىش قىلىپ پادىشاھنىڭ غەزىۋىنى كەلتۈرگەندۇ» - دېيىشەتتى.

موساۋاي بىر ھازا قوزۇقتەك قېتىپ قالدى. سىڭا كۆز تاشنى بېتىۋالالمايدىغانلىقىدىن ئەنسىرەشكە باشلىدى. قادىر موللاق ئارىدىن ئازراق بىر نىمە ئۇندۇرەلمەيدىغانلىقىدىن ھەسرەت چەكتى. ۋەلى ھامال بەللىرى يادەك ئېگىلىپ پىشانىسىدىن تەر چىقىپ غىقىرىغىنىچە سۆزلىدى:

- ۋاقتىدا بىر نېمە دېيىشسىلە، چىدىغۇچىلىغىم قالمىدى.

ئۇ ئازراق قىمىرلىغۇدى سەنتورۇلۇپ كەتتى - دە دۈمبىسىدىكى تېشى پەسكە سىيرىلدى. ھاپىزباينىڭ كۆزلىرى ئالاق - جالاق بولۇپ، ئاغزى كامادەك ئېچىلىپ، تاشنى تۇتىۋالدى.

- بوپتۇ موساۋاي، - دېدى باي بويىنىنى غازدەك قايرىپ موساۋايغا قاراپ، - ئىككى تىللا بولسا بولا، سىلىگە ساتتىم.

موساۋاينىڭ كۆڭلى تىنچلانمىغان ئىدى. ئۇ خېلىغىچە ئويلۇنۇپ قالدى. ئاخىر پادىشاھنىڭ ئالدىغا بېرىپ كەلگەندىن كېيىن بۇ سودىنى قىلماقچى بولدى - دە ئويلىغىنىنى ئېيتتى.

- قاملاشمىغان ئىش قىلمىسىلا، دېدى قادىر موللاق ئالدىراپ، - ئاۋۋال سودا تۈگىسۇن. ئاندىن بارسىلا. ئۆزلىرى ئىككى تىللاغا ماقۇل بولغان ئەمەسمىدىلە.

ئەتراپتا يەنە سالا - سۇلا قىلغۇچىلار پەيدا بولدى. باي زورلاشقا، ۋەلى ھامال زارلاشقا، قادىر موللاق ئالدىراتمىشقا باشلىدى. موساۋاي كۆڭلىدە: «ئالسام ئالاي، مۇبادا پادىشاھ

ھوزۇرىدىن ئامان قايتسام ئىشلىتەرمەن» دەپ ئويلىدى - دە، ئۈنچىقماستىنلا يېنىدىن ئىككى تىللا چىقىرىپ ھاپىز بايغا بەردى. ھاپىزباينىڭ ئاغزىلىرى يالاقتەك بولۇپ تىللانى قوينىغا سالدى. قادىر موللاقمۇ قۇرۇق قالمىدى. مۇساۋاي يېنىدىن ئۇششاق تىيىنلاردىن بىر مۇنچە چىقىرىپ ئۇنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويدى. ۋەلى ھامال تاشنى مۇساۋاينىڭ دۇكىنىغا ئەكىرىپ قويدى. مۇساۋاي دۇكىنىنى تاقاپ يۈرۈپ كەتتى...

X X X

پادىشاھنىڭ ھەيۋەتلىك ئوردىسى ئالدىدا بىر مۇنچە كىشىلەر توپلانغان ئىدى. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى تۆمۈرچى، بەزىلىرى ياغاچچى، بەزىلىرى خالۋاپ، بەزىلىرى باپكا، بەزىلىرى زەگا ۋە بەزىلىرى نەققاشچى ئىدى. موساۋاي بۇ يەرگە كەلگەنلەرنىڭ ھەممىسى ھونەرۋەنلەر ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ بىرئاز خاتىرجەم بولدى. ھايال ئۆتمەي ئوردا دەرۋازىسى ئېچىلىپ، سەپراس نەۋكەرلەر ئوتتۇرىسىدىن يوغان سېرىق سەللىلىك، مەيدىلىرىدە ئونچىلەر ۋال - ۋۇل قىلىپ چاقناپ تۇرغان ئوردا ۋەزىرى چىقىپ كەلدى. كۆپچىلىك ئېگىلىپ ئۇنىڭغا سالام قىلدى.

- ئى قولى گۈل ئاۋام، - دەپ سۆز باشلىدى ۋەزىر ئېھتىرام ۋە ئىپتىخار بىلەن، - سىلەر ئۇلۇغ دىيارىمىزنىڭ شان - شەۋكىتى ئۈچۈن شاھ ئالىلىرىنىڭ ھوزۇرىدا تۇرۇۋاتىسىلەر. جاھانغا ئايان، شەۋكەتلىك شاھىمىز ئىلىم - مەرىپەت، ھونەر - سەنئەتنى چىن كۆڭلىدىن سۆيىدۇ. ئىلىم - مەرىپەتچىلەر ۋە سىلەرگە ئوخشاش قولى گۈل ئۇستىكارلارغا چوڭقۇر ھۆرمەت قىلىدۇ. يېقىندا ئۇلۇغ شاھىمىز باشقا ئەللەر بىلەن ئىلىم - ھېكمەت ۋە ھونەردە بەسلەشمەكچى. ھەر قايسىڭلارنىڭ ئۆز - ھۈنىرىڭلارنى نامايان قىلىپ، شاھىمىز ئالدىغا كەلگەيسىلەر. ئۇلۇغ شاھىمىز سىلەرنىڭ ئەمگىكىڭلارغا يۇقىرى ھەق بېرىدۇ.

ۋەزىر سۆزىنى تۈگىتىشى بىلەن ئوردا ئىچىدىن غەزىنىچى بىلەن قوللىرىدا پەتنۇس تۇتقان ئىككى خىزمەتكار چىقىپ كەلدى. غەزىنىچى پەتنۇستىكى تىللالارنى ھونەرۋەنلەرگە كۆرسىتىپ سۆزلىدى:

- مانا بۇ ئۇلۇغ شاھىمىزنىڭ سىلەرگە ئالدىن بەرگەن سوغا - ئېھسانى، سىلەر ئۇلۇغ شاھىمىز ئۈچۈن، دۆلىتىمىزنىڭ شان - شۆھرىتى ئۈچۈن قوبۇل قىلغايسىلەر...

تاش بالا

كەچقۇرۇن موساۋاي دۇكىنىغا قايتىپ كېلىپ ئۇزاق ئويلاندى: «شاھ ئۈچۈن نېمىنىڭ ھەيكىلىنى ئويسام ياخشى بولىدىغاندۇ؟ ئىپار كىيىكى قانداق بولار؟ پىلچۇ. بۇغا، بۈركۈت، توشقان، ھە، توغرا! ئاق توشقان. شۇنداق ياسايكى پادىشاھ بىر كۆرۈپلا كۆڭلى چۈشۈپ قالسۇن».

موساۋاي ئۆيدىكى ھەر خىل تاشلارنى كۆرۈپ باقتى. بىراق ھېچ قايسىسى كۆڭلىگە ياقمىدى. ئاخىر ھاپىز بايدىن سېتىۋالغان تاشنى قولىغا ئالدى.

«ياق، - دەپ ئويلىدى ئۇ ئىچىدە، - بۇ تاش يوغانكەن، سىر توشقان ئۈچۈن ئىسراپ قىلىۋەتمەي، مەخلۇقلارنى ياسىغىچە ئۇلۇغ ئىنسانلارنى ياسايمىكىن يە؟!، كىمنى ئويۇپ ياساي؟ ... پادىشاھنىڭ ئۆزىنى ياسايمۇ - يە؟... »

موساۋاي ئۇزاققىچە سىر پىكىرگە كېلەلمىدى. بىردىن تاشتىن زۇۋان كەلدى.

- ھەيكالتاراچ بوۋا، ئۆتۈنۈپ قالاي، مېنى بالا قىلىپ ياساڭ.

موساۋاي ناھايىتى قاتتىق چۆچۈپ، كەينىگە زوڭ ئولتۇرۇپ قالدى.

- سۇبھانالla، بۇ نېمە كارامەت؟

ئۇنىڭ كۆزلىرى ھازىرلا چانىقىدىن چىقىپ كېتىدىغاندەك يوغىناپ كەتتى.

- ھەيكەلچى بوۋا، سىز قوقماڭ، مەن گەپ قىلالايدىغان قاشتېشى، مېنى بالا قىلىپ ياساپ قويۇڭ. مەن ئادەملەرگە ئوخشاش مېڭىشنى ياخشى كۆرىمەن.

- ئاللا، قۇدرىتىڭ ئۇلۇغ، - دېدى موساۋاي كۆزىنى يۇمۇپ مەيدىسىنى تۇتقىنىچە، - خالىساڭ تاش ئەمەس ھەتتا قۇم - تۇپراق، ئوت - گىيانىمۇ سۆزلىتەلەيسەن.

مەن ئەسلى سىزگە گەپ قىلمايتتىم، - دېدى تاش خۇرسەنلىكىنى بىلدۈرۈپ، - مەن سىزنىڭ يامان ئادەم ئەمەسلىكىڭىزنى بىلدىم. شۇڭا گەپ قىلدىم.

- خۇدايا توۋا - موساۋاي بىر ئاز ھوشىغا كەلگەندەك بولدى، - تاشلارمۇ يامان ئادەملەردىن ھەزەر ئەيلەيدىكەن - ھە؟! بەرھەق، خۇدا ھەممە مۆمىنلىرىنى يامانلاردىن ھەزەر ئەيلەشكە ئۈندەيدۇ ...

موساۋاي يەنە نېمىلەرنىدۇ دەپ پىچىرلىدى، كېيىن ئويلۇنۇپ قالدى - دە، ئويلىغىنىنى ئېيتتى.

- تاش بەندە، سېنى تاش بالا قىلىپ ياساشنىمۇ ياسارمەن، لېكىن پادىشاھنىڭ ئوردىسىغا ئۆز ھۈنىرىمنى نامايان قىلىش ئۈچۈن سېنى ئاپارسام قانداق بولىدۇ؟

- ئاپىرىۋېرىڭ، - دېدى تاش پەرۋاسىزلىق بىلەن، - كېيىنكى ئىشلارنى ئۆزەم قىلىۋېرىمەن.

- ماڭا بىرەر مالاللىق يەتمەسمۇ؟

- ياق بوۋا سىزگە ھېچقانداق مالاللىق يەتكۈزمەيمەن. موساۋاي بېشىنى لىڭشىتتى ۋە ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ تاشنى ئۇستەلنىڭ ئۈستىگە قويدى. ئاندىن ئويۇش پىچىقى ۋە باشقىلارنى قولىغا ئالدى. تاش يەنە ئۇنىڭغا مۇراجەت قىلدى. - ھەيكەلچى بوۋا، مېنى بالا قىلىپ ياسىغان چېغىڭىزدا ماڭا بىر نەينىمۇ قوشۇپ ياساپ قولۇمغا تۇتقۇزۇپ قويۇڭ.

- بۇ نېمە دېگىنىڭ، ساڭا نەينىڭ نېمە كېرىكى؟

تاش پىخىلداپ كۈلۈپ جاۋاپ بەردى.

- مەن نەي چېلىشنى بەك ياخشى كۆرىمەن، نەيدىن چىرايلىق ئاھاڭلارنى چىقارغان چېغىمدا تېخىمۇ ئاجايىپ نۇرلىنالايمەن. بۇ مېنىڭ خىسلىتىم.

موساۋاي بېشىنى لىڭشىتىپ رازىلىقىنى بىلدۈردى...

ئاردىن تۈپ - توغرا ئالتە كۈن ئۆتتى.

موساۋاي تاش بالىنى شۇ قەدەر كۆركەم قىلىپ ياساپ چىقتى ۋە قولىغا نەي تۇتقۇزۇپ ئويۇپ چىقتى، ئۇ تاش بالىنى سىلىقلاۋاتقاندا تۇيۇقسىز ئىشىك ئېچىلىپ هاپىز باي پەيدا بولدى. ئۇ سىڭا كۆزلىرى بىلەن تاش بالىغا لاپ ئېتىپ قارىۋېتىپ، سەت ھېجايدى. موساۋاي ئەندىشە بىلەن ئۇنىڭ ھەركەتلىرىگە زەڭ سالدى.

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم مىساۋاي، - دېدى هاپىز باي.

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام باي غوجام يوقىرى ئۆتسىلە - دېدى موساۋاي ئۇنىڭ سالىمىغا جاۋابەن.

— ھە، موساۋاي قاشتېشىنى بالا قىلىپ ئويۇپ چىقىپدىلا، قارىسىلا نېمە دېگەن چىرايلىق - ھە؟ راستىمنى ئېيتسام تاشنى سېلىڭگە ئەرزان سېتىپ قويۇپتىمەن، مەن ئۇنى قايتۇرۋالماقچى بولۇپ كەلدىم.

موساۋاينىڭ كۆزلىرى غەزەپتىن يېنىپ ساقاللىرى تىترەپ كەتتى.

— نېمە دەۋاتىدىلا هاپىزاخۇن، شۇنچە خالايىقنىڭ ئىچىدە قىلىشقان سودىدىن يېنىۋالسا بۇ ھەق ئىش بولمايدۇ.

— جۇۋىدىسلا موساۋاي، - هاپىزباينىڭ دوردايغان كالپۇكلىرى پۇرلەشتى، - سىلى بىلەملا، سىلى كېتىپ ھېلىقى قادىر موللاق مىنى جىق ئاۋارە قىلدى، ئۇنىڭغا بىر مۇنچە سالا ھەققى بەردىم. ۋەلى ھامالغا بىر مۇنچە پۇل كەتتى. قاراپ تۇرۇپ زىيان تارتسام، سىلى پايدا ئالسىلا خۇدامۇ رازى بولمايدۇ تولا گەپ قىلماي تاشنى قايتۇرۇپ بەرسىلە.

مۇساۋاينىڭ بەكمۇ ئاچچىقى كەلگەن بولسىمۇ ئاچچىقىنى يۇتۇشقا مەجبۇر بولدى.

— هاپىزاخۇن، سىلىنىڭ، سالا ھەققى بېرىشلىرىگە ئادەم تۇرماق جىنمۇ ئىشەنمەيدۇ، سىلى مېنى كۆپ ئاۋارە قىلدىسلا، كۆرۈپ تۇرۇپلا، مەن تاشنى بالا قىلىپ ياساپ بولدۇم، مەن ئەندى ئۇنداق تاشنى نەدىن تېپىپ بېرىمەن.

— نەدىن تاپسىلا تاپسىلا، ئۇنىڭ بىلەن ئىشىم يوق، ئىشقىلىپ تاشنى ئالغىنىم ئالغان. مانا پۇللىرى؛ هاپىزباي يېنىدىن بىر تىللانى چىقىرىپ تاراڭگىدە قىلىپ ئىش ئۈستىلىگە تاشلىدى. مۇساۋاي، ھەيران بولۇپ سوردى:

— مەن سىلىگە ئىككى تىللا بەرمەپمىدىم؟

— بىر تىللالىرى قادىر موللاق بىلەن ۋەلى هامالغا كەتتى. شۇلاردىن ئېلىۋالسا.

مۇساۋاي بۇ سىڭا كۆزلۈك هازازۇلغا تەڭ كېلىشەلمەيدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ ئۇنىڭ بىلەن ئارتۇق تاكاللاشقۇسى كەلمىدى، دە، يېنىدىن بىر تىللا چىقىرىپ:

مانا باي غوجام رازى بولۇپ كەتسىلە، - دەپ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويدى.

— يوخسۇمۇساۋاي، مەن تۆت تىللا دېگەن ئىدىم. — موساۋاينىڭ ئەندى تاقىتى قالمىغان ئىدى. ئۇ تاش بالىنى بىراقلا ئۇرۇپ چېقىۋېتىپ، قازاخۇنۇمنىڭ ئالدىغا بارماقچى بولدى. بىراق تاش بالىنىڭ ئۆتۈنۈشى ئېسىگە كەلدى - دە، ئۆ-

زىنگە ھاي بەردى.

ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر مەھەل جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈردى، ھاپىز باي گوڭگۆتتەك سىڭا كۆزىنى مىتمۇ قىلماي موساۋايغا تىكتى، ئۇنىڭ ئەپتىدىن يول قويۇشىنىڭ قىلچىمۇ ئەسىرى كۆرۈنمەيتتى. موساۋاي چوڭقۇر بىر تىنىپ يېنىدىن يەنە بىر تىللا چىقاردى - دە، تاراڭگىدە قىلىپ يەرگە تاشلىدى. ھاپىز باي ئالمان - تالمان ئېڭىشتى ۋە يەرنى سىلاپ يۈرۈپ تىللانى ئالدى، ئاندىن ئۇستەلگە ئۆزى تاشلاپ قويغان تىللانى ھاپىلا - شاپىلا ئېلىپ سەت بىر ھىجىيىپ قويۇپ چىقىپ كەتتى.

موساۋاي بىر دەمدىلا ھەممە خاپىلىقنى ئۇنتۇپ، يەنە تاش بالىنى سىلىقلاشقا كىرىشتى...

ئاجايىپ نۇر

پادىشاھ ئوردىسىنىڭ كەينىدىكى چوڭ سەينا ئاجايىپ كۆركەم ئىدى. چىرايلىق سۈنئى گوللەر، ئالتۇندەك ۋالىلداپ تۇرغان راۋاقلار، ھۆپپىدە ئېچىلىپ كەتكەن گۈل - چېچەكلەر كىشىنىڭ كۆزىنى قاماشتۇراتتى، ھونەرۋەنلەر ئۆز ھونەرلىرىنى پادىشاھ ئالدىدا نامايەن قىلىش ئۈچۈن ياسىغان نەرسىلىرىنى ئېلىپ كېلىشكەن ئىدى.

بۇرغا چېلىندى، پادىشاھ بىرمۇنچە مۇھاپىزەتچىلەر ۋە ۋەزىرلەرنىڭ ھەمرالىقىدا چىقىپ كەلدى، ھونەرۋەنلەر قوللىرىنى قوشتۇرۇپ ئالدى ئېھتىرام بىلدۈرۇشتى.

پادىشاھ سالاپەت بىلەن ئۇستىكارلارنىڭ ئېھتىراملىرىنى قوبۇل قىلدى. ۋە راۋاقتا چىقىپ ئولتۇردى، ئۇستىكارلار ياسىغان نەرسىلەرنى كۆرسىتىشتى.

پادىشاھ ئاجايىپ ئېسىل زىلچا - گىلەم ۋە پاياندازلارنى كۆرگەندە، ئۆزىنى جاھاندايىق گۈزەل بىر باققا كىرىپ قالغاندەك ھېس قىلىپ، ئىختىيارسىز بېشىنى لىڭشىتتى، خالۋاپلار پادىشاھنىڭ چىرايىدىكى مەمنۇنلۇقنى كۆرۈپ خۇشال بولۇشتى. ئارقىدىن تۆمۈرچىلەر، مەزمۇت قالقان، ئۆتكۈر قىلىچ، ئۇمۇت ۋە ئايپالتىلارنى كۆرسەتتى. باپكارلار كۆزلەرنى چاقنىتىپ تۇرىدىغان ئالا - يېشىل، جۇلالىق تاۋار - دۇردۇن، شايى - ئەتلەسلەرنى كۆرسەتتى، ياغاچچىلار مۇئالاھىدە سەنئەت بىلەن ياسالغان ھەر خىل بىساتلارنى كۆرسەتتى....

نۆۋەت مۇساۋايغا كەلدى، ئۇ تاش بالىنىڭ ئۇستىگە يېپىلغان ئالما ئۇرىقى دۇخاۋىنى ئالغاندا ھەممەيلەننىڭ كۆزلىرى قامىشىپ كەتتى، پادىشاھمۇ ھاياجىنىنى باسالماي ئورنىدىن تۇرۇپ تاش بالىنىڭ ئالدىغا كەلدى ۋە سىلاپ كوردى، تاش بالا ھەقىقەتەن ئاجايىپ كۆركەم ياسالغان بولۇپ ئۇنىڭدىن كۆكۈش نۇر چاقنىۋاتاتتى. ئۇ گويا نىمىنى ياكى دىتتاۋاتقاندەك قىياپەتتە مەغرۇر كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى.

- باركاللا! — دەۋەتتى پادىشاھ خۇشاللىنىپ، -بۇ، تاش بالا - ئۇلۇغ دىيارىمىزنىڭ شانشۆھرىتىنى جاھانغا نامايەن قىلغاي.

ئەتىراپىدىكىلەر ئىڭگىلىپ تۇرۇپ:

- شاھ ئالىلىرىنىڭ نام - شۆھرىتى ئالەمگە تارالغاي، — دېيىشتى.

پادىشاھ ئەتىراپىدىكىلەرگە:

- تاش بالا ئۈچۈن ئالاھىدە خانە تۈزۈلۈپ، ئۇ، شۇ خانىغا قويۇلسۇن، - دېدى. پادىشاھنىڭ بۇيرۇقىدىن كېيىن تاش بالا ئېلىپ كېتىلدى. غەزىنىچى پادىشاھ نامىدىن ھەممە ھۈنەرۋەنلەرگە تىللا ئىنئام قىلدى. مۇساۋاي باشقىلارغا قارىغاندا كۆپرەك تىللاغا ۋە پادىشاھنىڭ ماختىشىغا ئېرىشتى...

× × ×

كەچقۇرۇن پادىشاھ ئۆز خانىسىدا كەيپى چاغ ئولتۇرۇپ ئىككى قىزىچىنىڭ ئۇيۇنىنى كۆرۈۋاتتى. تۇساتتىن شۇقەدەر يېقىملىق نەي كۈيى ئاڭلاندى-دە، پۈتكۈل ئەتراپنى تەسۋىرلىگۈسىز دەرىجىدە كۆز چاقنىتىدىغان كۆكۈش نۇر يورۇتۇۋەتتى. پادىشاھ گويا تىلسىماتلىق ئاجايىپ نۇر دۇنياسىغا كىرىپ قالغاندەك ئۆزىنى يوقاتقان ھالدا نەزەر تاشلىدى. بارا-بارا نەي كۈيى پادىشاھنى پۈتۈنلەي ئۆزىگە مەھلىيا قىلىۋالدى. ئۇ تاقەت قىلالماي قىزىچىلارنى چىقىرىپ كېتىشكە ئىشارەت قىلدى ۋە ئورنىدىن تۇرۇپ نەي ياڭراۋاتقان ياققا قەدەم تاشلىدى. ئاسماندا تولۇن ئاي كۈلۈپ تۇراتتى، مەيىن شامال گۈل-گىياھلارنىڭ، دەل-دەرەخلەرنىڭ ياپراقلىرىنى يېنىك يەلپۈيتتى. ئوردىنىڭ ئارقا سەيناسىدىكى سۈنئىي كۆلدە ئوردىنىڭ ھەيۋەتلىك گۈمبەز-مۇنارلىرى بىلەن تولۇن ئاي ئەكس ئېتىپ تۇراتتى. ھەممە گۈزەللىك كۆكۈش نۇر ئىلكىدە تېخىمۇ گۈزەل، تېخىمۇ سىرلىق، تېخىمۇ ئاجايىپ بولۇپ كۆرۈنەتتى.

پادىشاھ پايانداز سېلىنغان يول بىلەن مېڭىپ ئىچكەركى ئوردا ئالدىغا كەلگەندە كۆكۈش نۇر بالقىۋاتقان، تاش بالىنىڭ ئالاھىدە خانىسىغا كۆزى چۈشتى.

- بۇ نېمە ئالامەت، - دېدى پادىشاھ ئۆز-ئۆزىگە پىچىرلاپ، - مەن چۈش كۆرۈۋاتمىغاندىمەن.

پادىشاھ ئىچكەركى ئوردا ئىچىگە كىردى. قاراۋۇللار ئۆزىنى يوقاتقان ھالدا تۈۋرۈكلەرگە، قوراللىرىغا تايىنىپ نەي كۈيىگە قۇلاق سالماقتا ئىدى. پادىشاھ ئۇلارنىڭ دىققىتىنى بۇزمىدى. ئۆتۈپ-تۇغرا تاش بالىنىڭ ئالاھىدە خانىسىغا كىردى. بۇ خانە ئالاھىدە بېزەلگەن بولۇپ، شامدانلاردىكى شاملار ئۆچۈرۈلگەن بولسىمۇ، لېكىن كۆكۈش نۇر ئىلكىدە ئۆي ئىچىدىكى بىساتلار شۇ قەدەر چىرايلىق ۋە روشەن كۆرۈنەتتى. خانىنىڭ ئوتتۇرىسىدا تاش بالا بېرىلىپ نەي چالماقتا ئىدى. خىسلەتلىك كۆكۈش نۇر دەل ئۇنىڭ بەدىنىدىن چېچىلىۋاتاتتى. پادىشاھ بۇ كارامەتكە تولىمۇ ھەيران بولغىنىچە دىۋانغا ئۆزىنى تاشلاپ كۆزلىرىنى يۇمغىنىچە نەي كۈيىگە قۇلاق سالدى...

بىر چاغدا نەي كۈيى بارا-بارا يىراقلاپ يوقاپ كەتتى، پادىشا ئۆزىگە كېلىپ بېشىنى كۆتۈرۈۋىدى ئەتراپىدا خانىشلار، مەلىكىلەر، شاھزادىلار، بەگزادىلەر ۋە ۋەزىرلەرنىڭ بىھوشلانغاندەك مىدىرمۇ قىلماي تۇرغانلىقىنى كۆردى. پادىشاھ بىر نەچچە چاۋاك چېلىۋىدى بىرىنىڭ ئارقىدىن بىرى كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ، باشلىرىنى سىلكىپ ئۆزىگە كېلىشتى. پادشا تاش بالىنىڭ كارامىتىگە بىر تەرەپتىن قاتتىق

ھەيران بولسىمۇ يەنە بىر تەرەپتىن
ئۇنىڭ كىشىلەرگە چەكسىز گۈزەللىك ۋە
شېرىنلىق بەخش ئەتكەن تەكداشسىز خىس ـ
لەتتىگە ئاپىرىن ئوقۇغىسى كەلدى ـ دە، قاي ـ
رىلىپ قارىدى.

— بۇ نېمە ئىش؟

پادىشاھ ئاغزىنى يوغان ئېچىپ ھېلىلا ئال ـ
دىدا كۆكۈش نۇر چېچىپ تۇرغان تاش با ـ
لىنىڭ بىر دەمدىلا يوقاپ كەتكەنلىكىگە تاڭ قال ـ
دى. ئەتراپىدىكىلەرمۇ نېمە دېيەرىنى بىل ـ
مەي پادىشاھنىڭ ئاغزىغا قاراشتى. پادىشاھ
گويا دۇنيادا ئەڭ ئېسىل بىر نەرسىسى يو ـ
قاپ كەتكەندەك ئازاپلىنىپ ئىختىيارسىز
توۋلىۋەتتى.

— بىز غەپلەت ئۇيقىسىدا قالدۇق، ئۇ
قېچىپ كەتتى، ئۇنى ئىزدەڭلار، ئۇنى
نەدىن بولمىسۇن ئىزدەپ تېپىڭلار...

پادىشاھنىڭ بۇيرۇقى بىلەن تەڭ
پۈتكۈل ئوردا تەۋرەپ كەتتى، بارلىق ئور ـ
دا خادىملىرى ۋە لەشكەرلەر تەرەپ ـ تە ـ
رەپكە چېپىشتى.

مىڭ تىللادىن ئون مىڭ تىللاغا

كوچىلار ئىلگىرىكىدەكلا ئاۋات ئىدى.
ئاشخانا ۋە چايخانىغا ئوخشاش جامائەت
سورۇنلىرىدا كىشىلەر تاش بالا ھەققىدە
ئاڭلىغان، بىلگەنلىرىنى سۆزلىشەتتى. كو ـ
چىدىكى باققاللار، دۇغاپچىلار، كاۋاپچى ـ
لار، چەرچەن مالچىلار بۇ ئاجايىپ سىر ـ
لىق ئىشنىڭ جەريانىنى خېرىدارلارغا
سۆزلەپ، تېخىمۇ كۆپ خېرىدارلارنى ئۆز
ئەتراپىغا جەلپ قىلاتتى.

بازارنىڭ ھەممە كىشى ئۆتىدىغان دوخ ـ
مۇشىدىكى چوڭ مەچىتنىڭ ئالدى تىقما ـ
تىقماق ئادەم بولۇپ ئالما پاتقىدەك بوش
ئورۇن يوق ئىدى. كىشىلەر تامغا چاپ ـ
لانغان پادىشاھنىڭ ئېلانىنى ئوقۇشىۋاتات ـ
تى. ھاپىزنىڭ كۆز ئېلاننى كۆرۈش ئۈ ـ
چۈن كىشىلەرنى ئىتتىرىپ، مۇتەھەممەللىك
بىلەن ئالدىغا ئۆتتى، ئېلانغا غايىپ بول ـ
غان تاش بالىنى كىم تېپىپ بەرسە مىڭ
تىللا مۇكاپات بېرىلىدىغانلىقى يېزىلغان
ئىدى. ھاپىز باي نىڭ سىڭا كۆزى گويا
تىللا غەزىنىسىنى كۆرگەندەك چاقناپ
كەتتى، ئۇنىڭ يۈرىكى ئاچكۆزلۈكتىن
شىددەت بىلەن سوقۇشقا باشلىدى.

— ئاھ! خودا، ـ دېدى ئۇ ياقىسىنى سى ـ
قىملاپ، ـ بۇنداقمۇ كۆپ تىللا قانداق نا ـ
ئەھلىنىڭ قولىغا چۈشۈپ كېتەر ... ياق،
پەقىر تىرىك تۇرغان يەردە باشقىغا يول
يوق. بۇ مىڭ تىللا ـ دە؟! ئېھ، مىڭ تىللا،
مىڭ تىللا،

ئۇنىڭ كالپۇكلىرى قىمىسىپ، كۆزلە ـ
رى يۇمۇلدى، يۈزلىرىدە ساناقسىز قو ـ
رۇقلار پەيدا بولدى. ئۆزى بولسا توگۇ ـ
لۈپ گەۋدىسى بىلەن بېشى بىر بولۇپ
قالدى.

— نېمىگە تۇرىمەن، ـ دېدى ئۇ بىردىنلا
جانلىنىپ، ـ ئۇنى ۋاقتىدا ئىزدەپ تېپى ـ
شىم كېرەك.

ئۇ تېزلا قەددىنى رۇسلاپ كۆپچۈلۈك ـ
نى ئىتتىرىپ توپتىن چىقتى ـ دە، پىشا ـ
نىسىدىكى تەرىنى قولى بىلەن سۈرتىۋې ـ

تىپ بىر نېمىلەرنى دېگىنچە بازار ئىچىگە قاراپ يول ئالدى.

— جانابىي باي ئەپەندى نەگە بۇنچە ئالدىراپ ماڭدىڭىز؟

ئۇنىڭ يولىنى بويى ئىگىز، بېشىغا ئىگىز شىلەپە كەيگەن، كىيىنەك گالىستۇك تاقىغان، قويرۇقلۇق پەلتۇ كىيگەن، مىس ساقاللىق، كۆزلىرى كۆك بىر كىشى تورىدى.

— ئوھ ھوي، رىچارد ئەپەندى.

ھاپىز باي ئۇنى كۆرۈپلا سارغىيىپ كەتكەن چىشلىرىنى كۆرسەتتى،

— سىزكەنسىزدە، ھى، ھى ... ھى ... بىر ئاز ئىش بىلەن كېتىۋاتىمەن.

— بۇ مېڭىشىڭىزدىن قارىغاندا ئادەتتىكى ئىش ئۈچۈن ئەمەستەك كۆرىنىسىز، ئېھتىمال...

رىچارد ئەپەندى كۆرسەتكۈچ بارمىقىنى چىقىرىپ ئېلانى كۆرسىتىپ قويدى.

— سىز دانىشمەن ئادەمسىز، - دېدى ھاپىز باي كۈلۈپ، - لېكىن ئۇ ھارىمىنى تېپىش تەس، بولمىسا مىڭ تىللا دېگەن ئاز پۇل ئەمەستە؟!

— ياق، ياق، - دېدى رىچارد ئەپەندى بەدىنى بىلەن بېشىنى تەڭ چايقاپ، ئاۋازىنى سوزۇپ، - مەن سىزنىڭ تاپالماسلىقىڭىزغا ھەرگىزمۇ ئىشەنمەيمەن. سىز پۈتكۈل شەھەرنىڭ ھەتتا شەھەر سىتىنىڭ ھەممە بۇلۇڭ - پۇچقاقلىرىنى بەش بارمىقىڭىزنى بىلگەندەك بىلىسىز. سىز تاش بالىنى چوقۇم تاپالايسىز. ئۇنى پادىشاھقا ئاپىرىپ بېرىپ مىڭ تىللا ئىنئام ئالماقچىمسىز، شۇنداقمۇ؟ ھى، ھى، ھى ...

— شۇنداق بولسىمۇ ناھايىتى ياخشى بولاتتى، - دېدى ھاپىز باي. رىچارد ئەپەندى ئەتراپىغا بىر قۇر نەزەر تاشلىۋېتىپ بوش ئاۋاز بىلەن سۆزلىدى.

— سىز بەش مىڭ تىللانى مىڭ تىللادىن ئاز دەپ ھەرگىز ئىشەنمەيدىغانسىز؟

ھاپىز باينىڭ كۆزلىرى يەنە چاقناپ كەتتى. ئۇ ئىككىنچى قېتىم چىشلىرىنىڭ سىرىغىنى كۆرسەتتى.

— ئەلۋەتتە شۇنداق رىچارد ئەپەندى، لېكىن سىزمۇ ئەرزىمەيدىغان نەرسە ئۈچۈن بەش مىڭ تىللا بەرمەيسىز - دە. مەن بىلىمەن، سىز تاش بالىنى ئاجايىپخانىڭىزنىڭ مۈلكى قىلماقچى بولىۋاتىسىز، سىز بەلكى ئۇنىڭ بىلەن ئەبەدى باي بولماقچىسىز، شۇنداقمۇ ... ھى ... ھى ھى ...

رىچارد ئەپەندىمۇ كۈلۈپ قويدى، لېكىن چىرايى سەل جىددىيلەشكەن ئىدى.

— بىز كونا تونۇشلاردىن بولۇپ قالدۇق، - دېدى ئۇ ئاۋازىنى سوزۇپ چىقىرىپ، - سىلەرنىڭ مەملىكىتىڭلاردىكى كىشىلەر بىر نەچچە ئايدىن بويان مېنىڭ ئاجايىپخانەمنى قىزىقىش بىلەن كۆردى، سىز ماڭا ياردەملىشىپ، ئاجايىپخانەمنىڭ تەرىپىنى تارتىپ مېنىڭ قېشىمغا خېلى كۆپ كەلدىڭىز، كىشىلەر سىزگە ئەگىشىپ كېلىپ مېنى زىيارەت قىلدى. مەن سىزنىڭ بۇ ياخشى نىيىتىڭىزنى ھېچقاچان

ئۇنۇتمايمەن.

— جانابىي رىچارد ئەپەندى، سىز چىرايلىق گەپ قىلىشقا ناھايىتى ئۇستىسىز، نېمىلا دېگىنىڭىز بىلەن تاش بالىنى قولغا كەلتۈرمەكچىسىز، لېكىن ئىشىنىڭكى بۇ مۇمكىن ئەمەس، ئەگەر پادىشاھ ئۇقۇپ قالسا كاللا كېتىدۇ.

— بولدى، بولدى جانابىي باي ئەپەندى، - رىچارد قوللىرىنى بوش سىلكىپ قويدى، - مەنمۇ سىزنىڭ گەپدانلىق قىلىۋاتقانلىقىڭىزنى بىلىمەن، سىز تاش بالىنىڭ خەۋىرىنى تېپىپ مېنىڭ مېھمانخانەمگە بېرىڭ، بەشمىڭنى ئاز كۆرسىڭىز ئونمىڭ بولار، قانداق دەيسىز ؟!

رىچارد ئەپەندى سۆزىنى تۈگۈتۈپ مۆرىسىنى قىسىپ قويدى - دە، كېتىپ قالدى، ھاپىز باي ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئۇزاققىچە قاراپ تۇرۇپ ئويلىدى: تاش بالا، ھەي تاش بالا، سېنىڭ باھايىڭ نىمە دېگەن ئۈستۈن - ھە ؟! مۇبادا ماڭا يولۇقساڭ ئامەت دېگەن شۇ - دە ...

دەريا بويىدا

گۇگۇم چۈشكەن چاغ ئىدى. تىنىچ ئېقىۋاتقان دەريانىڭ بويىدىكى باراقسان سۆگەتلەر لەرزان شامالدا بوش شىلدىرلايتتى. مەھەللە ياقتىكى مەچىتتىن مۆڭلۈك ئەزان ئاڭلاندى. شەرقتىن تولۇن ئاي كۆتىرىلدى. دەريانىڭ نېرىقى يېقىدىكى مازارلارنىڭ گۈمبەزلىرى دەل - دەرەخلەر ئارىسىدىن ئاقىرىپ كۆرۈنەتتى. قىز - جۇۋانلار دەريادىن قاپاقلىرىغا سۇ ئېلىپ قايتىشىۋاتاتتى. بىردىن يېقىملىق نەي كۈيى ياڭراپ سۆگەتلىكتىن كۆكۈش نۇر چاقناپ كەتتى. نۇر بارا - بارا دەريا بويىدا پەيدا بولدى. قىز - جۇۋانلار ئورۇنلىرىدا تۇرۇشۇپ قۇلاق سېلىشتى. تونۇر باشلىرىدىكى بالىلار قىزىق چۆچەكلىرىنى توختۇتۇشتى، مەچىتنىڭ پەشتاقلىرىغا مەزىن - ئىماملار چىقىپ دەريا بويىغا كۆز تاشلىدى. مومايلار، بوۋايلار ئىشىك ئالدىدىكى سۇپىلارغا ئولتۇرۇشتى، ھەممە كىشى سىرلىق نۇر باغرىدىن ياڭراۋاتقان يېقىملىق كۈيدىن ھوزۇرلانماقتا ئىدى. بۇ كۈي كىشىلەر قەلبىنى ئانىجان دەرياغا بولغان چوڭقۇر مۇھەببەت بىلەن ياياراتماقتا ئىدى.

ئېھ، دەريا، سەن ھەقىقەتەنمۇ سۆيۈملۈكسەن! سەن قانچە يىللاردىن بېرى خەلقنى ئۆزەڭنىڭ ساخاۋەتلىك سۈيىڭدە بېقىپ كەلدىڭ. سېنى خەلق چىن قەلبىدىن سۆيىدۇ.

نەي كۈيىنىڭ بارا - بارا يوقىلىشىغا ئەگىشىپ كۆكۈش نۇرمۇ كىشىلەرنىڭ كۆز ئالدىدىن غايىپ بولدى. ھەممە خەلق ئىختىيارسىز دەريا بويىغا بېرىشىپ سۆيۈملۈك دەريانىڭ تىنىچ ئېقىمىغا قاراشتى، ئۇلار، شۇ تاپتا ئۆزلىرىنى دۆلەتمەن ۋە بەختىيار ھېس قىلىشماقتا ئىدى...

مەھەللە تەرەپتىن ئات تۇۋىشى ئاڭلاندى. ھايال ئۆتمەي ھاپىز باي يېتىپ كەلدى. ئۇنىڭ ئېتى خېلىلا تەرگە چۆمگەن بولۇپ، ناھايىتى كۆپ يول يۈرگەنلىكىنى بىر قاراپلا بىلگىلى بولاتتى.

ھاپىز سىڭا كۆز دەريا بويىدىكىلەرنى

كۆرۈپ دەرھال چۈشەندى. چۈنكى ئۇ بىر ھەپتىدىن بېرى ئېتىنى چاپتۇرۇپ يۈرۈپ، دەريا بويىدىكى بۇنداق ئىشنى بىر نەچچە يەردە كۆرگەن ئىدى. لېكىن دائىم ۋاقتىدا يېتىپ كېلەلمەي تاش بالىنى يوقۇتۇپ قوياتتى. ئۇ خىقىرغىنىچە ئۆزىنى ئەيىپلەپ:

— ئاش تۆگىگەندە كېلىپ، تاۋاقىنى قارايدىغان دۆت، — دەپ تىللىۋەتتى ۋە ئېتىنى چاپتۇرۇپ دەريانىڭ يۇقىرى تەرىپىگە كەتتى.

× × ×

دەريا ئۈستىنى تۇتاش قارا بۇلۇت قاپلىغان ئىدى. شاقىراپ يېغىۋاتقان يامغۇر دەريا سۈيىنى ئۇلغايتىۋەتكەن ئىدى، دەريانىڭ شىددەتلىك ئۆركىشى قىرغاقتىكى كىچىككىنە قولۋاقنى چايقاتتى. ئۈستى - بېشى چىلىق - چىلىق سۇ بولۇپ كەتكەن موماي قىرغاقتا قولۋاق بىلەن ھەپىلىشىۋاتاتتى. ئۇنىڭ يېنىدا تاش بالا پەيدا بولدى.

— ئەسسالام موما؛ بۇ يەردە نېمە ئىش بىلەن ئاۋارە بولىۋاتىسىز؟

موماي بېشىنى كۆتىرىپ بالىنى كۆردى ۋە ئالقىنى بىلەن يۈزىدىكى سۇلارنى سۈرتىۋېتىپ جاۋاپ بەردى.

— ۋەئەلەيكوم ئەسسالام بالام، نېمە ئىش بىلەن ئاۋارە بولماقچىدىم، تېرىكچىلىك. دەريا سۈيى ئۇلغىيىپ كەتتى. قولۋاقنى ئېلىپ كەتمىسۇن دەپ ئۇنىڭ باغلىقىنى چىڭىتىۋاتىمەن.

— مەنمۇ ياردەملىشەي.

بالا مومايغا ھەمكارلىشىپ قولۋاقنى باغلىشىپ بەردى. موماي ئۇنىڭدىن خۇرسەن بولۇپ سورىدى:

— ئۆزەڭ كىم بولىسەن بالام، بۇ يامغۇرلۇق كۈندە بۇ يەرگە ئېزىپ - تېزىپ كېلىپ قالدىڭمۇ نېمە؟

— ياق، موما، سىز مېنى تونىمايۋاتىسىز، مەن ھېلىقى سىلەر دەريادىن سۈزۈۋالغان قاشتېشىدا ياسىغان بالا.

— نېمە داۋاتىسەن بالام، — موماي ھەيران بولدى.

— راس موما، بوۋامنىڭ ئەھۋالى قانداق، ئۇ كۆرۈنمەيدىغۇ؟

تاش بالىنىڭ سوئالى مومايىنىڭ كۆڭلىنى بىئارام قىلىۋەتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن تاراملاپ ياش تۆكۈلدى.

— موما، سىزگە نېمە بولدى، نېمىشكە يىغلايسىز؟

— ئۇنىڭ نېمىسىنى سورايسەن بالام، جۈر ئاۋال ئۆيگە كىر.

موماي تاش بالىنى باشلاپ ئۆيگە ئەكىردى. تاش بالا ئۆينىڭ ھەممە ياقلىرىغا كۆز يۈگۈرتىپ چىقتى. موماي چاي قايناتقىچە تەرەددۇت قىلدى.

— موما، — دېدى تاش بالا تاقەتسىزلىنىپ، — بوۋام قېنى، نەگە كەتتى؟

موماي ئەلەملىك بىر تىنىۋالدى — دە، تاش بالىغا قارىدى.

ئۇ گويا كىچىك بالىلاردەك ئاغزىنى ئۆمچەيتتى. ئۇنىڭ كۆزىدە تۆكۈلۈشكە تەييارلانغان لىققىدە ياش پەيدا بولدى.

— ئۇ سېنى بولاڭچىغا تارتقۇزۇپ قوي-

غاندىن كېيىن، ئۆيگە ناھايىتى تەسلىكتە قايتىپ كېلىپتۇ، لېكىن مەيدىسى قاتتىق ئاغرىپ ئورنىدىن قوپالمىدى، شۇ ياتقانچە بىر ئاي يېتىپ ئەلەم بىلەن قان يۆتۈپ ئالەمدىن ئۆتتى.

تاش بالا بۇ پاجىئەنى ئاڭلاپ گويا ئۈستىنى ھەيۋەتلىك قارا - قۇرۇم تېغى بېسىۋالغاندەك ئازابلىنىپ كەتتى، ئۇ بوۋىنىڭ مۇلايىم ۋە مېھرىۋان چىرايىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ ئىختىيارسىز مومايغا ئېسىلدى - دە ھۆڭگىرەپ يىغلىۋەتتى...

تاش بالا ئەتىسى بوۋىنىڭ قەبرىسىنى يوقلىدى. ئۇ قەبرە ئالدىدا يۆكۈنۈپ ئولتۇرۇپ شۇنداق دېدى:

—مېھرىۋان ياخشى بوۋا، سىز مەن ئۈچۈن ئالەمدىن ئۆتتىڭىز، مومام يالغۇز قاپتۇ، مەن ئۇنىڭغا بالا بولۇپ ئۇنىڭ ئىشلىرىغا ياردەملىشىمەن، سىز تىنچ يېتىڭ.

ئەنە شۇ كۈندىن ئېتىۋارەن مومايىنىڭ خۇشال كۈنلىرى باشلاندى. تاش بالا دەرياغا چىقىپ بېلىق ئوۋلىدى. بەزىدە ئورماندىن ئوتۇن ئەكىلىپ مومايىنىڭ ئېغىرىنى يەڭگىللەتتى. ئاخشاملىرى مومايغا نەي چېلىپ بېرىپ مومايىنى خۇش قىلدى. ئۇلار ئەبەدىل - ئەبەت بىر - بىرىدىن ئايرىلغۇسىز دەرىجىدە ئىجىل بولۇپ كەتتى...

لېكىن بۇ خۇشاللىق ۋە خاتىرجەملىك ئاسمىنىدا قارا بۇلۇت پەيدا بولدى.

بىر كۈنى بۇ يەرگە سىڭا كۆز ھاپىز ئاتلىق يېتىپ كەلدى. ئۆيدە ھېچكىم يوق ئىدى. تاش بالا دەرياغا چىقىپ كەتكەن، موماي ئورمانغا كەتكەن ئىدى. ھاپىز باي ئاتتىن چۈشۈپ ئۆيگە كىردى. ئۇ ئۆينىڭ ھەممە يېرىگە كۆز تاشلىدى ۋە ئويۇقتىكى نەينى كۆرۈپ قالدى. ئۇ كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ بىر ھازا قادالدى - دە ئاستا بېرىپ نەينى ئالدى. باي نەينى سىلاپ كۆرۈپ ئۇنىڭ ئادەتتىكى نەيلەرگە زادىلا ئوخشىمايدىغانلىقىنى ھېس قىلدى - دە، قىلىن كالپۇكىنى نەي تۆشۈكچىگە توغرىلاپ پۈلىدى. ئۇنىڭدىن ئاۋازچىقىش بىلەن تەڭلا كۆكۈش نۇر چاقناپ كەتتى. ئۇنىڭ يۈرىكى خۇشاللىقتىن قېپىغا پاتماي قالدى.

— ئاخىر تاپتىم، - دېدى ئۇ نەينى سىقىملاپ، - ئۇنىڭ تىللا دېگەن مانا شۇ...ھا...ھا...ھا...

ئۇ نەينى باغرىغا بېسىپ ئوغۇرلۇقچە سىرتقا كۆز تاشلىدى ۋە بىرەر ئىنسان بارمۇ - يوق دېگەندەك قىلىپ كۆزلىرىنى يۇمۇپ قۇلاقلىرىنى دىڭ قىلدى. ئۇنىڭ قۇلىقىغا ئىتنىڭ ھارغىن پۇشقۇرۇشى بىلەن دەريانىڭ يېنىك شاۋقۇنىدىن باشقا ھېچنېمە ئاڭلانمىدى.

— ئەمدى ھارىمىنى تۇتۇشۇم كېرەك، - دەپ ئويلىدى ئۇ كۆڭلىدە، - لېكىن ئۇچۇقتىن - ئۇچۇق تۇتسام باشقىلار بىلىپ قېلىپ پادىشاھقا مەلۇم قىلسا ئىش چاتاق...

ئۇ ئۇزاق ئويلاندى، ئاخىر كۆڭلىگە بىر ئىش پۈكۈپ نەينى جايىغا قويۇپ قويدى - دە، دەرھال چىقىپ ئېتىنى مىنىپ چاپتۇرغىنىچە نەگىدۇ غايىپ بولدى...

× × ×

شەھەرنىڭ ئاۋات مەيدانىدا چۆرىلىرى ئاق، قىزىل، سېرىق، يېشىل ئۇلانما رەڭلەر بىلەن ئورالغان «ئاجايىپخانە» ئالدىدا تۆۋەندىكى ئېلان كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى.

كۆرۈشكە ئالدىراڭلار، كۆرۈشكە ئالدىراڭلار! دۇنيادىكى ئەڭ ئاجايىپ ئادەملەر، يوغانلىقتا تاغدىن چوڭ، ۋۇجىكلىكتە مۇشتىن كىچىك، ئېگىزلىكتە ئەل ئەھرام مۇنارىدىن ئېگىز، پاكارلىقتا پىستىدىن پاكار، كۆرۈشكە ئالدىراڭلار، كۆرۈشكە ئالدىراڭلار!!!

هاپىز باي ئالدىراش ئاجايىپ خانىنىڭ ئىشىكى ئالدىغا كېلىشىگە قىزىل ساقاللىق، كۆك كۆز بىرسى ئۇنى توسۇۋالدى.

— مەن رىچارد ئەپەندى بىلەن كۆرىشمەن، - دېدى هاپىز باي تاقەتسىزلىنىپ.

— پۇل بېرىپ كىر، پۇل،

— مەن رىچارد ئەپەندى بىلەن ... سىلەرنىڭ خوجايىنىڭلار بىلەن كۆرۈشمەن مۇهىم ئىش بار، مۇهىم ئىش.

—مەن پۇل ئالىمەن، پۇل.

قىزىل ساقاللىق ئادەم تەرىنى تۇرۇپ ئۇنىڭ سۆزلىرىگە پەرۋاسىزلارچە مۇئامىلە قىلدى.

هاپىز باي ناھايىتى تىت - تىت بولۇپ كەتتى، ئۇ ئۇياق - بۇياققا ئىككى-ئۈچ قەدەم مېڭىۋېتىپ، بويىنىنى غازدەك سوزدى - دە ئاجايىپخانىنىڭ ئىچىگە قارىدى. بىراق ھېچ نەرسىنى كۆرەلمىدى.

ئاخىر ھەسرەت بىلەن يېنىدىن بىر مۇنچە تىيىنلارنى چىقىرىپ قىزىل ساقاللىق كىشىنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى. قىزىل ساقاللىق كىشى پۇلنى سىقىمداپ يانچۇقىغا تىقتى - دە، كىرىشكە رۇخسەت بەردى.

هاپىز باي ئاجايىپخانىغا كىرىپ رىچارد ئەپەندىنى تاپقىچە بىر مۇنچە تۆمۈر قەپەزلەرنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈشكە توغرا كەلدى. تۆمۈر قەپەزلەرنىڭ ئالدىدا بىر مۇنچە كىشىلەر قەپەزدىكى «ئاجايىپ» كىشىلەرنى كۆرۈۋاتاتتى. يەنە بىر كۆك كۆزلۈك، ئۇزۇن سېرىق چاچلىق بىرسى تاماشىبىنلارغا قەپەزدىكىلەرنى تونۇشتۇرۇۋاتاتتى.

— مانا بۇ يەتتە بارماقلىق ئادەم،

قەپەزدىكى ئورۇق، كەكە ساقاللىق كىشى بارماقلىرىنى كىشىلەرگە كۆرسەتتى. كۆرگۈچىلەرنىڭ بەزىلىرى ھەيران بولۇشسا، بەزىلىرى ياقىلىرىنى چىشلەپ تۆۋە قىلىشاتتى.

- مانا بۇ يۇڭلۇق ئادەم.

قەپەزنىڭ رىشاتكىلىرىنى چىڭ سىقىمىچە چوشەندۇرگۈچىگە غەزەپ بىلەن تىكىلىپ تۇرغان پۈتكۈل بەدىنى يۇڭلۇق بىر ئادەم، دەھشەتلىك خىرقىراپ قويدى. چوشەندۇرگۈچى ئارقىغا بىر داجىۋېتىپ، ئۇنىڭغا مۇشتۇمىنى كۆرسەتتى ...

هاپىز باي كىشىلەرنى ئىتتىرىپ قەپەزلەرنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كەتتى.

ئۇ ئارقا تەرەپكە ئۆتكەندە بۇرنىغا

چۈشكۈرتۈش دورىسى قاچىلانغان كىچىك
قۇتىنى توغۇرلاپ چۈشكۈرۈشكە تەييار-
لىنىۋاتقان رىچارد ئەپەندىنى كۆردى.
— جانابى رىچارد ئەپەندى، — دېدى
هاپىز باي ئۇنىڭ ئالدىغا ئالدىراپ بې-
رىپ، — سىزنى ئىزدەپ مېھمانخانىغا بار-
دىم، لېكىن ئۆزىڭىز تۇرماق سايىڭىزمۇ
كۆرۈنمىدى. بۇ يەرگە كەلدىم. ئادەملە-
رىڭىز تولىمۇ بولمۇغۇر نەرسىلەركەن.
— نىمىلەرنى دەۋاتىسىز ھۆرمەتلىك
باي ئەپەندى، ئۇچۇقراق...سۆز...سۆز...
ھەپچۇش...ھەپچۇش...
رىچارد ئەپەندى سۆزىنى توگۇتۇپ بو-
لالمايلا چىرايى تورۇلۇپ كەينى - كەينى-
دىن چۈشكۈرۈشكە باشلىدى، ئۇنىڭ تو-
كۇرۇكلىرىنىڭ كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان
ئۇششاق چاچىراندىلىرى هاپىز باينىڭ
يۈزلىرىگىچە چاچرىدى. هاپىز باي دەر-
هال چاپىنىنىڭ يەڭلىرى بىلەن يۈزى-
نى سۈرتمەۋەتتى - دە، ئاچچىغلىنىپ ئى-
چىدە نىمىدۇ بىرنىمىلەرنى دەپ غوك-
شۈپ تەتۈر قارىۋالدى.
— خوش، سۆزىڭىزنى ئوچۇقراق دەڭ.
رىچارد ئەپەندى قول ياغلىقىنى چىق-
قىرىپ بۇرنىغا ئاپىرىشقا يەنە بىر چۈش-
كۈرۈۋەتتى، هاپىز باي بېشىنى قاچۇرۇپ
سۆزلىدى:
— خۇدا سىزگە كۆپ بايلىق ئاتا قىل-
لمي، پەقەت چۈشكۈرۈشنىلا ئاتا قىلماپ-
تىكەن، ئىست، پۇلىڭىزنىڭ كۆپ قىس-
مى بۇ دورا ئۇچۇن كېتىدىكەن - دە.
— قارىشىمدا سىز ناھايىتى ئالدى-
راش ئوخشايسىز، ماڭا بىرەر خوش خە-
ۋەر ئەكەلدىڭىزمۇ - قانداق، مەن خوش
خەۋەر ئاڭلاشنى بەكمۇ ياقتۇرىمەن.
— تەلىيىڭىز بار ئىكەن.
هاپىز باي ئەتراپقا بىر قۇر كۆز
يۈگۈرتىۋېتىپ، جىددى قىلىپ
سۆزلىدى.
— ھېلىقى تاش بالىنى تاپتىم.
— شۇنداقمۇ؟
رىچاردنىڭ كۆزلىرى ئوينىياپ كەتتى.
ئۇ شاتلىقنى يېسىۋالالمىغان ھالدا، هاپىز
باينىڭ دولىسىغا يېنىك مۇشلىدى.
— مەن سىزنىڭ چوقۇم تاپالايدىغان-
لىقىڭىزغا ئىشىنەتتىم. چۈنكى سىلەرنىڭ
سۆزۈڭلار بىلەن ئېيتقاندا، سىز، ئاغرىت-
مىسا يانتاقنى، كۆيدۈرمىسە دوزاقنى يەي-
دىغان كىشىلەردىن - دە، ها...ها...ها...
هاپىز باينىڭ كۆزلىرى غەزەپلىك
تۈس ئالدى.
— ئەلۋەتتە سىزمۇ بۇنىڭ سىرتىدا
ئەمەس، قاپقىڭىز جۇتنى قىچقىرىدۇ،
كالپۇكىڭىز يەرنى سۈپۈرىدۇ...
رىچارد كۈلكىسىنى توختۇتۇپ، كال-
پۇكلىرىنى پۇرىتىۋىدى يۈزلىرىدىكى سېرىق
توكلەر دىك بولۇپ كەتتى. هاپىز باي
ئۆز سۆزىدىن مەززە قىلىپ بىر هازا
كۈلىۋالدى.
— چاقچاقنى قويايلى، — دېدى رىچارد
ئالدىراپ، — تاش بالىڭىز قېنى؟
— ئۇ يىراق يەردە، سىزگە كۆرسەت-
كىلى بولمايدۇ.
— ئۇنداق بولسا نېمىگە مېنى-

ئىزدىدىڭىز؟!

— ئاۋال ئۇنىڭ تىللانى قولۇمغا بېرىسىز.

— مۇمكىن ئەمەس، مۇمكىن ئەمەس، بۇ زادىلا مۇمكىن ئەمەس، — رىچارد باشلىرىنى چايقاپ يەنە چوشكۇرۇش دورىسىنى قولىغا ئالدى، - مال قولۇمغا ئۆتمەي تۇرۇپ پۇل بېرىدىغان كىشى مەن ئەمەس.

ھاپىز باي ئۇنىڭ يەنە چوشكۇرۇپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ ئۇنىڭ قولىنى تۇتىۋالدى.

— ئۇنداق بولسا يېرىمىنى ھازىر بېرىڭ. تاش بالىنى ئېلىپ كەلگەندىن كېيىن قالغىنىنى...

— مۇمكىن ئەمەس، مۇمكىن ئەمەس...

— سىز مېنى قېچىپ كېتىدۇ دەپ ئويلاۋاتامسىز؟

— ھېچنىمە دەپ ئېيتقىلى بولمايدۇ، مەن دۆلەتمەنلەرگە مۇساپىر، بىر بۇلۇڭغا كىرىۋالسىڭىز سىزنى نەدىن تاپىمەن.

- ئۇنچىۋالا ئەنسىرەشىڭىزنىڭ ھاجىتىمۇ يوق، مەن بالىنى ئالغىلى سىزنىڭ ئادەملىرىڭىزنى بىللە ئاپىرىمەن.

رىچارد جىددى ئۆرۈلۈپ ھاپىز بايغا قارىدى.

— راسمۇ؟ ئەگەر شۇنداقلا بولسا، — ئۇ بىر ھازا كۆزلىرىنى يۇمۇپ ئويلاندى، ئاخىر بېشىنى لىڭشىتتى، — بولىدۇ، بەشمىڭنى ھازىر بېرەي...

× × ×

كېچە، دەريا يېنىك شاقىرىماقتا ئىدى. مومای بىلەن تاش بالا شىرىن ئۇيقۇدا ياتاتتى. تۇساتتىن ئەتراپنى ئاتلارنىڭ ئەنسىز تىۋىشلىرى قاپلاپ كەتتى. يۈزلىرىنى نىقاپلىۋالغان بەش - ئالتە ئادەم ئاتلىرىدىن سەكرەپ چۈشۈپلا ئۆيگە باستۇرۇپ كىردى. مومای بىلەن تاش بالا چۆچۈپ ئويغاندى.

— سىلەر نېمە ئادەملەر، نېمە قىلماقچىسىلەر؟

مومای تاش بالىنى قۇچاقلاپ نىقاپلانغانلارغا توۋلىدى. ئۇلار تۈپ - تۇغرا تاش بالىغا ئېتىلدى - دە، مومايىنىڭ قولىدىن تاش بالىنى ئاجرىتىپ ئۇنى سىرتقا سۆرىدى.

— قويۇۋېتىڭلار، بالامنى قويۇۋېتىڭلار!

تاش بالىمۇ ئۇلارنىڭ قولىدىن يۇلقۇنۇپ چىقىش ئۈچۈن تىپىرلىدى.

— مېنى قويۇۋېتىڭلار، مېنى قويۇۋېتىڭلار!

لېكىن رەھىمسىز يۇلغۇق قوللار تاش بالىنى باغلاپ، تاغارغا سالدى. مومای ئۇلارنىڭ قوللىرىغا ئېسىلدى.

— قاراقچىلار، بۇلاڭچىلار، بالىنى چىقىرىپ بەرگىن! بالامنى قايتۇرۇپ بەرگىن!

نىقاپلانغانلارنىڭ بىرسى مومايىنىڭ قولىنى تاغاردىن ئاجرىتىپ، ئۇنى ئىتتىرىۋەتتى. مومای يىقىلغان بولسىمۇ ئۆمىلەپ ئۇلارنىڭ ئارقىدىن چىقتى. نىقاپلانغانلار تاش بالا سېلىنغان تاغارنى ئاتنىڭ ئالدىغا ئېلىپ قاچتى.

مومای يوگۇرگىنىچە بىر قولىنى يەرگە تىرەپ، بىر قولىنى ئۇلار كەتكەن تەرەپكە سوزدى. ئۇنىڭ قەلبى چەكسىز ئەلەم ۋە ھەسرەت يالقۇنىدا كۆيمەكتە ئىدى. ئەزىم دەريا گويا مومايىنىڭ قەلبىنى نامايەن قىلىۋاتقاندەك دولقۇنلۇنۇپ، شىددەت بىلەن قىرغاقلارغا ئۇرۇلماقتا ئىدى...

(ئاخىرى كېيىنكى ساندا)

ئاپتورنىڭ تەرجىمھالى

مۇھەممەت روزى يارقىن 1949 - يىلى ئۈرۈمچىدە تۇغۇلغان. 1967 - يىلى تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەن. 1973 - يىلىدىن 1976 - يىلىغىچە باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى بولغان.

1977 - يىلىدىن 1985 - يىلىغىچە شىنجاڭ خەلق رادىيو ئىستانسىسىدا ئىشلىگەن. 1985 - يىلى 4 - ئايدىن باشلاپ شىنجاڭ تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىدا مۇھەررىر بولۇپ ئىشلىمەكتە.

مۇھەممەت روزى يارقىن 1980 - يىلىدىن بۇيان شېئىر، ھېكايە، چۆچەك، مەسەل، دىراما قاتارلىق ژانىرلاردا خېلى كۆپ ئەسەرلەرنى يېزىپ جامائەتچىلىكنىڭ دىققىتىنى قوزغىغان ياش يازغۇچى. ئۇنىڭ ھازىرغىچە «تامچە قىزچاقنىڭ ساياھىتى»، «خاسىيەتلىك نەي»، «ئۈزۈلگەن تارماق» قاتارلىق 3 كىتابى نەشىردىن چىققى. «كۆل - چېچەككە پۈركەنگەن قەۋرە» ناملىق ھېكايىسى 1981 - يىلى 2 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا، «ئالتۇن چاچلىق قوچاق» ناملىق ھېكايىسى 1983 - يىل 2 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا، «شۇنداق بىر كۈن» ناملىق دىراممىسى 1983 - يىلى 3 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا، «بالا بىلەن ئالدامچى» ناملىق دىراممىسى 1987 - يىل 2 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا، «ئاسلاننىڭ سەرگۈزەشتىسى» ناملىق چۆچىكى 1987 - يىلى 1 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا، «كۆركەم تەڭرىتاغلىرى» «سايرا كاككۇك» ناملىق ناخشا تېكىستلىرى 1985-يىلى 1 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى. شۇنداقلا 1986-يىلى مەملىكەتلىك خەلق ناخشا - مۇزىكا مۇسابىقىسىدا «سايرا كاككۇك» ناملىق ناخشا تېكىستى 2 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى.

بېشى 58 - بەتتە

قورقانچاقلىق قىلدى دەپ گۇمان قىلماڭلار، تاغ ئارىسىدىكى بۇ ئەزىمەت

ئۇتتۇرۇپ قويدى: ئۇ بۆسۈپ چىقالىدى. بۈگۈنگىچە ئۇ غايەت زور «!» بىلەن «؟» غا ئوخشاپ، كىشىنىڭ ئېسىلىكى كەلگىدەك ئاچچىق كۆلۈمسىرەپ بۇلۇتلار قاپلىغان تاغ ئارىسىدا ياتماقتا. لېكىن «جۈيليۇزا» بۆسۈپ چىقتى! تاغ - ئېدىرلار «جۈيليۇزا» قايتىپ كەلدى دەپ ۋاقىرايدىغان بولسا، نەچچە مىڭ، نەچچە ئون مىڭلىغان بەش خانىلىق ۋە ئون خانىلىق سانلار بىلەن تولغان ئامانەت كىنىشكىسىغا قارىغاندىمۇ غەپلەتتىن ئويغۇنىدۇ. تارىخ جاپا قىلماش كۈچىگە ئىگە بولىدۇ! لېكىن مىڭ يىللاردىن بۇيان بىر خىللا كېلىۋاتقان چىرايلار، بۇ چوقان - سۈرەنلەردىن چۆچۈپ ئۆزگىرىپ، شەكلىنى ئۆزگەرتكەندە تاغ ئارىسى ۋارىسلىق قىلىپ كېلىۋاتقان جىمجىتلىق ۋە تۇرغۇنلۇقلارمۇ بۇزۇپ تاشلىنىدۇ!

مەرھۇم شائىر ئابدۇخالىق
ئۇيغۇرنى ئەسلەيمەن

ئەزىز نىيازى

1932 - يىلى 7 - ئايلار ئىدى. مەن قومۇلدىن تىجارەت بىلەن تۇرپانغا كەلدىم. ئۇزۇن ۋاقىتتىن كۆرۈشمەككە مۇشتاق بولغان زامانىمىزنىڭ ئىنقىلابىي مەشھۇر شائىرى - ئىپتىخارىمىز ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنى ئىزدەپ بېرىپ زىيارىتىگە نائىل بولدۇم.

مېنى ياش دېموكرات زىيالى دوستۇم ئابدۇراخمان نەئىمى باشلاپ بارغانىدى. ئىشىكنى قاققىنىمىزدىن كېيىن شۇ مىنۇتتا ئۆيى ئىچىدىن قىياپىتى گۈزەل بىر يىگىت چىقتىدە گويا تونۇش دوستىنى كۆرگەندەك تەبەسسۇم قىلغان هالدا ئالدىمىزغا كېلىپ بىزدىن ئاۋال سالام قىلىپ قىزغىن قول سىقىپ كۆرۈشتى.

— خوش قېنى مەرھابا، مەرھەمەت - دەپ ئۆيگە تەكلىپ قىلدى. ئەيمەنگەن هالدا ئەدەپ بىلەن ئۆيگە كىردۇق. ئامانلاشقىنىمىزدىن كېيىن ئابدۇراخمان مېنى تونۇشتۇردى ۋە كۆرۈشكە ئارزۇمەن ئىكەنلىكىمنى تەرەپلىدى. بۇنى ئاڭلىغان شائىر ئورنىدىن تۇرۇپ

— رەھمەت سىزگە مەنمۇ سىزدەك ئاشىقا مەشۇقمەن. ئەمما مەشۇقلۇق هۆددىسىدىن چىقىش لىياقىتىم يېتەرسىزراق» شۇنداقتىمۇ مەن سىزگە ئوخشاش دوستلارنى قىزغىن قارشى ئالىمەن — دېدى.

سۆھبىتىمىز شېئىرىيەت ئۈستىدە باشلاندى. مەن شېئىر يېزىشقا ھەۋەس قىلىدىغانلىقىمنى ۋە ئاددىي، ئۇزۇن - قىسقا بىر نەرسىلەرنى يېزىپ تۇرىدىغانلىقىمنى ئېيتتىم، شائىر سۆزۈمنى ئاڭلاپ، يازغان بىرەر شېئىرىڭىز بولسا ئاڭلاپ باققىم كېلىدۇ، دېدى مەن قومۇل ۋاڭىنىڭ زۇلمى بەگدەك تەييار تاپلار ۋە ياشلارغا قارىتا 30 - يىلى يازغان تەنقىدى بىر شېئىرىمنى كۆرسەتتىم. ئۇ ئوقۇپ كۆرۈپ:

— «بولىدۇ. كەلگۈسىدە، ياخشى شائىر بولىدىكەنسىز. ھېچكىم تۇغۇلما شائىر بولغان ئەمەس، ئىجادىيەتتە ئىجابىي ولۇش موھىم: چەت تىللاردىن ئاز - تولا سەۋىيە بولغاندا شېئىرىيەت زىننەتى تېخىمۇ چىرايلىقلىشىدۇ. مەسىلەن: ناۋايى، فۇزۇلى قاتارلىق شائىرلارنىڭ ھەددە بايازلار تۇپامىدىكى ئۆزبېك شائىرلىرىنىڭ شېئىرىنى كۆرسەك بۇنى ئۇچۇق ھېس مىز. ئۇلاردىن باشقا ئۇيغۇر خەلقىنىڭ جاھانغا مەلۇم يۇقىرى دىرجىلىك شائىر ۋە پەيلاسوپلىرى ئانا تىلىدىن باشقىمۇ چەت تىللارنى بىلگەن بولۇپ

ئۇلار دۇنيا مەقياسىدا زور ئورۇن تۇ-
تۇپ كەلگەن. مانا مۇشۇ خىلدىكى ئەسەر-
لەرنى ئەزدىپ ئوقۇش كېرەك.

ئەجادىيەت يارىتىشتا مەقسەت بىرىن-
چى ئورۇندا تۇرىدۇ. شۇنىڭدەك ئەدەبى-
ياتتا تىل سەنئىتى ھەر بىر مىللەتنىڭ
ئەينىگى، ياخشى ئەسەرلەر سىزدەك ھە
ۋەسكارلارغا ئىلھام بەخش ئېتىدۇ. ياز-
غان شېئىر بولسۇن، نەسرى بولسۇن جان
لىق ئەمەلى بولسا ئوقۇغانلار قىزىقىپ
ئوقۇيدۇ، پايدىلىنالايدۇ. ئەرەپلەر شېئىر-
گە بەك يۇقىرى باھا بېرىدۇ. شېئىر
ھەققىدە مۇنداق بىر سۆزى بار.

شېئىرىيەت ھىكمەتنى بايان قىلىپ
بېرىشى كېرەك شۇنداقلا ئۇ باشقىلارنى
ئۆزگە سېھىرگەردەك جەلىپ قىلىشى كېرەك.

شۇنىڭدەك بىر ئازەر بايجان شائىرى
شۇنداق دېگەن: «مىللى پەكىر شۇقەدەر
جازابىلىك ۋە قۇددىرەتلىكدۇركى. ئۇنىڭ
ياتىندە باشقىلار سۇنىق ۋە روھسىز كۆ-
رىنىدۇ. مىللى ئەدەبىيات تەشۋى-
قاتىنىڭ جانلىق قورالى، بۇ ھەققە
گەپ جىق، بۇلارنىڭ ھەممىسى كىشىلەر
نىڭ تىرىشچانلىق روھىغا باغلىق، دېدى
مەرھۇم ئۇستازنىڭ ئاغزىدىن چىققان بۇ
تەۋەرۈك سۆزلىرىنى يېزىپ ئولتۇردۇم.

ئاندىن كېيىن سۆھبىتىمىز زامان
ئۈستىدە بولدى. ئۇ شۇنداق دېدى:

— قومۇل ۋاڭىنىڭ زالىملىقى ۋە ياشلار-
نىڭ غاپىللىقى توغرىسىدا يازغان تەنقىدى
شېئىرىڭىز ئوبدان بوپتۇ. شۇنداقلارنى
تازا يېزىش كېرەك. بىزدىكى غەبلەت
بالاسىدىن يېتىلمىۋاتقان ئەزدادىش مەھكۇم-
لۇق نىمە دېگەن ئېچىنىشلىق - ھە، بىچا-
رە مىللەتنى باش كۆتەرتمەي بولمىۋات-
قان ئۇۋالچىلىقلارنىڭ ئاساسى ئاملى
يۇقىرى پەمۇدال مەلىكتارىلار بولۇپ
يۇرتىمىزدىكىلەرى جاڭجۇڭ، دوتەي، شە-
تەي پالانتەي، لويى دارىن، ئۆز ئىمىزدىن
چىققان زالىملاردىن ۋاڭ بەگ، جىسا،
شاڭيۈلارغا ئوخشاش خائىن قانخورلار،
ئەقىدارلىق باتۇر يۈرەك قەھرىما-
نلار بار بولسىمۇ، ئۇلارنى باش كۆتەر-
تمىگەنلەر يەنىلا يۇقىرىقى سىتىلمىلار. شۇ-
نىڭدەك قوتانلاپ قويىمىزنى بۆرە يىرىتى-
قۇچلار يەۋاتسا ھايت دېمەي ھاڭۋېتىپ
ئولتۇرۇدىغانلارنى قاراڭ، كەلگۈسىدە يۇ-
قىرقىلارنى تۈپ يىلتىزىدىن يوقىتىپ ھۆر-
لۇك مۇساۋات كۈنلەرگە يېتىشىدىغان نۇر-
لۇق كۈنلەر ئالدىمىزدا، بۇ ھەققە كەلگۈ-
سى ئەۋلات ئۇلۇغ ئۈمىد تۇغىنى تىك-
لەشكە ھازىر تۇرۇپتۇ.

ئەمدى مەدەنىيەتىمىز بىخەۋەر شەخسى
مەنپەت زىللەتكە بۇيالغان بىخىل باي-
لارغا لەنەت نەپرەت! بۇلار خوتۇن ئې-
لىپ خوتۇن قويۇشتەك خوتۇن قەھرىمان-
لىقى بىلەن پەخىرلىنىدۇ. 20 - 30 لاپ
نىكا ئەمگىسى بولغانلىقىدا خوش بولۇپ
سۆزلەيدۇ. بۇلار مەدەنىيەت، مائارىپ، دا-
رىلەتام دېگەندىن تامامەن بىخەۋەر. دۇن-

يادىن بىخەۋەر، مۇشۇنداقلارنىڭ تېگىش-
لىك جاجىسىنى بېرىدىغان كۈنلەرمۇ كېلەر.
دىنىي ئالىملىرىمىزدىن تېخى ئۈمىد يوق.
مۇنەۋۋەر ئەمەس، ئىلىم ئوقۇشتىكى كۆز
قاراشلىرىدا، پەقەت دىنىي ئىلىمنى ئاسا-
سى ئىلىم دەپ پەن ئىلىمگە تۆۋەن نە-
زەردە قارايدۇ، ئۇلارنىڭ بۇنداق زىياد-
لىق قاراشلىرى نەتىجىسىدە ياش ئەۋ-
لادلىرىمىز ئىلىم - پەندىن مەھرۇم قىلىپ
يامان ئاقىۋەتلەرگە ئۇچراۋاتىدۇ، بۇنداق
ئەھۋاللارنىڭ مەۋجۇت بولۇشى تېخىمۇ
ئېچىنىشلىق.

ئىسلام دىنىغا پەننىڭ زىت كېلىدى-
غان، پەنگە ئىسلام دىنىنىڭ زىت كېلىدى-
غان ھېچ قانداق يېرى يوق، بەلكى
ئىسلام پەننى قارشى ئالىدۇ،

ئاخىرىدا قۇمۇلغا بارغىنىمىدىن كېيىن
يېڭىلىقلار بولسا يېزىپ تۇرۇڭ دەپ مەر-
ھەمەت قىلدى. مەنمۇ قەلبىمدىن قوبۇل
قىلىدىغانلىقىمنى ۋە كۆپ مىننەتدارلىقىم-
نى بىلدۈرۈپ ئائىلىدىن كېيىن قايتتۇق.

ئەمدى شائىرنىڭ ئەخلاقى جەھەتتە
ئاز - تولا ئەسلەپ ئۆتىمەن:

شائىر ئەخلاقى جەھەتتە ئالىي پەزىلەت-
كە، بەركامال خۇلقىيەتكە ئىگە. سۆزلىرى-
دىكى مەنتىقەلىك، پاراسەت بالاغەتى
سۆھبىتىدىن بولغان كىشىلەرنى ئىختىيار-
سىز مەپتۇن قىلاتتى، تەمكىنلىكتە سەبىر-
چانلىقى، كەمتەرلىكى ھەر قانداق ئادەم-
نى قايىل قىلاتتى، مەنىۋى قىياپىتىدە
خوشچىرايلىقى، تاۋازۇلىقى (كىشىلەرگە
خوش مۇئامىلە قىلىشى) جىلۋىلىنىپ تۇ-
راتتى. بۇ ھال ئۇنىڭ مەنىۋى تەسىرىنى
ئۇستۈن قىلاتتى.

مىللىي روھىتى جەھەتتە شائىرنىڭ
مىللەتپەرۋەرلىك، خەلقپەرۋەرلىك روھى
يۈكسەك ئىدى. ئۇنىڭ يازغان
ئەسەرلىرىدە باشتىن - ئاياق مىللەتنى،
خەلقنى ئويغىتىش ساداسى جاراڭلايتى.
ئېزىلىشكە قارشى تۇرۇپ ۋەتەن مىللەتنى
كۆيلەش، ياشلارغا تۈرتكىلىك ئىلھام بەخش
ئېتىشتەك جۇشقۇن روھلارغا نامايان
بولۇپ تۇراتتى.

ئۇ ئۆزىنىڭ بىر كۇبلېت شېئى-
رىدە شۇنداق دەيدۇ:

ھەقىقى قەھرىمان مىللەت ئىدى ئۇي-
غۇر بىلەن ئافغان.
ئۇلار تارىختا قورقماسلىق جاسارەتلىك-
تە نام ئالغان.
ئۆلۈمدىن قورقمىغان مىللەت ياشايدۇ
ئىستىمرا ھەقتە، بۇنىڭ ئەكسى بوگۈن
بىزدە كۆرۈلمەس قەھرىمان ۋىجدان،

ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنى ئىلمىيلىكى جە-
ھەتتىن كۆزەتكەندە ئۇ تىلشۇناس، تارىخ-
شۇناس، شائىر ئىدى. شۇنىڭدەك ئۇيغۇر
ئەدەبىياتىنىڭ بىر بۇلبۇلى نۇتقى تامامە
مەقبۇلى ئامما، پەسىھزابان، بەلىغ زامان
بولۇش بىلەن خەنزۇ تىلى ئەرەبى، پار-
سى ۋە روسچە تىل ۋە يېزىقلارغا باي
ئىدى. تۈرك تىلى تاتارنىڭ شار
تىل - لارىنچە ۋە قازاقچە قانار-
لىق تىللارغىچە بىلەتتى.

شۇنىڭدەك ئۇ 19 - ئەللەرنىڭ باشلىرى-
دىنلا يېڭى مەدەنىيەت دۇلدۇلىغا مىنىپ،
مىللىي مەدەنىيەت بەيگىسىدە مۇشكۇل سە-
پەرگە يۈرۈش قىلغان باتۇر ئىدى.

نورۇزچاچقۇسى

ئەدەبىيات - سەنئەت كېچىلىكىدە ئوقۇلغان نورۇزنامىلار

باھار

(نورۇز ئىلھامى)

تۆمۈر داۋامەت

باش باھار كەتتى ئۆتۈپ، نورۇزغا نۆۋەتتۇر بۇدەم،
يامرىغان ئەگىز كەبى قۇرلارغا سۆز تۆكتى قەلەم.

يامرىغان ئەگىز كەبى ئىلھاملىرىم ئۆتسە سۆيۈپ،
تۇنجى كۆكتاتلارغا تولسۇن قىر، ئېتىزلار ھەم بىنەم.

بۇ نورۇز تىنچ ۋە ئىناقلىق كەيپىگە چاچسۇن شاراپ،
ئەل بېيىپ تاپسۇن روناق، يۇرت بولسۇن سۇلماس چىمەن.

سەگىتىپ ئۆتكەن ئۇچەكتە ياتقاننى نورۇز شامىلى،
تۇنجى كۆكتاتتەك قىمىرلاپ، ئاپتاپقا ياندىشسۇن تىمەن.

گۈل - چېچەكلىك، ناز - كەرەشمە ياز كېلەر خۇشخۇي كۈلۈپ،
كۆڭلىمىزنى ياز قىلايلى، نورۇزدا ئىچكەن مەي بىلەن.

نورۇزغا كەلگەن مېھمان

تېيىپجان ئېلىيوپ

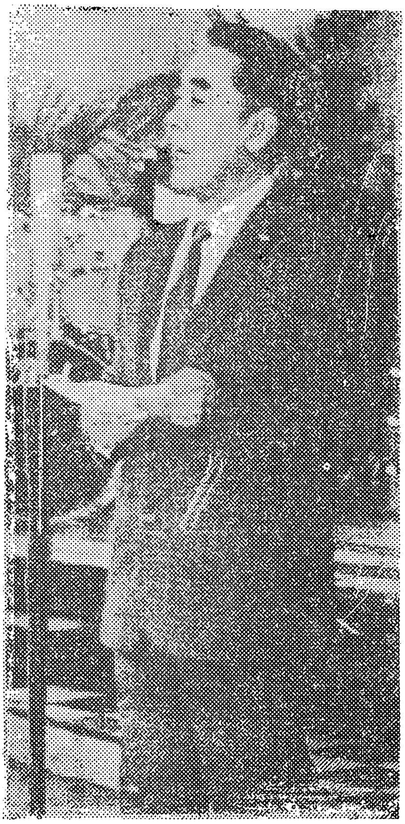

«يىل بېشى نورۇز ئېيى...»
(«نورۇزنامە» دىن)

ئىللىدى زېمىن،
تەرلىدى زېمىن
نورۇز تەپتىدىن هارارەت ئېمىپ.
تۇزۇپ ئۇنىڭ ئاق يېپىنچىسى،
كەتتى ئۇچۇپ بۇلۇتقا سىڭىپ.

دېھقان «شۈكرى» دەپ ساقال سىيپىدى،
ئېچىپ بولۇپ «نورۇز ئېشى» نى
بۇرۇنىقچى ئەتە ئېتىزغا،
«سوپەكباي» نىڭ تۆمۈر بېشىنى.

يىل بېشىدا،
ئىشنىڭ بېشىدا،
دېھقان، يېڭى ئارزۇ پۈكۈپ چىق!
تەر تۆكۈشلا قىلماس كۈپايە،
ئېتىزغىمۇ كىتاب ئوقۇپ چىق،

تەبىئەت چاقچاق كۆتۈرەلمەيدۇ،
رەت قىلىدۇ هامان يالغاننى،
«دېھقان يەرنى ئالدىمىسىلا،
ئالدىمايدۇ يەرمۇ دېھقاننى».

خۇشبۇي، ئىللىق نورۇز شامىلى،
يەلپۈنۈپ سەگىتتى شائىر قەلبىنى.
نورۇز بىلەن باشلىنار چوقۇم،
شېئىرىيەتنىڭ يېڭى تەلقىنى.

ئۇمۇ گويا دېھقانغا ئوخشاش،
بىر پاتمان يەرنى هۆددىگە ئالدى.
ئۇرۇق قىلىپ پىكىرلىرىنى،
قەلەم چېكىپ، قۇرلارغا سالدى.

ئۇمۇ شۇنداق ئارزۇ قىلىدۇ:
ئەجرىم ئەلگە هوسۇل بەرسە دەپ.
هەر بىر هەرپ گويا بىر باشاق،
هەر بىر مىسرا بىر سول بولسا دەپ.

يېڭى يىل يېڭى ناخشا تىلەيدۇ،
تېخىمۇ مۇهتاج راستچىل پەدىگە.
يالغان ئېيتىش ئوڭاي بولسىمۇ،
چىدىماق تەس ئۇنىڭ دەردىگە.

باھار ھەققىدە غەزەل

ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر

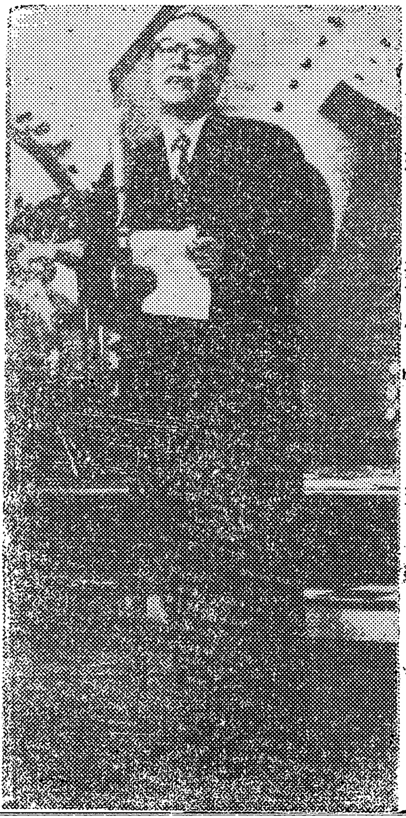

كەل ئەي دىلبەر، تاماشا قىل، بۇ نورۇزدا دەۋرانىنى،
ئۇيۇقىنىڭ مەكزىدە كۈلگەن ساباھەدەك باھارىستانىنى.

كېچە گۈل ياپرىقىدىن ياقاسى قان چاكى - چاك بۇلبۇل،
بۈگۈن قەشقەر راۋابىدا قۇچاقلار ئارزۇ - ئارمانىنى.

چۈشۈپ كۆكتىن قارا يەرگە گوياكي بىر مۇقەددەس قۇت،
باھار ياغدۇسىنى چاچتى، سۈرۈپ چەتكە زىمىستانىنى.

ئېرىپ قار - مۇز، تارىم دەريا چېچەكدەك تولغىنىپ ئاققاچ،
خىيالىم تاپتى ئىلھامغا گويا بىر بەھرى ئۇممانىنى.

يېشىل قىرغاق يۈزى گۈل - گۈل، ئۇ گۈللەر بەرگىدە شەبنەم،
قوشار جانغا يانا مىڭ جان، چېچىپ ھەر تاڭدا رەيھانىنى.

ئېچىلسا لەبلىرىڭ ياڭاغ كولۇپ لالە بىلەن چوغلۇق،
نەھاجەت ئىزلىمەك ئەمدى يۈرۈپ لەئلى بەدەخشانىنى.

زۇمۇرەت ۋادىدا ئاھۇ - كىيىكلەر سەكرىشىپ ئويناپ،
سالار يادىمغا ھەر لەھزە سېنىڭدەك خۇلقى خىرامانىنى.

ئۇچارلىقلار قانات قاقسا، ۋىچىرلاپ جۈپ - جۈپى بىرلە،
ئېسىڭگە ئەپ قويارسەنمۇ مېنىڭدەك ھالى پەرىشانىنى؟

كەل ئەي دىلبەر، يېزىپ جان رىشتىسىدىن تىلتۇمار مەخسۇس،
يامان كۆزلەردىن ئاسرايلى بۇ نادىر باھارىستانىنى.

يۇر جانان

(نەسر)

ئەكبەر ئىبراھىم

يۇر جانان كېتەيلى، يىراقلارغا كېتەيلى! ھېكمەت ئاسمىنىنى توسماقچى بولغان ئالدامچىلىق تۇمانلىرى كۆزلەرنى ھېرىقتۇردى. بىزنى ئۇيقىغا، غەپلەتكە چاقىرىۋاتقان رىياكارلىق ئەزانلىرى قۇلاقلارنى پۈتتۈردى. جاھىلىيەت-غاپىللىقنى كۆككە كۆتەرگەن ھەمدۇسانالار دىللارنى خىرەلەشتۈردى. قاش تېشىدىنمۇ سوزۇك، ئالماستىنمۇ مەزمۇت مۇھەببىتىمىزنى، يۈرىكى خىيانەتنىڭ قاراڭغۇلىقى بىلەن بەنت بولغان دەستۇرخان شەيخلىرى كۆرەلمىدى. سېخى تەبىئەت ئاتا قىلغان ئاپتاپتەك روشەن جامالىڭنى، نادانلارنىڭ گۆرىدىنمۇ زۇلمەت خۇراپاتلىقنىڭ قېلىن چۈمپەردىسى دالدىغا ئالماقچى بولدى. ۋىسال ئارزۇسىغا تەقەززا يۈرىكىمىز، سوپىلىق نامازخانلىرىنىڭ تۆھمەت تاشلىرىنى كۆتىرەلمىدى.

قارا! ئۇلار مېڭىپ كەلگەن يوللار سوغۇق ۋە ئىسلاشقان پىتنە-پاسات تۇمانلىرى بىلەن قاپلانغان بولۇپ، رەزىل شەخسىيەتچىلىك-شەھۋانىيلىقنىڭ قۇربانى بولغان شېھىتلار قەبرىسى يىراقلارغا سوزۇلۇپ كەتكەن، ئەزىم چۆلنىڭ ئىزغىرىن شامىلى غۇقىراپ، قۇرۇپ كەتكەن چىغلارنى ھوشقىتىپ مۇڭلۇق مۇقام بىلەن مەرسىيە كۈيىنى ھاسىل قىلىپتۇ. ئاسمان كۆمۈردەك قارا بۇلۇتلار بىلەن قاپلانغان ئىدىكى، گويا يەر يۈزى شۇنىڭ تېگىدە يانچىلىپ كېتىدىغان قىياپەتتە تۇرۇپتۇ.

يۇر جانانىم يۈگرەيلى، ھەر قانداق سۇنئىيلىكتىن خالى بۈيۈك تەبىئەت ياراتقان گىگانت تاغلار چوققىسىدىن، قىش-يېزى مەڭگۈ كۆكىرىپ تۇرىدىغان زۇمرەت ئورمانلار باغرىدىن ئورۇن ئالايلى.

قارا، گويا مۇقەددەس غەليان ئىچىدە مەڭگۈلۈك سەپەرگە كېتىۋاتقاندەك گۈرۈلدەپ ئېقىۋاتقان تاغ دەرياسىغا! پاھ، ھەيۋەتلىك سادا، ئۇ تۈمەنلىگەن ھاياتنىڭ چىن ناخشىسى، ئۇ زەپەر قۇچقان جەڭ گۈلدۈرمامىسى، گويا قېن-قېنىغا پاتمىغان بەختىيار كۈلكە، گويا چۈشى بۇزۇلغان دەھشەتلىك يىغا...!

ئۇ نېمە دەۋاتىدۇ؟ «كېتىڭلار، كېتىڭلار مېنىڭ ساھىلىمدا سىلەرگە ئورۇن يوق.....»

نىگارىم، ئۇ ئىنسانىيەتنىڭ ئىككى تال قۇمىنى ئۆز قوينىغا سىغدۇرالمىدى. چۈنكى ئۇ بەڭباش ئىنسان بالىسىنىڭ ئابى ھاياتتەك زىلال سۈيىنى بۇلغاپ تاشلىغانلىقىدىن قاتتىق رەنجىگەن ئىدى.

يۇر جانانىم ئۇچايلى، ئىنسانلارئەلمىساقتىن بويان تەشنا، دەقيانۇستىن بېرى تەلمۈرۈپ كېلىۋاتقان چەكسىز ئىگىز ساماغا كۆتىرىلەيلى.

قارىغىنا؟! ئاي نېمە دېگەن يارقىن، نەقەدەر غۇبارسىز-ھە، ئۇ ئاسمان دېڭىزىدا تەمكىن ۋە خاتىرجەم ئۈزمەكتە، مىليون يىللاردىن بېرى شۇنداق، ئۇ زىمىنغا قاراپ كۈلمەكتە.

توختا، جانانىم توختا! ئايدىنمۇ ئادەم ھىدى كېلىۋاتىدىغۇ؟ ئۇ خىياللار جەننىتىگىمۇ ئادەم بالىسى قەدەم باسقان ئىكەن-دە! دېمەك ئىنسانلارنىڭ پاك ۋە

ناپاك بارلىق خىسلەتلىرىنى ئۆز تەسەررۇپىغا ئالغان زەررىلەر ئايغا قونغان بولۇشى مۇمكىن، ھېرىس مالىكۇلىسى، بىزنى ۋە كېيىنكى ئەۋلادلىرىمىزنى بولغىيالمايدۇ، دەپ قىياس قىلالامسەن؟ بىلسەڭ، دۇنيا ئەسلىدە مېھرى - شەپقەت ئۈستىگە قۇرۇلغان ئىدى. ئىنسانىيەت دۇنياسىدىكى تۇنجى قاتىل ھابىل (ئادەم ئاتىنىڭ ئوغلى) ئىنىسى قابىلنى رەشك يۈزىسىدىن قەتلى قىلغانلىقى ئۈچۈن، گۇنايى - كىبىر شاخلاپ، ياۋۇزلۇق بوگۈنگە يېتىپ كەلگەن.

قانات قاق جانىم، قانات قاق! مۇھەببەت مۇئەككىلى ۋېنىراغا چىقىپ كېتەيلى، تاڭ سەھەردە ھەممىدىن روشەن چاقنايدىغان چولپان باغرىغا چۈشەيلى!

ئۈشتۈمتۇت كائىناتنى زىل - زىلىگە كەلتۈرگىدەك قۇدرەتلىك ۋە كىشىنىڭ يۈرەك تارىنى جىغىلداتىدىغان چېقىدەك كۈچلۈك سادا كۆكنى لەرزىگە كەلتۈردى. يۈكسەك يورۇقلۇقنىڭ ئانىسى قۇياشقا تىل پۈتكەن ئىدى:

ئەجەبا، بىلەمسىلەر؟! مەن سىلەرنى ھەر كۈنى يېڭى ھاياتقا، جەڭگىۋار كۈرەشكە چاقىرۋاتقان ھەممىگە قادىر ھەقىقەت، مەن پورۇقشىپ قايناۋاتقان غەزەپلىك ماگما، ئاسمان غىلاپىدىكى جاسارەت سۈيىدە سۇغۇرۇلغان ئوتلۇق قىلىچ، چۈشكۈنلۈك بۇلۇتلىرىنى ۋەيران قىلغۇچى دەھشەتلىك ۋولقان، ئۈمۈت ئۇپۇقلىرىنى ئىقبال نۇرى بىلەن زاھىر قىلغۇچى نۇرلۇق شەپەق.

كېلىڭلار بالىلىرىم، كېلىڭلار! مېنىڭ يالقۇنلۇق قوينۇمدا، جەددى - جەمەتىڭلاردىن بېرى مىراس بولۇپ كېلىۋاتقان رەشك، ھەسەتخورلۇق، قىزغانچۇقلۇق، كۈنلەش - كۈندەشلىك سۇلوكلىرىنى، ھازىرغىچە يەلكەڭلەردە كۆتۈرۈپ يۈرگەن تەمەننا، تاماگەرلىك، مەمەدانلىق، پىتنە-پاسات، تۆھمەت، خۇشامەتچىلىك رودۇپايلىرىنى، قېنىڭلارنى تۇيدۇرماي شوراۋاتقان نادانلىق سالجاپارازىتلىرىنى رەھىمسىز ئۆرتەپ تاشلاڭلار. شۇ چاغدىلا سىلەر يېڭى تۇغۇلغان سەبى بوۋاق بالىدەك ساپ قەلبىڭلار، پاك تېنىڭلار بىلەن قالىسىلەر، شۇ چاغدىلا سىلەر ھەقىقىي ئىنسان روھى ۋە جىسمىغا لايىق يېڭى ئەۋلات يارىتالايسىلەر. شۇ چاغدىلا سىلەر يەر ئانىنىڭ مەۋجۇدىيەت قوينىدىن ئاچچىق زەھەر ئەمەس، ھەسەلدەك شېرىن مېۋە ئالالايسىلەر، ئەگەر يەنىلا زامان مېھنىتىدىن قەلبىڭلارنى ئازارغا سالساڭلار، يونان ئەپسانىلىرىدىكى تانتالغا ئوخشاش دەريا بويىدا تۇرۇپ بىر يۇتۇم سۇ ئىچەلمەيدىغان دەھشەتلىك جازاغا مەھكۇم سىلەر....!

مەن قاتتىق ئۇيقىدىن چۆچۈپ ئويغاندىم. ئەتراپ تىمتاس سۈكۈناتقا چۆمگەن ئىدى.

ئاھ قۇياش! مەن ساڭا تىۋىنىدىم. پەقەت سەنلا مېنىڭ بىردىن - بىر ئېتىقادىم. پەقەت سەنلا بىردىن - بىر تەنھا قىبلىگاھىم. سەن كائىناتتا يەككە - يېگانە سەن، چۈنكى سەن ھەقىقەت،

زېمىن ئانا، قوينۇڭنى ئاچ، مەن قايتىپ كەلدىم.

شېئىرلار

خەلىم سالىخ

سايرام كېچىسى

چۆچەكتەك مەنزىرە - ئاجايىپ كېچە،
ئۈزىدۇ تولۇن ئاي كۆكتە ئۈزگىچە.
ياپراقلار قادىغان زۇمرەتتىن هالقا،
يۆلەكلىك تۇرىدۇ بىر چەتتە چالغا.
ئاي نۇرى يورىتار كەڭرى بوستاننى،
شائىرلار شۇنىڭدىن ئالار داستاننى.
مەن كۆردۈم گۈللەرنىڭ ئېچىلغىنىنى،
خۇش هىدى ئەتراپقا چېچىلغىنىنى.
ئورمانلار ئىچىدە قىزىق تاماشە،
شائىرلار يېزىشتى بەستە مۇۋەششەھ.
قارىسام، ياپراقلار قولاق سېلىپتۇ،
شائىرلار سۆزىدىن ئىلهام ئېلىپتۇ.
سازچىلار سايرامنىڭ دولقۇنى هەيۋەت،
بۇ سادا دەۋرىمگە قوشۇدۇ غەيرەت.
شىلدىرلاپ ئاقىدۇ بۇلاقلار سۈيى،
شۇنىڭمۇ جاراڭلار غالىپلار كۈيى.
ھە، قۇياش يۈز ئاچتى - يورىدى جاھان،
تىكىلدىم شۇ هامان مەن سايرام تامان.
قارىسام بىر قۇياش - ئاسمان كۆكىدە،
يەنە بىر قارىسام كۆلىنىڭ ئىچىدە.
بۇ - شانلىق ئەتىنىڭ نۇرلۇق سەھىرى،
هاياتقا جان بېرەر قۇتلۇق جەۋھىرى.

قىزىلتاغقا مەدھىيە

گۈزەل شىنجاڭ كۆركى - ئۈرۈمچى،
ئۈرۈمچىنىڭ كۆزى - قىزىلتاغ.
تاڭ نۇرىغا يېڭى نۇر قېتىپ،
قىزىلتاغدا بەرپا بولدى باغ.
قىزىلتاغنىڭ رومىلى - شەپەق،
قىزىلتاغنىڭ ئېتىكى بوستان.
قىزىلتاغقا مەدھىيە ئوقۇپ،
يازار شائىر قەلبىدىن داستان.
ئۈرۈمچىنىڭ زەربابى ئۆزەك،
زەرباب ئىچرە كىمخابى ئۆزەك.
ئۈرۈمچىگە ياقۇت كۆز بولۇپ،
مەغرۇر تۇرغان كارابى ئۆزەك.

قىسقا شېئىرلار

شام

يۈرىكىنىڭ بىر سىنىڭ،تېنىڭمۇ بىرلا،
زۇلمەتنى يورۇتۇش ئەقىدەڭ سېنىڭ.
شەهلالىرىڭ نۇرۇڭنى قوغداش چەمبىرىڭ،
جاهالەت تونىگە تىغدۇر گەۋھىرىڭ...

باشاق

ئېغاڭلايدۇ بۇغداي باشىقى،
مەس بولغانمۇ شاراب كۈچىدە؟!
كوتۇرەلمەي قاپتۇ بېلىنى،
شۇندا بىلدىم مەسلىك نېمىدە!

مېنىڭ گۈللىرىم

ھەق يولىدىن ئاداشماي تاكى مەڭگۈگە،
خەلقىمگە ھەمنەپەس ئۆتەر كۈنلىرىم.
قىزىل گۈل، ئەتىر گۈل...دەيدۇ بەزىلەر،
ۋەتىنىم ئوت-چۆپى - مېنىڭ گۈللىرىم...

خاماندا

ئۈنچەدەر:
ئەي خامانچى، ئىگىز ئاتقىن،
سەلكىن مېنى ئۆز يۇرتىدا پۇراپ باقسۇن،
بۇلۇتلارمۇ ئۆز ئاغزىدا تېتىپ باقسۇن،
هىدىم قانداق، تەمىم قانداق بار كائىنات،
ئۆمۈر ۋاپەت ئېسىلىرىدە تۇتۇپ قالسۇن...

ئەمدى بىلدىم سىرىڭنى

قاتار ئۇچقان تۇرنىلار،
نەگە بېرىپ قىشلايسەن؟
ئەجەپ ئىشتۇ، نېمىشقا -
پەرلىرىڭدىن تاشلايسەن؟
توغرا، ئۇزا كەلگەندە،
بۇ يەر قاقاس چۆل ئىدى.
تامچە سۇيى بولمىغان.
بېلىق سىرتى غول ئىدى.
بۇ يىل كەلدىڭ، كۆزلىرىڭ،
ئالىچەكمەن بوپ كەتتى.
كەڭ پايانسىز ئېتىزلار،
سىنى تېڭىمتىپ كەتتى.
ئەمدى بىلدىم سىرىڭنى،
بىردىن تۇتقان «قەھرىڭنى».
تېڭىمەسچۇن كېلەر يىل،
تاشلاپ كەتتىڭ پەرىڭنى...

باھار يامغۇرى

دانە - دانە،
تال - تال بۆلۈپ،
پەشقان ئۈزۈمدەك،
قۇتلۇق يامغۇر تامچىلايدۇ.
دەرەخ غولى
ۋە شاخلىرىنى،
خۇددى مالچى قامچىسىدەك قامچىلايدۇ...
ئانىسىنى سېغىنغان
باتۇر ئوغۇلدەك،
غۇلىچىنى يېيىپ،
مېھرىنى چېچىپ، كەڭ زېمىننى باغاشلايدۇ...
ھەر ياقتىن كېلىدۇ شىرنىنىڭ ھىدى،
گۈپۈلدەپ ئۇرۇلار گۈل - مەينىڭ ھىدي...

ماۋزۇسىز

تىنىق ئاسمان...
سانسىز يۇلتۇز چاقنايدۇ.
بۇ يۇلتۇزلار
كۆل ئىچىدىن مارايدۇ.
ئاسمان، يۇلتۇز، كۆل سۇيىدىن
مۇشكى - ئەنبەر پۇرايدۇ...
سەبى بالا
ياتار ئانا قوينىدا،
گىرە سېلىپ
ئانا ۋەتەن بوينىغا.
بوۋاق، ئانا، ۋەتەن مېھرى،
ھامان جەڭچى ئويىدا...

ئۆمۈر تەمىراتلىرى

1

بىلگىنىم توققۇز ئىدى، ئوتتۇز دېدىم،
شۇ سۆزنى قىلغانغا جىق ۋايىم يېدىم.
سايەمگە قاراپ بويۇم ئېگىز دېدىم،
كۆلكىگە قالدىم شۇڭا تالاي قېتىم...

2

ئامەتلىكتىم بىر چاغلاردا مەن ھەممىدىن،
«بارىكاللا» كېلەر ئىدى تۇشمۇ - تۇشتىن.
ھايات يولى چۈشەندۈردى ماڭا شۇنى:
ئادەم ئىچىتمەن قېرىيدىكەن، دەرەخ ئۇچىدىن...

3

پەرۋاسىز ئۆيىندىم بىر چاغلاردا مەن،
ئويۇندا ئۆمرۈمنى ئۆتتى خېلى «ساز».
چۈشەندىم چاچ - ساقال ئاپپاق بولغاندا،
بىر كىتاب بىرىيۇرتقا بولاركەن ئۇستاز...

4

كۆز ئاچتىم دۇنياغا، جاھان يوپيورۇق،
ئاتامنىڭ شەپقىتى بولدى نۇر چىراق.
پۆمەللەپ ئانامنىڭ سۈتىنى ئىچتىم،
شۇ سۈتلەر ئانا مېھرى - تۈگىمەس بۇلاق...

ناخشا تېكستلىرى

ساتتار توختى

خان تەڭرى

تۇۋرۇك بوپسەن ئاسمانغا،
كائىناتنى چورت يېرىپ،
تاغلار باقار ھۆرمەتتە،
تۇرساڭ مەغرۇر قەد كېرىپ.

تاج كىيىپسەن قوياشتىن،
كۆكنى سۆيگەن بېشىڭغا.
بىر ئۇلۇغلۇق سېزىمەن،
ھەر كەلگەندە قېشىڭغا.

چوققىلارنىڭ شاھىدۇر،
ئىسمىڭ سېنىڭ خان تەڭرى.
پۈتۈلگەنمۇ ئالماستىن،
جىسمىڭ سېنىڭ خان تەڭرى؟
كۆردۈم بۈيۈك قەددىڭدىن،
قامىتىنى خەلقىمنىڭ.
شۇ قامەتتىن، شۆھرىتى،
ئامىتىنى خەلقىمنىڭ.
خەلقىمىزنىڭ جاھاندا،
تاغ سۈپەت ئەل نامى بار.
جاسارەتتىن تاج كەيگەن،
تەرىپى بار، شانى بار.
بىز پەخىرلىك سەن بىلەن،
سەن پەخىرلىك بىز بىلەن.
«پەس»، كۆرگەنلەر، خەلقىمنى،
كۆرۈپ كەتسۇن كۆز بىلەن.

تەكلىماكان

تەكلىماكان - سىرلىق زېمىن،
سەن ئۇخلۇدۇڭ قانچە ئەسىر.
قوم ئاستىغا چۆكتى، دەرىخ!
مىڭلاپ ساراي، ئالتۇن قەسىر...

ياتماقتا ئىنسان ئەقلىنىڭ،
ئۇندا ئەقىل گەۋھەرلىرى.
چەكسىز ھاياتلىق سىرىنى،
زاھىر ئېتەر جەۋھەرلىرى.

خەلقىم قۇراللاندى بۈگۈن،
غەزىنە ئېچىشقا پەم بىلەن.
قوينۇڭغا بىز قىلدۇق يۈرۈش،
جەڭلەر قىزىيدۇ سەن بىلەن.

چەكسىز نېمىتىڭنىڭ دېڭىزى،
باغرىڭدا فونتان ئاتقۇسى.
بەختىڭنى كۈيلەپ زوق بىلەن،
بۇلبۇل قوشاقتا قاتقۇسى.

× ×

خەلقىم سېنى يەڭگۈزگۈسى،
سۇلىياس باھارنىڭ ۋەسلىگە.
چۈشكەي چىمەن ئوغلانلىرىڭ،
باغرىڭدا ئۇسسۇل بەزمىگە.

ئۇيغۇر قىزى

ئاتاڭ سېنىڭ قۇياشمۇ،
ئاناڭ تولۇن ئايمىكىن؟
يۇرتۇڭ پەرىزات ئۈچۈن،
ماكان بولغان جايمىكىن؟

چولپان خىجىل ئالدىڭدا،
نۇر چاقنىغان كۆزۈڭدىن.
شەپەق ئالار قىزىللىق،
قان تەپچىگەن يۈزۈڭدىن.

پەسلى باھار ئالغانمۇ،
گۈزەللىكنى دىلىڭدىن.
كۈي سورامدۇ بۇلبۇللار،
شەربەت ئاقار تىلىڭدىن

ئاتا قىپتۇ تەبىئەت،
ساڭا گۈلدەك قامەتنى.
قايسى مىللەت ئۇزلۇقتا،
تاپتى سەندەك ئامەتنى.
شان شۆھرەتلىك ۋەتەننىڭ،
غۇنچە بويلۇق قىزسەن.

لاتاپەتلىك ، ھايالىق،
ئەسىل خۇيلۇق قىزسەن.
مۇناسىپسەن جاھاندا،
سەن گۈزەللىك تەختىگە.
كۆز تەگمىسۇن، نۇر ياغسۇن،
ئۇيغۇر قىزى بەختىگە.

شېئىرلار

ياسىن ئىمىن

تاقەتلىك بالا

ئالداش ئەمەس ئانا جۇملىسى،
تاقەتلەرگە ئۇندىمەس قاچان.
تىلىگەنگە كېلەمدۇ ئامەت،
نە كويلارغا سالمايدۇ زامان.
ئەركىلەيدۇ بالا، ئانىغا،
قايسى خىيال تۇغۇلسا شۇئان.
زېرىكسىمۇ قەغىشلىك قىلار،
— ئانا نان بەر، — دەيدۇ يىغلاپ ئان.
ئانا دەيدۇ: — بالام ئاز قالدى،
ياغلىق توقاچ پىشسۇن تاقەت قىل.
ئەجداتلاردىن تاقەتلىكلەر بىز،
سەنمۇ شۇنى بىلگىن ئادەت قىل.
خىيالىغا كەلسە مومىسى،
سېغىنىدىم دەر ئۇ دادىسىنى.
كەتكىنىنى ئۇ نېمە بىلسۇن،
مىراس قويۇپ شۇ بالىسىنى.
— ئاز قالدى، — دەر يەنە ئانىسى،
پات - يېقىندا كېلىدۇ داداڭ.
سەنلا ئەمەس بىتاقەت بولۇپ،
يوللىرىغا كۆز تىكەر ئاناڭ.

— كەمپىت يەيمەن، — دەيدۇ بەزىدە،
قانداق قىلسۇن ئۇنىڭ ئانىسى.
خۇدا! — دەيدۇ،
— بويۇن قىسماستى،
بولغىنىدا ئۇنىڭ دادىسى.
ئانا دەيدۇ يەنە: — ئاز قالدى،
ئەتە - ئۆگۈن ئېلىپ بېرىمەن.
كەمپىت ئەمەس قەنت - ناۋاتلارنى،
چېيىڭغىمۇ سېلىپ بېرىمەن.
بالا ئېيتار بوينىنى قىسىپ،
ئانا — يېڭى كىيىم كىيىمەن.
ئانا دەيدۇ: — بالام ئاز قالدى،
يېڭى كىيىم تىكىپ بېرىمەن.
روھى چۈشكۈن بالىلار ئارا،
ئۇخشىمايدۇ ھەتتا دەپتىرى.
قاناتلىرى سۇنۇق كەپتەردەك،
پۈتۈلگەنمۇ ئۇنىڭ تەقدىرى.
بارىقىنى چىشلەيدۇ بالا،
قوللىرىدا سۇنغان بىر قەلەم.
سەبى يۈرەك دەيدۇ ھەسرەتتە:
بۇ نېمە كۈن، بۇ نېمە ئەلەم،

بۇنداق ھالغا چىدامدۇ ئانا؟
ئۇ ئەمدىسمۇ يۈرەك پارىسى.
كۆز ئالدىدا بوينىنى قىسسا،
چېكىلمەمدۇ يۈرەك تارىسى.
تاقەتلىك بوپ چوڭ بولدى بالا،
ھەم چوڭايدى يۈرەك پارىسى.
— ناز قالدى، — دەپ تاقەتكە ئۈندەپ،
يېتىپ قالدى ئەزىز ئانىسى.

مەن كەتكەندە ......

كەلگىنىمدە مەن ئوغۇل بولۇپ،
كۈلگەن ئىكەن پۈتۈن قەۋملەر،
كەتكىنىمدە دۇنيادىن بىر كۈن،
كىملەر يىغلار ۋە كىملەر كۈلەر.
يىغلار چوقۇم يارى - دوستلۇرۇم،
قالغىنىغا مەندىن ئايرىلىپ.
بۈركۈتلەرمۇ ئۇچالمايدىغۇ،
پەي قانىتى كەتسە قايرىلىپ.
كۈلەر بەلكى شۇندا قورققاقلار،
مېنى غالىپ دۈشمەن بىلگەنلەر.
ئايىقىمدا ھاشارەت كەبى،
تىپىرلىشىپ تىرىك ئۆلگەنلەر.

قەترىلەر

قەترىلەر.
ئاھ قەترىلەر.
بۇلاقلار قوشۇلۇپ زور ئېقىن بولۇپ.
توختىماي ئاققان ئەزىم دەريادەك،
سىرغىپ كېلەر تاغلار بىلمىدىن،
سەرتەڭ تاشلار يۈزىدە گويا.
سىماپ مىسال لىغىرلاپ ئېقىپ.
ئالتۇن نۇرلار ئۇنىڭ ئەكسىدە،
ئۆتەر ھەربىر كۆزلەرنى چېقىپ.
تېمىپ - تېمىپ بولدىشار يېقىن،
ئۇندا ئارزۇ بولۇش چوڭ ئېقىن.
شۇ ئارزۇدا بارچە قەترىلەر،
دېڭىزغىچە كەتسە قوشۇلۇپ.
بەزىلىرى قالار ئېقىندىن،
دۈچ كەلگەندە قاش ئەمەس ھەتتا،
قىر كەينىدە قالار قوشۇلۇپ.
ئەنە قەترە،
سانسىز قەترىلەر.
ئۇ كېلىمدۇ بىر قەترە بولۇپ،
بۇ كېلىمدۇ ھەم قەترە بولۇپ،
نەپەسلەردە سېلىشىپ چوقان.
مەن كېلىمەن قەترىلەر ئىچىدە،
ئوكيانلارغا نەزەر ئاغدۇرۇپ،
يوللۇرۇمدا ياساپ سەل - قىيان.
ئەنە قەترە،
سانسىز قەترىلەر،
قەترىلەردىن تولسا ئېرىقلار.
ئېرىقلاردىن دەريا - ئېقىنلار.
ئېقىپ كەلسە ئېتىزلار ئارا.
ئانا يەرگە كۆكسىنى يېقىپ،
ئانا يەردىن قوياشقا بېقىپ.
شاۋقۇنلىرى كەلسە ئاھاڭغا،
شات ناخشا بولۇپ تارالسا.
ئۇچسا كۆكتە كەڭ پەرۋاز قىلىپ.
يوللىرىدا ئۆتسە سايلاردىن،
سۇغارسا ئۇ، تاغ - دالالارنى.
ئېچىپ قانسا چاڭقىغان يەرلەر،
شۇ يەرلەردە ئېچىلسا گۈللەر،

ھاسىل قىلماسا ئارزۇلاردىكى،
ئەبەت - ئەبەت سولماس باغلارنى.
ئەنە قەترە،
سانسىز قەترىلەر.
بىر ئېقىمدا كەتتى قوشۇلۇپ.
تاغ - تاشلاردىن قالماي توسۇلۇپ،
شۇ قەترىلەر ئىچىدە خىيالىم
كەتتى بەلكى بېرىپ يەتكەندۇ،
دېڭىزغىچە بىرگە قوشۇلۇپ.
قەترىلەرنىڭ ئېقىن قۇدرىتى،
يەرۇ - جاھاننى تاپقۇزار ۋىسال،
يۈرىكىم قېپىدىن چىقىپ كېتەرمۇ.
قەترىلەردىن شۇ مىڭنىڭ خەلقىم،
ئىمىن تېپىپ بولغاندا خوشال.

ئۈمىت يۇلتۇزى

كېلىۋاتىمەن،
غەيرىتىمدىن تاغلارنى يودۇپ،
چىغان - چاتقال جاڭگالنى يۇسۇپ.
كېلىۋاتىمەن،
چاتقال - تىكەنلىك يوللاردىن ئۆتۈپ،
شۇ يوللارغا،
ئىزلار قويۇپ، ئىزلارنى ئويۇپ.
كېلىۋاتىمەن،
بەزى تاشقىن دەريالار كېچىپ.
ۋە بەزىدە تومۇز ئاپتاپتا،
ماغدۇر كېتىپ، ھېرىپ ھەم ئېچىپ.
گەز باغلىغان لەۋلىرىم بىلەن،
چۆلنىڭ شورلۇق زەي سۇلىرىنى،
ھۆزۈرۈمدا سومۇرۇپ ئىچىپ.
كېلىۋاتىمەن،
ھاردىم دېمەي، تالدىم دېمەي،
چاڭقاپ كەتتىم يا ئاچتىم دېمەي.
سۆيگۈ ۋە يارىم - جانان ئىشقىدا،
ئوتتەك يېنىپ، كۆيۈپ ھەم پىشىپ.
«ۋىسال قۇچىقاندا،
يارىمنى ئىلكىمدە سۆيىمەن قىنىپ.»
قىلىچ كەبى ئۆتكۈر، پارقىراق،
ئىرادىلىر مېغىزىنى چېقىپ.
كېلىۋاتىمەن،
تاڭلارغا، تۈنلەرنىڭ باغرىنى يېرىپ.
«توختىما،
بىرگىن بەرداشلىق،
مەرت بول، مەردانە بول،
چىدا، ئاز قالدى» دېگىنىچە،
غەيرەت قىلىپ، غەيرەتلەر تېپىپ.
كېلىۋاتىمەن،
ئەنە،
كۆرۈنەر ئوت،
گويا بىر گۈلخان،
يېنىپ تۇرار يىراق - يىراقتا.
توختا!
يېنىپ تۇرغان، ئوتتەك كۆرۈنگەن،
بىر ئېزىتقۇ شەيتان بولمىسۇن.
شۇ كېچىدە قەۋرىلەر ئارا،
كىرىپ يۈرگەن يا ئېزىپ يۈرگەن،
ئېچىقىغان ئەرۋاھ بولمىسۇن،
ياق!
يۈرىكىمدەك يېنىۋاتىدۇ.
يۈرىكىدەك كۆيۈۋاتىدۇ،
بىلمىمەيدۇ ماڭا ئەنسىزلىك،
ئوتىمكىن ئۇ يا يۇلتۇزمىكىن.
مالچىلارنىڭ گۈلخانلىرىدىن،

ئۇۋچىلارنىڭ چۇشەكلىرىدىن.
ياكى مېنىڭ ئالدىمدا ئۆتكەن،
كارۋانلارنىڭ قونالغۇسىدىن.
ماڭا قالغان، كۆلنىڭ ئاستىدا،
ئۆچمەي قالغان بىر تال چوغىمكىن؟!
ئەنە!
چوغ دېگىنىم ئىكەن بىر يۇلتۇز،
كۆيۈپ تۇرغان ئۇچقۇن چاچرىتىپ.

ئەندى بىلدىم،
ئەجدادىمدىن ئۇدۇم بوپ قالغان،
قېنىمغا سىڭگەن،
يۈرىكىمدىن ئورۇن ئالغان.
چىراق ئىكەن، شۇنداق گۇلخانكەن،
ھە، مانا ئۇمىد يۇلتۇزى،
دىلىمدا يانغان.

شېئىرلار

روزى نىياز

بۇلۇت ۋە مەن

سايراتقانچە ماتورىنى كۈمۈش قۇش،
كىرىپ باردىم دۇنياسىغا بۇلۇتنىڭ.
كۆكنى بويلاپ يايرىدىم شاد - قورۇنماي،
قالمىغاندەك ھاجىتىمۇ تۇزۇتنىڭ.

ئۆرلەپ - ھالقىپ دۈۋە - دۈۋە بۇلۇتنىن،
بارا - بارا چىقىپ ئالدىم ئۈستىگە.
كۈننىڭ تال - تال نۇرى كۈلكە يۈگۈرتكەن،
بۇلۇتلارنىڭ ئاپئاق چىراي - ھۆسنىگە.

بۇلۇتلارنىڭ كۈلكە - مېھرى ئەسلەتتى،
ماڭا ئاق يول تىلىگەن قىز - ئوغلۇمنى....
چېقىپ ئۆتتى سېغىنىشىنىڭ چاقمىقى.
ئاسمانىدىمۇ كەڭ غۇبارسىز كۆڭلۇمنى.

كۆكتە لەيلەپ - ئۈزۈپ يۈرگەن بۇلۇتلار،
ئېقىن ياساپ سىڭەر يەرنىڭ قوينىغا.
چاڭ - تۇزاڭدىن يۇيۇپ - پاكلاپ جاھاننى،
بولار مارجان گۈل - گىيالار بوينىغا.

تاپان ئۇزۇپ كۆتۈرۈلگەن يەردىن مەن،
چوشەرجايىم -
يەنەئىزگۈيەر - تۇپراق.
ئىجادىمغا تەرمە تېرىپ ھەر تاڭدىن،
ئىز - ۋاراقتىن تارقىتارمەن خۇش پۇراق.

شۇ قاۋاشتا

ئىشتىسە ئىت بىرەر شەپ - «تىرىق» قىلغاننى،
قاۋاپ - كاۋشىپ باشقا كېيەر زېمىن - جاھاننى.
شۇ قاۋاشتا ياخشىلارغا بولۇپ ۋاپادار،
يولاتمىسا ئۆي - خانىغا غەيرى - ياماننى.

يورۇقتۇر يۈزۈم

تىكىلگەن ئەتىگە ئويچان، پاك كۆزۈم،
يۈرىكىم قېنىدا ئىجادۇر سۆزۈم.
ئىزىمدىن قېپقالسا سايىزار باغلار،
ئەۋلادلار ئالدىدا يورۇقتۇر يۈزۈم.

سۆيگۈ گۈلى

ئەر - خوتۇننى گۈلدەك قىلۇر قوش مېغىزدەك ھال،
ئەمەستۇر ھېچ بىرى، مېغىز، بىرى يا شاكال.
يەرگە ئۇرسا بىر - بىرىنىڭ قىممەت - قەدرىنى،
جالاقلىتىپ ئۆي ئىچىنى چىدەل بورىنى،
سۆيگۈ گۈلى ھاياتىغا بولمامدۇ ئۇۋال؟!

تاپىمەن

دۇنيا - ھايات بولسىمۇ گادىرماش - چېگىش،
تاپىمەن بىر ئىزگۇ يول - يارىشىملىق ئىش.
بولدۇقلىتىپ پاراسەت - دىت بۇلاقىنى،
ھەر پەسىلدە ئالىمەن تاغارلاپ يېمىش.

ياقسام

تامغا ئۇسەر گەپ - ئىشىم «شامال» غا ياقسام،
ئىسىمىم «چايان» ئانىلار ئۆزگىنى چاقسام.

چاۋاك چېلىپ قول بىرەر ماڭا خىزىرمۇ،
ھەقىقەتتىن دىلىمغا شام - چىراق ياقسام.

ئۇزايدۇ

تاشلىسام كۈن - تۈندە ئەجىرلىك قەدەم،
كۈلىدۇ ھاياتقا سۆيگۈم - ئەقىدەم.
ئۇزايدۇ ھاياتقا گۈزەللىك بېرىپ،
نەقىشكار، ئىجاتكار ئالتۇن دەقىقەم.

كۆزدىن يوتسە

ئىدرەك - ئەقىل ئاسمىنىدا پەرۋازلىسا كىم،
كەزمىسىكەن كۆڭۈللەرنى ھەسەت بۇلۇتى.
كۆزدىن يوتسە
ھەسەت،
تارلىق......
بۇلۇڭ - پۇچقاقتىن،
پەرىشتىنى تاڭ ئادەم ۋۇجۇدى.

شېئىرلار

هاكىم مۇسا

نىگار

ئايامىنىپ ئايغا قاراپ ھۆسنىڭنى ئەسلەيمەن نىگار،
چاقنىغان چولپاننى كۆرسەم كۆزۈڭنى ئەسلەيمەن نىگار.
تۈن قارا بولغانىدىرى زۇلپىڭنى ئەسلەيمەن نىگار،
كۈتىمەن سېنى دېگەن سۆزۈڭنى ئەسلەيمەن نىگار.

سايرىسا باغلاردا بۇلبۇل سازىڭنى ئەسلەيمەن نىگار،
تىترىتىپ قەلبىمنى چالغان تارىڭنى ئەسلەيمەن نىگار.
شۇ مۇناجەت پەدىسىدىن نالىڭنى ئەسلەيمەن نىگار،
كۆزلىرىڭ بېقىشىدىن ھالىڭنى ئەسلەيمەن نىگار.
قول تۇتۇپ باغلاردا يۈرگەن سەيلىمنى ئەسلەيمەن نىگار،
ناز بىلەن بېقىشلىرىڭدىن پەيزىڭنى ئەسلەيمەن نىگار.
چىن يۈرەكتىن ساڭا شەيدا مەيلىمنى ئەسلەيمەن نىگار،
بارلىقىم بىر سەن ئۈچۈن - لەۋزىمنى ئەسلەيمەن نىگار.

كۆز تىكىپ تولۇن ئايغا چېھرىڭنى ئەسلەيمەن نىگار،
جىلمىيىپ كۈلگەندە غۇنچە لېۋىڭنى ئەسلەيمەن نىگار.
گۈل باھار ئاپتابىدىن مېھرىڭنى ئەسلەيمەن نىگار،
تالمەجنۇن بويلىرىڭ، جىلۋىڭنى ئەسلەيمەن نىگار.
تاڭ سەھەر ساباسىدىن ئارزۇڭنى ئەسلەيمەن نىگار،
شاخ - شېخى مېۋىگە تولغان يازىڭنى ئەسلەيمەن نىگار.
شاھ ئەجەم مەرغۇلىدىن نازىڭنى ئەسلەيمەن نىگار،
سېغىنىش ئىلكىدە زەپ بارىڭنى ئەسلەيمەن نىگار.

بىلەمەن

قارىدىم،
كۆردۈم سېنىڭمۇ قارىغىنىڭنى.
بىلدىڭمۇ،
مېنىڭ نېمىشقا قارىغىنىمنى؟
بىلدىم،
يۈزۈڭنى تورىغىنىڭنى.
بىلمىدىم،
بارماق ئارىسىدىن مارىغىنىڭنى.
بۇلبۇلغۇ،
گۈل ئىشقىدا سايرايدىكەن،
بىلەمسەن،
مېنىڭ نېمىشقا سايرىغىنىمنى؟!

ھەيرانمەن

گۈل لېۋى،
قىپقىزىل گۈلنىڭ لېۋى،
يار لېۋىنىڭ رەڭگى سەن.
سەندە بار خۇشخۇي پۇراق،
يار لېۋى ئوتلۇق يىراق،
شۇ ئوتقا ئامراق پەرۋانىمەن.
بىلەمسەن،
شۇ ئوتتا دائىم كۆيىمەن،

(ۋەلېكىن كۆيمەيدۇيا چىقمايدۇ جان) .
قاچسا ئوت مەندىن يىراق،
يېپىشىمەن چىڭىراق،
ئۆرتىنىپ كۆيگەنسىرى قاقشىسىمۇ تەندە جان.
ھەيرانمەن تاپار ئارام،
بۇ جېنىم شۇ ئوت بىلەن،
پەرۋانە بولۇپ ئۇچقانسىرى،
دەپتىكەن كويۇك يامان.
يېشىدىن ئۆتكەن بىرى.

ئىككى شېئىر

زۇنۇن رېھىم

غەيرىتىم

ھەيۋەتلىك دولقۇنلار قەھرىدىن دېڭىز،
ھېلىلا سەل ياساپ تاشىدىغاندەك،
غەيرىتىم بىردىنلا قاناتلىنىدۇ،
بىر ئۇچۇپ چوققىدىن ھالقىيدىغاندەك.
ۋە ياكى باتۇرقۇش بوران - چاپقۇندا
كۆك يېرىپ مەردانە ئىلگىرلىگەندەك؛
تومۇرۇم قېتىدا غەيرىتىم ھەر ئان
دولقۇنلاپ تۇرماس تىنچ، تاشقۇنلىغاندەك،
غەيرىتىم جۇشقۇنلاپ بولىدۇ چاقماق،
قاباھەت قەھرىنى يارىدىغاندەك؛
شىجائەت، ئىجتىھات مەنزىلگاھىغا
تۇلپاردەك شاشلىنىپ چاپىدىغاندەك،
غادايغان تاغلارنى كوكۇلىسىدىن،
يۇلغانچە چۆرىسەم ئېتىپ چۆلۈككە.
دەپ قىلار ئىلتىجا ماڭا غەيرىتىم،
ۋە ياكى سالما قىپ ئاتسام پەلەككە.
غەيرىتىم، غەيرىتىم ئاتەشتەك غەيرىتىم
دەرياچە ئوخشىغان جۇشقۇن غەيرىتىم؛

ئەمەسمۇ ئالەمچە كۈچ بەرگەن ساڭا
مەن سۆيگەن گۈل ۋەتەن تىرىگىم - بەختىم؟!

دەريالار مەنبەسى ئاقباش چوققىلار،
بولغاندەك، غەيرىتىم مەنبەسى ۋەتەن.
ۋەتەندىن ئۆزگىچە يارىم يوق مېنىڭ،
ئۇنۇڭسىز نە مادار ھەتتا جانۇ - تەن؟!

ھە مانا ئالدىمدا نۇرلۇق ئىستىقبال،
قۇياشتەك پارلىدى، بېرىپ كەڭ ئىمكان.
ئىسلاھات ئىچىدە يۈكسەك غەيرىتىم
قىلىنسا مىڭ چارى دەيسەن نەر ئارمان!

يۈرىگىم ئوت مېنىڭ ...

يۈرىگىم ئوت مېنىڭ يالقۇن چاچىدۇ،
ھەر دەقىق سۇقۇشى ھاياتقا سىما.
قەلبىم ئوت ۋە ياكى دومنا پېچ گويا
يۇلتۇزدەك ئۇچقۇنلار چاچقان دائىما.

يۈرىگىم ئوت مېنىڭ يالقۇن چاچىدۇ،
ئىسسىغلىق ھارارەت بېغىشلاپ ماڭا.
دىلىمدا تۇمۇزدەك بولغاچ ئوت تەپتى
سەزمەيمەن زىمىستان ھىددىنى شۇڭا.

يۈرىگىم ئوت مېنىڭ يالقۇن چاچىدۇ،
جىسمىمدا ئاتەشى، قېنىمدا ھەتتا.
ھاياتلىق ناخشىسى بەرق ئۇرىدۇ
ۋەتەن دەپ تەپچىگەن جەڭگىۋار ھېستا.

يۈرىگىم ئوت مېنىڭ يالقۇن چاچىدۇ،
نامايەن قىلىپ ئۇ مەرتلىك ئىپتىخار.
نەدېسەڭ ۋەتىنىم قۇياشلىق ۋەتەن
شۇ ۋەجە جەڭلەردە بولدۇم پىداكار.

يۈرىگىم ئوت مېنىڭ يالقۇن چاچىدۇ،
ئۇ مېنى يېتەكلەر نۇرلۇق ۋىسالغا.
ئىرادەم تۇلپىرى سېھرەر مىڭ تىزگىن
غەلىبىلىك ئۆرلەشكە قۇتلۇق نىشانغا.

مەسەللەر

تۇراپ دايىم

كۆرەك پىيالە

(ئا. ھېزىمۇۋنىڭ، پىيالە بىلەن چەي-
نەك، ناملىق مەسىلىسىنى ئوقۇغاندىن
كېيىن.)

كۆرگىنىدە چەينەكنى،
كۆرەڭلىدى پىيالە.
ماختاندى ئۇ:- بولمىسام،
سەن بولاتتىڭ قەيەردە؟
چەينەك ئاڭا چاي بەرمەي،
باقتى يوغان چىنىنى.؟
توزۇندىلار قاپلىدى،
پىيالىنىڭ ئىچىنى،

ماختانچاق قاغا

ئىچى تېشىم ئاق مېنىڭ،
دەيدۇ قاغا قاقىلداپ.
مازاق قىلىپ كۈلىدۇ،
ئاق قۇچقاچلار ۋىچىرلاپ.

پاقا بىلەن كۆلچەك

پاقا چىقىپ قىرغاققا ئاستا،
ياراتمىدى كۆلچەك ھەم سۇنى.
ياتتى بىر دەم ئاپتاپتا مەغرۇر،
بىراق چاڭقاش قىيىندى ئۇنى.
ئاتتى شۇدەم سۇغا ئۆزىنى،
كۆلچەك ئاڭا ئاچچاچ كەڭ قۇچاق.
ياراتمىغان كۆلچەك، سۇ ئارا،
ياتتى پاقا گىرە سېپ ئۇزاق.

توشقانچاقنىڭ غەلبىسى

قورقىتىپتۇ توشقاننى،
تولكە قوغلاپ چاڭگالدا.
توشقان قېچىپ، چوشمەپتۇ،
تولكە سوزغان چاڭگالغا.
تەھدىت سېلىش ھەر كۈنى،
داۋام قىلىپ بېرىپتۇ.
بارا - بارا توشقانمۇ
جاسارەتكە كېلىپتۇ.
توشقان تېپىپ ئەقلىنى،
ئىشقا سېلىپتۇ كۈچىنى،
يېڭىۋاپتۇ ئاخىرى،
كۈچتە غالىپ تولكىنى.

پاقا ۋە پاشا

پاشا ئېيتتى پاقىغا:
- مېنى يەيسەن نېمىشقا؟
پاقا دىدى :- بىلىۋال،
ئارام بەرمەي ھەرجاننى،
سەن تىنىمسىز چاققاچقا.

دۈلدۈل بىلەن تۆگە

تۆگە دەپتۇ دۈلدۈلغا:
- مەندەك يوگۈر بورغىلاپ.
قۇياي. ساڭا كويۇنۇپ،
قەدىمىڭنى توغۇرلاپ.
دۈلدۈل دەپتۇ :- ئۆزەڭنى،
تۈزەپ ماڭغىن سۆرەلمەي.
سەندەك ماڭسام ئۆلمەمدىم،
مەنزىلىمنى كۆرەلمەي.

كىرپىك بىلەن كۆز

كىرپىك دىدى كۆزگە كۆرەڭلەپ:
- ھوشار تۇرۇپ قوغدايمەن سېنى.
كۆزمۇ دىدى ئاڭا تىكىلىپ:
- ماكان قىلىپ ياشايسەن مېنى.

ماقال - تەمسىللەر

كۆرگىنىڭدىن كۆپتۇر كۆرمىگىنىڭ
كۆرمىگەننى كۆرەرسەن ئۆلمىگىنىڭ.
يۇرت تويمىغىچە ئەل تويماس،
ئالدىغا قاراپ يولۋاستىن، كەينىگە قاراپ بۆرىدىن قورقۇپتۇ.
بەرمەسنىڭ ئېشى پىشماس.
بېساتىڭدا نېمە بولسا مېھمىنىڭغا شۇنى بەر.
ئاغرىقنى يوشۇرساڭ ئۆلۈم ئاشكارە.
بارچە گۇنا ئۆزەمدە تۇرۇپ قاپ كۆتۈرۈپ نەگە باراي.
ئەسكى جۇۋا يامغۇردا ياخشى.
قويىڭدىن تامسا قونجۇڭغا.
سۇ ئىچكەندە قۇدۇق قازغۇچىنى ئۇنتۇما.
ئاكاڭ كىمنى ئالسا - يەڭگەڭ شۇ.
قازاندا نېمە بولسا چۆمۈچكە شۇ چىقىپتۇ.
تويتىن ئايرىلغاننى بۆرە يەر.
باشتا قاتتىق ئىش، ئايىغىدا تاتلىق ئىش.
تاي مىنگەن ئادەم ئات مىنىدۇ.
ھوت — كەتمەن سېپىنى تۇت.
ئالدى ئىشىكتىن يېگىنە پاتمايدۇ،
ئارقا ئىشىكتىن پويىز قاتنايدۇ.

شېرىپھاجى مۇسا رەتلىگەن

بېشى 15 - بەتتە

ئەدەبىي تەھرىر خادىملارنى سوپەت تەلە-
پى بىلەن ھەقىقىي ئىجادىي سەنئەت تە-
لىپىدە چىڭ تۇرۇشقا رىغبەتلەندۈرۈپ،
پروزىمىزدا بارلىققا كېلىۋاتقان يېڭى ئا-
دەم ۋە يېڭى يۈزلىنىشلەرنى ھەقىقىي ھال-
دا قوللاپ ۋە ئىلھاملاندۇرۇپ، كىتابخان-
لارنىڭ ئىستېتىك زوقىنى بۇزۇۋىدىغان نا-
چار نەرسىلەر بىلەن پروزىمىزنى ئابروي-
سىزلاندۇرىدىغان يارامسىز نەرسىلەرنى
ئىلمىي ۋە ئەستايىدىل تەنقىد قىلىپ
پروزا ئىجادىيىتىمىزدە دەۋر تەلىپىگە
ماس بولغان يېڭى كەيپىيات يارىتىشى-
مىز لازىم. پەقەت شۇ چاغدىلا بىزنىڭ
يېڭى دەۋر پروزىمىزنىڭ تەرەققىيات قە-
دىمي تېخىمۇ تېز بولۇپ، سوتسىيالىستىك
مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىمىزغا مۇنا-
سىپ ئەمەلىي تۆھپە قوشالايدۇ.

1987 - يىل 15 - ئاپرېل

تەلەيلىك رەسسام

(ھېكايە)

سامېرسېت موئۇمو [ئەنگلىيە]

سەنەۋەر تەرجىمىسى

تۇرمۇشنىڭ كۆڭۈلسىزلىكلىرىگە كۆتە-رەڭگۈ كەيپىياتتا مۇئامىلە قىلىدىغان چار-لى باتىرنىڭ لېۋىرتىلىن بىناسىدىكى ئاد-دىغىنا رەسىمخانىسى، پارىژ ئاسمىنى سۈ-زۈلۈپ، ساپ ھاۋا كىشىنى مەستخۇش قىلىدىغان چاغلاردىمۇ ئانچە كۆركەم كۆ-رۈنمەيتتى.

ئۇ بۇنداق چاغلاردا سىرتقا چىقىپ ئەتراپتىكى رەستىلەرنى ئايلانغاچ، ئەت-تىگەنلىك تاماق ئۈچۈن كۆكتاتقا ماڭ-غان چوكانلارنىڭ رۇخسارىنى تاماشا قىلاتتى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى بەزى ئا-ياللار چارلىغا ھەمىشەم دېگۈدەك ئۇچ-رايتتى، ئۇلار كەچكى سەيلەگە چىرايلىق ياسىنىپ، پوزۇر چىقىشاتتى، چارلى بولسا ناھايىتى ئاددىيلا كىيىنگەچكە ئۇلار-نىڭ ئالدىدا بەكلا چېنىپ قالاتتى.

ئۇلار كۆكتات بازىرىدا ئۇياقتىن بۇياققا قىسىلىپ يۈرۈپ، ئائىلە ئاياللىرىدا بولىدىغان ئالاھىدە بىر خىل دىت ۋە چىۋەرلىك بىلەن كۆكتات سېتىۋالغاچ، قوشنا-قولۇملىرىنىڭ غەيۋەتلىرىنى قىلىش ئارقىلىق ئەتەي ئۇنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلىشقا ئۇرۇناتتى.

شەھەرنىڭ ئەتىگەنكى ھەددىدىن زىيا-دە قىستا-قىستاڭچىلىقى ئۇنىڭ دېمىنى سىقىپ، كەيپىنى ئۇچۇراتتى. شۇنىڭ ئۈ-چۈنمۇ، ئۇ ئوتقاشتەك شەپەق نۇرىغا ۋە چوڭمۇلدەك مىغىلداپ تۇرغان ئادەم-لەرگە لىق تولغان پارىژ رەستىلىرىنى سىز-ماقچى بولغانىدى. ئۇ، زور ئىشەنچ بى-لەن بىر ئاي ۋاقىت سەرپ قىلىپ ئاخى-رى بۇ رەسىمنى پۈتتۈردى.

بىراق بۈگۈن قىرىشقاندەك قاتتىق يام-غۇر يېغىپ ئۇنىڭ بوياقلىرىنىڭ رەڭگىنى ئۆزگەرتىپ قويدى. ئۇ بىر ئايدىن بۇيان شۇنچە ئەجىر قىلىپ سىزىپ چىققان بۇ ماي بوياق رەسىمگە نەپرەتلىك قاراپ، ئۇنىڭ ئانچە ياخشى سىزىلمىغانلىقىنى ھېس قىلىپ كۆڭلى بۇزۇلدى. نامراتچى-لىقنىڭ ئۈمىدسىز سوغى ئۇنىڭ يۈرىكى-نى مۇزلاتماقتا ئىدى. شۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە، ئۇ روھى چۈشكەن ھالدا، تې-خى يېقىندىلا پۈتتۈرگەن بىر پارچە ئەسىرىگە قارىغىنىچە تاماكا چېكىپ ئول-تۇراتتى. ئۇ، تاماكىسىنى قاتتىق-قاتتى-

تىق شوراپ، مەيۈس ھالدا پۇرقىرىتىپ ئىس چىقىراتتى. ئاخىرى ئۇ ئۆزىنىڭ بۇ يارىماس ئەسىرىنى قىرىتىپ تاشلاپ كۆزدىن نېرى قىلىش نىيىتىگە كەلدىدە، قولىغا بەكىسىنى ئالدى.

دەل شۇ چاغ ئىشىك چېكىلدى. رەسسام ئىشىك تەرەپكە قاراپ، «كىرىڭ!» دېدى. ئىشىك ئاستاغىنا ئېچىلىپ، پەينەكباش، بويى پاكار بىر بوۋاي كىرىپ كەلدى. ئۇ، ساقاللىرى ئۇچتەك ئاقارغان، قارچۇغا بۇرۇن كىشى بولۇپ، خېلىلا كونىراپ قالغان كىيىم كىيىۋالغان بولسىمۇ بارمىقىغا سېلىۋالغان ئۈزۈكى، گالستۇكىغا قىسىۋالغان ياقۇت كۆزلۈك مېدالىيونى، پىنجىكى ئالدىغا ئېسىۋالغان ئالتۇن سائىتىنىڭ زەنجىرى... ئۇنىڭ ئۇنچىۋالا نامرات كىشىلەردىن ئەمەسلىكىنى نامايەن قىلاتتى.

— پاھ، سىزمىدىڭىز لىئېر ئەپەندىم، قېنى مەرھەمەت! — دېدى رەسسام خۇشپېئىللىق بىلەن سالاملاشقاچ ئۇنىڭغا ئورۇن كۆرسىتىپ، — سىزنىڭ كەلگىنىڭىزگە ناھايىتى خۇشالمەن.

— بۈگۈنكىدەك كۈندە سىزنىڭ رەسىم سىزىدىغانلىقىڭىزنى خىيالىمغىمۇ كەلتۈرمەپتىمەن، — دېدى بوۋاي تەكەللۇپ بىلەن. ئۇ، شۇ گەپنى قىلىپلا رەسىم جازىسىدىكى پۈتمىگەن باشقا بىر ئەسەرنىڭ ئۇچۇر-بۇجۇرىغىچە قاراشقا باشلىدى. رەسسام خۇدۇكسىنىپ ئۇنىڭ چىرايىدىكى ئىپادىلىرىگە زەڭ سالدى. ئەپسۇس، ئۇنىڭ چىرايىدىن ھېچنەرسىنى بىلگىلى بولمايتتى.

— قانداغراق، قاملاشماپتىمۇ؟! — سورىدى چارلى.

— سۆيۈملۈكۈم، سىلەر — ھازىرقى زامان ياشلىرى بەك ئىرادىسىز، بوشاڭ كېلىسىلەر. سىلەرنىڭ رەڭ، بوياق ۋە قەلەمنى قولغا شۇنداق بىر ئېلىپلا ھايت-ھۇيت دېگۈچە ئاجايىپ مۆجىزىلىك كاتتا رەسىملەرنى سىزىۋاتقۇڭلار كېلىدۇ. ئەمما، پىشقەدەم ئۇستازلارمۇ ئۇنداق ئالدىراقسانلىق قىلغان ئەمەس. سىز ۋاسالىنىڭ تەرجىمىھالىنى بىر ئوقۇپ باققان بولسىڭىز، ئۇلارنىڭ قانچىلىك ئەستايىدىللىق بىلەن جان كۆيدۈرۈپ ئىشلەيدىغانلىقىنى بىلگەن بولاتتىڭىز.

چارلى باتىر قولىدىكى بەكىنى بىر چەتكە چۆرۈۋېتىپ غەزەپ بىلەن:

— رەسسام بولماي دېگۈچە كوچا سۈپۈرگۈچى بولغان تۈزۈك ئوخشايدۇ، — دېدى زەردىسى قايناپ، — بىلسىڭىز، مېنىڭ ھازىرقى تۇرمۇشۇم ئىت-چوشقىنىڭكىدىنمۇ بەتتەر. مەن بۇ چاققىچە شۇنچە ئېتىشىپمۇ بىرەر پارچە رەسىمنى كۆڭۈلدىكىدەك سىزىپ چىقالمىغىنىمنى بىلمەيمەن. شۇنداق ئىكەن ئۇنى خەققە بىكارغا بەرسەممۇ ئالاتتى دەمسىز.

بوۋاي پىنجىكىنىڭ يانچۇقىدىن چېكىپ بولمىغان بىر تال تاماكا قالدۇقىنى ئېلىپ ئوت تۇتاشتۇرۇپ، ئېغىر

بىسىقلىق بىلەن قاتتىق شوراپ، ئىسلىرى-
نى ھاۋاغا ئاستا پۈۋلەيتتى. ئۇ، ئۆزھا-
ياتىدا ئۇرغۇنلىغان رەسساملار بىلەن
تونۇشقان، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى قىس-
مەن رەسساملارنىڭ سىزغانلىرى نەتىجى-
لىك بولسىمۇ، مۇتلەق كۆپ قىسمىنىڭ
نەتىجىسىز. رەسسام ھەر قانچە
تەلەيلىك بولغان تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ
ئەمگىكى بىر خىل ئاجايىپ چاپا-
مۇشەققەتلىك سىناق. ھەتتا تەبىئىي
تالانت ئىگىسىنىڭمۇ ھالى خاراب بولىدىغان
چاغلىرى بولىدۇ. كىشىلەر تاكى ئۇنى
ئېتىراپ قىلغانغا قەدەر، ئادەتتىن تاشقى-
رى ھەسرەت-پىغانلار تۈپەيلى ئۇ تى-
رىك مۇردىغا ئايلىنىپ قېلىشى مۇمكىن.

بوۋاي رەسساملارنى ياخشى كۆرەتتى
ھەم ئۇلار بىلەن باردى-كەلدى قى-
لىش بىر خىل پەخىرلىك ئىش ھې-
سابلايتتى. ئۇنىڭ ئۈچۈن ئېيتقاندا، بۇن-
داق بولىشىمۇ ھېچبىر ئەجەبلىنەرلىك
ئەمەس ئىدى. چۈنكى، لېئىر ئەپەندى
رەسىم سودىگىرى بولغاچقا، ئۇلار ئۇ-
نىڭغا ھەددى-ھېسابسىز بايلىق كەل-
تۈرۈپ بېرەتتى.

ئۇ بىر چاغلاردا تەسىراتچىلارنىڭ
رەسىملىرىدىن كۆپلەپ پايدا چىقىد-
غانلىقىنى باشقىلاردىن بۇرۇن پەملەپ،
ئۇلارنىڭ ئەسەرلىرىنى سىستېمىلىق
ھالدا سېتىۋېلىپ ئوبدان ساقلاپ قوي-
غان. باشقىلار مانىنىت، مونىر، شى-
سلى لارنىڭ ھەممىسى ئۇلۇغ رەس-
ساملاردىن ئىكەنلىكىنى بايقىغاندا، ئۇ-
نى ئېلىپ چىقىپ يۇقىرى باھادا سات-
قان ئىدى.

ئۇنىڭ يالغۇز بىرلا قىزى بولۇپ، ئۇ
نيۇيورك تىكى بىر رەسىم سودىگىرىگە
ياتلىق قىلىنغانىدى. لېئىر ئەپەندىم بول-
سا ئۆيىدە ئۆزى يالغۇز، بويتاق ياشايت-
تى. ئۇنىڭ ئاخىرقى ئۆمرىنىڭ خاتىر-
جەم، ياخشى ئۆتۈشىگە ئىشەنچى تولۇق
ئىدى.

ئۇنىڭ ئېسىگە گاھىدا بەزى رەسسام-
ساملار كېلىپ قالاتتى. ئۆز ۋاقتىدا ئۇ
ئۇلارنىڭ ئەسەرلىرىنى ئەرزان باھادا
سېتىۋالىدىغان چۆپقىتى بولۇپلا قالماس-
تىن، يەنە تېخى ئۇلارنىڭ يېقىن دوس-
تىمۇ ئىدى. ئۇ بۇلارنى ئويلىسا، شات-
لىقتىن تېرىسىگە سىغماي قالاتتى ۋە
ئاشۇ داڭلىق رەسساملارنىڭ رەسىمخانى-
سىغا بىمالال كىرىپ-چىقالىغانلىقىغا
ئۆزىنى تولىمۇ بەختلىك ھېسابلايتتى.
ئەمەلىيەتتە بولسا، چارلى باتىرغا ئوخ-
شاش بىر رەسسام بىلەن قانداقلا بول-
مىسۇن خېلى يېقىن ئولتۇراقلىشىپ قال-
غان ئەپلىك شارائىت ئاستىدا، ئۇنىڭ
بىلەنمۇ چوڭقۇر تونۇشۇۋېلىش پۇرسى-
تىنى قولدىن بېرىپ، قويغۇسى كېلەتتىمۇ.

ياش رەسسام بۇ بوۋاينىڭ ئۆز بې-
شىدىن كەچۈرگەن ئاجايىپ رومانتىك
تۇرمۇشىنى ئاڭلاشقا خۇشتار ئىدى. رە-
سىم سودىگىرىنىڭ ھال سورىشى ئۇنىڭ
كۆڭلىنى كۆتىرىپ قوياتتى. لېئىر ئەپەن-
دىنىڭ كىشىلەرگە بولغان مۇئامىلىسى-
دىن، ساپ سەممىيەت ئۇچقۇنلىرى چاق-

نايتتى. چارلى ئۇنى بىر كۆرۈش بىلەن ئۆزىنىڭ قاندافتۇ قەدىناس دوستلىرىدەك يېقىن ھېس قىلىپ، ئۆز دەرد - ئەلەمى ۋە ئارزۇ - ئارمىنىنى سۆزلەپ بەرگەنىدى. بوۋاي ئىككەندەك يالغۇز ياشىغاچقىمىكىن، ئاردىن ئۇزۇن ئۆتمەي بۇ ياش رەسسامنىڭ يېقىن سىردىشى بولۇپ قالدى. ھازىر ئۇ ئۆزىنىڭ بۇرۇنقى رەسىم سودىگەرلىك ھاياتىدىنمۇ بەزگەن ھەم ئۇ ئىشتىن ئۇزۇل - كېسىل قول يۇيۇۋەتكەنىدى. ئۇ، بۇ دوستىغا ھېسسىداشلىق قىلاتتى، ئىچ ئاغرىتاتتى. ئەپسۇسكى، ئۇنىڭ ھەممە ئىشلىرى دېگۈدەك ئۇنىڭ دىتىغا ياقمايتتى.

— قارىغاندا، سىزگە بىرەر پېشكەللىك كەلدىمۇ - قانداق؟ — دېدى بوۋاي چارلىغا.

— مەن، سىزنىڭ ياش ۋاقىتلىرىڭىزدا ئۆتكۈزگەن تۇرمۇشىڭىزغا بەكمۇ ھەۋەس قىلىمەن، — رەسسام كۈلۈپ تۇرۇپ سۆزلەيتتى، — ماڭىمۇ راستلا شۇنداق كۈن نېسىپ بولسا، ھېچ بولمىغاندا ئۆيي ئىجارىسى تۆلەشتىن قايغۇرمىغان بولاتتىم.

— بۈگۈنكى كۈنلۈكتە ئاق كۆڭۈل ئادەملەر ھەرگىز رەسىم سودىگىرى بولمايدۇ. بىزلەر ئوقەت قىلغان ۋاقىتلاردا، كىشىلەر ناھايىتى ئىنساپلىق ئىدى. لېكىن، ھازىر كاززاپلىق بازار تېپىپ قالدى، — دېدى لېئىر ئەپەندىم سەممىيلىك بىلەن.

— مېنىڭ ئەمدى ھايات كەچۈرەلىشىمگە ھېچقانداق ئامالىم قالمىدى. ئەتىلا ئۈچ يۈز فرانك ئۆيي ئىجارىسى تۆلەشىم كېرەك، ئەمما مەندە پۇلغا چۈشلۇق ھېچنەرسە يوق يا كى رەسىملىرىم بىر نەرسىگە يارىمايدۇ.

لېئىر ئەپەندىم، ياش رەسسامغا ئىچىنغاندەك ئۇنىڭغا قاراپ قېتىپلا قالغانىدى. چارلى بولسا ئېسىل رامكىغا ئېلىنىپ تام مەش ئۈستىگە ئېسىپ قويۇلغان گۈزەل بىر قىزنىڭ رەسىمگە ئىككىلىنىپ تۇراتتى.

— مەن بۈگۈن روسسانىنىڭ خېتىنى تاپشۇرۇپ ئالدىم. قىزنىڭ ئاتا - ئانىسى بىزنىڭ توي قىلىشىمىزغا قەتئىي قوشۇلمايدىكەن. ئۇلار: «ئۇنىڭ پۇل تاپالىشىغا كۆزىمىز يەتمەيدۇ» دەپتىمىش.

— قىز ئۆزى نىمە دەپتۇ، ئاتا - ئانىسىنىڭ گېپىگە ماقۇل بوپتىمۇ؟

— ئەلۋەتتە ماقۇل بولمايدۇ - دە! — چارلى دانە - دانە قىلىپ سۆزلەيتتى، — ئۇ ماڭا چەكسىز ئىشىنىدۇ. بۇ، مېنى ساقلاش، كۈتۈش دېگەن سۆز. بىراق، ئۇ مېنى يەنە داۋاملىق ساقلاۋەرسە، بىزنىڭ ياشلىق باھارىمىز كۈتۈش ئىچىدە غازاڭ بولۇپ تۈگىمەمدۇ؟!

ئۇ، ئېغىر خۇرسىنىپ چوڭقۇر خىيال دېڭىزىغا چۆمدى. بوۋاي ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىپ سورىدى:

— سىز نىمە شەرت ھازىرلىسىڭىز، ئۇلار سىزنىڭ توي قىلىشىڭىزغا قوشۇلىدىكەن؟

— قارىماسىز، روسسانىڭ دادىسى بەش مىڭ فرانكلىق توي لۇق سالغانىمىش. ئەگەر، پات ئارىدا بۇ پۇللارنىڭ

ئېيىنى قىلالمىسام، بىزنىڭ توي قىلى-
شىمىز مۇمكىن ئەمەسكەن. مېنىڭچە ئۇ
ئەسلىدە روسسانى ھەرگىز نامراتچىلىقتا
تاشلاپ قويغۇم يوقتى.

ھەر ئىككىيلەن جىمجىت بولۇپ قېلىش-
تى. بىر پەس جىملىقتىن كېيىن، لېمىر
ئەپەندىم يەنە سۆز ئالدى:

— سىزمۇ بىلىسىز، مېنىڭ كويئوغلۇم
نيۇيۇركتىكى ۋاقتىدا رەسىم سودىگىرى
ئىدى. مەن بولسام، بۇ ئىشنى ئىككىن-
چىلەپ قىلماسلىقتا قەسەم ئىچىۋەتكەن.
شۇنداقتىمۇ، دوستلۇق يۈزىسىدىن قو-
لۇمدىن كېلىشىچە سىزگە ياردەم قىلىمەن.
قېنى، سىز ئالدىڭىزدا ئەسەرلىرىڭىزنى ماڭا
بىر كۆرسىتىپ بېقىڭ، ئاندىن ياراپ
قالسا ئۇلارنى تاللاپ كويئوغلۇمغا ئەۋە-
تىپ بېرەي. ئۇ، ئامېرىكىدا چوقۇم
گەپ - سۆزسىز ساتالايدۇ.

— سىز نېمە دېگەن ياخشى - ھە؟! —
دېدى چارلى شادلىقتىن ۋاقىراپ دېگۇ-
دەك ئۈندۈك قىلىپ.

بوۋاي، ئولتۇرغان ئورنىدىن بوشقىنا
بىر قوزغىلىپ ئۆزىنى سەل رۇسلىۋالدى.
چارلى رەسىملەرنى تېزلىك بىلەن بىر -
بىرلەپ ئېلىپ رەسىم جازىسىغا قويۇشقا
باشلىدى. لېمىر ئەپەندىم ھەربىر پارچە رە-
سىمگە سوغاققانلىق بىلەن قاراپ لام - مىم
دېمەستىن جىمجىت ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ
شۇ تۇرقى تازا پىششىق رەسىم سودىگە-
رىنىڭ نەق ئۆزىگىلا ئوخشاش بولۇپ،
ھېچقانداق ئىپادىسىز چىرايىدىن قايسى
رەسىمنىڭ يېقىپ، قايسىسىنىڭ يېاقمى-

غانلىقىنى بەلگىلى بولمايتتى.

— ئەمدى تۈگىدى، — دېدى چارلى
ئەڭ ئاخىرقى بىر پارچە رەسىمنى بو-
ۋايغا كۆرسىتىپ، — سىزچە، ئامېرىكىلىق-
لار بۇ رەسىملىرىمنى ئالارمۇ؟ مەن ئۇ-
نىڭ بىلەن توي قىلالارەنمۇ؟

— مۇنۇ تۇرغىنى نېمە؟ — بوۋاي سو-
ئالغا جاۋاب بەرمەستىن، بارمىقى بىلەن
رەسىمنى كۆرسىتىپ سورىدى. چۈنكى،
چارلى باياتىن بېرى ئۇنى بوۋايغا كۆر-
سەتمىگەنىدى.

رەسسام ئۇنىمۇ ئېلىپ رەسىم جازىسى-
غا قويدى. لېمىر ئەپەندىم تېزلىك بىلەن
ئۇنىڭغا بىر قۇر كۆز يۈگۈرتۈپ چىقتى،
ئاندىن بىر نەرسىنى تەستىقلىغاندەك
بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى.

— ۋالد، — دېدى ئۇ ئورنىدىن تو-
رۇۋېتىپ ياڭراق ئاۋازدا، — سىز بۇنى
نەدىن تاپقانتىڭىز؟ سىزدە ۋالدنىڭ رەس-
مى تۇرۇقلۇقمۇ ئۆزىڭىزنى نادرات دەپ
قاخشاپ يۈرگىنىڭىزنى قاراڭ. ئەگەر
ئۇنى ساتىدىغان بولسىڭىز، بىر ئەمەس
ئىككى نۆۋەت توي قىلسىڭىزمۇ يېتىپ
ئاشقۇدەك پۇلغا يارايدۇ.

— سىز ئۇنى يېڭىباشتىن ئەستايىدىل-
راق كۆرۈپ بېقىڭ، — چارلى مېيىقىدا
كۈلۈپ قويدى.

بوۋاي بۇ ماي بوياق رەسىمنىڭ ئال-
دىغا يېقىن كېلىپ، سىنچىلاپ قاراشقا
كىرىشتى.

رەسىمدە، كۆل بويىدا چىرايىدىن كۆلكە
ياغدۇرۇپ تۇرغان بىر توپ ئاياللار تەس-

ۋىرلەنگەنىدى. بۇ سالاپەتلىك ئاياللار ئۆزلىرىنىڭ شەھۋانىي ھەۋىسى كۈچلۈك بولغان چۇقۇنغۇچىلىرى بىلەن شېئىر ياكى سىرۋىنى خانىمىنىڭ ئىشقىي مەكتۇپلىرى ھەققىدە قىزغىن بەس - مۇنازىرە قىلىشىۋاتقاندەك قىلاتتى. ئۇلارنىڭ ئالدىدىكى تېپ - تېنچ تۇرغان زەڭگەررەڭ كۆل سۈيىدە، ماۋۇتتەك ئاپ-ئاق بۇلۇتلارنىڭ شولىسى ئەكس ئېتەتتى. ئالتۇنرەڭ دەل - دەرەخلەر كىشىگە ئىختىيارسىز ھالدا كۈز پەسلىنى ئەسلەتەتتى. كۆلدىن خېلىلا يىراقتا بولغان ياپ - يېشىل كاۋچۇك دەرىخى ۋە قارياغاچلار بولسا، بۇ مەنزىرىگە تېخىمۇ لېرىك بىر تۈس بەخش ئەتكەنىدى.

— بۇ ۋالدنىڭ كەمدىن - كەم تېپىلىدىغان ئىمزالىق ئەسىرى ئىكەن. بۇ خىلدىكى رەسىملەرنى مەن ئانچە - مۇنچە كۆرۈپ باققانىدىم، — دېدى بوۋاي.

— بەك ئاشۇرىۋەتتىڭىز، — چارلى بىر خىل پەخىرلىنىش تۇيغۇسىدا ئىللىق تەبەسسۇم بىلەن سۆزلەيتتى، — بۇ، پۈتۈنلەي تەقلىدىي ئەسەر، ئەينى رەسىم ئەنگلىيەلىك بىر ئايالنىڭ قولىدا ئىكەندۇق، يۇلتۇر توختىماي يازىچە يامغۇر ياغقاچقا، مەن ھەممىشەم ئۇ ياقلارغا بېرىپ كۈن ئۆتكۈزگەچ ۋالدنىڭ بۇ رەسىمىنى تەقلىد قىلىپ سىزىۋالغانىدىم. ئاز - تولا بىر نەرسىگە ئوخشاپ قالغان چېغى، ئەتىمالىم.

— يالغان مەدەنىي يادىكارلىق؟! — بوۋاي رەسسامنىڭ گەپلىرىگە ئىشەنمەگەندەك تېرىكىپ سوراشقا باشلىدى، — بۇ يالغان مەدەنىي يادىكارلىق دېيىلسە، ئەسلى رەسىم ھازىر نەدە، كىمنىڭ قولىدا؟

— ئۆزىڭىز قېرىغان بىلەن ئەقلىڭىز قېرىماپتۇ - دە! — دېدى چارلى كۇلۇپ، — ئەپسۇس، مەن مۇشۇ رەسىمنى پۈتتۈرۈپ بىر ئايدىن كېيىنلا ئۇلارنىڭ ئۆيىگە ئوت كېتىپ ھەممە نەرسىلەر پۈتۈنلەي كۆيۈپ تۈگىدى.

بوۋاي بىلىنەر - بىلىنمەس بىر ئۇھ تارتىپ قويۇپ نىمىنىدۇر بىر پەس ئويلىۋالغاندىن كېيىن، سىنچى كۆزلىرىنى چارلىغا تىكىپ:

— سىز ھېلى ئېيتتىڭىز، ئۆي ئىجارىسىگە ئۈچ يۈز فرانك تۆلەيدىكەنسىز. مۇنداق بولسۇن، بۇ تەقلىدىي ئەسەرىڭىزنى مەن سېتىۋالاي، — دېدى.

— بۇ قانچىلىك بىر نىمەتى، بولدى، لازىم قىلسىڭىز بىكارغا ئېلىپ كېتىۋېرىڭ.

— ئەخمەقلىق قىلماڭ، سۆيۈملۈكۈم! — لىر ئەپەندىم يانچۇقىدىن ئۈچ يۈز فرانك چىقىرىپ ئۈستەلگە قويۇپ قويۇپ سۆزلىدى، — قېنى ئەمىسە، ھۆججەتتىن بىرنى يېزىۋېتىڭ!

چارلى ھازىر پۇلغا ئېھتىياجلىق بولغاچقا، تۇرۇپ تەۋرىنىپ قالدى. ئۇ، ئىككى يەلكىسىنى قىسىپ قويۇپ، ھۆججەت يېزىش ئۈچۈن ئۈستەل ئالدىغا كېلىپ ئولتۇردى. ئەمما، شۇ ھامان ئۇنىڭ كاللىسىغا بىر خىل شۈبھىلىك خىيال كېلىپ قالدى:

— سىز بۇنى ئېلىپ كۆز بوياماچىلىق قىلمايدىغانسىز؟ مۇبادا سىز بۇ تەقلىدىي رەسىمنى ئەينى رەسىم ئورنىدا ساتماسلىققا كاپالەت بەرمىسىڭىز، مەن بۇنى سىزگە ساتمايمەن.

— بۇ ھەقتە ھازىرلا سىزگە كاپالەت بېرىمەن، — دېدى بوۋاي ئوچۇق - يورۇقلۇق بىلەن، — ۋالدىنىڭ ئىمزاسى قويۇلغان يەرگە بوياق بېرىۋېتىپ، ئاندىن ئۆزىڭىزنىڭ ئىسمىنى يېزىپ قويۇڭ.

چارلى ئۇنىڭ دېگىنىدەك قىلدى ۋە:

— بۇ مېنىڭ سىزگە ئىشەنمىگەنلىكىمۇ ئەمەس، ھەر ھالدا سودىگەرلىك خۇمارى سىزنى ئېزىقتۇرۇپ سالامسۇن دەيمەن، — دېدى — دە، ھۆججەتنى بوۋاينىڭ قولىغا تۇتقازدى. لىر ئەپەندىم قاقاھلاپ كۈلگىنىچە ھۆججەتنى يانچۇقىغا سالدى، ئاندىن ھېلىقى تەقلىدىي ئەسەرنى ئېلىپ چىقىپ كېتىۋاتقاچ:

— بۇنى ئېلىپ كەتتىم ئەمىسە، قالغان رەسىمنى پوچتىدىن ئەۋەتىمەن، — دېدى. ئۇ، ئۆيدىن چىققاندىن كېيىن يەنە قوشۇپ قويدى:

— سىزنىڭ رەسىمىڭىزنى ياقتۇرۇپ قالدىم، مەن بۇنى كۈيئوغلۇم — رودىنغا خەۋەر قىلىمەن. ئۇ، مېنىڭ گېپىمنى يەرمايدۇ. ناۋادا، ئىشىمىز ئەپلىشىپلا قالسا مەن بىرەر ئايلاردىن كېيىن كېلىمەن، شۇ چاغدا مەن سىزگە، ئەمدى بىمالال توي قىلىۋېرىڭ دېسەم ھەرگىز ھەيران بولۇپ يۈرمەڭ - يەنە!

بوۋاي ئۆيىگە بېرىپلا ئۇ رەسىمنى ياخشى ئوراپ، نيۇيوركتىكى كۈيئوغلىغا دەرھال ئەۋەتىۋەتتى، ئۇ، ئۆزىنىڭ رەسىم ئەۋەتكەنلىكى، شۇنداقلا ئۇ بېسىلغاندىن كېيىن ئۇنىڭغا قانچىلىك ھەق بېرىلىدىغانلىقى قاتارلىقلار توغرۇلۇق قىسقىچە قىلىپ خەتمۇ يازدى.

گۇگۇم چۈشتى. ئۇ، ئادىتى بويىچە قەھۋەخانىغا بېرىپ، بىر ئىستاكان كونياك ئىچتى.

ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي ئۇ يەنە بىر پارچە تېز خەت يازدى. ئۇ مۇنداق يېزىلدى:

«نيۇيورك تاموژنا رەھبىرىگە:

پەقىر، جانابى ئالىيلىرىغا شۇنى خەۋەر قىلىمەنكى، مۇشۇ بىر نەچچە كۈن ئىچىدە مەلۇم بىرسى ۋالدىنىڭ بىر پارچە ھەقىقىي ماي بوياق رەسىمىنى سىلەر تۇرۇشلۇق تاموژنا ئارقىلىق ئېلىپ كەتمەكچى، ئۇ رەسىم چارلى باتېر نامىدا ئەۋەتىلىدۇ. ئەگەر، سىز مۇشۇ ئىسىمنى قىرىۋەتسىڭىز ئۇنىڭ ئاستىدىكى مەشھۇر فىرانسىيە رەسسامىنىڭ مۇبارەك ئىمزاسىنى كۆرەلەيسىز. مەن بۇ ئەرزىمەس خېتىم ئارقىلىق سىزنىڭ مۇۋاپىق چارە - تەدبىر قوللىنىشىڭىزنى سەمىمىيلىك بىلەن تەۋسىيە قىلىمەن.

خىزمىتىڭىزدە بولۇشقا دائىم تەييار تۇرغان ساپ دىل كىشىڭىزدىن.»

بۇ خەت ئۇلارنىڭ گۇمانىنى قوزغىماي قالمىدى. نەتىجىدە، رودىن بۇ يەرگە رەسىمنى ئالغىلى كەلگەندە، ئۇلار ئۇنىڭغا تەدبىر قوللاندى. ئۇ، ئۇلارنى ئىشەندۈر-

مەكچە بولۇپ، بۇ تەقلىدىي ئەسەر، ئېيتقاندەك قانداقتۇر ئەسلى ئەسەرنىڭ ئۆزى ئەمەس دەپ چارلى باتېرنىڭ ئىسمىنى ئىسپات قىلىپ تۇرۇۋالدى (لىر ئەپەندىم خېتىدە بولار توغرۇلۇق ئەسكەرتكەنىدى) ئەمما، تامۇژنا خادىملىرى ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلاپمۇ قويمىدى. بۇنداق قۇۋلۇق-شۇملۇقلاردا ئۇچىغا چىققان ئاسارە-ئەتىقە سودىگەرلىرى تامۇژنا خادىملىرىنى پات-پاتلا ئالداپ تۇرىدىغان ئەھۋاللار كۆپ ئۇچراپ تۇرغاچقا، ئۇلار قىلچە رەھىم قىلماستىن ئۇنى يۈزىدىن-يۈزىگە مازاق قىلىشتى.

— ئەلۋەتتە بىز ھەممىدىن خەۋەر تاپتۇق. ھازىرقى رەسسامنىڭ ئىسمى ئاستىدا ۋالدىنىڭ ئۆز قولى بىلەن يازغان ئىمزاسى بار دېسەك، سىز ھاڭ-تاڭ قالارسىز؟ — تامۇژنا خادىمى مەسخىرىلىك كۈلۈپ قويدى.

— مەن ھەقىقەتەن ھاڭ-تاڭ بولغىنىمدىن نېمە دېيىشىمنىمۇ بىلەلمەي قالدىم.

تامۇژنا خادىمى رودىنغا بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلماي، چارلى باتېرنىڭ ئىسمىنى قىرىشقا باشلىدى، ئۇنىڭ ئاستىدىكى فرانسىيە رەسسامىنىڭ ئىسمى ئېنىق كۆرۈندى.

— ئەمدى سىز تالاشقۇدەك يەنە نىمە ئىش قالدى؟! — تامۇژنا خادىمى ئۆز ئىشىدىن مەغرۇرلىنىپ سورىدى.

رودىننىڭ كۆزىگە بىردىن قاراڭغۇچىلىق تىقىلىپ قالدى. شۇنداق بولسىمۇ ئۇ قېپىنى ئاتىسىنىڭ نەيرەڭلىرىنى چۈشىنەلمىگەن قىياپەتتە، ئۆز ھەيرانلىقىني ئىپادىلەپ ئىككى قولىنى چىقىرىپ ئېچىپ قويدى. لېكىن ئۇ تامۇژنا خادىملىرىنى ئالدىغىنى ئۈچۈن بىر مۇنچە باج ۋە جېرىمانە تۆلەشكە مەجبۇر بولدى. پەقەت شۇندىلا ئۇ رەسىمنى ئېلىشقا مۇۋەپپەق بولالىدى. رودىن كەچتە ئۆيىگە بارغاندىن كېيىن ئايالىنى قوپاللا سۆيۈپ قويدى.

— سېنىڭ داداڭ ئاۋالقىدەكلا ياۋروپا بويىچە ئەڭ مەككار ئوقەتچى ئىكەن، — دېدى ئۇ ناھايىتى رەللە بولۇپ.

ئايالى بۇنداق دېيىشىنىڭ سەۋەبىنى سورىغانىدى، ئۇ زورىغا كۈلۈپ بېشىنى مەسخىرە ئارىلاش چايقاپ قويدى.

بۇ ئىش بىردەمنىڭ ئىچىدىلا ھەممە يەرگە پۇركەتتى. نيۇيۇركتىكى پۈتكۈل گېزىت-ژۇرناللارنىڭ تەھرىر-مۇخبىرلىرى بۇ خەۋەرني بەس-بەس بىلەن ئېنىقلىۋېلىشتى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئىككىنچى كۈنى، خېلى ئاتىقى بار سودىگەر رودىن دېگەن بىر كىشى پۈتۈن ماھارىتىنى ئىشقا سېلىپ قانۇنسىز ھالدا ۋالدىنىڭ بىر پارچە نادىر ئەسىرىنى ئېلىپ كەلگەن دەپ خەۋەر باستى.

شۇنىڭدىن كېيىن دەرھاللا خىرىدار چىقتى.

بىر مىليونېر، سەنئەت پېشۋاسىنىڭ بۇ ئەسىرىنى سېتىۋالماقچى بولۇپ رودىننىڭ دۇكىنىغا كەلدى. ئۇ، رەسىمنى كۆرۈپلا بېشى ئاسمانغا تاقاشقاندەك خۇشال بولۇپ كەتتى.

— سىزنىڭ تەۋەككۇلچىلىكىڭىزگە راستلا

مەسلىكىم كېلىۋاتىدۇ، — ئۇ ئۆزىنىڭ خۇشاللىقىنى سىغدۇرالماي بولۇشىغا كۈلەتتى.

— مەن ئەسلىدە خېلى ئىلگىرىلا بۇ رەسىمنىڭ ئىمزاسىنى تەكشۈرۈپ باققانىدىم، — رودىن يەلكىسىنى قىسىپ قويدى، — بۇنداق نادىر ئەسەرلەر ئاللىقاچان پارىژدا سېتىلىشى كېرەك ئىدى، شۇڭا مەن تېخى بۇنى تەقلىدىي ئەسەر دەپلا سېتىۋېتەي دەۋاتاتتىم.

— سىزمۇ بىلىسىڭىز كېرەك، سامۇ تاغامنىڭ تامۇژناسى ناھايىتى ئىشەنچلىك. مەن بۇ رەسىمىڭىزگە بەش تۈمەن ئامېرىكا دوللىرى بېرەي.

— ياق، ئالتە تۈمەن ئامېرىكا دوللىرى بېرىڭ.

— بۇ ئەسەرنىڭ نەرقى ئاز ئەمەسكەن، خەير، بوپتۇ شۇنداق بولسىمۇ ئالسام ئالاي.

ئىككى ھەپتىدىن كېيىن لېر ئەپەندىم ياش رەسسامنى يەنە ئىزدەپ كەلدى.

ئۇ، ئۈن - تۈنسىزلا بىر دۆۋە پۇللارنى ئېلىپ ئۈستەلگە قويغاندا، چارلى ھېچنەرسىنى چۈشىنەلمەي ئەجەبلىنىش ئىچىدە سورىدى:

— بۇ نىمە ئىش، سىز نىمىشكە بۇلارنى ماڭا بېرىسىز؟

— بۇ بەش مىڭ فرانك، — دېدى بوۋاي چۈشەندۈرۈپ، — مەن بۇ پۇللارنى سىز ئۈچۈن ئالماشتۇرۇپ كەلدىم.

— بۇ نىمە دېگىنىڭىز؟

— چۈشەنمەيدىغان نىمىسى بار، بۇ سىزنىڭ ھېلىقى رەسىمىڭىزنىڭ پۇلى بولمامدۇ.

چارلىنىڭ بۇنىڭغا ھېچبىر ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى. بوۋاي ئۇنى مازاق قىلىۋاتمايدىغاندۇ؟

ئەمما بوۋاي ئاۋالقىدەكلا سەممىي بولۇپ، ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئۇنداق مەنانى زادىلا تاپقىلى بولمايتتى. ئۇ، ئۆز ئىشىدىن ھۇزۇرلانغاندەك ئىككى قولىنى دەممۇ - دەم ئۇۋۇلاپ، نىمە قىلارىنى بىلەلمەي ئوڭايسىزلىنىپ تۇرغان ياش رەسسامغا تىكىلىپ تۇراتتى.

ئۇ، بىر دەمدىن كېيىن ئىشنىڭ جەريانلىرىنى يىپىدىن يىڭنىسىغىچە تەپسىلىي سۆزلەپ بەردى، چارلى بۇلارنى ئاڭلاپ، بىر كالىفورنىيەلىك سودىگەر قانداقسىگە مېنىڭ بۇ رەسىمىمگە قىزىقىپ قالدىكىن دەپ ئويلىدى. چارلى، مال تونۇيدىغان ۋە سەنئەتنى قەدىرلەيدىغان بۇ سودىگەرگە خەت يازغۇسى، ئۇنىڭغا رەھمەت ئېيتقۇسى كەلدى. لېكىن، بۇ مۇمكىن بولمايدىغان ئىشتەك قىلاتتى. سەۋەبى، كالىفورنىيەلىك بۇ ئادەم رەسىمنى سېتىۋالغاندا ئۆزىنىڭ ئادرېسىنى قالدۇرمىغانىدى. لېر ئەپەندىمنىڭ ئېيتىشىچە، ئامېرىكا مىليونېرلىرى ئۆزىنىڭ ئەنە شۇنداق غەيرى قىلىقلىرى بىلەن داڭ چىقارغانىمىش.

— بۇ پۇللارنى دەرھال بانكىغا سېلىۋېتىڭ، — دېدى بوۋاي مەسلىھەت بېرىش تەرىقىسىدە، — روساغىمۇ تېزدىن تېلېگرام

سىلىۋېتىڭ!

ئۇ، شۇ سۆزنى قىلدى - دە، ئۇستەل ئۈستىدىكى پۇللارنى سىيرىپ ئالغاندىن كېيىن، رەسسامنىڭ يانچۇقىغا سېلىپ قويدى، ئاندىن بىرلىكتە كوچىغا چىقتى.

چارلى كېتىۋېتىپ گويا چۈش كۆرۈۋاتقاندەك بىر تۇيغۇغا كېلىپ قالدى. بوۋاي ئۇنى بانكىغا يولغا سېلىپ قويۇپ، قانداقتۇر بىر پالاكەتچىلىكتىن قۇتۇلغاندەك يېنىك كەيپىيات ئىچىدە ئاستا ئۆيىگە قاراپ ماڭدى.

ئۇ، ئۆيىگە كېلىپ ئالدى بىلەن چارلىنىڭ رەسىملىرىنى ئىشكاپتىن ئالدى، ئاندىن ئۇنى رامكىلىرىدىن ئاجرىتىپ تام مەشكە تاشلىغىلى تۇردى.

بوۋاي، يىلىنجاپ تۇرغان ئوت ئىچىدە رەسىملەرنىڭ چاراسلاپ كۆيۈۋاتقان ئاۋازىنى ئاڭلىغاندا، نىمىشكىدۇر كۆڭلى يايراپ كەتتى.

بوۋاي بۇ رەسىملەرنى كۆيدۈرۈپ بولۇپ، رامكىلارنى پالتا بىلەن زېرىكمەستىن ئۇششاقلاشقا تۇتۇندى. بۇ چاغدا ئۇنىڭ ئايال خىزمەتچىسى كىرىپ ھەيرانلىق ئىچىدە قاراپ تۇراتتى.

لېر ئەپەندىم پىخىلداپ كۈلۈپ ئولتۇرۇپ ئۇنىڭغا شۇنداق دېدى:

— بۇلارنى ئوتۇن قىلىپ قالدۇرۇش كېرەك.

ئەستە تۇتۇش

(يۇمۇر)

فىرانكلىن سائەت سەككىز يېرىمدە بىر كىچىلىك زىياپەتكە قاتناشماقچى ھەم بىر كونا سەپدىشىنى كۆرگىلى بارماقچى بوپتۇ. ئۇ كونا ھەربىي كىيىملىرىنى كىيىپ ھەربىيچە ئايىغىنى ئىزدەۋاتقاندا قولى ئىختىيارسىز يانچۇقىدىكى بىر پارچە قەغەزگە ئورۇلۇپتۇ. ئۇ قەغەزنى ئېلىپ ئايالى مارىيەگە كۆرسەتكەندە:

— موزدوزنىڭكى، سەن ئاياق ياماتقىلى بەرگەندە ئالغان ھۆججىتىڭ — دەپتۇ.

— توغرا، - دەپتۇ فىرانكلىن: — مەن ئويلاپ تاپتىم. ھېلىقى موزدوزنىڭ ھۆججىتى. مەن بىر ۋاقىتلاردا ياماتقىلى بەرگەن ئۇ چوقۇم موزدوزنىڭ يېنىدا بار.

مارىيە كۈلۈپ كېتىپ:

— ئاياق ئاللىقاچان يوق، توپ - توغرا يىگىرمە سەككىز يىل بولغان تۇرسا يەنە كەپ ئۇ يەردە تۇراتتىمۇ؟ — دەپتۇ.

فىرانكلىن موزدوزخانىغا كېلىپ قارىسا بىر قېرى بوۋاينىڭ ئاياق ياماۋاتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ. فىرانكلىن:

— ھەي مېنىڭ ھېلىقى ئايىغىم بارمۇ؟ سەن بىر ۋاقىتلاردا ياماتقان، مانا بۇ ئاياقنىڭ ھۆججىتى — دەپتۇ

— ئاياق بارئەمما تېخى يامالماپتۇ، كېلەر ھەپتە يەنە كېلىپ ئەپكېتىڭ — دەپتۇ بوۋاي ئۇنىڭغا

سائادەت يولى بىلىم بىلەن ئېچىلىدۇ،
بىلىم ئال سائادەت يولىنى ئاچ.

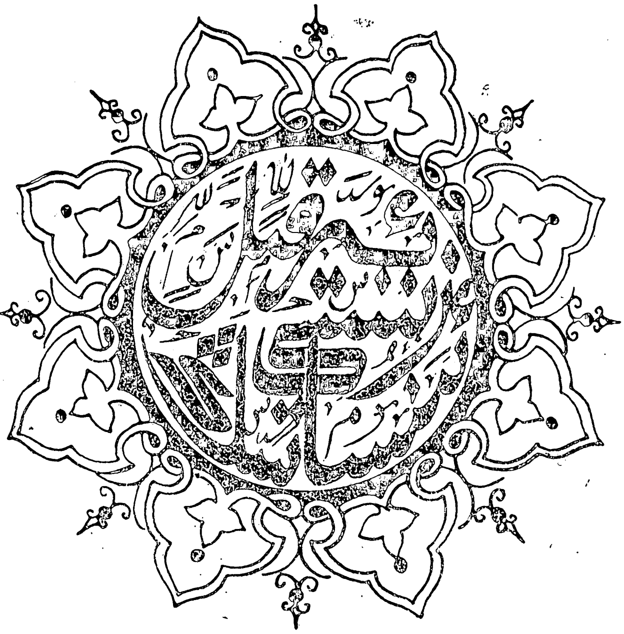

تەپەككۇر جەۋھەرلىرى

كىم ئاقىل، دانا بولسا بىلىمگە يېقىن
قىلسۇن بىلىملىكنى ئۆزىگە يېقىن

«قۇتادغۇ بىلىگ» دىن

ئۆمەرجان
قاسىمنىڭ
ھۆسنىخەتلىرىدىن
تاللانمىلار

شەرەپ مۇنبىرى

ۋەتەنپەرۋەرزات ئابدۇمەجىت ئاقتاش يازغۇچىلار جەمئىيىتىمىزنىڭ ئىجتىمائىي پائالىيەتلىرى ئۈچۈن ماددىي جەھەتتىن ياردەم بېرىپ، ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن تۆھپە قوشۇش ئارزۇسىنى ئىپادىلىدى. بىز ئۇنىڭ مەرىپەتپەرۋەر پەزىلىتىگە ۋە خالىسانە ياردىمىگە تەشەككۈر ئېيتىمىز.

ئۈرۈمچى شەھەرلىك يازغۇچىلار جەمئىيىتى

سىز ئۈچۈن خىزمەت قىلىمىز

ئۈرۈمچى شەھەرلىك يەككە دوختۇرلار ۋە دورىگەرلەر جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى ياش تىۋىپ خالىقجان فەيزۇرنىڭ خانتەڭرى جامەسى ئالدىدىكى ئۇيغۇر تىبابەتچىلىك شىپاخانىسى ئاق مەسچىتنىڭ ئۇدۇلىغا كۆچتى. بۇ شىپاخانا شەھەرلىك سەھىيە ئىدارىسى، سودا - سانائەت مەمۇرىي باشقۇرۇش ئىدارىسى ۋە يەككە ئەمگەكچىلەر جەمئىيىتىنىڭ تىجارەت كىنىشكىسى ھەمدە لاياقەتلىك گۇۋاھنامىسىغا ئېرىشكەن. بىر تۇتاش تارقىتىلغان ئاتچوت تالونى ئىشلىتىدۇ. شىپاخانىنىڭ تارىخى ئۇزۇن بولۇپ ئۈچ ئەۋلات كەسپىي مىراسقا ئىگە. بىر قەدەر مۇكەممەل دورا رېتسېپلىرى ۋە دورا ماتېرىياللىرى بار.

داۋالايدىغان كېسەللەرنىڭ تۈرى تۆۋەندىكىچە:

ئېرۋا ئاجىزلىق، ئاياللار تۇغقاقلىق كېسىلى. قولاق ئاغرىش، غۇڭۇلداش، تىل ئېغىرلىقى، زىققى نەپەس، (چىگويەن) كېسىلى، ئۆپكە كېسىلى يۈرەك ئېغىپ سىيلىش، يۈرەك ئاجىزلىق كېسىلى، قان بېسىمى سەۋەبىدىن كېلىپ چىققان پالەچ كېسىلى، قىزىل قان تومۇرى قېتىش، ئاق قان دانىچىلىرى كۆپىيىپ كېتىش.

ئاشقازان: ئاشقازان كۆپۈپ قېلىش، ئاشقازان ئاغرىش، ئاشقازان يەل كېسىلى، ئاشقازان يارىسى، تاماق سىڭمەسلىك. جىگەر كېسىلى: ئۆت كېسىلى، تال كېسەللىرى. قانلىق تولغاق، بۆرەك: قەن سىيىش، قول، پۇت، بەل ئاغرىقلىرى: بوغۇملارنىڭ سىقىلىپ ئاغرىش جىنسىي ئاجىزلىق، جىنسىي ئىقتىدارىنىڭ بولماسلىقى، جىنسىي ئەزا بوشاپ قېلىش، جىنسىي ھەۋەسنىڭ كۆپ بولۇشى، مەنىيسى تېز كېتىش، قانلىق مەنىيسى كېلىش، كۆپ ئېھتىلام بولۇش، ئۇرۇق پۇچەك بولۇش قاتارلىق كېسەللەر.

ئاياللار كېسىلى، تۇغماسلىق بويىدىن كۆپ ئاجراپ كېتىش، قىزىل خۇن كۆپ كېلىش، خۇن كەلمەسلىك ئاق خۇن كۆپ كېلىش قاتارلىق كېسەللەر. چاشقان يارىسى، تاز، موتۇر، قىچىشقاق، تەمرەتكە، سۆگەل، قاداق، سەپكۈل، باش كېپەكلىشىش، چاچ چۈشۈش، چاچ ئاقىرىش، يۈز ۋە پېشانىنىڭ قورۇق چۈشۈش، سېمىزلىك ۋە ئورۇقلۇق كېسىلى، سېسىق تەرلەش، پۇت، ۋە قولتۇق ئېغىز پۇراش قاتارلىق كېسەللەرنى داۋالايمىز.

ئېنىقى ئادرېسى: ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئازاتلىق يول 122-نومۇر

خۇشنەت
ئەسەرلىرىدىن تاللانما
مۇھەممەد ئىدرىس يازغان

ئالىم ئوقۇماقلىق لازىم تۇغۇلغاندىن تا ئۆلگىچە،
ئالىم دۇنيادا ئىززەتلىك، ئاخىرەتتە شەرەپلىك.

ھەدىستىن ئېلىندى

ئەقىل بىرلە ئىسىل ئاتالۇر كىشى، بىلىم بىرلە بەگلەر قىلۇر ئىل ئىشى.

يۈسۈپ خاس ھاجىپ.

نېمە دېدى ئاڭلا بىلىملىك كىشى،
جاھاندا ئىسىنالغان ئېسىلگەن ئىشى؛
بىلىمسىزگە تۆرە ئورۇن بولسا كۆر،
بۇ تۆر بولدى پەگا، پەگا بولدى تۆر.
بولۇپ قالسا پەگا ئالىمغا ئورۇن،
بۇ پەگا بولۇر تۆر تېخى ئەلك بۇرۇن.

يۈسۈپ خاس ھاجىپ

ئىنسان ئۈچۈن
ھەقىقىي
زىننەت ئىلىم

ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەت ئىمىن

نېمە دېدى ئۇ مەشھۇر ئالىم، ئاڭلىغىن،
بۇ سۆزدىن ئۆزۈڭگە سەۋەپ ئالغىن:
قانۇنى تۈز ياخشى قانۇن تۈزگۈچى،
يامان تۈزسە بولۇر تىرىك ئۆلگۈچى.
يامان تۈزسە قانۇن كىم ئۆزدە شۇ ردە،
يامان ئاتقا يار ئۇ ئۆزى كەينىدە.

يۈسۈپ خاس ھاجىپ

كۈچ بىرلىكتە، ھايات كۈرەشتە، بەخت ئىشلەشتە.

ئەخمەتجان قاسىمى

ئادالەت
ئامانەت
كارامەت

ئىشىڭ ياخشى بولسا قۇتلۇق ئۆزۈڭ،
قالۇر سەندىن كېيىن ئىشىڭ ھەم سۆزۈڭ.

يۈسۈپ خاس ھاجىپ

天尔塔格文学季刊（维文）

编辑出版：《天尔塔格》编辑部
地　　址：乌市新华南路16号
印　　刷：乌市第十四中学印刷厂
登 记 证：第412号　电话　78897
乌鲁木齐市邮局订阅发行
刊　　号：58—83　定价0.50元

تەڭرىتاغ-پەسىللىك-ئەدەبىي-ژۇرنىلى

تەڭرىتاغ تەھرىر بۆلۈمى تۈزۈپ نەشر قىلدى.
ئادرېس: ئۈرۈمچى جەنۇبىي شىنخۇا يولى 16- نومۇر
ئۈرۈمچى شەھەرلىك-14- ئوتتۇرا مەكتەپ باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى.
ژۇرنال نومۇرى 412 تېلېفون نومۇرى 78897
ئۈرۈمچى پوچتا ئىدارىسى-مۇشتەرى قوبۇل قىلىدۇ، تارقىتىدۇ.
ژۇرنال ۋاكالەت نومۇرى-83 - 58، باھاسى 0.50 يۈەن